Dorothy Otnow

LEWIS

ALLFA Editura

CAZURI CELEBRE DE CRIMINALI PSIHOPATI

pe coridoarele morții

UN PSIHIATRU DEZVĂLUIE

mecanismele minții criminalilor în serie

Vinovați de demență

DOROTHY OTNOW LEWIS, doctor în medicină, a absolvit Facultatea de Medicină a Universităţii Yale. E psihiatru la Bellevue Hospital din New York, profesor la Facultatea de Medicină din cadrul New York University, predînd, de asemenea, la Centrul de Studii ale Copilului de pe lîngă Yale University. Studiile sale asupra comportamentului violent au fost adesea aduse în discuţie în deciziile Curţii Supreme a Statelor Unite.

Fiecare om a simţit la un moment dat impulsul de a ucide. Majoritatea însă n-au făcut-o. Unii îşi duc totuşi intenţia pînă la capăt. Dorothy Otnow Lewis, psihiatru şi recunoscut specialist în studiul comportamentului violent, şi-a petrecut ultimii 25 de ani analizînd diferenţele dintre aceste două categorii de oameni. Printre subiectele studiului său se numără criminali faimoşi precum Ted Bundy, Arthur Shawcross sau Mark David Chapman, omul care l-a împuşcat pe John Lennon. În această carte, autoarea ne împărtăşeşte surprinzătoarele ei descoperiri şi întîlnirile care i le-au prilejuit.

Devinovaţi de demenţă este povestea adevărată, fascinantă şi extrem de bine scrisă, a unui doctor ce încearcă să-i înţeleagă pe ucigaşi. Cazurile şocante descrise aici ilustrează cu claritate modul în care elemente disparate - precum leziunile cerebrale, paranoia şi violenţa mediului familial - concură la naşterea unui criminal.

LUMEA ÎN CARE TRĂIM

Coordonatorul colecţiei: Victor IONESCU

ISBN 973-9477-87-9
9789739 477871

Totul a început în sala unui tribunal pentru minori din Connecticut. O fată de treisprezece ani - ca din senin, ziua în amiaza mare - şi-a înjunghiat cea mai bună prietenă în faţa unei mulţimi de colegi înmărmuriţi. Doamna doctor Lewis şi-a convins fostul profesor, eminentul neurolog Jonathan Pincus, s-o ajute să-şi dea seama care a fost raţiunea unui asemenea comportament. Aşa a început o colaborare care continuă şi azi.

Dorinţa de a înţelege cu tot dinadinsul mecanismele comportamentului violent a purtat echipa formată din doctorii Lewis şi Pincus, din secţiile de psihiatrie şi medicină legală ale spitalului new-yorkez Bellevue către închisori răspîndite în întreaga Americă, cei doi ajungînd în cele din urmă să expertizeze deţinuţii condamnaţi la pedeapsa capitală.

Dintre ei, vom cunoaşte o femeie de treizeci şi şase de ani obsedată sexual de un tînăr de paisprezece. Împreună răpesc, torturează şi pînă la urmă ucid o adolescentă nevinovată. În timpul unui interviu cu criminala - altfel o femeie cu privire blîndă şi voce domoală - apare ca de nicăieri o entitate masculină amenintătoare, doctorul Dorothy Lewis trezindu-se în faţa primului său caz de personalitate multiplă, o tulburare mintală în a cărei existenţă nici nu crezuse pînă atunci.

Asistăm, de asemenea, la evaluarea psihiatrică a unui tînăr condamnat la moarte, care, la şaptesprezece ani, a violat şi a ucis o călugăriţă de şaptezeci şi şase de ani. Abia după executarea lui, Dr. Lewis descoperă secretele teribile din copilăria băiatului, care o fac să înţeleagă în cele din urmă furia lui ucigaşă şi ciudata alegere a victimei.

Profund, controversat, fascinant - incluzînd în final chiar şi un interesant interviu cu un călău - volumul de faţă reprezintă un tur de forţă, odiseea captivantă a unui psihiatru care a încercat să menţină echilibrul delicat dintre emoţie şi obiectivitate.

Această carte îţi va schimba pentru totdeauna concepţia despre crimă, pedeapsă şi lege.

DOROTHY OTNOW LEWIS
VINOVAŢI DE DEMENŢĂ
PE CORIDOARELE MORŢII UN PSIHIATRU

DEZVĂLUIE MECANISMELE MINŢII CRIMINALILOR ÎN SERIE

Traducere de
FLORIN ŞLAPAC şi GABRIELA INEA

Coordonatorul colecţiei LUMEA În CARE TRĂIM: VICTOR IONESCU

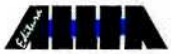

lui Mel

Nota autorului

Atunci când un inculpat se apără invocând lipsa de discernământ, el trebuie să-şi facă publică starea psihică. Dacă statui solicită judecătorului sau juriului să arate clemenţă în judecată sau sentinţă pe motiv că inculpatul n-ar fi în deplinătatea facultăţilor mintale (ca reprezentant al societăţii), el e îndrituit să examineze în detaliu fondul acestei cereri. În mod invariabil, solicitarea este fondată pe antecedentele psihiatrice, medicale şi familiale ale inculpatului. Astfel, consemnări ale discuţiilor cu inculpaţii, cu rudele, prietenii, colegii şi doctorii lor, fac toate parte din ancheta asupra stării psihice a acuzatului. Aceste consemnări devin părţi din dosarul cauzei şi pot fi folosite de apărare sau de acuzare în favoarea sau în dauna inculpatului. Deci ele sunt note publice.

În această carte, au fost folosite numele reale ale unor inculpaţi doar în cazurile în care lipsa discernământului sau solicitarea de clemenţă au devenit documente oficiale. S-au folosit pseudonime şi schimbări de denumiri geografice într-un număr redus de cazuri, de pildă în cele ce implicau inculpaţi minori sau atunci când am simţit ca interesele intime trebuiau protejate.

Studiile de caz descrise în această carte sunt reale, bazate pe propriile mele evaluări. În plus faţă de datele proprii, am consultat, atunci când a fost posibil, documente oficiale, inclusiv rapoarte ale poliţiei, articole

de presă, declaraţii ale inculpaţilor, ale martorilor, consemnări psihiatrice şi medicale, rapoarte ale altor examinatori.

Mulţumiri îi mulţumesc aici lui Jonathan Pincus, profesorul, desăvârşitul clinician, colaboratorul şi prietenul meu. Dacă el n-ar fi, nu s-ar povesti.

Îi rămân de asemenea îndatorată lui Abby Stein, care a citit cu atenţie manuscrisul acestei cărţi şi, cu o intransigenţa binevoitoare, a înlăturat tot ce i s-a părut de prisos.

Îi sunt recunoscătoare Leonei Nevler, editorul meu de la *Ballantine Books*, care m-a determinat, cu blândeţe ferma, să adaug aici şi povestea cazului Shawcross, deşi ştia că e vorba de un episod despre care îmi amintesc cu durere. „Cu asta o să iasă o carte şi mai bună”, a insistat ea, şi înclin să-i dau dreptate. M-a flatat faptul că a făcut destul de puţine modificări în restul manuscrisului, lăsându-mi nealterată „vocea”.

În ultimul deceniu, am lucrat foarte strâns cu Catherine Yeager, nu numai la Bellevue, ci şi în închisori din toată ţara. Am trăit alături de Cathi multe dintre aventurile descrise în această carte, inclusiv cazul Shawcross sau intervievarea călăului. Cathi şi-a reamintit unele detalii pe care eu am preferat să le uit, insistând să le introduc în carte. Îi sunt veşnic recunoscătoare, nu doar pentru sprijinul pe care mi l-a acordat la întocmirea acestui volum, cât pentru curajul şi prietenia ei.

Vanda Henry mi-a fost mai mult decât o simplă secretara. E adevărat că, în ultimii cinci ani, mi-a dactilografiat cu răbdare capitol după capitol. Dar a făcut mai mult decât atât. A stabilit relaţii cordiale nu numai cu pacienţii noştri, dar şi cu deţinuţii condamnaţi la moarte (care o sunau cu taxa inversă.) sau cu fiecare avocat cu care am lucrat, îi apreciez calităţile, bunătatea şi loialitatea, dovedite mai cu seamă în perioadele dificile.

În martie 1997, Cheryl Kissel i-a subtilizat lui Jonathan Lazear revista *New Yorker*. Mi-a mărturisit asta ulterior. La rubrica „Crimă şi pedeapsă”, a citit un articol despre mine şi studiile mele, atrăgându-i şefului atenţia asupra lui. Când Jonathan Lazear m-a chemat la telefon să mă întrebe dacă nu-mi trecuse prin minte să scriu o carte despre cercetările mele, un manuscris aproape complet al volumul de faţă zăcea într-un sertar din biroul Vandei, lăsat deoparte în favoarea unor chestiuni mai presante. I l-am trimis atunci şi i-a plăcut. S-a gândit că şi altora ar putea să le placă. Aşa a devenit agentul meu literar, ocupându-se de vânzarea cărţii. Şi totul s-a întâmplat într-un răstimp de numai două luni. Dacă Cheryl n-ar fi luat revista, iar Jonathan Lazear n-ar fi dat acei telefon, această carte ar fi zăcut şi acum în biroul Vandei. Jonathan, cât mă bucur că ai sunaţi

Soţul şi copiii mei îmi sunt admiratorii cei mai fervenţi, dar şi criticii cei mai severi. Îi mulţumesc lui Luciano, cel mai nou membru al familiei noastre, pentru entuziasmul şi încurajările sale. Eric m-a încântat cu abordările sale vizuale; el a perceput fiecare capitol ca pe un scenariu separat, indicându-mi posibilităţi pe care, altfel, nu le-aş fi luat niciodată în considerare. Gillian a petrecut ore întregi cu mine, ascultându-mă cu atenţie în vreme ce citeam cu voce tare fragmente din manuscris. Am ţinut cont de sfaturile ei. Mulţumită lui Gillian, ritmurile şi cadenţele au fost revizuite şi destul de multe fraze bombastice s-au transformat în ghemotoace de hârtie galbenă, aterizând pe podeaua sufrageriei, spre bucuria motanului nostru Ptolemy.

Anii în care am scris această carte n-au fost toţi dintre cei mai uşori. Fără sprijinul, îndrumarea, înţelepciunea şi dragostea lui Mei, n-aş fi reuşit s-o termin niciodată. Lui i-o dedic, cu toată dragostea.

PROLOG

Nu mi-am propus niciodată să lucrez cu oameni violenţi, cu atât mai puţin cu criminali. Am urmat de fapt medicina pentru a deveni psihanalist. Căci psihanaliza îngemăna, mi se părea mie atunci, cele mai interesante laturi ale artei şi ştiinţei; însemna ce era mai bun din cele două. Ca rezident psihiatru, atunci când mă gândeam ia viitorul meu profesional, mă vedeam într-un cabinet privat, stând în spatele unui pacient întins pe canapea, ascultându-l şi comentând străduinţele lui de a scăpa de conflictul interior dintre sine şi supraeu. Aşadar, către asta mă aşteptam să mă poarte meseria mea.

N-am devenit însă niciodată psihanalist. În loc de aceasta, o serie de evenimente neaşteptate m-au târât tot mai adânc în studiul comportamentului violent. Iar eu, pentru că nu voiam şi nici n-aş fi fost în stare să navighez singură într-o asemenea lume, l-am tras după mine şi pe dragul meu prieten şi coleg Jonathan Pincus.

Jonathan, neurolog şi colaborator al meu de peste douăzeci şi cinci de ani, n-a intenţionat nici el să lucreze cu pacienţi violenţi. Când ne-am cunoscut, era tânăr asistent la Yale, împărţindu-şi timpul între catedră, cercetare şi spital. Se aştepta să-şi continue tradiţionala ascensiune academică şi, dacă cineva i-ar fi spus că, peste douăzeci de ani, se va trezi în închisoarea San Quentin, în compania mea şi a unei pleiade de criminali în serie, ar fi luat-o drept o glumă bună. De fapt, pe la începutul anilor ’80, când l-am convins prima oară pe Jonathan să examineze un grup de adolescenţi agresivi, habar n-aveam că, într-o zi, ne vom afla amândoi în mijlocul condamnaţilor la moarte.

Când am început să colaborăm, nici unul dintre noi nu credea că leziunile neurologice sau psihopatologia severă contribuiau în mod semnificativ la declanşarea violenţei. De altfel, pe atunci, studiul efectelor abuzurilor

din copilărie era abia Sa început. Această carte relatează modul în care am ajuns să recunoaştem elementele de tip neuropsihic şi ambiental care favorizează violenţa.

Adesea de regulă, în urma vreunui comentariu răutăcios ai unui coleg apropo de munca noastră, Jonathan îmi spune: „Dorothy, tu mi-ai ruinat reputaţia”.

„Nu ţi-am ruinat-o, Jonathan”, îi răspund eu. „Te-am ajutat doar să ţi-o consolidezi în alt domeniu”.

CAPITOLUL 1

Secretul conlucrării cu persoanele violente este să ştii când să pui punct unei întrevederi. În unele situaţii, chiar nu ai de ales. Uneori, în ciuda unor precauţii adecvate, se întâmplă să mă trezesc singură în compania vreunei persoane extrem de periculoase. De pildă, cu câţiva ani în urmă, am fost încuiată în aceeaşi încăpere cu Theodore Bundy. Nu plănuisem aşa ceva.

Cel mai potrivit amplasament pentru o discuţie cu un deţinut ce poate deveni violent este un loc în care gardienii pot vedea totul, fără să audă însă nimic. Într-adevăr, când am început să discut cu Mr. Bundy, acesta era aranjamentul. Eram încuiat! amândoi într-o cameră învecinată cu zona administrativă a penitenciarului statului Florida din Starke. O latură a încăperii, cea cu uşa pe care intrasem, avea un panou mare din sticlă antifonată, care arăta ca o fereastră; ceilalţi trei pereţi erau din beton solid. Un gardian era plasat chiar dincolo de geam – îi vedeam, ne vedea, dar nu ne auzea. Stătea acolo în picioare, înconjurat de două sau trei birouri administrative, plus o cameră asemănătoare cu a noastră. Uşile către birouri erau deschise şi puteam zări oamenii dinăuntru, lucrând la mesele lor. Din când în când, în holul central venea câte cineva să-şi umple cana dintr-o cafetieră totdeauna plină cu cafea fierbinte. Mă aflam, prin

urmare, în perfectă siguranţă.

Mica încăpere unde mă găseam era ocupată aproape integral de o masă pătrată din lemn. Stăteam cu Mr. Bundy de-o parte şi de alta a acestei mese, cu scaunele lipite de pereţii opuşi. El luase loc pe scaunul cel mai apropiat de uşa; se aşezase în aşa fel încât mă putea vedea şi pe mine, şi pe gardianul de dincolo de geam. Eu am fost obligată să mă aşez pe scaunul rămas liber, prinsă între masă şi peretele opus uşii. Nu m-aş fi simţit în largul meu dacă n-aş fi avut permanent sub ochi gardianul şi n-aş fi ştiut că şi el mă vede foarte bine. Dar aşa, nu aveam de ce să mă tem. M-am relaxat şi mi-am concentrat toată atenţia asupra interlocutorului meu. Când încep o astfel de discuţie, de obicei uit de tot ce se află în jur.

Stăteam de vorbă încă de la ora nouă şi, în ciuda micului dejun bogat în lipide, pe care îl luam totdeauna în asemenea ocazii pentru a rezista cât mai multe ore, stomacul începuse să-mi ghtorăie… Această tendinţă a viscerelor mele de a-şi face auzite imperativele mă jenase dintotdeauna. Mi-am privit ceasul. Trecuse cu puţin de amiază. Era timpul pentru o gustare dulce. (Jonathan şi cu mine învăţasem că nu era deloc înţelept să ieşi din închisoare ca să iei prânzul. Îţi trebuiau pe urmă ore întregi ca să te întorci.) Mi-am desprins atenţia de la Mr. Bundy, cu gând să-i fac semn gardianului să deschidă, ca să dau o fugă până la automatul cu dulciuri. Omul însă dispăruse. Şi nu numai el, ci toată lumea de prin birouri. Ieşiseră pentru masa de prânz. Mi-au trebuit câteva secunde să conştientizez că eram singură, închisă într-o cameră antitonată cu un om care ucisese peste douăzeci de femei. Nu eram prea fericită.

Am încercat să mă concentrez din nou la cuvintele celui din faţa mea. „Ce spuneai?” Nu-mi mai amintesc prea bine ce-mi povestea; îmi aduc însă aminte că încercam să rămân calmă şi să par atentă. Dacă văzuse şi el că

gardianul nu mai era, n-a arătat-o. Nu mai ştiu cât timp am rămas singură cu Theodore Bundy. Poate că o oră sau poate numai câteva minute. Nu l-am observat pe gardian plecând. Nu ştiu dacă, în timpul celor zece sau cincisprezece minute care au trecut din clipa în care am ridicat ochii şi mi-am dat seama că nu mai era nimeni dincolo de geam, şi până când gardianul şi-a reluat locul, am mai ascultat ce mi se spunea. Mi-am limitat răspunsurile la mormăieli amicale şi la reacţiile monosilabice necesare pentru ca discuţia să meargă mai departe. O singură afirmaţie făcută de Mr. Bundy în acel interval mi-a rămas în minte: „Omul din faţa dumitale n-a ucis niciodată pe nimeni”. În timpul unei discuţii precedente, Theodore Bundy îmi descrisese în amănunt mai multe dintre crimele comise. Am luat o decizie de natură clinică: să nu-i mai atrag atenţia asupra discrepanţei dintre cele două afirmaţii. Atunci când eşti singur într-o încăpere cu un criminal în serie, nu e nici timpul şi nici locul să-l contrazici.

Eram de obicei destul de curajoasă. Nu stăteam pe gânduri când era vorba să discut, între patru ochi, cu persoane violente. Îmi închipuiam cu naivitate că, dacă nu le ameninţam, n-aveau de ce să-mi facă rău. Când mă gândesc acum la asta, îmi dau seama că, dacă nu vârsta, măcar experienţa acumulată m-a făcut să devin mai precaută. Am învăţat o grămadă de lucruri de la pleiada de indivizi pe care i-am intervievat împreună cu Jonathan. Poţi învăţa din cărţi cum să iei un interviu, ce fel de întrebări să pui; te poţi sfătui cu specialişti şi consilieri. Dar cel mai bine înveţi cum să discuţi cu oamenii violenţi chiar de la delincvenţii şi criminalii înşişi.

MI-I amintesc pe unul dintre primii mei „profesori”. Nu era nici criminal în serie şi nici măcar adult. Era un adolescent cu repetate accese de violenţă în antecedente, care fusese închis într-o unitate de înaltă securitate din

cadrul unei şcoli de corecţie din Connecticut. Eram amândoi singuri într-o cămăruţă, chiar la capătul coridorului principal. Nu existau nici gardieni şi nici ferestre de supraveghere. Nu mai ţin minte exact ce discutam – dar era, în orice caz, un subiect care îi provocase tânărului o tot mai evidentă nervozitate. Nimic din ce spuneam nu-l făcea să se simtă confortabil, iar tăcerile lungi înrăutăţeau şi mai mult lucrurile. Când n-a mai putut rămâne pe scaun, s-a ridicat şi a început să facă paşi prin încăpere. Eu stăteam undeva lângă uşă. La un moment dat, ritmul paşilor i s-a înteţit şi a început să-şi lovească podul mâinii stângi cu pumnul drept.

M-am ridicat şi mi-am făcut ordine în hârtiile de pe masă. „Cred că am vorbit destul pentru azi. Hai să ne oprim şi să reluăm mâine, Sau poate săptămâna viitoare/ Am încercat să spun toate astea pe un ton nonşalant, în vreme ce-mi făceam drum către uşă. Am apăsat încet clanţa, am deschis uşa şi m-am strecurat afară. Băiatul a venit după mine. Îi puteam auzi paşii în spatele meu. Am perceput apoi ceva ca o pocnitură şi, când m-am întors, am văzut ca un puşti care tocmai trecuse pe inga noi, văzându-şi de treburile lui, era prăbuşit la podea. Am rămas fără grai. Dacă n-aş fi pus capăt discuţiei la timp, cu siguranţă că aş fi zăcut, cu falca ruptă, în locul celui căzut. Apoi, când am fost din nou în stare să vorbesc, am întrebat doar; „De ce ai făcut asta?”

„M-a înjurat de mamă”, a venit prompt răspunsul lui.

Nimeni nu rostise vreun cuvânt. Totuşi, el era convins că fusese insultat. Şi în acest caz (aşa cum făcusem şi cu Theodore Bundy) nu l-am contrazis. Cu puţin noroc, urma să cercetez mai târziu ce se întâmplase şi de ce. Învăţasem, împreună cu Jonathan, că nu-i bine niciodată să discuţi în contradictoriu asupra unor percepţii paranoide. N-are niciun rost. Paranoia – sentimentul nejustificat că eşti ameninţat, jignit, dispreţuit – este probabil simptomul

cel mai comun al comportamentului violent. Şi am constatat că acest lucru e valabil atât în cazul delincvenţilor minori, cât şi în cazul criminalilor adulţi. Asta nu înseamnă că majoritatea persoanelor violente suferă de schizofrenie, Paranoia este o caracteristică a celor mai multe tulburări neuropsihâce; apare în schizofrenie, depresie, leziune cerebrală, epilepsie, alcoolism, senilitate şi altele. Se poate declanşa ori de câte ori ceva nu-i în regulă cu creierul. Mulţi pacienţi au fost pierduţi pentru ca medicii lor n-au diagnosticat corect acest simptom fundamental.

Din fericire, cele mai multe închisori permit avocaţilor să fie prezenţi la discuţiile de evaluare psihiatrică. Prezenţa altei persoane în încăpere, deşi nu diminuează paranoia, îl ajuta pe deţinut să-şi controleze mai bine furia şi comportamentul violent. Mai există şi alte avantaje ale prezenţei avocatului, în afară de aspectul privind securitatea psihiatrului. Jonathan şi cu mine am insistat ca avocaţii cu care lucram să observe ce se întâmplă în cursul interviurilor: ce facem, ce spunem, ce vedem, ce auzim. Unele dintre fenomenele care ies la iveală în asemenea ocazii sunt atât de bizare şi neobişnuite, încât trebuie văzute pentru a li se da crezare.

Însă închisorile din Georgia sunt altfel. Acolo, avocaţilor apărării nu li se permite să asiste la examinarea psihiatrică a clienţilor lor. Cel puţin aşa s-a întâmplat când am vizitat noi penitenciarul de stat de acolo.

Cu ocazia unei incursiuni în Georgia, când m-am dus să examinez un tânăr condamnat la moarte, deşi avocatului nu i s-a îngăduit să mă însoţească, autorităţile închisorii s-au oferit să posteze un gardian în încăpere pe tot parcursul interviului. Ceea ce era, evident, inacceptabil. Niciun deţinut nu-ţi va spune nimic despre el şi sentimentele lui, cu atât mai puţin despre crima pe care a comis-o, având un paznic care-i suflă în ceafă. Atunci m-

am hotărât să ignor regulile fundamentale de securitate şi să mă întâlnesc singură, în celula încuiată, cu tânărul condamnat. La vremea când trecuse prin proces era minor şi totuşi primise pedeapsa capitală. Victima lui, după câte îmi amintesc, fusese o rudă abuzivă şi violentă. Altminteri, comparativ cu cei mai mulţi condamnaţi la moarte pe care i-am cunoscut, cazierul băiatului era destul de curat. Astfel încât părea greu de înţeles de ce tocmai acest tânăr primise o asemenea sentinţă; cunoscusem delincvenţi mult mai periculoşi la şcoala de corecţie din Connecticut. Aveam să descopăr abia peste ani de zile că trimiterea pe scaunul electric ţine mai mult de priceperea avocatului decât de natura crimei săvârşite. În orice caz, nu mă simţeam deloc ameninţată rămânând acolo singură cu tânărul deţinut.

Interviul a decurs destul de bine. De fapt, niciunul dintre noi n-a avut vreun sentiment de stânjeneala, până în momentul în care am pus o întrebare referitoare la disciplina de-acasă, Reticent, băiatul mi-a povestit unele dintre pedepsele favorite ale tatălui său vitreg;

„Ne punea să facem luminarea”.

„Luminarea?”

„Da, să stăm pe spate, pe podea, cu picioarele în sus şi tălpile goale, Trebuia să rămânem aşa ore întregi. Dacă încercai să cobori picioarele, erai bătut la tălpi cu o nuia”.

Toţi cei care încasează pedepse sunt tentaţi să exagereze, chiar să mintă. Deci eram sceptică. Aveam nevoie de o dovadă. De aceea i-am cerut tânărului să-şi scoată pantofii şi ciorapii. Când i-am privit tălpile, am văzut că erau pline de semne.

În cursul interviului, am aflat că băiatul fusese bătut şi pe fese, fără milă şi în mod repetat, uneori până la sânge, Asemenea pedepse se pot constitui în circumstanţe atenuante. Dar în cazul acesta, problema maltratării nu fusese pusă nicio clipă în timpul procesului şi nici la

pronunţarea sentinţei. Poate că nu era prea târziu pentru a introduce această informaţie la apel, însă aveam nevoie de mai multe dovezi.

Atunci când se impune o examinare fizică, un avocat poate juca rolul de însoţitor. Cum însă în Georgia avocaţilor nu M se permite să asiste la evaluări, posibilitatea ca altcineva să încerce să verifice această poveste cu maltratarea, înainte de condamnarea băiatului, era îndepărtată. Pe de altă parte, n-aveam obiceiul să fac examinări fizice ale criminalilor în celule întunecoase, încuiată pe dinăuntru cu el. Trebuia să mă hotărăsc; siguranţă şi decenţă versus documentare şi circumstanţe atenuante pentru condamnat. Atunci şi acolo, în lumina slabă a celulei din penitenciarul statului Georgia, băiatul şi-a dat jos pantalonii de puşcăriaş. N-aveam la mine o cameră video, dar m-am străduit să schiţez cât mai bine desenui cicatricelor lucioase şi palide care se întretăiau pe fesele băiatului, Niciunul dintre noi nu s-a simţit stânjenit. Când e vorba de sentinţa capitală, ruşinea e un lux pe care nu şi-l poate permite nimeni.

Următorul meu caz din Georgia a implicat evaluarea psihiatrică a unui notoriu criminal în serie. Relatările pe care le citisem despre crimele lui indicau faptul că aveam unele trăsături fizice comune cu victimele sale. În acest caz, atunci când directorul închisorii a refuzat accesul avocatului sau al altcuiva cu excepţia gardianului, am stat în cumpănă dacă mai era cazul să intru în celulă. Eram obligată să-l examinez într-o încăpere sumbră, aflată în zona destinată vizitatorilor, din care nu se vedea şi nu se auzea nimic. Încălcasem deja regulile, la precedenta mea vizită în Georgia, decizând să rămân închisă într-o încăpere cu tânărul condamnat plin de cicatrice pe tălpi şi pe fese. Totuşi, în acest caz, eram hotărâtă să nu mai risc.

În ultimii douăzeci de ani, Jonathan şi cu mine am ajuns să ne dăm seama că, dacă studiul criminalilor este o

ştiinţă, comunicarea cu ei este o artă. Pentru a o îndeplini pe prima, ai nevoie de cea din urmă. Oricine studiază criminalii trebuie, de aceea, să stăpânească foarte bine arta conversaţiei cu ei. Pentru asta ai nevoie de unele calităţi fundamentale, cum ar fi priceperea de a-ţi ţine gura când trebuie, de a şti când să intervii într-o pauză de conversaţie sau de a simţi când trebuie să pui punct unei întrevederi. Ultimul aspect e probabil cel mai important. Dacă dai greş aici, s-ar putea să se termine definitiv cariera ta promiţătoare de cercetător al comportamentului violent.

Îmi place să-l privesc pe Jonathan expertizând un criminal. E un om care inspiră încredere. Limbajul său gestual spune: „În niciun caz n-o să ne facem râu unul altuia. Avem o treabă de terminat aici”. E o atitudine destui de rară la bărbaţi. Am întâlnit-o mai degrabă în cazul femeilor. Bănuiesc că unii dintre factorii biologici şi sociali care rac ca incidenţa crimei în rândul bărbaţilor să fie de vreo nouă ori mai mare decât în cel al femeilor explică de asemenea dificultatea cu care unii doctori intră în relaţie cu indivizii violenţi. Bărbaţii sunt mai tranşante Nu le place să umble cu jumătăţi de măsură. Când au de-a tace cu un criminal violent, simt nevoia să stabilească de la bun început cine e şeful. Din nefericire, mulţi dintre condamnaţi au avut probleme mari cu şefii. De fapt, un număr considerabil dintre victimele lor au fost fie şefi, fie perceput! ca atare. O întrevedere cu un deţinut, pentru stabilirea unui diagnostic, nu e chiar mediul cel mai propice de rezolvare a unor astfel de conflicte. Interviurile nu sunt nişte competiţii, unde există învinşi şi învingători. Ele trebuie să se bazeze pe colaborare; în clipa în care condamnatul simte că la mijloc e o întrecere, colaborarea încetează.

Nici unui psihiatru, fie el femeie sau bărbat, nu-i place să fie prostit. Pe de altă parte, indivizii violenţi nu

prea se remarcă prin candoare. Şi fireşte că niciun psihiatru nu crede în sinea lui tot ce i se povesteşte. Femeile recunosc cu aceeaşi uşurinţă ca şi bărbaţii fabulaţiile şi contradicţiile din relatările deţinuţilor. Diferenţa este că bărbaţii sunt mai dispuşi să-i confrunte cu ele. Femeile mai degrabă tac şi ascultă. Nu uită ceea ce aud; pur şi simplu aşteaptă momentul potrivit pentru a le aduce în discuţie. Să spunem că eu, de pildă, stând singură cu Theodore Bundy, i-aş fi atras atenţia asupra discrepanţei dintre afirmaţiile lui: „Dar, domnule Bundy, ultima oară când am stat de vorbă, mi-aţi spus că aţi ucis…” Nu cred că ar fi fost cea mai bună soluţie, Dacă mă gândesc ia anii în care am lucrat la cazul lui, îmi dau seama că n-ar fi fost deloc o idee inspirată.

Există motive excelente, altele decât siguranţa proprie, pentru care trebuie să stăpâneşti arta adoptării unui stil neînchizitorial. De pildă, nu toate contradicţiile înseamnă neapărat minciună, în cazul criminalilor, există de obicei numeroase raţiuni, de ordin psihic sau neurologic, ale fluctuaţiilor de memorie. Dacă eu şi Jonathan am fi interpretat fiecare fabulaţie sau lapsus ca pe o minciună, am fi trecut cu vederea numeroase indicii ale naturii multor acte violente.

Aş caracteriza stilul meu de expertizare a criminalilor ca luare a lucrurilor ca atare. De fapt, acesta e stilul meu genera! de examinare a pacienţilor. Îmi suflec mânecile, la propriu şi la figurat, şi mă apuc de treabă, încercând să înţeleg ceea ce mi se spune. Nu mă grăbesc, hm trebuie câteva ore bune ca să pătrund în intimitatea altei fiinţe.

La începutul interviurilor, eu şi Jonathan încercam să ne menţinem în registrul întrebărilor destul de obişnuite, de banale. Unde te-ai născut? Cine te-a crescut? Cum ţi s-a părut la şcoală? Punem întrebări detaliate despre problemele medicale – boli, accidente, răniri şi altele asemenea. Rămâne apoi destul timp pentru abordarea

unor probleme mai sensibile referitoare la sentimente, atitudini, temperament şi, fireşte, instabilităţi psihice. De obicei, lăsăm subiectul crimei pentru mai târziu. Indivizii violenţi au nevoie de timp pentru a se hotărî dacă e cazul sau nu să ne acorde încrederea lor, dacă pot risca să facă astfel de mărturisiri. Iar noi putem aştepta.

După două decenii de conlucrare, stilurile noastre de intervievare sunt remarcabil de asemănătoare. Ne-am împărtăşit atât de des cunoştinţele şi experienţa, încât nici nu mai putem fi siguri de contribuţia fiecăruia la expertiză. Totuşi, dacă abordările noastre chnice sunt similare, poziţiile noastre filosofice diferă.

Modul în care eu mă percep vizavi de restul lumii mi s-a limpezit cu ani în urmă, într-un tren ce mă ducea de la New York la Cambridge, Massachusetts, Mă întorceam la colegiu şi tata îmi cumpărase bilet la clasa întâi. Aşa m-am trezit că am un loc lângă Paul Tillich, teolog şi profesor la Harvard. Era un tip prietenos (mai ales cu studenţii de la Radcliffe, aşa cum aveam să aflu peste ani, din necrologul publicat în *New York Times*) şi am intrat în vorbă. Spre surprinderea mea, am descoperit că fiica lui fusese una dintre profesoarele mele de engleză din liceu. Cât fusesem elevă, n-auzisem niciodată de Tillich. Am aflat despre ei abia la Radcliffe, unde toată lumea îl cunoştea.

Am discutat cu Paul Tillich tot drumul de la New York la Boston. Am vorbit despre şcolile de cultură generală (unde preda şi fiica lui), despre misticism, despre religie şi filosofie. Fiindcă n-am prins un taxi, ne-am cărat bagajele până la staţia de metrou, de unde am plecat împreună către Cambridge. Pe drum, nu ştiu cum a venit vorba despre vrăjitoare. Profesorul Tillich m-a întrebat: „Când citeşti despre arderea pe rug a vrăjitoarelor, te identifici cu vrăjitoarea sau cu lumea care asistă?”

„Cu vrăjitoarea”, am răspuns imediat. Nu i-am mai spus că, în gând, chiar intrasem în camerele de gazare de

la Auschwitz şi urcasem pe eşafoadele de la Nürnberg, în clasa a şaptea, când am citit despre Revoluţia franceză, am simţit cum ghilotina condamnaţilor se prăvăleşte chiar asupra gâtului meu.

„Dar dumneavoastră?" am întrebat la rându-mi.

„Eu mă identific cu mulţimea, fireşte", a venit răspunsul lui. N-am aflat niciodată motivul. Paul Tillich m-a rugat să-l sun ca să ieşim împreună să mâncăm, dar, o săptămână mai târziu, când am făcut-o, uitase cine sunt. Eu însă nu l-am uitat nici pe el, nici întrebarea lui.

Cred că jonalhan seamănă mai degrabă cu Paul Tillich. Se identifică perfect „cu mulţimea", cu societatea în general. El, ca majoritatea oamenilor, are încredere în capacitatea de a-şi controla propriile acţiuni. Cred că e chiar un pic cam critic, poate chiar suspicios, vizavi de persoanele care nu seamănă cu el. Prin urmare, nu vedem întotdeauna lucrurile la fel.

Jonathan are câteva îndoieli legate de pedeapsa cu moartea. Când am început să colaborăm în evaluarea condamnaţilor, n-avea astfel de reticenţe. Abia după ce a examinat un deţinut închis la Starke, în Florida, despre care a conchis că era nevinovat, şi-a schimbat opinia. (Eu, în schimb, am fost convinsă că individul era mai mult decât vinovat.)

Însă Jonathan a avut întotdeauna o preocupare specială pentru siguranţa publică. Nu-şi face griji privind faptul că într-o zi, într-un acces ele furie sau în cursul unui coşmar, ar putea el însuşi ucide pe cineva. Are încredere în sistemul lui nervos central. Mai degrabă îşi face griji că s-ar putea ca vreuna din mărturiile lui în favoarea unui criminal afectat cerebral să dea societăţii un nou Jack Spintecătorul, Dacă omul este eliberat şi ucide din nou? în acest caz, spune Jonathan, propriile lui mâini s-ar mânji de sânge.

Iar el n-ar putea trăi cu o asemenea povară pe

conştiinţă.

Eu, în schimb, sunt obsedata de posibilitatea de a condamna la moarte o persoană în cazul căreia abuzurile suferite în copilărie sau starea cerebrală i-au anulat controlul asupra actelor înfăptuite. Sigur, poate fi vorba de un om periculos. N-aş avea niciun regret dacă el arii închis pentru totdeauna într-un loc cu condiţii decente, Până în momentul în care vom şti cum să tratăm astfel de indivizi, societatea trebuie protejată.

De câte ori dezbatem amândoi aceste probleme, nici eu, nici Jonathan nu suntem dispuşi să ne schimbăm opiniile. Şi, chiar dacă nu vom cădea niciodată de acord, vom continua să ne dondănim pe tema asta.

Am convingerea că vederile noastre diferite sunt, în parte, determinate biologic. Pentru că sunt un om care termină mai greu de citit o carte, am tendinţa să vărs cafeaua, mă lovesc de colţurile mobilelor şi mă dovedesc incapabilă să rezolv corect jumătate din testele neurologice din „repertoriul” lui Jonathan, eu mă identific mai degrabă cu bieţii nefericiţi ale căror afecţiuni cerebrale şi copilării traumatice i-au împins dincolo de gratii.

Recent, din cauza unor dureri chinuitoare ale gâtului şi braţelor, am consultat un chirurg ortoped. Mi-a studiat îndelung radiografiile şi, în final, a spus: „Observ un traumatism aici, la primele trei vertebre cervicale, E genul de traumatism pe care îl găseşti la cei care s-au lovit de fundul piscinei”. După ce a făcut o pauză, m-a întrebat: „Aţi căzut vreodată în cap?” După câte ştiam, n-avusesem niciodată un astfel de accident, Dar pot să afirm că sunt solidară cu cei care au trecut prin asta.

Jonathan, dimpotrivă, se simte mai aproape de cei „din mulţime”, cei sănătoşi, victimele inocente ale criminalilor pe care noi îi expertizăm. Nu e de mirare, deci, că nu se poate identifica niciodată cu vreunul dintre

condamnaţi. Mai întâi de toate, Jonathan are o viteză teribilă de lectură. Vertebrele lui cervicale sunt într-o formă excelentă, E chel, şi forma perfect rotundă a craniului sau demonstrează faptul că n-a căzut niciodată în cap. Şi poate îndeplini la perfecţie toate testele neurologice pe care le pretinde altora, îşi poate atinge nasul cu degetul chiar şi cu ochii închişi, poate sta zile întregi într-un picior şi poate sări astfel fără probleme. De fapt, una dintre satisfacţiile pe care mi le provoacă excursiile noastre pentru examinarea vreunui condamnat la moarte este atunci când îl văd pe Jonathan încercând să înveţe vreun criminal cu afecţiuni cerebrale cum să sară într-un picior. Nu de puţine ori, i-am surprins pe gardienii din Texas sau Florida privindu-l uimiţi pe profesorul de aproape doi metri sărind cu sprinteneală prin camera de examinare. Însă el nu se simte niciodată ridicol atunci când face asta. E şi acesta, probabil, motivul pentru care alcătuim împreună o echipă atât de grozava. Eu îl informez despre slăbiciunile pacienţi lor noştri violent! iar el mă ţine la curent cu consecinţele actelor lor.

CAPITOLUL 2

Lumea mă întreabă adesea cum am ajuns să am de-a face cu deţinuţi! condamnaţi ia moarte.

O dată, într-o închisoare de maximă securitate, s-a apropiat de mine un gardian. „Doamnă, pot să vă pun o întrebare?” Gardienii, mai ales cei din sud, pot fi uneori foarte politicos!

„Sigur”, i-am spus.

„Doamnă, cum de-aţi ajuns…” A făcut o pauză, privind când la mine, când la condamnatul care tocmai venea spre noi, târşâindu-şi picioarele înlănţuite. Omul pe care urma să-l expertizez omorâse mai multe femei, iar pe ultima o şi decapitase.

„Cum de… Vreau să spun, de ce veniţi aici să staţi de vorbă cu asemenea indivizi?”

„Adică, ce caută o fată drăguţă ca mine într-un ioc ca asta?”

N-a priceput aluzia.

Cu altă ocazie, la un simpozion ştiinţific, ţineam o prelegere despre studiile noastre asupra comportamentului violent. Pot să spun că aveam emoţii. Sunt obişnuită să-mi prezint lucrările la întrunirile cu psihiatrii acolo cel puţin ştiu la ce să mă aştept, de vreme ce vorbim cu toţii aceeaşi limbă. Dar habar n-am ce tip de întrebări ar putea să-mi! pună un grup de oameni care se ocupă de cercetarea fundamentală. Când am terminat prelegerea, de undeva din spatele sălii s-a înălţat o mână, Am dat din cap în acea direcţie. 5-a ridicat un bărbat – tipul universitarului, cu ochelari, barba şi costum de tweed – care a păşit către microfonul din mijlocul sălii.

„Doamnă doctor Lewis”, a început el cu voce încrezătoare. Era genul de om obişnuit să fie ascultat, „Eu sunt de meserie statistician”. Inima mi s-a strâns. Eu nu sunt decât clinician. Mă aşteptam să mi se spună că statisticile studiului pe care tocmai îl prezentasem erau eronate, că folosisem prea multe variabile pentru numărul de subiecţi expertizaţi.

„Doamnă doctor Lewis… /7 Omului părea că-i place să-mi tot repete numele şi să mă vadă stânjenită. „Cum se tace că, / (a făcut o nouă pauză, căutându-şi cuvintele) „ca o doamnă fragilă ca dumneavoastră a ajuns să studieze agresivitatea şi să lucreze cu indivizi atât de violenţi?”

Nu de puţine ori mi-am pus şi eu această întrebare. Când am intrat la Facultatea de medicină, dacă cineva mi-ar fi spus că urma să-mi petrec o mare parte din viaţă în spatele gratiilor, în compania violatorilor şi a ucigaşilor, i-aş fi replicat că bate câmpii.

N-am intenţionat niciodată să lucrez cu pacienţi violenţe Aveam de gând să devin psihanalist. Lucrările mele din studenţie se ocupau de chestiuni precum

influenţa fizicii asupra lui Freud sau modul în care celebrul psihanalist a fost influenţat de poezia lui Paul Valéry; pentru absolvire am pregătit o teză intitulată „Conceperea unui proiect de test pentru măsurarea capacităţii de intimitate”. Freud avansase ipoteza conform căreia principalele forţe motrice ale fiinţei umane sunt două: sexul şi agresivitatea, sau dragostea şi moartea. Eu alesesem s-o studiez pe prima dintre ele. Îmi propusesem să găsesc un mijloc de a înţelege capacitatea unui individ de a iubi. Habar n-aveam că, peste ani, eu şi Jonathan Pincus urma sa ne ocupăm de problemele condamnaţi lor la moarte, studiind cauzele şi consecinţele capacităţii de a urî.

Având în vedere preocupările mele din facultate, m-am simţit totdeauna izolată şi inaptă să comunic cu colegii. Îmi amintesc cum stăteam noaptea în pat, privind în întuneric şi întrebându-mă dacă lumea de dincolo de cele patru ziduri ale dormitorului meu exista cu adevărat. Oare putea să dispară, imediat ce stingeam lumina sau închideam ochii? Poate că se materializa doar pentru mine, atunci când îi deschideam…

Am încercat, ajutată şi de psihanalistul meu, să înţeleg sursa singurătăţii mele. Ştiu că după naştere, atunci când am fost adusă acasă de la spital, am avut parte de o primire echivocă. Mama (fostă socialistă), tata (fost copil crescut în partea săracă a New York-ului) şi sora mea (fost copil unic, o blondă cu ochii albaştri) aşteptaseră cu toţii un băiat. Mama pierduse înainte două sarcini, doi bateţi. Nu numai că eram fată, dar mă născusem şi prematur, petrecându-mi primele zile de viaţă închisă într-un incubator. Eram minusculă, cu ochii întunecaţi şi o claie şocantă de păr negru. Un copil de-a dreptul urât. Nu e vorba aici de falsă modestie; am şi fotografii doveditoare. Oricât de mult s-a străduit, familia nu şi-a putut ascunde dezamăgirea. Mai ales soră-mea, care avea pe atunci doar

patru ani jumătate.

Dacă acasă n-a fost chiar raiul pe pământ, nici la şcoală n-a fost mai bine. Dimpotrivă. Eram destul de inteligentă şi munceam din greu. Dar notele bune pe care le obţineam, deşi îi mulţumeau pe părinţii mei, nu mă făceau prea populară printre colegi. Erau nemiloşi. Într-o zi, când am venit de la ora de sport, o fată din clasă a râs de mine şi mi-a aruncat câteva vorbe grele. Când ne-am întâlnit cu toţii, douăzeci de ani mai târziu, respectiva şi-a cerut scuze pentru lucrurile îngrozitoare pe care mi le spusese odinioară. M-am bucurat, deşi cuvintele ei m-au durut destul de tare la vremea când au fost rostite.

Adesea recunosc faţă de tinerii mei pacienţi – copii care îndură acum răutăţile colegilor sau ale fraţilor mai mari – că nu mi-aş dori pentru nimic în lume să mai fiu din nou copii. Suferinţa este atât de intensă şi te simţi atât de neajutorat când eşti mic, tocmai pentru că nu poţi face mare lucru. Pacienţii mei mă privesc cu suspiciune, „Vorbiţi serios când spuneţi că eraţi ultima aleasă când se formau echipele la ora de sport?” încuviinţez din cap. Şi ei se simt mai bine. Îmi amintesc că stăteam pe o bordură din beton în Central Park şi mă rugam pe şoptite: „Doamne, fă te rog cumva să fiu aleasă măcar penultima”. Eram destul de credincioasă pe vremea aceea.

Totuşi, tânjeam să mă răzbun pe cei care mă chinuiau, doream să-nm distrug adversarii. Mă întreb ce anume m-a reţinut să transpun în realitate acele fantezii ucigaşe. Cum de unii îşi lovesc duşmanii, chiar îi omoară, în vreme ce alţii – aşa ca mine – dau înapoi, nu rac decât să fugă acasă şi să plângă?

Am crescut cu Hitler. Cel puţin aşa simţeam – a fost de parcă mi-ar fi fost vecin. Mama a lucrat pentru o organizaţie care salva copiii de la camerele de gazare din lagăre. Strângea bani pentru a-i scoate pe furiş din Germania şi a-i transporta, în siguranţă, către Palestina,

Mama mergea b conferinţe ţinute de Goldie Myerson şi Aubrey Eban (înainte să devină Golda Meir şi Abba Eban) venind acasă cu tot felul de veşti. Ea aflase, înainte eu am de zile ca guvernul Americă sau populaţia Germaniei s-o ştie, despre tot ce se întâmplă în lagărele de concentrare nemţeşti.

Hitler era pentru mine un izvor de fascinaţie şi de teamă, Cum putea o fiinţă umană să facă ceea ce a făcut el? Eu mă înfioram chiar şi când îl vedeam pe unchiul meu tăind gâtul vreunei găini. Când pasărea apărea mai târziu la cina, nimeni din familie nu voia s-o mănânce. Cum putuse

Hitler să tortureze şi să ucidă nişte fiinţe umane? Ceva nu era în regulă cu el, probabil că avea ceva la cap. Cred că eram singura din şcoală „dacă nu singura din lume, care nu s-a bucurat la vestea sinuciderii lui Hitler. N-am să ştiu niciodată ce forţe misterioase au putut transforma o fiinţă umană într-un monstru. Am fost convinsă, chiar şi în copilărie, că Hitler nu s-a putut naşte aşa. Nimeni nu se poate naşte un monstru. Chiar şi în ziua de azi cred asta.

După război, am auzit la radio relatări despre procesele de la Nürnberg. Ceea ce m-a deconcertat cei mai mult a fost soarta inculpaţilor: dacă nu era corect ca naziştii să ucidă oameni, atunci cum putea fi corect ca primii să fie spânzuraţi?

Mi-am amintit de soţii Rosenberg.

Ceea ce mă preocupa în primul rând era, firește, propria mea soartă. Uneori, nu puteam adormi. Stăteam în pat, cu ochii larg deschişi, făcându-mi tot felul de griji. Cum puteam fi sigură că, într-o zi, n-aveam să fac un gest necugetat? Lumea va dori atunci să mă ucidă. Deja colegii de şcoală nu mă iubeau prea tare. Eram convinsă că sora-mea ar fi fost cea mai bucuroasă să scape de mine. Mă atrăgea în camera ei întunecată şi ieşea brusc din dulap,

strigând cu voce îngroşată: „A venit vrăjitoarea să te ia!” O dată, pe la patru sau cinci ani, nemaiîndurând frustrarea, m-am repezit la ea şi am muşcat-o de burtă – era locul cel mai înalt unde puteam ajunge. Cum să mă asigur că într-o noapte, în somn, nu voi rătăci prin bucătărie, de unde voi lua un cuţit şi mă voi răzbuna? Chiar săptămâna trecută am citit că există criminali care au ucis în somn. Noroc că nu ştiam asta pe vremea când eram copil. Informaţia m-ar fi dat peste cap. Eram conştientă de furia care clocotea în adâncul meu. Ce avea să mă împiedice? să ucid pe cineva şi apoi să atârn în ştreang precum Goebbels sau Göring, ori să fiu prăjită pe scaunul electric precum soţii Rosenberg? Presupun că şi nevoia unor răspunsuri la acest tip de întrebări poate explica, cel puţin în parte, traiectoria carierei mele.

Nu mă aşteptam să mă mărit. Mama era convinsă că inteligenţa mea, combinată cu seriozitatea, predilecţia pentru costumele sobre şi rochiile lungi, în culori închise, aveau să facă din mine o fată bătrână. Când am început să ies cu băieţii, m-a atenţionat: „Ai grijă şi nu-i năuci prea tare cu deşteptăciunea ta”. Un alt sfat pe care mama mi-l dădea adesea era să-mi scurtez fustele şi să fiu „mai diafană”. Dar nu ştiam să cos (nici ea nu ştia) şi habar n-aveam ce însemna să fiu diafană. Atât ştiam, ca nu puteam fi aşa cum îşi dorea.

În ciuda nemulţumirilor ei cu privire la mine, eu şi mama am fost destui de apropiate. De fapt, mă iubea foarte mult, eram copilul ei preferat, lucru care s-a răsfrântfără îndoială asupra relaţiei mele cu soră-mea. Seara, după ce tata se culca, rămâneam cu mama şi stăteam de vorbă până târziu, irm spunea mereu cât de mukâşi dorise să devină ziaristă, însă, în loc să studieze jurnalismul „îl întâlnise pe tata şi se măritase. Pe vremea aceea., dacă bărbatul câştiga destul, Sofia lui nu se cuvenea să lucreze: s-ar fi spus că munceşte pentru că

soţul nu o poate întreţine. Aşa îmi povestea… Uneori., izbucnea în plâns. În timpul unei asemenea discuţii târzii, când marna avea cam vârsta mea de acum, am auzit-o spunând cu fermitate în glas: „Să nu faci ce-am făcut eu. Să te ocupi mai întâi de carieră”.

Nu mi-am scurtat fustele. Şi nici nu mi-am schimbat felul de-a fi. N-aş fi putut şi nici nu voiam. În schimb, am dat ascultare acestui ultim sfat. Cred că celelalte poveţe ale ei erau ceea ce credea ea că se cuvine să spună în astfel de ocazii. Probabil că nu-şi închipuia că puteam să mă mărit şi să-mi fac în acelaşi timp şi o carieră. Nimeni din lumea ei nu reuşise o astfel de performanţă.

Inââlnirea cu soţul meu, în timpul ultimului an de facultate, n-a fost doar o surpriză, a fost un veritabil miracol. Melvin Lewis – după părerea mea cel mai strălucit, mai arătos şi mai râvnit burlac din Facultatea de psihiatrie de la Vale – mă plăcea pe mine, cea cu fuste lungi şi bluze diforme! La două săptămâni după prima noastră întâlnire, ne-am logodit. Când le-am spus alor mei, au fost atât de uimiţi şi de uşuraţi, încât au uitat până şi să întrebe dacă băiatul era evreu.

Printre colegi, vestea logodnei mele a produs aceeaşi senzaţie. Celelalte patru fete din grupa mea îşi găsiseră cu greu nişte parteneri. Unul dintre colegi, un băiat pe care îl ştiam încă de la grădiniţă, m-a oprit o dată şi m-a întrebat:

„Am auzit că te-ai logodit cu Melvin Lewis, e adevărat?”

„Da”.

„Vorbeşti serios?” a replicat ek nedumerit. „E un tip grozav. Ce a văzut la tine?”

Brusc s-a ridicat în nune toată furia pentru umilinţa pe care o îndurasem până la acea vârstă. L-aş fi ucis pe loc. La scurtă vreme după absolvire, am aflat că murise în Vietnam, împuşcat dintr-un elicopter. Am fost şocată, încă din copilărie mă temeam că gândurile mele, doar ele, erau

în stare să ucidă. Avusesem oare dreptate? Oare accesul meu de furie, declanşat de cruzimea vorbelor lui, îi condamnase? Raţional, fireşte că îmi dădeam seama că nu putea fi aşa. Totuşi, episodul mi-a readus în minte vechea întrebare care mă chinuia de ani de zile: de ce mă simţeam uneori capabilă să ucid, dar n-o făceam, în vreme ce alţii îşi urmau pur şi simplu impulsurile?

Căsătoria mea cu Mei şi apoi naşterea copiilor noştri m-au convins de faptul că lumea exista totuşi cu adevărat, chiar şi atunci când închideam ochii. Şi nu era mai puţin rea. E limpede că trăirile noastre se ameliorează cu vârsta. Spun asta pacienţilor mei adulţi care privesc cu nelinişte, chiar cu groază, apropierea aniversării celor patruzeci sau cincizeci de ani. Cu cât suntem mai în vârstă, cu atât ne controlăm mai bine viaţa şi ne lăsăm mai puţin influenţaţi de răutatea, întâmplătoare sau deliberată, a celor din jurul nostru. Cred că, pe măsură ce ne maturizam, nu mai simţim nevoia să fim iubiţi de toată lumea – ne e de-ajuns dragostea unei persoane sau două. Totuşi, rămâne întrebarea: de ce unii oameni, atunci când sunt răniţi sau înfuriaţi, îşi pierd controlul, în vreme ce alţii nu?

Întorcându-mă la prelegerea mea de la simpozionul ştiinţific – n-aveam de gând să împărtăşesc aceste gânduri intime statisticianului în costum de tweed din fundul sălii: nu era treaba lui. I-am zâmbit şi apoi m-am întors către o altă mână ridicată din rândul audienţei.

CAPITOLUL 3

Făgaşul carierei mele, ca şi drumul apucat de criminalii pe care eu şi Jonathan am ajuns să-i examinăm, a fost schiţat încă din copilărie, cu mult înainte de a-l cunoaşte pe Sidney. Hitler şi curiozitatea mea cu privire la diferenţele dintre oameni m-au purtat către studiul comportamentului violent. Ceea ce m-a catapultat de pe scăunelul meu din grădiniţa-model a Centrului Vale de Studiu al Copilului pe băncile tribunalului juvenil din New

Haven a fost actul sfidător al lui Sidney, socotit de unii chiar delincvenţă.

Psihiatrii trebuie să studieze şi să înţeleagă dezvoltarea copilului normal. De aceea, în timpul instruirii mele ia Centrul Yale, mi s-a cerut să petrec o zi pe săptămâna – dimineaţa de luni – în grădiniţa centrului. Acolo puteam observa preşcolari normali, jucându-se în mod firesc. Nu era nimic deosebit, la vremea aceea eram deja mama unei fetiţe de patru ani, Gillian, pe care şi eu şi soţul meu o consideram un preşcolar relativ normal.

Am fost amândoi nişte părinţi egoişti; iată o mărturisire îngrozitoare pentru un psihiatru de copii. Munceam pe rupte toată ziua, apoi veneam acasă şi ne jucam cu Gillian. Ca să ne adaptăm programele noastre, H modificam de fapt pe al ei. În timpul zilei, cât era cu doica, Gillian dormea mult după-amiaza. Apoi, de la ora şase seara, când ajungeam acasă, şi până la unsprezece şi jumătate, când se terminau ştirile nopth şi ne pregăteam de culcare, Gillian era nevoită să se joace cu noi.

Între orele şase şi unsprezece, casa noastră arăta ca o grădiniţă. Pictam cu degetele, învăţam cântecele, făceam baloane de săpun „citeam poveşti. Mereu şi mereu aceleaşi poveşti. Faptul că ne uitam la ştirile de noapte era singura concesie pe care Gilhan trebuia s-o tacă lumii adulte, dat deja la ora aia îi era somn. De aceea, dimineţile de luni petrecute la grădiniţă, în vreme ce observam copiii altora făcând exact aceleaşi lucruri pe care le făcuse fiica mea cu o scară în urmă, erau o corvoadă. Mai cu seamă din cauza scaunelor de-acolo, chinuitor de mici şi incomode.

Într-o astfel de dimineaţă, în vreme ce stăteam pe un scăunel liliputan, cu genunchii aproape atingându-mi bărbia, am fost propulsată într-o primă etapă a carierei mele de azi. Am fost martora unui act de violenţă. Privind retrospectiv, cred că a reprezentat mai degrabă un act de disperare, aşa cum se întâmplă în cazul celor mai multe

manifestări agresive. Actul a fost comis de un preşcolar normal, Sidney, demonstrând astfel teoria că violenţa se poate naşte la indivizi normali, atunci când circumstanţele sunt suficient de frustrante.

Plictisit – şi el, ca şi mine – de jocul cu baloane de săpun, Sidney i-a spus educatoarei că vrea să se ducă în colţul cu costume, să se joace de-a soldatul şi să omoare oameni. Şi-a făcut auzită această dorinţă, destul de politicos, de trei ori, însă de fiecare dată trupeşa educatoare i-a ignorat cererea şi i-a încurajat să continue cu minunatele balonaşe. După mai multe tentative eşuate de negociere paşnică, Sidney s-a văzut obligat să recurgă la violenţă: pur şi simplu a răsturnat vasul cu soluţia de săpun şi, fără să mai privească înapoi, a pornit către colţul cu costume, lăsând în urma lui forme abstracte de spuma. Am zâmbit.

Plăcerea mi-a fost însă de scurtă durată. „Doamnă Lewis, ştergeţi podeaua”, a vociferat durdulia educatoare. Putea măcar să-mi fi spus „doamnă *doctor* Lewis”, m-am gândit atunci. În aceeaşi după-amiază, l-am convins pe directorul Centrului Vale de Studiu al Copilului că serile petrecute acasă – pictând cu degetele, citind poveşti şi ştergându-mi propriile podele – îmi erau suficiente pentru instruirea în domeniul dezvoltării copilului normal; mi s-a permis astfel să-mi petrec dimineţile de luni în tribunalul pentru infractori minori. Faptul că am preferat să studiez copiii agresivi şi furioşi, în loc să rămân printre cei obişnuiţi din grădiniţă, n-a fost cu siguranţă un accident. Întrebările despre furie, violenţă, autocontrol şi responsabilitate, care încă din copilărie mă obsedaseră, erau vii în mintea mea, Nu mi-am dat seama atunci, dar în clipa când am păşit în tribunalul pentru infractori minori am făcut primul pas pe drumul care m-a purtat în cele din urmă către condamnaţi! la moarte.

Aşa cum am spus, cu cititul m-am descurcat mai

greu, Cu atât mai mult cu cât, pe vremea când studiam, mare parte din literatura psihiatrică era anecdotică şi impresionistă. Din acest motiv, am citit foarte puţin. Am compensat totuşi această lipsa devenind un observator destul de iscusit al comportamentului uman. Am învăţat să mă bazez pe propriile mele percepţii şi să cred doar ceea ce văd cu ochii mei. Oricum, nu eram cu totul nepregătită pentru tribunalul juvenil. Absorbeam informaţia cu uşurinţa; apoi, văzusem filme şi spectacole pe astfel de teme şi, potrivit cunoscutelor versuri din show-ul de pe Broadway *Poveste din cartierul de vest*, mă puteam aştepta să dau peste nişte puşti arţăgos! dar fermecători, înzestraţi cu înţelepciunea străzii.

Participasem şi la cursurile de la Facultatea de medicină şi-mi însuşisem mecanismele de bază ale psihanalizei privind delincventa. Copiii deveneau delincvenţi pentru că acţionau conform impulsurilor antisociale inconştiente ale părinţilor. Învăţasem că aceşti copii sufereau de ceea ce se numea *superego lacunae*. Adică, drept urmare a decăderii morale a părinţilor, copiii delincvenţi aveau în conştiinţă mari goluri prin care se infiltra comportamentul sociopat.

Profesorii care nu erau de acord cu aceasta din urmă teorie, a transmiterii genetice a delincventei de la părinţi la copii, puneau accentul în schimb pe consecinţele inechităţilor sociale. Ei susţineau că oamenii săraci, în lipsa unor mijloace legitime de a obţine ceea ce aveau ceilalţi, erau obligaţi să recurgă la metode ilegale pentru a căpăta lucrul râvnit. Iar asta presupunea uneori violenţă. După părerea profesorilor mei, în „subculturile violenţei” din lumea celor săraci, folosirea cuţitului şi a altor arme era dintotdeauna ceva obişnuit. Criminalitatea, spuneau ei, era acolo doar un mod de viaţă. *Poveste din cartierul de vest* – o amintesc încă o dată – cu sărăcia, bandele şi tensiunile etnice şi rasiale, cu motto-ul său: „We re

depraved cause we re deprived” 1, părea să portretizeze mai bine decât orice alt text de prin manuale cauzele despre care profesorii mei din facultate credeau că stau la baza violenţei. Ştiam, la vremea aceea, cuvintele şi muzica pe dinafară.

Într-un răstimp de aproape un an. În fiecare zi de luni, am luat loc în spatele sălii de tribunal din Connecticut unde erau judecaţi delincvenţi! juvenili; am văzut acolo o scrie întreagă de adolescenţi stângaci şi neîngrijiţi, însoţiţi de părinţi băuţi, care-şi făceau drum prin sala de tribunal, oprindu-se intimidaţi în faţa judecătorului. Unde erau şmecherii despre isprăvile cărora ne învăţaseră să cântăm Bemsfem şi Sondheim? Unde erau mamele şi taţii denaturaţi (descrişi de profesorii mei) care, inconştient, transmiteau un mesaj antisocial progeniturilor? Părinţii aceştia care reuşeau să ajungă la tribunal pentru audierile copiilor lor rămâneau acolo neajutorate în timp ce judecătorul pronunţa sentinţa. Buimaci, tara să poată rosti un cuvânt, majoritatea păreau ca nici măcar nu-şi dau seama ce se întâmplă. „Cum? îmi luaţi copilul?” Diferenţa dintre ceea ce mi se predase şi ceea ce vedeam cu ochii mei părea ireconciliabila.

Judecătorul Lindsey, şeful tribunalului pentru delincvenţi minori, dacă ar fi avut şi perucă, ai fi zis ca a descins dintr-un film produs de D’Oyly Carte – pâr aib-argintâu, ochelari cu ramă de oţel, robă neagră din care se zărea doar puţin din gulerul alb. Chiar şi vocea se potrivea. Uneori era greu de spus dacă vorbele lui înspăimântau, sau numai tonul folosit era cel care îi îngheţa pe copii şi pe părinţi, făcându-i să amuţească pe locurile lor.

judecătorul Lindsey n-avea copii. Nu pictase niciodată cu degetele pe uşa frigiderului şi nici nu citise cărţile Doctorului Seuss1. Nu ştia nimic despre Horton şi ou! lui sau despre alte personaje atât de familiare celor ca mine. Nimeni nu-i spusese vreodată: „Domnule Lindsey,

ştergeţi podeaua”. Şi nici nu stătuse pe vreun scăunel observând copiii altora cum se joacă. Perspectiva lui asupra minorilor se formase în exclusivitate de ia înălţimea instanţei sale.

judecătorul Lindsey m-a invitat o dată să luăm masa la clubul lui. Acolo, la un pahar de sherry, mi-a mărturisit că, în opinia lui, faptul că nu avea copii constituia un avantaj definitoriu în munca sa.

„Cum aşa?” l-am întrebat.

„Mă ajută să-mi păstrez totala obiectivitate”, mi-a explicat el mestecând o alună şi sorbind apoi din pahar. Ignoranţa lui cu privire la evoluţia unui copii normal nu-l tulburase niciodată, justiţia îţi cerea să fii orb.

Toată lumea din acei tribunal avea câte o poveste despre judecătorul Lindsey. Cea care-mi plăcea în mod deosebit era istorioara cu Rodney, un băiat negru de treisprezece ani care, după ce fusese snopit de mamă-sa, o femeie cu certe probleme psihice, dăduse foc unui coş de gunoi din bucătărie. Îl stinsese tot el, aruncând coşul în chiuvetă şi turnând apă deasupra. Totuşi, maică-sa chemase poliţia şi Rodney fusese târât în faţa tribunalului. De fapt, băiatul chiar dorea să ajungă acolo – era singurul mod de a scăpa de o mamă nebună şi abuzivă. Focul nu fusese decât o

— Theodore Seuss Geisel zis „Dr. Seuss”, umorist american, ilustrator şi autor de cărţi pentru torţă în noapte, un 5, 05., un semnal că nu mai putea trăi lângă o asemenea fiinţă. Rodney dorea să evadeze.

Dar în tribunalul judecătorului Lindsey, dreptatea era nu doar oarbă, ci şi surdă. Magistratul a ascultat ceea ce a povestit poliţistul însărcinat cu supravegherea în libertate a puştiului, toate detaliile despre relaţia chinuitoare dintre Rodney şi schizofrenica lui mamă, dar n-a auzit mrruc. După ce i s-a spus ca băiatul dorea să plece de-acasă, departe de nebună, judecătorul Lindsey a întins un deget

sever către el şi cu o voce care a cutremurat încăperea, l-a întrebat: „Nu îţi iubeşti mama!?” Rodney, ca şi celelalte sute de copii care trecuseră pe-acolo, a rămas fără replică.

Cele mai jenante momente în faţa judecătorului Lindsey le-am trăit ia bară, în chip de martor. Mi-am început munca la tribunal cu evaluarea copiilor care erau eliberaţi condiţionat. La un moment dat, a trebuit să depun mărturie despre starea mintală a Donnei, o adolescentă de care mă ocupasem.

Donna îşi omorâse prietenul; misiunea mea era să aflu motivul acestei fapte. Se părea că Donna, care se întâlnea cu Rămân de cel puţin trei săptămâni şi îl considera prietenul ei stabil, descoperise1 că băiatul avea iacă o relaţie. Cearta izbucnise în bucătărie (în New Haven, bucătăria este de departe cea mai periculoasă încăpere din casă); acolo, Donna înşfăcase un cuţit şi i-l înfipsese nefericitului Rămân în abdomen, rânmdud mortal. N-avusese intenţia să-l ucidă. „Am vrut doar să-i provoc durere, aşa cum mi-a făcut ei mie, doamnă doctor Lewis”, mi-a explicat ea. Dar când îşi pierdea cumpătul Donna era cu siguranţă o persoană care trebuia evitată.

Fata era uşor retardată. Fusese, încă din clasa întâi, la o şcoală specială. În plus, avea şi creierul afectat. Nu mi-am putut da seama dacă afecţiunea ei cerebrală era urmarea naşterii premature, a unui accident survenit ia vârsta de patru ani, când fratele ei îi dărâmase în cap nişte rafturi, sau a pumnilor tatălui alcoolic. Oricare ar fi fost cauza, Donna era iute la mânie, având judecata şi impulsivitatea celor mai mulţi copii cu afecţiuni cerebrale crescuţi în familii violente. Ultima ei ispravă nu se deosebea cu mult de precedentele izbucniri de furie, atâta doar că, de data asta, cuţitul pe care îi apucase fusese prea lung, iar victima prea aproape.

Pentru că mă ocupasem de evaluarea el psihiatrică, mi s-a părut firesc să-i explic judecătorului că Donna era

un copil retardai, abuzat şi cu probleme cerebrale, iar asta o făcea să-şi controleze mânia mai greu decât oricare alt adolescent de cincisprezece ani. Când am intrat în tribunal, am descoperit, spre mâhnirea mea, că Donna şi tatăl ei alcoolic stăteau în primul rând, chiar în faţa barei pentru martori. În vreme ce depuneam mărturia, eram conştientă de prezenţa Donnei care mă sorbea din ocâu. străduindu-se din răsputeri să priceapă fiecare vorbă pe care o rosteam.

În timpul discuţiilor noastre, o tratasem cu atenţie şi îngăduinţă, iar ea începuse să aibă încredere în mine. Nu o puteam trăda, nu-i puteam distruge puţinul respect de sine pe care îl câştigase. Trebuia să comunic curţii situaţia ei, limitele sale psihice, fără a folosi totuşi cuvântul *retardată*. Ce strategii puteam folosi pentru a-i explica judecătorului Lindsey consecinţele comportamentale ale unei vătămări cerebrale, evitând să rostesc cuvintele *creier afectat*?

Am tras aer în piept şi am început. „Onorată instanţă, acest copil are un coeficient de inteligenţă de 67, ceea ce îi situează capacitatea raţională cu puţin sub normal. La patru ani, a suferit o traumă cerebrală, după ce mai multe rafturi i-au căzut în cap şi au redus-o la inconştienţă. Mai mult, a fost grav maltratată psihic. Combinaţia dintre restrângerea funcţiei cognitive, afecţiunea cerebrală şi mediul violent din familie este adesea asociată cu raţionalizare limitată, impulsivitate şi…”

„Doamnă doctor”, a tunat judecătorul Lindsey, „avem sau nu de-a face cu un delincvent handicapat psihic?”

În acel moment, mi-aş fi dorit din tot sufletul să pot fi succintă, directă, să nu mă mai ascund inutil după termeni profesionali.

Donna nu era Maria, şi nici Ramón nu era Tony, personajele din musicalul lui Leonard Bernstein. De fapt, în viaţa sutelor de adolescenţi trecuţi în fiecare an prin tribunalul judecătorului Lindsey nu era deloc uşor să

găseşti subiecte despre care să cânţi. Totuşi, eu mă simţeam mai bine acolo decât la grădiniţă, problemele de rezolvat mi se păreau mult mai incitante. Aşa că am pus pe picioare o minusculă clinică, pe lângă tribunalul pentru minori din Connecticut, pe care am condus-o, ca director, o vreme. A fost singura clinică de acest gen din zonă. Acolo am întâlnit-o pe Lee Anne.

CAPITOLUL 4

Trebuie să-i fiu recunoscătoare lui Sidney, delincventul preşcolar care m-a determinat să mă îndrept către tribunalul pentru minori. Cei asemenea lui Rodney sau Donna m-au făcut apoi să rămân acolo. Totuşi, Lee Anne a fost aceea care, cu crima ei aparent nesăbuită, m-a decis să-mi aleg definitiv cariera. Tot ei trebuie să-i mulţumesc pentru că mi-a dat ocazia de a face echipă cu Jonathan. Dacă Lee Anne Jameson, o negresă de treisprezece ani, dintr-un cartier rău famat al oraşului Waterbury, nu i-ar fi cerut voie directorului şcolii ei să plece acasă mai devreme iar directorul n-ar fi refuzat-o, Jonathan şi cu mine am fi mers fiecare pe drumul sau – el ar fi îmbrăţişat cariera academică, iar eu mi-aş fi deschis un cabinet de consiliere. Însă curând după refuzul directorului, un copil a fost găsit zăcând mort în faţa şcolii, iar Lee Anne a dispărut. Consecinţele tataie ale faptului că directorul nu i-a îngăduit adolescentei să plece acasă pe jos, mai devreme, ne-au adus, lui Jonathan şi mie, prima ocazie de colaborare în domeniul infracţiunilor însoţite de violenţă.

Lee Anne nu se simţise bine în acea zi. De când se trezise ştiuse că ceva nu era în regulă. O durea capul şi vedea totul ca prin ceaţă. Lucrurile păreau într-un fel ireale, şi ea se întrebase dacă nu cumva încă dormea şi visa.

Când se dusese către masa din bucătărie, se clătinase uşor şi avusese senzaţia că podeaua se ridică,

venind spre ea. Se apucase de speteaza unui scaun şi încercase să-şi revină. Poate că era din cauza mirosului din bucătărie – un iz putred, de mortăciune, Se uitase sub chiuvetă, să vadă dacă nu cumva se prinsese vreun şobolan în capcana pe care o montase unchiul ei. Îl ura pe tip. O dezgusta felul în care sălta animalele de coadă şi apoi le pocnea de podea ca să le omoare. Capcana era goală.

„Ai înnebunit, fato? Nu miroase nimic aici. E doar cafeaua, Termină-ţi gogoaşa şi întinde-o. O să pierzi autobuzul”, îi spusese mamă-sa. pe deasupra căniı de cafea. „Ce naiba ai? Arăţi cam ciudat în ultima vreme.

Ai vreo problemă?”

„N-am nimic”. Lee Anne luase încă o înghiţitură din gogoaşă, dar brusc o apucase un acces de greaţă, Fugise în baie şi îşi gohse stomacul în W.C.

Greaţa îi trecuse. Rămăsese apoi sprijinită de faianţa băii, inspirând şi expirând încet. Începuse să transpire şi un val de spaimă o invadase. Nici nu ştia de ce îi e teamă. Uneori o apuca aşa, fără niciun motiv, câte un acces de panică.

Iar asta urma să fie una din zilele acelea, era sigură. Trebuia să se întâmple ceva rău. Pur şi simplu ştia. Bunică-sa spunea că Lee Anne are „darul”, exact ca străbunica ei care putea prezice viitorul. Frate-său zicea că e nebună, dar lui Lee Anne nu-i păsa de opiniile lui, Ceva rău urma să se întâmple precis, şi ea ar fi făcut bine să se pună la adăpost. A tras apa, a stors nişte pasta de dinţi pe deget, şi-a frecat dinţii, apoi şi-a clătit gura. Era mai bine acum. Greaţa îi trecuse, dar nu şi senzaţia de frică.

Pericol. Simţea pericolul. Şi-a îmbrăcat paltonul albastru din lână şi s-a pregătit de plecare. În drum spre uşă, trecând pe lângă masa din bucătărie, Lee Anne a zărit cuţitul. Era de fapt un briceag, pe care maică-sa îl folosise probabil ca să taie punga cu gogoşi. Fata s-a îndreptat

către uşă, lăsând briceagul pe masă. N-avea nevoie de el astăzi. Era zi scurtă la şcoală şi poate că aveau s-o lase în pace. „Lasă-l acolo. Pentru Dumnezeu, lasă-l acolo”, i-a şoptit o voce interioară. A început să-şi încheie nasturii hainei.

„Grăbeşte-te!” i-a spus mamă-sa, iritata.

„Ia-l. ia-l”, i-a şuierat o altă voce interioară.

„Lasă-l acolo”, a replicat cealaltă voce.

Nu putea să le sufere când se certau aşa. O făceau să-şi piardă minţile., şi tot scandalul ăsta din creierul ei îi dădea dureri de cap.

„Ia-l”, a repetat una din voci.

Iute, pe furiş, Lee Anne a strecurat briceagul în mâneca largă a hainei, cu lama spre interior şi degetele îndoite pe miner, A ieşit apoi din casă, fugind către autobuz.

De obicei, astfel de idei îi apăreau fulgurant şi nu persistau decât vreo câteva minute. Uneori le purta în minte mal multă vreme şi atunci venea acasă şi se culca cu ele în cap. Îi dădeau coşmaruri care o făceau să se trezească tremurând. Se întâmplă apoi să cadă într-un somn profund, lipsit de vise, iar la trezire să constate că gânduri le acelea pur şi simplu dispăruseră. În acea dimineaţă, ele păreau s-o fi acaparat deplin, asemenea unui spirit malefic.

În astfel de zile, n-avea niciun rost să se mai ducă ia şcoală, oricum nu se putea concentra deloc. Vedea buzele profesoare! mişcându-se, dar îi era imposibil să audă sau să înţeleagă ce spune. Uneori spiritul părea să-i părăsească trupul. Atunci simţea că-şi ia zborul către tavan, unde putea rămâne suspendată, privind către sine de sus, văzându-se cum sta aşezată în bancă. Alteori se pierdea complet, era cu totul în altă parte. Într-un lor în care se simţea în siguranţă. Lumea îi spunea că ochii îi rămâneau deschişi, dar Lee Anne nu vedea nimic.

La început, asta se întâmplă atât de des, încât profesoara îi sugerase mamei ei s-o ducă la doctor. Ceva nu era în regulă cu accesele acelea ciudate. Medicul nu-i găsise însă nimic, spunând că o doză de ulei mineral şi o bătaie bună aveau s-o readucă pe linia de plutire. De leacul din urmă avusese grijă unchiul ei.

Lee Anne se plângea mereu de dureri. Prima oară o deranjase stomacul, dar doctorul îi spusese că n-are nimic. Când se văitase din nou, nimeni nu mai voise s-o asculte, suspectând-o că şi-a pus în gând să chiulească de la şcoală. Doctorul o catalogase drept ipohondră. Fratele ei o credea ţicnită.

„Lee Anne! Lee Anne!” Vocea profesoarei păru iniţial atât de îndepărtată, încât ai fi zis că venea de la mii de kilometri distanţă; apoi fu dintr-odată atât de stridentă, încât o asurzi şi o făcu să sară în picioare. „Lee Anne, iar visezi cu ochii deschişi. Răspunde la întrebarea pe care am pus-o”.

Lee Anne nu putea răspunde la întrebare. N-o auzise.

„Lee Anne, nu poţi să fii şi tu atentă o dată?”

Profesorii se înfuriau întruna pe ea.

Ora de sport era cea mai dificilă. Nu putea să sufere vestiarele. Nu-i plăcea să se dezbrace, şortul şi tricoul o făceau să se simtă expusă şi vulnerabilă. I se vedeau cicatricele de pe braţe şi picioare. Avea câteva şi pe spate. Unchiu-său îşi pierdea controlul atunci când se îmbăta. Uneori, din pricina cataramei de la cureaua lui, îi dădea sângele. Şi apoi lăsa câte o urmă. Lee Anne nu-şi mai amintea de unde proveneau cele mai multe dintre semne. Când colegele o întrebau, inventa câte ceva: „Ah, aici m-a zgâriat pisica”, „Aici cred că m-am fript” sau „Asta e de când am căzut de pe sanie”.

Astăzi nici nu se punea problema să facă ora de sport. Nu se putea dezbrăca, nu-şi putea lăsa haina în vestiar. Avea nevoie de ea. Era groasă şi încăpătoare. Avea

două buzunare mari, mâneci largi sub care putea ascunde orice. Înfăşurată în paltonul ăsta, se simţea în siguranţă. ÎS purtase până târziu în primăvară, mult după ce fetele celelalte renunţaseră la hainele groase în favoarea puloverelor sau a jachetelor de blugi.

Cu o lună în urmă, în vestiar, când se aplecase să-şi lege şireturile tenişilor, Lee Anne fusese sigură că aude în spatele ei chicote şi cuvinte urâte. Săptămâna trecută auzise pe cineva numind-o pe mamă-sa „curvă”. Întorsese capul să vadă cu cine are de-a face, dar nu văzuse pe nimeni, „încetaţi cu farsele”, strigase ea în văzduh. „Ştiu că vă ascundeţi după dulapuri/ În ziua următoare, pentru prima oară, Lee Anne îşi luase la şcoală un cuţit. Ştia că nu-l va folosi – era sigură de asta, Atâta doar că o făcea să se simtă mai protejată. Pe urmă, de câte ori se trezise dimineaţa obsedată de gândurile alea ciudate, de câte ori simţise ca ceva rău avea să se întâmple. Îşi luase cu ea cuţitul.

Astăzi era o zi de cuţit.

În zilele de cuţit, fireşte, Lee Anne nu putea merge la orele de sport. Tricoul era prea subţire, iar şortul, prea mulat pentru a disimula un cuţit. Iar ea avea nevoie de el. Nu neapărat pentru a-l folosi. Nu. Doar ca să-l simtă, ca pe un talisman, îşi spunea. Astăzi, deci, trebuia să chiulească de la gimnastică.

La unu şi jumătate, chiar înainte ca ora de sport să înceapă, Lee Anne s-a îndreptat către biroul directorului. A trecut hotărâtă de secretară, a împins uşa din sticlă şi, neanunţată, a intrat în birou.

„Domnule Hamin, trebuie să plec acasă”. Directorul a privit-o pe deasupra ziarului pe care îl citea. Nu părea prea surprins.

„Iarăşi tu, Lee Anne? Ce ţi s-a mai întâmplat? Să nu-mi spui că nu poţi merge ia ora de sport din cauza ciclului. Pe-asta mi-ai spus-o săptămâna trecută”. De fapt, astăzi

chiar era prima zi a ciclului. Însă nu mai putea folosi aceeaşi scuză încă o dată. În afară de asta, nici măcar nu era sigură de motivul pentru care simţea nevoia să plece. Ştia doar că trebuie s-o facă.

„Domnule Hamin”, izbucni ea, „o să se întâmple ceva rău”.

„Ai perfectă dreptate, o să se întâmple ceva foarte rău. O să pici la gimnastică, dacă o ţii tot aşa”.

„Nu, domnule Hamin, eu vorbesc serios. Dacă rămân în şcoală, ceva rău o să se întâmple sigur. Trebuie să plec acasă”. Degetele fetei se plimbau pe mânerul briceagului, mutat din mânecă în buzunarul hainei pe care n-o scosese nicio clipă.

„Lee Anne, trebuie să te duci la…” Domnul Hamin ridică ochii din integrama pe jumătate rezolvată – astăzi era una mai dificilă decât de obicei. Se holbă la adolescenta slăbuţă din faţa lui, care tremura în biroul supraîncălzit, cu paltonul strâns pe lângă corp. Ceva – nu putea spune ce anume – îl făcu să se mai gândească. Poate era vorba de ochii ei: se uitau la ei, însă priveau *prin* el. Lăsă creionul şi puse deoparte ziarul.

În săptămânile următoare, când poliţia avea să-i oblige să reflecteze asupra acelei scurte întrevederi din biroul lui, asupra deciziei lui tataie, nu putuse să spună decât atât: „Cred că arăta cam tulburată… Totuşi, avem şi noi nişte reguli”.

Nu, nu trebuia să-i permită să chiulească de la ora de sport. Un director nu poate favoriza pe nimeni.

„Lee Anne, am terminat cu tine”, i-a spus el, uitându-se la ceas. „Du-te acum la…”

„Nu pot să mă duc ia ora de sport, domnule Hamiil. Ştiu că se va întâmpla ceva urât. Lăsaţi-mă să plec acasă”.

„Ţi-e teamă de…” începu el s-o întrebe, dar apoi îşi dădu seama că nu prea îi păsa. Adolescenţii trebuiau trataţi mai autoritar. Şi schimbă tonul: „N-o să se întâmple

nimic, Lee Anne. Du-te imediat în sala de sport”.

„Domnule Hamill, lăsaţi-mă să plec acasă”.

Exasperat, obosit de insistenţele fetei, cu integrama care-l aştepta pe jumătate nerezolvată, George Hamill dădu înapoi. „Bine, Lee Anne, nu te mai duce la sport. Ieşi în faţa şcolii şi aşteaptă acolo. Autobuzul o să vină într-o oră. Şi vreau să stau mâine de vorbă cu dirigintele tău”.

„Trebuie să plec acum, domnule Hamill. Nu pot să aştept o oră. O să mă duc pe jos”.

„O să iei autobuzul, Lee Anne. Răspundem de tine, nu te putem lăsa de izbelişte. Aşteaptă acolo să vină maşina”. Singurul lucru pe care-l mai putea face era sa se asigure ca fata va ajunge acasă teafăra.

Câteva luni mai târziu, când eu şi Jonathan am vorbit cu Lee Anne despre evenimentele din acea zi, ea şi-a amintit despre vocile care-i vorbiseră în minte în dimineaţa aceea. Şi-a amintit de asemenea despre întâlnirea cu directorul, fără să mai ţină minte însă momentul când părăsise biroul, Nu-şi mai amintea nici să fi stat pe treptele şcolii, în aşteptarea autobuzului. Cei care o văzuseră acolo au spus că stătea privind în gok când maşina galbenă a tras în faţa şcolii, Kesha, prietena ei, a trebuit s-o scuture ca s-o trezească.

Încet, ca într-un vis, Lee Anne s-a dus către autobuzul care aştepta, cu motorul pornit, ca toată lumea sa se urce. Fata simţea că toţi se holbează la ea. Şi-a vârât capul între umeri, şi-a ridicat gulerul hainei, acoperindu-şi astfel jumătate din chip, şi-a înfundat mâinile în buzunare. Neliniştea şi teama reveniseră. A simţit cuţitul în buzunar şi a tăcut în aşa fel încât să-i mute din nou în mâneca – de data asta cu lama spre exterior.

„Ce naiba ai, Lee Anne?” a întrebat-o prietena ei Kesha, l-a recunoscut vocea. Sau nu era ea? Unde mai auzise cuvintele astea? Acum se simţea ameţită, aceeaşi senzaţie pe care o avusese de dimineaţă… în bucătărie. S-a

uitat la copiii care se duceau către autobuz, întrebându-se dacă îşi puteau da seama ce se întâmplă cu ea. Feţele lor se apropiau, se îndepărtau, se apropiau din nou. Iar mirosul – izul acela scârbos, de şobolan mort – se ridica din asfalt, o invadă, o îngreţoşa.

Cineva venea către ea. Era Kesha. Chiar era ea? Parcă arăta altfel. Poate că era cineva care se dădea drept prietena ei. Totul părea atât de confuz… Lee Anne a înşfăcat mânerul briceagului.

„Ce se întâmplă cu tine?” Chipul, care la început părea îndepărtat, devenise dintr-odată uriaş, aplecându-se chiar deasupra lui Lee Anne. Iar vocea amicei Kesha suna acum diferit, strident şi ameninţător.

Lee Anne s-a ridicat, şi-a îndreptat umerii. Apoi braţul drept i-a zburat în spate, iama reflectând soarele după-amiezii, „A strălucit”, şi-a amintit un elev din clasa a patra. O clipă mai târziu, braţul ei, asemenea braţului unui robot sau al unui soldat de tinichea, a coborât, şi lama scurtă a străpuns pieptul siluetei din faţă.

Totul s-a petrecut atât de iute, încât nimeni, nici măcar victima, n-a părut să-şi dea seama ce se întâmplă. Peste mai multe săptămâni, când eu şi Jonathan am întrebat-o pe Lee Anne de ce o făcuse, de ce îşi înjunghiase cea mai bună prietenă, tot ce şi-a putut aminti a fost chipul distorsionat din faţa ei. Şi mica victimă care, înjunghiată în inimă, a mai rămas câteva secunde în picioare, înainte de a se prăbuşi.

Toată atenţia se îndreptase asupra rănitei, care tuşea acum, scuipând sânge. Lee Anne a fost uitată şi cei câţiva adolescenţi adunaţi în faţa şcolii s-au grăbit s-o ajute pe fata muribundă. Doar copiii mai mici, rămaşi pe loc, au fost capabili să descrie poliţiei cum s-a comportat Lee Anne.

„Arăta ca un zombie”, a povestit unul dintre elevi: mai imaginativ: din clasa a doua.

„A mers mai departe, asta a tăcut”, a adăugat un

altul. „Nu. n-a luat-o la fugă „A plecat mai departe, păşind normal”, a precizat un elev dintr-a cincea.

„Parcă mergea în somn”.

„Aşa e. Parcă era o somnambulă”.

Ultimul care a văzut-o pee Lee Anne în acea după-amiază a spus că se ducea către biserică. Ceea ce a făcut în următoarele câteva ore a rămas un mister. Nici ea. nici altcineva n-a putut oten vreun detaliu în legătură cu asta.

Poate că am fi putut descoperi ce s-a întâmplat în acele ore cruciale dacă am fi folosit hipnoza. Dar pe vremea aceea, hipnoza nu prea avea trecere, La Facultatea de medicină de la Universitatea Vale, niciunul dintre noi nu învăţase nimic despre asta. Departamentul de psihiatrie din şcoală era încă puternic freudian. Dacă Freud abandonase hipnoza, aşa făcuseră şi cei de la Vale. Iar eu şi Jonathan ne formaserăm amândoi la Vale.

Era aproape noapte în momentul în care Lee Anne şi-a revenit. Se îndepărtase kilometri întregi de şcoală şi s-a trezit în pragul casei unor străini, i-au permis să le folosească telefonul, de unde a chemat-o pe mamă-sa, ca să vină s-o ia. A apărut însă poliţia, care a arestat-o, acuzând-o de uciderea prietenei sale şi închizând-o într-o casă de corecţie.

Reuşind (cu ajutorul ofiţerului care se ocupa de eliberarea condiţionată şi cu incredibila binecuvântare a judecătorului Lindsey) să obţin o sumă suficientă din partea statului Connecticut pentru a pune pe picioare o minusculă clinică de psihiatrie infantilă, ce funcţiona pe lângă tribunalul pentru minori, m-am trezit în postura de unic psihiatru al acestei curţi, în această calitate, trebuia să stau de vorbă cu Lee Anne şi să încerc să-mi dau seama de motivele accesului ei de violenţa, de sensul unei crime lipsite de noimă.

La un moment dat, atunci, eu şi Jonathan, Lucrând împreună, am crezut că găsisem o explicaţie. Acum însă,

privind înapoi, nu mai sunt atât de sigură că aveam dreptate.

Interviurile cu Lee Anne mi-au readus în memorie filmele de război văzute în copilărie, cu nazişti care interogau prizonieri americani. Lee Anne nu spunea nimic. Îşi limita răspunsurile la: „Da, doamnă" sau „Nu, doamnă", făcându-mă să mă simt stânjenifă, de parcă fiecare din întrebările mele i-ar fi atacat dreptul inalienabil la propria-i intimitate. Oare îşi râdea de mine cu acei repetat „doamnă"? Nu puteam fi sigură. Poate câu provocam teamă. Oricare ar fi fost explicaţia, Lee Arme ascundea ceva şi n-avea de gând să mi se destăinuie.

Nicio problemă: Eram la începutul activitate mele în clinica de pe lângă tribunalul pentru minori. Eram încă destul de naivă să cred că familia fetei urma să-mi dea o mână de ajutor, Mi se părea normal ca Wanda „mama lui Lee Anne, să-mi devină un potenţial aliat, care să mă lămurească asupra motivelor pentru care tiică-sa îşi înjunghiase cea mai bună prietenă.

Uneori mi-e şi jena să mă gândesc cât de naivă puteam fi. Ms-am închipuit atunci că familia fetei va avea încredere în mine, mi se va confesa, îmi va împărtăşi secretele căminului. Cei douăzeci şi cinci de ani care au trecut m-au învăţat însă că, atunci când ai de-a face cu o crimă, nimic nu-i atât de simplu.

Mama lui Lee Anne a venit la biroul meu şi s-a aşezat pe un scaun. Cam la atât s-a redus aportul ei. Dacă Lee Anne era reţinută la vorbă, maică-sa era aproape mută. Mi-am putut da seama imediat de unde moştenise fata stilul criptic. Întrebările mele se loveau de o singură silabă: nu. Nu. Nu. Nu. Nu. Am descoperit ulterior că pot înainta mai bine dacă rămân şi eu rezervată. În timpul unei astfel de tăceri, doamna Jameson mi-a mărturisit că fiica ei fusese dintotdeauna o visătoare. Şi o singuratică. Lee Anne se putea juca ore întregi cu prietenii ei imaginari. Doamna

Jameson o auzea interpretând diverse roluri – zâna cea bună, copilul sclifosit, vrăjitorul cel rău. Lee Anne era o actriţă talentată. Când juca rolul omului râu îşi schimba vocea, imitând-o perfect pe cea a unui bărbat. „Ştiţi, doamnă doctor Lewis, fiica mea trăieşte într-o lume a fanteziei”, mi-a mărturisit femeia.

Am aprobat din cap. Poate că acum, când era puţin mai relaxată, doamna Jameson avea să răspundă întrebărilor mele cu mai mult decât o singură silabă. „Cum aţi explica ceea ce s-a întâmplat?” am îndrăznit s-o întreb.

Doamna Jameson s-a oprit. A dat să ridice din umeri, apoi a părut să se răzgândească. „Uneori, doamnă doctor Lewis, am impresia că Lee Anne e posedată”.

Care va să zică asta era opinia doamnei Jameson asupra crimei înfăptuite de fiica ei. Asta zic şi eu explicaţie! Lipsită de experienţă cum eram, am trecut cu uşurinţă peste această aparent neînsemnată afirmaţie. Astăzi, cu douăzeci şi cinci de ani mai târziu, mi-e greu să recunosc că pur şi simplu am trecut peste ea. Cert e că eu, şi nu doamna Jameson, am fost ceti care a schimbat subiectul.

„A mai avut cineva din familie vreun acces de tune?” am întrebat, însă portiţa aceea spre comunicare, pe care crezusem că o deschisesem, mi s-a trântit brusc în nas. Nu, nimeni din familie nu mai avusese crize de furie. Nu, nimeni nu-i făcuse vreun rău şi nici n-o ameninţase vreodată pe Lee Anne. Nu, fata nu-şi pierduse niciodată cumpătul. Sau, mă rog, aproape niciodată. Oricum, foarte rar. Dar nu era genul ei. Fusese un copil cu adevărat liniştit., o fată foarte cuminte. Oricine putea să confirme asta; mai cu seamă cei din familie. Nu, Wanda Jameson habar n-avea de ce Lee Anne luase cu ea la şcoală un cuţit. Nu, Lee Anne nu mai făcuse asta niciodată înainte, Nu. Nu, Nu, Nu. Răspunsurile Wandei Jameson semănau cu declaraţiile acelea din *New York Post* luate unor vecini a

doua zi după ce un puşti îşi măcelărise întreaga familie: „Doamna Jones, care locuieşte vizavi. I-a descris pe băiat ca fiind un copil liniştit şi cuminte. Întotdeauna o ajuta pe mamă-sa la căratul gunoiului”.

Mă simţeam frustrată şi furioasa. De ce oare această femeie nu dorea să-şi ajute fiica? Mi se părea pur şi simplu absurd. Au trebuit să treacă ani de zile şi nenumărate cazuri ca acela al lui Lee Anne pentru a ne da seama cât de multe lucruri aveau de tăinuit familiile copiilor care ajungeau să ucidă. Abia după ce am examinat, împreună cu Jonathan, un grup de minori condamnaţi la moarte, după ce am încercat să stăm de vorbă cu părinţii, cu fraţii şi surorile lor, străduindu-ne fără succes să le reconstituim trecutul, am înţeles că multe din aceste familii preferau să-şi vadă copilul executat decât să dezvăluie ceea ce se întâmplase în copilăria lui. Ba chiar am descoperit că mulţi dintre adolescenţi erau gata să moară mal degrabă decât să povestească despre tratamentul la care fuseseră supuşi în familie.

Dar şi după ce am descoperit acest ciudat fenomen, ne-au mai trebuit ani de zile ca să ne perreclionăm tehnicile de penetrare sau ocolire a teribilelor baricade ridicate în calea comunicării de tinerii criminali sau de rudele lor.

Nu eram încă pregătită să renunţ la întrevederea cu mama lui Lee Anne. Încă nu. Poate că trebuia să aleg o altă cale. Am decis să folosesc un ton mai degrabă medical decât psihiatric. În plus, era important să aflu dacă Lee Anne suferise vreo leziune a sistemului nervos central care să-i fi diminuat abilitatea de a se controla. Putea fi de vină vreo leziune craniană. Am considerat că o astfel de abordare de tip medical o va ajuta pe doamna Jameson să se destindă şi să-mi ofere o cât de mică Informaţie Folositoare. Am tras aer în piept şi am purces.

„Spuneţi-mi, doamnă Jameson, cum a decurs sarcina

dumneavoastră? A existat vreo problemă când eraţi gravidă cu Lee Anne?” am întrebat eu, mulţumită de tonul prozaic pe care reuşisem sad adopt. Buzele Wandei Jameson tocmai *se* pregăteau să rostească invariabilul „nu”, dar femeia s-a oprit o clipă, rămânând pe gânduri. În sfârşit eram pe drumul cel bun, Mi-am ciulit urechile.

„Cred că am avut unele probleme”.

„Probleme?” am întrebat cu aparentă nonşalanţa.

Asta a pus capac. Conversaţia s-a încheiat. În loc să stimulez comunicarea., reuşisem s-o inhib. Nu făcusem decât să repet, aşa cum învăţasem, ultimul cuvânt din propoziţia Wandei. Lăsasem discuţia larg deschisă, permiţându-i să completeze cu ceea ce dorea. Mare greşeală! Wanda nu era bleaga, mirosise capcana. Ea, ca şi fiică-sa, n-avea de gând să-şi discute „problemele”, cel puţin nu cu mine. Au trebuit să treacă ani de zile până să învăţ tehnica de a face astfel încât un interviu să curgă. Pe atunci mă aflam încă sub imperiul pregătirii mele la şcoala freudiană. Şi am dat greş.

„Nu, dacă stau să mă gândesc bine, am avut probleme cu cealaltă sarcină a mea, când eram gravidă cu băiatul”.

Ei bine, încotro să pornesc din acest punct? „Ce puteţi să-mi spuneţi de alte boli pe care le-a avut?” m-am aventurat eu, încercând să evit răspunsurile de tip „da” sau „nu”.

„A fost un copil sănătos”.

Corect. „A avut vreun accident?”

„Nu”.

„S-a rănit vreodată?”

„Nu”.

Pe asta nu puteam s-o mai cred. Prima oară când o văzusem pe Lee Anne îmi atrăsese atenţia cicatricea de pe fruntea ei. Apoi dungile întunecate de pe spate şi umflăturile de pe braţe. De unde avea toate semnele

acelea? Când am întrebat-o pe fată, ea a ridicat din umeri şi a zis că nu ştie. Cum putea maică-sa, în faţa unei asemenea evidenţe, să spună că Lee Anne nu suferise niciodată vreun accident sau vreo leziune? Evident, era o minciună. Şi atunci, de unde are fata dumitale toate semnele alea de pe corp? – aş fi vrut să-i strig femeii. Cum poate o mamă să rămână atât de impasibilă, când în joc e viitorul copilului ei?; Nu puteam înţelege cu niciun chip. De fapt, pe vremea aceea, multe nu înţelegeam eu. Aveam o grămadă de lucruri de învăţat, nu doar despre criminali, dar şi despre familiile lor. Încă nu dobândisem priceperea de a tace mamele să vorbească.

Dacă familia Jameson n-avea de gând să stea de vorbă cu mine, poate că existau alte căi de a afla amănunte despre Lee Anne. Trebuiau să existe nişte înregistrări ale rănilor ei. Unele dintre ele fuseseră cu siguranţa tratate pe undeva.

Fără prea mult entuziasm, doamna Jameson şi-a dat acordul pentru ca eu să intru în posesia dosarului medical ai fiicei sale. Puteam obţine o copie în ziua de vineri., aşa că mi-am rezervat o oră-două duminică pentru a-l studia. Spre surprinderea mea, când m-am dus să-l sau, mi s-au înmânat două dosare grele. Cum reuşise un „copii sănătos” să adune o asemenea cantitate de fişe medicale?

Duminică dimineaţă, ia ora nouă, după ce m-am fortificat cu o cană de cafea şi nişte tartine cu brânză, m-am aşezat, cu creion şi hârtie la-ndemână. şi am deschis primul dosar. În următoarele şapte ore abia dacă m-am mişcat de pe scaun, în acea după-amiază, la ora patru, am întors ultima filă a celui de-al doilea dosar şi m-am îndreptat către telefon. Făcusem zeci de adnotări pe marginea fişelor medicale şi degetele mă dureau. Am tras aer în piept, m-am întins şi am zâmbit. Aveam un punct de plecare.

Chiar prima menţiune din fişa medicală a lui Lee

Anne mi-a oferit mai multă informaţie decât toate orele petrecute cu ea sau cu mamă-sa. Am descoperit că, înainte de a se naşte, în timpul sarcinii, Wanda fusese tratată de sifilis – vechea boală venerică despre care se ştie că atacă /n *utero* organele fătului; mai mult, doamna lameson suferise de hipertiroidie – boli care-i fuseseră descoperite abia în cel de-al doilea trimestru de sarcină. Toate astea nu puteau să nu marcheze dezvoltarea psihică a oricărui copil Lee Anne nu se născuse în condiţii prea faste.

În plus, nici travaliul şi nici naşterea nu se desfăşuraseră în condiţii normale. Scos cu torcepsul din pelvisui îngust al mamei, copilului i se fracturase o claviculă şi fuseseră comprimate oasele moi ale craniului. Medicii care asistaseră naşterea, învăţaţi să recunoască potenţialele probleme la nou-născuţi, o încurajaseră pe Wanda să aleagă un nume pentru copilul ei care se lupta să trăiască. La doi ani după ce am avut-o pe Gillian, eu şi cu Mei am fost de asemenea sfătuiţi de un pediatru să-i dăm un nume fiului nostru născut prematur, la un kilogram şi opt sute de grame. Asta sporea ataşamentul părinţilor faţă de copil. L-am numit David, Douăzeci şi patru de ore mai târziu, băieţelul a murit. Wanda Jameson, în aceeaşi situaţie ca şi noi atunci, era hotărâtă să aştepte o zi sau două până să-i dea un nume copilului: nu se ştia dacă va supravieţui şi nu dorea să se ataşeze prea mult de el.

Comparativ cu această primă consemnare din fişa medicală, celelalte date erau aproape relevante. Cel puţin aşa mi s-au părut mie. Existaseră mai multe accidente şi rămân, dar copiii de vi este mici, se ştie, sunt predispus: la aşa ceva, îţi trebuie un ochi care să vegheze tot timpul şi reflexe deosebit de iuţi pentru a proteja un copil care începe să umble. Pentru mine, şi astăzi e un mister al evoluţiei motivul pentru care natura îngăduie dezvoltarea abilităţilor locomotorii ale copilului înainte de a-l învăţa să raţioneze.

Acum sunt în stare să citesc un raport medical aşa cum citesc un roman poliţist, detectând indicii strategice în spatele fiecărui detaliu. Însă cu douăzeci de ani în urmă, un asemenea document îmi părea încă unul dintre obstacolele cu care trebuia să lupt pentru a ajunge la ceea ce credeam că e adevăratul obiectiv: discuţia cu pacientul şi cu familia lui. Ignoranţa mea de atunci mă îngrozeşte astăzi.

Plictisită, aproape iritată, m-am străduit să-mi notez data şi natura fiecărei răni, mai mult sau mai puţin grave. Uneori nici nu-mi puteam da seama ce anume o adusese pe Lee Anne la spital. De pildă, la vârsta de patru ani, fata venise la Urgenţă cu o umflătură mare pe frunte şi cu ochii învineţiţi. Le spusese doctorilor că a căzut din leagăn; maică-sa îi povestise asistentei că Lee Anne se rostogolise pe scări. Oricare ar fi fost cauza, mi-am închipuit că un accident stătea la originea enigmaticei urme de pe fruntea fetei. Apoi, şase luni mai târziu, Lee Anne fusese tratată pentru o arsură. Copilul le spusese doctorilor că se arsese la aragaz; unchiul ei, care o adusese la spital, pretinsese că fata se jucase cu un fier de călcat încins. Nici unul dintre doctori nu luase în seamă aceste discrepanţe; nici măcar eu nu le-am observat, atunci când am răsfoit fişele prima oară.

Abia acum, când îmi revăd propriile notiţe, acum, după ce am examinat zeci de cazuri similare, îmi sar în ochi aceste incongruenţe şi semnificaţia lor. Îmi dau seama, privind înapoi, în vremea rezidenţialului meu, cu câtă uşurinţă puteam accepta explicaţiile neverosimile ale unor părinţi, apropo de rănile copiilor. Un accident de maşină sau o căzătură mai gravă… Abia astăzi mi se pare evident că multe dintre rănirile pe care le-am considerat pe atunci pur accidentale erau de fapt consecinţele unor maltratări sau chiar ale unor torturi. Însă la vremea aceea tocmai îmi întemeiasem propria mea familie. Aveam copii

mici, şi cred că pur şi simplu nu concepeam că pot exista şi altfel de părinţi decât eram noi.

Când Lee Anne s-a apropiat de pubertate, natura relaţiilor ei cu lumea medicală s-a modificat. A început să vină la spital şi la serviciul de urgenţă pentru ceea ce doctorii au considerat a fi simptome minore. O durea stomacul sau capul. Avea ameţeli sau îi venea să vomite. După o vreme, toate înregistrările din fişa medicală au început să sune la fel. Am citit zeci de astfel de rapoarte seci privind vizitele fetei la spital.

„Copil nouă ani. sex feminin, s-a prezentat acuzând dureri abdominale”.

„Copil nouă ani şi jumătate, acuzând greaţă şi dureri de stomac”.

„Fetiţă zece ani., s-a prezentat la camera de gardă acuzând eeâalee şi dureri abdominale”.

Copil, Fetiţă, Sex feminin, Unde era în toate astea Lee Anne? Fiecare incident fusese tratat izolat, Nimeni nu păruse interesat de fenomenul în ansamblu. Spitalele sunt locuri aglomerate, iar doctorii, oameni prea ocupaţi.

După mai mult de zece consultaţii pentru astfel de probleme „imaginare”, un pediatru frustrat conchisese că bolile fetei erau mai degrabă de natură psihologică. Apelase la un psihiatru de copii. Cele doar opt rânduri care rezumă consultaţia acestuia mi-au sugerat că fusese vorba de un psihiatru plictisit, grăbit sau iritat. Îmi imaginez că Lee Anne avusese cu el cam aceeaşi disponibilitate ca şi cu mine. Una dintre întrevederi l-a convins pe psihiatru că fata nu căuta decât „să i se dea atenţie / ba sfătuit pe pediatri să nu-i mai ia în seamă pretinsele suferinţe.

Genele ml s-au îngreunat, în vreme ce mă străduiam să parcurg cu atenţie lista nesfârşită a vizitelor la spital, prilejuite de vagi şi inexplicabile dureri şi suferinţe. Cana de cafea mi se terminase de mult şi m-am pomenit picotind. Importanţa accidentelor şi a leziunilor din

copilărie, ca şi suferinţele somatice de mai târziu mi-au scăpat cu totul.

Apoi, o notiţă înserată către sfârşitul volumului al doilea m-a trezit brusc. Scrisul era perfect lizibil – putea fi oare vorba de raportul unui medic? M-am uitat la semnătură. Exact cum bănuisem: fusese scris de un student la medicina şi contrasemnat de un doctor. Notiţa spunea: „Lee Anne Jameson, un copil de culoare de doisprezece ani, sex feminin, cu un lung istoric de vagi suferinţe, s-a prezentat azi la clinica pediatrică acuzând dureri de cap şi ameţeală, în cursul consultaţiei a privit fix într-un punct şi n-a răspuns stimulilor timp de mai multe secunde/7 O notă similară, datata două săptămâni mai târziu şi scrisă de aceeaşi mână, raporta: „Astăzi Lee Anne şi-a pierdut din nou cunoştinţa, fără niciun motiv aparent, prăbuşindu-se pe podea. Tensiunea arterială normală. Se recomandă o encefaiogramă”. Studentul folosise chiar prenumele pacientei, Lee Anne era pentru el o persoană, nu doar un simplu caz. Am răsfoit ceea ce mai rămăsese din volumul al doilea, căutând rezultatul EEG-ului, N-am găsit nimic. De fapt, nu exista nicJ o indicaţie cum că pediatrul care contrasemnase fişa medicala dăduse vreo atenţie celor observate de student. Fetei nu i se făcuse niciodată o encefaiogramă. Eram acum pe deplin trează.

Poate că studentul văzuse cu adevărat ceva nesesizat până atunci de ceilalţi. Poate că Lee Anne avea într-adevăr probleme la creier. Dar avea asta vreo legătură cu manifestarea ei de violenţă?

Cu un an înainte ca Lee Anne să-şi înjunghie prietena, doi medici de ia Harvard – un neurochirurg şi un psihiatru – raportaseră descoperirea unei activităţi electrice anormale în creierul unora dintre pacienţii lor cu episoade violente. Vernon Mark, neurochirurgul, şi Frank Ervin, psihiatrul, montaseră nişte electrozi pe creierul acestor indivizi agresivi, descoperind astfel că episoadele

de manifestare violentă coincideau cu descărcarea unor sarcini electrice nefireşti, localizate în zonele primitive ale creierului. (Structura craniană a omului prezintă zone similare cu ale celor mai primitive şi mai agresive animale de pe pământ.) înainte de a li se declanşa crizele, pacienţii aveau senzaţii şi percepţii ciudate. Unii descriau faptul că simţeau brusc nişte miasme îngrozitoare. La alţii, criza era precedată de un miros dulce de parfum, de percepţia unor lumini orbitoare, de greaţă, ameţeli sau dureri abdominale. Unora li se părea că retrăiesc evenimente din trecut. Era oare posibil ca temerile lui Lee Anne privind iminenţa unui pericol, faptul că simţea miros de putreziciune, ameţeala şi durerile de stomac să fi constituit semnele şi premoniţia unor apropiate crize?

Am rămas câteva minute studiind nota aceea scrisa cu claritate de studentul medicinist. Apoi m-am ridicat de pe canapea, m-am dus la telefon şi om format numărul lui Jonathan.

CAPITOLUL 5

Auzisem despre Jonathan Pincus cu mult înainte ca el să afle de existenţa mea. Toţi colegii mei îl cunoşteau. În vreme ce eu încă mă mai luptam cu anatomia, Jonathan se înscrisese pentru un rezidenţiat în neurologie la Yale. Iar când eu terminam pregătirea internă pediatrică şi îmi începeam rezidenţiatul în psihiatrie, Jonathan era deja tânăr profesor la Yale Medical School.

Ca profesor asistent, Jonathan făcea o figură destul de aparte, cel puţin în ochii mei. Mi-l amintesc străbătând încrezător culoarele spitalului, cu halatul desfăcut şi aripile albe ale acestuia îl uturând la spate, urmat îndeaproape, cu admiraţie, de o trupă de rezident! neurologi şi studenţi care se grăbeau să ţină pasul cu el.

Toţi cei care au lucrat cu Jonathan îi cunosc râsuk când izbucnea el în hohote, pacienţii se ridicau în capul oaselor, studenţii zâmbeau pe sub mustaţă, iar surorile

bombăneau nemulţumite. Dar cel mai important e ca Jonathan ştie să râdă şi de el însuşi (o trăsătură neobişnuită pentru un profesor de la Yale). Aşa încât, chiar dacă râde adesea de mine, de idealismul meu, de „priceperea" mea de a mă vâri – şi a-i trage şi pe el după mine – în cele mai dezagreabile situaţii, Jonathan nu se sfieşte să-şi ironizeze şi propriile slăbiciuni.

Examinările Comisiei de Psihiatrie nu sunt atât de simple. Psihiatrii trebuie să treacă examene atât în domeniul neurologiei, cât şi în cel al psihiatriei. Astăzi testele s-au mai modificat, examenul se susţine în scris ia neurologie, dar pe vremea mea psihiatrii trebuiau să examineze pe viu pacienţii cu probleme neurologice, chiar să-i atingă. (Psihiatrii ating foarte rar pacienţii. În psihoterapie, doctorii şi pacienţii nici măcar nu se privesc.) Apoi psihiatrii erau luaţi la întrebări de neurologi. Procedura era destul de inhibantă; de aceea, cei care-şi pregăteau rezidenţialul în psihiatrie petreceau luni de zile efectuând examinări neurologice ale pacientelor, înainte de temutul examen.

Se spunea că oricine se pregătea pentru comisie alături de Jonathan Pincus n-avea cum să rateze. Aşa că, la prima mea întâlnire cu Jonathan, ca şi la cele care au urmat, eram pe postul celui care solicită o favoare. L-am rugat să mă pregătească şi pe mine pentru examenul de neurologie de la comisie. A încuviinţat. Şi cred că a fost prima şi singura dată când n-a regretat faptul că nu m-a refuzat.

Jonathan a fost un profesor răbdător, L-am însoţit, săptămâni de-a rândul, privindu-l cum examinează pacienţi cu cele mai exotice boli neurologice. După o vreme de observaţii, a venit şi rândul meu. Jonathan a stat în spatele meu, urmărindu-mă cum examinam un pacient. Apoi m-a întrebat: „Ce simptome ai reţinut? Ce semne ai depistat? Ce ai omis?" Uneori mă punea cu adevărat în încurcătură.

„Fundul de ochi, Dorothy. Cum arătau discurile?”

„Păi, nu erau prea dare. Nu le-am putut identifica. Cred că oftalmoscopul meu are nevoie de baterii noi”.

Pincus izbucnise în râsul care-l făcuse faimos.

„Şşt”, scosese capul o soră, încruntându-se.

„Sigur că nu le-ai putut identifica”, release Jonathan în şoaptă. „Extremităţile erau neclare pentru că discurile erau undate. De ce erau umflate?”

„Din pricina creşterii presiunii intracraniene?”

„Exact. Şi care crezi că era cauza acestei creşteri?”

„Simplu, Pacientul a fost internat pentru o tumoare pe creier”. Am respirat uşurată. Scăpasem. Dar Jonathan nu terminase cu mine.

„Foarte bine. Ce altceva poate provoca o creştere a presiunii?”

„Un hematom subcortical”, am spus, după o scurtă pauză.

„Aşa. Şi mai ce?”

„O infecţie. Encefalita, de pildă”.

„Ce altceva?”

„Hidrocefalia”.

„Şi mai ce?”

Şi tot aşa, Jonathan era în stare să continue până ia epuizarea tuturor posibilităţilor care îmi veneau în minte. Inevitabil, existau întotdeauna câteva pe care le omisesem. Atunci Jonathan abandona rolul de examinator şi mă învăţa ceea ce nu ştiam. Şi erau într-adevăr multe lucruri de învăţat.

În ziua în care am trecut examenul comisiei, m-am strecurat în biroul lui Jonathan şi i-am lăsat pe masă o sticlă din vinul meu preferat, Château Margaux, împreună cu o notiţă cât se poate de simplă: „Mulţumesc”. Zilele în care examinam pacienţi împreună cu Jonathan Pincus se sfârşiseră – sau cel puţin aşa se părea. Lucrurile s-ar fi oprit cu siguranţă aici, dacă n-ar fi intervenit cazul lui Lee

Anne Jameson şi uimitorul ei acces de violenţă. Acum, în loc să-i aduc daruri, m-am trezit în biroul lui discutând în contradictoriu.

„Dorothy, să presupunem că acest copil despre care îmi vorbeşti suferă de nişte leziuni cerebrale şi are într-adevăr crize. Dacă depun mărturie şi, datorită mie, e găsită nevinovată, cine poate garanta că n-o să se ducă s-o facă din nou?” Jonathan avea dreptate. În plus, ştiam amândoi că actele de violenţă aveau loc foarte rar în timpul crizelor. Se întâmplau uneori înainte, după şi între, dar aproape niciodată *în timpul* unei crize. Totuşi, n-aveam de gând să-l las să scape aşa de uşor. Trebuia să-mi dau seama de ce Lee Anne era o criminala, iar eu nu. Şi pentru asta aveam nevoie de Jonathan. Dacă el refuza s-o consulte pe fată, îi puteam inculca cel puţin un oarecare sentiment de vinovăţie.

„Jonathan, copilul ăsta a fost internat în spital de treizeci şi două de ori. „Ceva nu e în regulă”.

„Şi?”

„Jonathan, eşti singurul neurolog care o poate ajuta. Doar ai scris o carte despre toate astea”.

Dacă raţiunea, morala sau sentimentul de vinovăţie nu dădeau roade, poate că flatarea avea s-o facă. Jonathan fusese coautor al celebrului op *Neurologia comportamentală*. Era şi este unul dintre puţinii neurologi care acceptă faptul că mintea şi creierul se află în strânsă legătură. Atunci când creierul este afectat, gândirea o ia razna, senzaţiile o iau razna, comportamentul o ia razna. Ceva nu era în regulă cu felul în care Lee Anne percepuse şi reacţionase în faţa lumii reale. Iar Jonathan trebuia să mă ajute să înţeleg ce anume se întâmplase.

Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă să-l conving s-o vadă pe Lee Anne – am argumentat, l-am linguşit, l-am sedus. După treizeci de minute de „tămâiere” neruşinată, Jonathan s-a predat.

„Bine, Dorothy, bine. Am s-o *văd*”. Nici măcar nu mi-a trecut prin minte atunci că pledoaria mea fusese doar un antrenament pentru solicitările care aveau să urmeze.

Jonathan stătea în spatele unul birou, în cămăruţa îngustă din centru! de detenţie, aşteptând-o pe criminală. Când fata a apărut în vârful picioarelor, însoţită de o matroană care a lăsat-o la uşă, Jonathan *a* crezut că fusese adusă altă acuzata. A descris-o în raportul său drept „o prepuberă slăbuţă şi fragilă, cam de un metru şi jumătate, cântărind nu mai mult de patruzeci de kilograme”. În timpul examinării, ochii lor nu s-au întâlnit nicio clipă. La întrebările lui Jonathan, Lee Anne a răspuns cu aceleaşi monosiâabe cu care eu mă obişnuisem.

Jonathan este unul dintre puţinii neurologi care petrec mai mult timp discutând cu pacienţii decât verificându-le reflexele sau forţa muşchilor. Şi nu-i greu deloc să stai de vorbă cu Jonathan. Relaxarea pe care o degajă şi zâmbetul lui inspiră totdeauna încredere.

Totuşi, Lee Anne nu era simplu de descusut. Stătea acolo, pe scaunul de metal, cu buzele strânse, cu mâinile în poală şi ochii în pământ. Pentru a risipi o eventuală impresie de tribunal, Jonathan s-a ridicat de la birou şi a luat loc pe un scaun de lângă ea. Dar indiferent de poziţie sau de tonul adoptat, n-a putut să înlăture suspiciunea acestui copil neliniştit. Poate că oricine altcineva ar fi făcut la fel, s-a gândit el. În ultimii 25 de ani Jonathan şi cu mine ne-am străduit să facem distincţia dintre paranoia şi suspiciunea normală, justificată în anumite condiţii. Când suntem indecişi, interpretăm tăcerea drept adaptat: va.

Jonathan n-a renunţat defel. Şi-a coborât şi mai mult scaunul metalic, încercând să diminueze diferenţa de înălţime dintre el şi tânăra pacientă. Apoi, cât se poate de blând, a întrebat-o: „Ce s-a întâmplat în ziua aceea, când ţi-ai înjunghiat colega? Ce s-a petrecut în viaţa ta atunci?”

Niciun răspuns. Lee Anne a privit în sus. Ochii i s-au

plimbat dintr-o parte în alta, buzele i s-au mişcat, dar n-a scos niciun sunet. Jonathan a aşteptat.

„Aşadar, ce s-a întâmplat în ziua aceea?”

Lee Anne a tresărit, de parcă tocmai revenise în lumea reală. A clipit de câteva ori şi apoi a răspuns:

„Nimic”.

„Ce poţi să-mi spui despre cuţit? Totdeauna îl porţi cu tine?” Poate că avea acest obicei. Poate că toţi copiii din cartierul ei purtau cuţite. Pe vremea aceea, doctorii erau instruit! să recunoască diferenţele etnice şi culturale. Din păcate, unii dintre noi eram atât de bine pregătiţi – sau cel puţin aşa credeam – încât, în loc să-i tratăm ca bolnavi, luam adesea halucinaţiile patologice ale multor copii afro-americani şi hispanici drept credinţe culturale sau experienţe religioase fireşti. Pe de altă parte, copiilor albi cu aceleaşi simptome le recomandam pe loc sejururi în clinici de specialitate. Cam asta învăţaserăm noi despre diferenţele culturale.

„Nu”, a venit răspunsul la întrebarea lui Jonathan.

„Cine mai poartă cuţit dintre persoanele pe care le cunoşti?” Jonathan nu voia să renunţe. Incidentul se petrecea cu mulţi ani înainte ca adolescenţii să capete obiceiul de a veni la şcoală înarmaţi – cu câteva decenii înainte ca elevii să fie examinaţi la intrare cu detectorul de metale.

„Nimeni… Unchiu-meu. A tăiat pe careva odată”.

Jonathan a încercat să pară indiferent atunci când Lee Anne a oferit primul indiciu al violenţei din mediul în care crescuse.

„Pe cine a tăiat?”

„Pe careva”.

„Când?”

„Nu mai ştiu. Acu’ e-n închisoare”.

„Cine e în închisoare?”

„Unchiu-meu”.

În sfârşit, un indiciu că în familia Jameson nu domnea tocmai pacea. „Ce-i cu semnele acelea de pe braţele tale? De pe spate? De unde sunt?” Eroare! Jonathan se hazardase prea mult. Porţile s-au închis brusc şi el s-a trezit azvârlit afară.

Au rămas în tăcere, Jonathan privind-o pe Lee Anne, Lee Anne privindu-şi fix mâinile.

„Îţi aminteşti ce s-a întâmplat în ziua aceea?”

Lee Anne a scuturat din cap: nu.

„Dar înainte de incident?”

„Mi-a fost rău. Am avut ameţeli”.

Jonathan abia dacă a auzit-o.

„Şi după aceea?”

Fata a ridicat din umeri.

„Ce s-a întâmplat după aceea?”

Ochii fetei au privit în sus, de parcă ar fi căutat răspuns în ceruri. Buzele i s-au mişcat încet.

„Am sunat-o pe marna”.

„Şi pe urmă?”

„A venit poliţia, m-a luat şi m-a adus aici”.

Cele trei ore scurse între momentul crimei şi telefonul către maică-sa erau complet şterse din mintea ei.

Poliţia ajunsese la concluzia că Lee Anne umblase pur şi simplu prin oraş, traversase chiar şi un iaz nu prea adânc. Fata însă nu-se amintea nimic.

Jonathan şi-a deschis geanta şi a scos de-acolo ciocănelul neurologic, ruleta, patru monede, un ac de siguranţă şi alte accesorii specifice.

Lee Anne s-a ferit uşor când el i-a luat braţul pentru a-i verifica tendonul bicepsului. Atunci Jonathan şi-a lăsat deoparte uneltele şi i-a explicat cu răbdare ce voia să facă; la fiecare etapă a testului se oprea pentru a o pregăti. „Acum, Lee Anne, o să-ţi pun în palmă o monedă. Vreau să o pipăi şi să-mi spui ce este. O monedă de 25 de cenţi, de 10 sau de 5?” „Acum o să fac testul cu acul, promit că n-o

să te doară. Atrage-mi atenţia dacă simţi ceva”.

Ceea ce afli după o examinare fizică, se spune, nu e de prea mare relevanţă din punct de vedere neurologic. Pentru un copil trecut printr-o naştere traumatică şi, de atunci, bătut în mod constant, Lee Anne, în mod uimitor, nu rămăsese cu prea multe sechele. Era doar ceva mai greoaie. Jonathan sărea mai bine decât ea, dar el avea antrenament. Şi, spre deosebire de Jonathan, atunci când a fost pusă să întindă braţele şi să-şi răsfire degetele, n-a putut să le împiedice să se mişte spasmodic. „Mişcări coreiforme”, a notat Jonathan în raportul său. Totuşi, comparativ cu perrormanţele mele la unele dintre exerciţiile acelea, Lee Anne nu stătea deloc râu. Jonathan a descoperit ceea ce neurologii numesc „semne slabe” – adică dovezi nelocalizate ale unor anume distincţii şi leziuni craniene. Mulţi specialişti ignoră acest tip de semne. Aşa cum ar spune un trufaş absolvent de Yale: „Semnele slabe sunt pentru neurologii slabi”.

Dacă n-ar fi fost pregătit ca neurolog pediatru, deprins să măsoare circumferinţa craniului la copil, ar fi trecut peste una dintre cele mai importante descoperiri – singurul „semn puternic” pe care ba găsit. Măsurătorile lui au scos la iveală faptul că Lee Anne era microcefalică. Aşadar capul, şi prin urmare creierul ei erau semnticahv mai mici decât ar fi trebuit să fie. Învăţasem, pe vremea când mă pregăteam cu jonalhan pentru examen, că, în 95% din cazuri, un craniu mai mic. aduce după sine diminuarea capacităţii intelectuale.

„Şi care poate fi cauza microceâahei?” mă întrebase el într-una din şedinţele de practică.

„Alcoolismul matern. Abuzul de droguri”.

„Bun. Altceva?”

„Leziuni la naştere”.

„Şi mal ce?”

„Sinostozis cranian”.

„Aşa. Şi mai ce?”

„Nu mai ştiu. Spune-mi tu”.

„Ce zici de o infecţie în organismul mamei? E o chestie mult mai comună decât sinostozisul cranian, Dorothy, nu crezi?”

A trebuit să-i dau dreptate. Şi n-am uitat niciodată lecţia de atunci. În general, am ţinut minte mai degrabă scăpările mele din acele ore de practică, punctate la sfârşit de Jonathan, decât lucrurile învăţate din cărţi, în cele din urmă, examinarea neurologică a fetei s-a dovedit la fel de echivocă precum examinarea psihiatrică pe care i-o făcusem eu. Dovada crizelor era destul de anemică, dar Jonathan a dispus să i se facă, oricum, o electroencefalograme. Rezultatele au ieşit normale.

În şedinţele noastre de pregătire, Jonathan îmi spusese de mai multe ori că un EEC normal nu însemna neapărat că o persoană nu putea avea crize. Între accese, chiar şi celor suferinzi de epilepsie gravă EEG-ul le poate ieşi normal. Ai şansa să descoperi o anomalie doar dacă faci trei sau patru astfel de investigaţii. Însă, în majoritatea cazurilor, epilepsia psihomotorie sau de lob temporal, de care bănuiam că suferea Lee Anne, necesită un diagnostic clinic. Iar ca acest diagnostic să poată fi pus, doctorul trebuie să stea de vorbă îndelung cu pacientul, să-i pună o grămadă de întrebări despre senzaţiile avute înainte, după şi în timpul crizei. Cât de multe îşi aminteşte pacientul? Şi chiar dacă îşi aminteşte, niciodată nu poţi fi sigur.

Lee Anne avusese mai multe semne şi simptome ale epilepsiei. Simţise ceva ciudat în stomac, percepuse mirosuri stranii şi fusese cuprinsă de inexplicabile accese de anxietate. Uneori căzuse parcă în transă. De fapt, exact aşa o descriseseră copiii din faţa şcolii care văzuseră crima şi apoi o priviseră îndepărtându-se încet. De asemenea, Lee Anne nu-şi putea aminti ce se întâmplase în intervalul

dintre momentul când îşi înjunghiase colega şi clipa când se trezise în pragul unei case străine. Amnezia era un alt simptom clasic al epilepsiei. Totuşi, EEG-ul fetei era normal, iar eu şi Jonathan ne îndoiam că judecătorul Lindsey ar fi înghiţit pastila cu accesul de epilepsie. În plus, niciunul dintre noi nu era sigur că despre asta fusese vorba cu adevărat. Peste ani de zile, aveam să revedem înregistrările examinărilor noastre, ajungând la o cu totul altă concluzie – aceea a unei disfuncţii disociative. A fost primul nostru diagnostic eronat. Urmau să mai apară şi altele.

Cu o săptămână înainte de procesul lui Lee Anne, eu şi Jonathan ne-am adunat notiţele şi înregistrările pe care le obţinuserăm şi ne-am aşezat, la mine în bucătărie, să cântărim situaţia fetei. Ce-i puteam spune judecătorului Lindsey pentru a-i convinge să n-o trimită într-o casă de corecţie? Nu se conturase nimic dar din punct de vedere al diagnosticului, nimic definitiv.

Avea Lee Anne leziuni cerebrale? Poate. Antecedentele ei medicale şi examinarea neurologică pe care i-o făcuse l-au convins pe Jonathan că fata prezenta oarecare disfuncţii ale sistemului nervos central, Dar, dacă ar fi fost întrebat unde anume se afla leziunea, ar fi putut cu greu oferi un răspuns. Ce puteam spune era doar că toţi copiii cu un asemenea tablou neurologic au tendinţa de a fi iritabili, impulsivi şi labili din punct de vedere emoţional. Îşi ies uşor din îne, dar, trebuia să admitem, nu se apucă să ucidă oameni.

„Ce zici de epilepsie psihomotorie? Crezi că are astfel de crize?” i-am întrebat pe Jonathan.

„Se poate”.

„Cum adică *se poate*? Nu-şi mai aminteşte nimic din ce s-a întâmplat. S-a prăbuşit inconştientă de mai multe ori. Studentul acela medicinist şi-a dat seama. E vorba de crize de epilepsie, fără îndoială”. Sau cel puţin aşa mi se

părea atunci. Pe urmă, am avut ocazia să consult mai mulţi copii cu disfuncţii disociative: prezentau exact aceleaşi simptome, fără a avea totuşi epilepsie. Însă acum 25 de ani văzusem prea puţini pacienţi ca să ştiu asta.

„Dorothy", mi-a răspuns Jonathan, „sunt sigur cam 51% că e vorba de epilepsie psihomotorie". A făcut o pauză şi apoi a râs, „Dar, ştii, când sunt sigur 100%, am dreptate numai în 80% din cazuri".

„Foarte amuzant, Jonathan. Asta o să ne fie de un teribil ajutor în faţa judecătorului Lindsey, săptămâna viitoare".

„Dar fu poţi afirma că e un copil psihotic?" m-a provocat Jonathan, la rândul lui, „Poţi să susţii că nu era conştientă în momentul crimei?"

„E paranoică, doar am fost amândoi de acord cu asta. Iată motivul pentru care avea cuţitul la ea".

„Dar e într-adevăr nebună?" m-a întrebat Jonathan.

Nu-i puteam răspunde la întrebare. „E nebună?" a insistat el.

Chiar nu aveam un răspuns clar. Am început să gândesc cu voce tare: „Aude tot felul de voci, care-şi vorbesc una alteia şi îi spun ce să îacă, în orice manual scrie că asta înseamnă schizofrenie", Psihiatrii erau învăţaţi pe vremea aceea (ca şi acum, de altfel) că halucinaţiile auditive de tipul vocilor care vorbesc între ele, şi mai ales îi spun pacientului *ce* să facă, reprezintă un probabil simptom al schizofreniei. Dacă, în plus, pacientul se simte controlat de forţe exterioare, diagnosticul e definitiv. Şi totuşi, nu este adevărat că aceste simptome indică întotdeauna schizofrenia. De-a lungul anilor, am învăţat că asemenea simptome cumulate sunt mai adesea prezente în distincţiile disociative. Însă cu 25 de ani în urmă ar fi fost aproape o erezie să califici altfel decât schizofrenie halucinaţiile auditive şi senzaţia de control exterior. Chiar şi astăzi, unii dintre colegii noştri au rămas

fideli vechilor teorii.

Pe măsură ce îmbătrânesc, îl înţeleg tot mai bine şi chiar îl pot ierta pe Freud pentru ca a renunţat la câteva din cele mai importante descoperiri ale sale. Şi-a retractat, de pildă, afirmaţia că multe dintre pacientele sale cu afecţiunile cele mai grave suferiseră abuzuri sexuale din partea taţilor. Acum îmi dau seama de ce Freud a afirmat mai târziu că femeile acelea iss imaginaseră totul. Colegii de breaslă îţi pot fi, la o adică, adversarii cei mai de temut – probabil că s-au ridicat cu toţii împotriva lui, răcindu-i viaţa un calvar. E întotdeauna mai uşor să retractezi decât să te laşi ars pe rug. jonalhan şi cu mine am avut norocul – sau neşansa – să intrăm în mai multe zone controversate. Au fost destui colegi care au spus şi au scris lucruri nu tocmai măgulitoare despre noi.

„E schizofrenică?” m-a întrebat Jonathan. Amândoi ştiam că răspunsul era negativ. Indiferent ce scriau manualele, ne era dar amândurora că, oricare ar fi fost cauza simptomelor lui Lee Anne, fata nu era schizofrenică. Nu semăna deloc cu pacienţii psihotici pe care îi văzuserăm în spitale. Şi nici cu bolnavii suferind de aşa-numsta schizofrenic paranoidă, care auzeau uneori voci şi îşi imaginau tot felul de lucruri înspăimântăfoare., dar care, cu o metiieahe adecvată, îşi reveneau, eliberându-se de halucinaţii şi manie

„Prin urmare, ce ai de gând să spui în faţa onoratei instanţe?” m-a tachinat Jonathan.

„Am să repet ce mi-a spus mama ei. Că trăieşte într-o iurne fantastică, împreună cu prietenii es imaginari. Şi că aude voci”.

„Şi ăsta-i motivul pentru care e violentă?”

„Nu, Am să-i explic judecătorului că se manifestă uneori paranoiw

Interpretează eronat unele semnale. Se simte ameninţată, iar atunci vocile o îndeamnă să se apere. În

acele momente scapă de sub control”. M-am oprit. Ascultându-mă, mi-am dat seama că întocmisem un caz psihiatric destul de anemic, Jonathan avea, probabil, aceeaşi părere.

Mi-am îndreptat spinarea, l-am privit încruntată şi, imitând cât mai bine tonul judecătorului Lindsey, am rostit cu gravitate: „Domnule profesor, sunteţi neurolog. Este sau nu vorba aici de un delincvent cu deficienţe?”

Jonathan a zâmbit, amintindu-şi de apariţia mea în faţa judecătorului în apărarea cazului Donnei. Apoi a redevenit serios. S-a ridicat şi m-a privit drept în ochi.

„Onorată instanţă, nu există un simplu şi unic diagnostic care să explice cazul acestui copil. Da, Lee Anne Jameson prezintă semne ale unor leziuni craniene. Are capul mic şi un coeficient de inteligenţă destul de redus. Există de asemenea indicii ale unor posibile crize de epilepsie. Pe baza acestor afirmaţii, o puteţi considera, într-adevăr, un delincvent cu deficienţe, însă majoritatea persoanelor afectate cerebral, majoritatea epilepticilor, a retardaţilor, nu comit crime. Prin urmare, de ce Lee Anne a făcut-o?” Pauză dramatică.

„Doamnă doctor Lewis, de-acolo de lângă aparatul de prăjit pâine”, a indicat Jonathan cu capul în direcţia mea, „ne-aţi spus ca Lee Anne e paranoică. Are halucinaţii, aude voci, uneori chiar face ceea ce îi spun ele. l-au sugerat aceste voci să-şi înjunghie prietena? Nu ştim asta, şi nici Lee Anne nu-şi aminteşte. Ceea ce ştim e că, în acea zi, fata era ruptă de realitate. Nu părea deloc ea însăşi”. În acel moment, nici eu, nici Jonathan nu ne-am dat seama de semnificaţia acestor cuvinte: *nu părea deloc ea însăşi*.

Jonathan s-a oprit câteva clipe, apoi a continuat: „Dar ştim cu toţii că cei mai mulţi dintre nebuni nu comit crime. Prin urmare, ce s-a întâmplat cu Lee Anne, ce anume a declanşat, în cazul ei, pierderea controlului şi uciderea celei mai bune prietene? Ce anume ne-a ascuns ea? Ce ne-

a ascuns mama ei? Ce secrete, prea teribile pentru a fi exprimate în cuvinte, au dus ia o crimă atât de inexplicabila?" Jonathan era acum, deopotrivă, judecător, martor şi jurat. S-a îndreptat către masa mea de bucătărie unde zăceau cele două volume cu fişe medicale şi le-a ridicat, „Iată, aici sunt secretele. Nu mai puţin de treizeci şi două. De treizeci şi două de ori, Lee Anne s-a dus la spital, încercând să spună unui doctor ce se întâmplă în familia ei. Dar nimeni n-a ascultat-o. Nimeni n-a reuşit s-o audă. Lee Anne Jameson a fost maltratată – din momentul conceperii şi până în ziua crimei. Sifilisul mamei sale, arsurile de pe braţe, urmele de pe spate – toate stau dovada abuzurilor pe care le-a suferit".

Dar Jonathan nu încheiase. „Totuşi, mulţi copii sunt maltrataţi şi nu se apucă să ucidă. Ce s-a întâmplat atunci cu Lee Anne?"

M-am ridicat şi, cu o voce clară şi încrezătoare, am continuat de unde se oprise Jonathan. „Onorată instanţă, poate că – şi aici fac doar o presupunere – mediul marcat de violenţă în care trăia Lee Anne, leziunile cerebrale, paranoia, vocile pe care le auzea îndemnând-o să ia cuţitul, să se apere, poate că toate astea s-au adunat şi au făcut-o să-şi piardă controlul în acea zi".

Ne-am aşezat amândoi. Eram epuizaţi. Dar dăduserăm dovadă că suntem nişte martori extraordinari, mai ales când pledam în bucătărie.

Cam asta i-am spus judecătorului Lindsey. Sigur, n-am fost la fel de coerenţi. Tribunalul e ceva mai intimidant decât o simplă bucătărie. În faţa instanţei nimic nu iese aşa de uşor şi de logic cum ar trebui. Dar, într-un fel sau altui, împreună, fără a avea la îndemână un diagnostic precis, ne-am susţinut punctul de vedere. Am reuşit să-i comunicăm judecătorului Lindsey modul în care vulnerabilităţile de natură neuropsihică pot interacţiona cu evenimentele externe din viaţa unui copil, ducând în cele

din urmă la o explozie de teroare şi furie. Mai mult, l-am convins pe judecător că Lee Anne are nevoie de îngrijire medicală, Deci nu trebuia închisă într-o şcoală de corecţie.

Într-un soi de compromis, judecătorul Lindsey a găsit-o pe Lee Anne vinovată de ceea ce, într-un tribunal pentru adulţi, ar putea fi socotit omor prin imprudenţă, şi nu crimă. Ca rezultat al mărturiei noastre, fata n-a mai fost trimisă la şcoala de corecţie Long Lane, ci i s-a permis să rămână în centrul de detenţie până când ofiţerul care se ocupa de eliberarea ei condiţionată avea să-i găsească un loc într-un sanatoriu.

Ofiţerului i-a trebuit cam un an de zile pentru a reuşi să descopere un centru de tratament dispus s-o primească pe Lee Anne. Niciun sanatoriu nu era nerăbdător să adauge rezidenţilor săi o criminală, nici măcar una mititică şi firavă ca Lee Anne. În cele din urmă, a fost totuşi acceptata de un sanatoriu destui de scump din afara statului. Ironia sorti a tăcut ca Lee Anne să fie singurul copil, dintre cei care au trecut prin tribunal în anul acela, care a obţinut facilităţi terapeutice atât de luxoase.

Am sărbătorit cu Jonathan acceptarea ei în centrul medical ieşind în oraş pentru cină. „În ziua de azi”, am spus eu la desert, „trebuie să ucizi ca să ai parte de un tratament cumsecade”.

După cină ne-am despărţit, convins fiecare că nu aveam să mai lucrăm împreună, cel puţin nu în viitorul apropiat. Jonathan nici nu se gândea să se mai lase târât vreodată într-un caz de crimă. Cât despre mine, îmi ziceam că n-aş mai fi avut niciodată tupeul să-i cer una ca asta. Dar fireşte că, până la urmă, am recidivat.

CAPITOLUL 6

Nu peste multă vreme de la incidentul din Waterbury, o alta crimă comisa de un minor a avut loc pe străzile din New Haven. Crima lui Lee Anne – uciderea unui copil negru de către altul de aceeaşi rasă – trecuse aproape

neobservată de mass-media. Nu şi cazul celălalt, când un tânăr student alb a fost ucis de un adolescent de culoare. Reacţia opiniei publice în faţa acestui eveniment a fost imediată şi de mare intensitate. Cetăţenii din New Haven s-au înfuriat când au aflat că vinovatul urma să fie judecat într-un tribunal pentru minori. Asta însemna că nu putea fi condamnat la mai mult de câţiva ani, într-o şcoală de corecţie, după care avea să ţie eliberat. Oamenii se simţeau frustraţi.

Ca reacţie la această crimă, statul Connecticut şi-a schimbat legile. În loc să instrumenteze toate delictele minorilor în sistemul juridic deja existent pentru ei, legislaţia i-a permis judecătorului Lindsey să transfere cazurile mai grave la un tribunal superior. Acum, copiii peste treisprezece ani puteau fi judecaţi şi condamnaţi ca şi adulţii, Statul Connecticut nu-şi mai proteja tinerii violenţi. De fapt, la vremea aceea, în alte state, precum indiana, copiii puteau fi condamnaţi chiar la moarte. Poate că perspectiva Lines sentinţe de închisoare pe viaţă avea să-i facă pe delincvenţii din Connecticut să se gândească de două ori înainte de a apăsa pe trăgaci sau de a scoate cuţitul.

Fireşte că modificarea legii n-a avut erectul scontat. Fete ca Donna sau Lee Anne, ori alţi copii dezavantajaţi de prin cartierele sărace, nu citeau ziarele şi nu erau la curent cu detaliile juridice nou legiferate. Şi chiar dacă ar fi fost, acţiunile lor violente, ca ale tuturor oamenilor impulsivi, erau cu fotul iraţionale, făcute sub imperiul momentului. De-a lungul anilor, Jonathan şi cu mine ne-am dat seama că cele mai multe sentinţe menite să împiedice crimele cu violenţă nu ţineau seama de starea mintală în care se aflau majoritatea acuzaţilor în momentul acţiunii. În teorie „pedeapsa, ca factor de reţinere în faţa săvârşirii faptei, pare a avea o oarecare logică, în practică însă e adesea nereievantă. Aşa cum observa Jonathan la un

moment dat, „pedeapsa cu moartea n-a avut nicio influenţă inhibitivă asupra criminalilor pe care i-am examinat. Dacă ea s-ar introduce acum în New York pentru parcare neregulamentară, am avea probabil un trafic ceva mai fluent doar în zonele cu magazine de îmbrăcăminte”.

Ca o consecinţă a înăspririi legii pentru delincvenţii minori, apărea o altă problemă de rezolvat. Dacă adolescenţii violenţi urmau să primească condamnări mai lungi, unde naiba avea să-i bage statul pe toţi? Se preconiza ca la majorat să fie transferaţi în închisorile pentru adulţi, dar ce se putea face cu ei până atunci, când aveau între treisprezece şi optsprezece ani? Existau voci neîndurătoare care sugerau să fie închişi, fără scrupule, împreună cu criminalii adulţi. Cetăţeni mai binevoitori se împotriveau însă ideii, gândindu-se la pericolele inerente ce îi pândeau pe copii în astfel de situaţii. De altfel, guvernul federal era împotriva acestei practici, iar dacă statul Connecticut se hotăra să-şi închidă tinerii delincvenţi în puşcăriile pentru adulţi, risca să piardă fondurile guvernamentale.

Alternativa era trimiterea acestor „adulţi-minori” la Long Lane, şcoala de corecţie. Însă de-acolo era uşor de evadat. Ce se putea face pentru a-i împiedica pe tinerii violenţi să scape şi să ameninţe din nou societatea? Soluţia era construirea unei unităţi de înaltă securitate în campusul Long Lane din Middletown.

Middletown este locul unde sunt închişi tinerii cei mai recalcitranţi din Connecticut. Acolo, cam la treizeci de mile de New Haven şi vreo cincizeci de mile de oraşe cu pretenţii precum Westport sau Greenwich, se află singura instituţie pentru delincvenţii minori.

Din întâmplare sau nu, Long Lane e doar ia câteva minute distanţă de unul dintre cele mai mari spitale psihiatrice ale statului. Această apropiere e convenabilă, din moment ce mulţi dintre rezidenlii mai problematici din

campus necesită transferarea la spital. Sau invers, căci tinerii pacienţi mai zgomotoşi sunt trimişi adesea la Long Lane. De fapt, în anii despre care vorbim aici, cam o treime din copiii închişi la Long Lane proveneau din instituţii psihiatrice.

Psihiatria e o disciplină ciudată. Statura dictează uneori diagnosticul şi, firește, diagnosticul impune tratamentul. Copiii bolnavi mintal au un repertoriu destul de precar prin care îşi pot face cunoscută suferinţa. Nici chiar cei mai isteţi dintre ei nu sunt prea coerent: când e vorba să exprime ceeti ce simt. Copiii nu prea vorbesc, mai degrabă acţionează, şi nu totdeauna benefic.

Când sunt mici, indiferent cât ar fi de agresivi, medici: – ca şi ceilalţi adulţi – vor să stea de vorbă cu ei., să se joace cu ei, să încerce să descopere ce îi frământă. Dacă nu putem identifica sursa tulburării, le punem de obicei un diagnostic inofensiv precum DADH (deficit de atenţie-disfuncţie hiperactivă), care impune un anume tratament. Când copilul e într-adevăr grav bolnav (aude voci., de pildă, sau e paranoic), diagnosticăm probabil o schizofrenic sau un alt tip de psihoză. Oricare ar fi diagnoza şi indiferent de comportament, dacă pacientul este destul de mic, chiar dacă a dat foc părului mamă-sii sau a scos cuţitul la soră-sa, îl trimitem la un spital pentru tratament. La Bellevue vedem frecvent asemenea cazuri.

Dar ceva ciudat pare să se întâmple cu aceşti copii, sau cu medicii lor, când micuţii pacienţii ating puţin peste jumătate de metru înălţime. Aceiaşi copii pe care doctorii îi diagnosticau doar hiperactivi, afectaţi cerebral sau cu tendinţe psihotice atunci când erau mai mititei, par acum cu totul alţii. Diagnosticul se schimbă. Schizofrenia, DADH-ul, diversele disfuncţii organice se transformă acum în deviaţii de comportament. (Acest termen e relativ nou. Cu ani în urmă, pe vremea studenţiei mele, termenul care desemna acelaşi tip de comportament era *reacţie agresivă*

antisocială; e categoric un progres, măcar în terminologie.) Dacă te uiţi în fişele copiilor, vei descoperi că simptomele şi comportamentul lor nu s-au schimbat. Singurele care s-au schimbat sunt dimensiunile. Au şi acum, din când în când, halucinaţii, se simt persecutaţi sau nu pot sta locului. De fapt, cam orice problemă psihiatrică se manifestă în copilărie ca o problemă de comportament. Mulţi copii care vin la Long Lane diagnosticaţi cu deviaţii de comportament au suferit cândva de? alte disfuncţii potenţial tratabile. Din nefericire, pentru deviaţiile de comportament nu există vreun tratament anume.

Pe măsură ce trece timpul, transformările în diagnoză continuă. Copiii cresc, devin adolescenţi şi acum vârsta e cea care impune diagnosticul. Optsprezece este cifra fermecată care metamorfozează deviaţia de comportament în *disfuncţie de personalitate antisocială*, ceea ce se mai numeşte şi *personalitate sociopată*. Încă o dată, nimic nu s-a schimbat la pacient – doar vârsta lui. La optsprezece sau douăzeci de ani sunt mai mari, dar au aceleaşi simptome şi fac aceleaşi lucruri înfricoşătoare pe care le făceau la şase, la zece, la doisprezece, chiar la şaisprezece ani. Şi au, de asemenea, acelaşi tip de percepţii pe care le aveau când erau mici: halucinaţii paranoide, depresii, furii maniacale.

Când scriu aceste rânduri, îmi devin şi mai limpezi motivele acestor modificări de diagnostic. Doctorii sunt învăţaţi să-şi fundamenteze diagnosticul pe simptomele şi semnele pacienţilor. *Simptomele* sunt manifestările neplăcute pe care le simt pacienţii şi pe care le pot descrie medicului. *Semnele* reprezintă ceea ce doctorii descoperă, văd ei înşişi. În general, medicii stau mai mult de vorbă cu pacienţii-copii, şi chiar cu cei mai mari, dacă se dovedesc docili. Când aceştia au dificultăţi de exprimare, îi ajută să-şi clarifice gândurile şi senzaţiile, să-şi descrie durerea. Pe de altă parte, cu pacienţii adulţi şi violenţi nimănui nu-i

face plăcere să stea de vorbă. Pe bună dreptate, ei ne sperie, mai cu seamă cei care au cazier, sunt delincvenţi sau chiar criminali. Prin urmare, nu ne petrecem prea mult timp cu acest tip de pacienţi, încât să-i facem să se simtă relaxaţi şi să vorbească despre simptomele lor. Spre deosebire de semne, simptomele nu se pot vedea, ele trebuie descoperite vorbind cu pacientul. Din cauza reticenţei medicului de a discuta cu pacienţii violenţi, din dorinţa de a scurta la maximum timpul petrecut în compania lor, diagnosticele se pun adeseori pe baza semnelor, şi nu a simptomelor.

Există manuale care îi învaţă pe doctori cum să diagnosticheze. Unele diagnoze psihiatrice reflecta simptomele. În cazul schizofreniei, de pildă, pacientul îi spune medicului ca aude voci, se simte persecutat, îşi închipuie că e controlat de forţe exterioare. Pentru diagnosticarea unei depresii, pacientul trebuie să stea de vorbă îndelung cu medicul său, să-i destăinuiască faptul că se simte trist, că n-are poftă de mâncare şi de viaţă, că doarme prost şi chiar se gândeşte uneori să-şi pună capăt zilelor. Medicul, ascultându-l atent, punându-i întrebări, poate trage concluzia că există simptome ale depresiei.

Sunt şi diagnoze bazate exclusiv pe semne. Ele reflectă *ce face* pacientul, şi nu ce gândeşte ori ce simte. Deviaţia de comportament se pretează unei astfel de diagnoze. Pentru a fi etichetat ca deviant, un copil trebuie să manifeste trei sau patru dintre tipurile de comportament inoportun încadrate într-o listă de vreo douăsprezece. Astfel, un copil care fură, minte, fuge de acasă, ori unul care se bate, dă foc sau chinuie pisici are o deviaţie de comportament. N-ai nevoie de un manual pentru a ajunge la un asemenea diagnostic. Nici măcar nu trebuie să fi urmat medicina. Când copilul creşte şi devine adult, dacă se bate şi fură în continuare, dacă nu se simte în stare să stea alături de familia lui şi s-o întreţină, dacă

are mereu probleme cu legea, atunci diagnosticul care i se pune este disfuncţie de personalitate antisocială. De-acum e considerat un sociopat. Nu se mai pune la socoteală ce gândeşte, ce simte sau ce trăieşte acea persoană. Contează doar ceea ce face pentru a o diagnostica. În acest mod, se scapă din vedere marea varietate a trăirilor subiective din spatele actelor de violenţă, resorturile lor autentice. Pentru a diagnostica o deviaţie de comportament sau o disfuncţie de personalitate antisocială, medicul abia dacă are nevoie să-şi vadă pacientul, cu atât mai puţin să stea de vorbă cu el. Acţiunile lui vorbesc de la sine. Din nefericire, se ignoră faptul că multe dintre vulnerabilităţile sociale, psihice şi neurologice potenţial tratabile pot sta la baza manifestărilor de violenţă care, aparent, seamănă între ele. Pe exact aceleaşi principii a fost întocmit şi *Manualul de diagnostic şi statistică medicală*, editat de Asociaţia Americană de Psihiatrie. Cum spuneam, nu m-am împăcat niciodată cu manualele de specialitate, în vreme ce statul se ocupa de construirea unităţii de înaltă securitate din cadrul şcolii de corecţie de la Long Lane, eu lucram la clinica de pe lângă tribunalul pentru minori, examinând delincvenţi. Am descoperit că Lee Anne nu era unică. Aproape toţi copiii care au trecut pragul cabinetului meu aveau cam acelaşi istoric zbuciumat: accidente de maşină, căderi, arsuri, meningite, chiar otrăviri cu monoxtd de carbon, în fişele lor medicale erau înregistrate frecvent astfel de catastrofe. Abia mai târziu am realizat că multe dintre leziunile pe care părinţii le atribuiau unor accidente sau întâmplări nefericite erau cauzate, de fapt, de abuzurile din familie.

În general, copiii delincvenţi aveau, ca şi Lee Anne, simptome psihotice: auzeau voci şi se simţeau persecutaţi. Actele lor agresive erau adesea reacţii la insulte şi ameninţări imaginare. Cei mai violenţi dintre ei erau, după

părerea mea, cei mai afectaţi psihic şi neurologic. Şi totuşi, manualele spuneau altceva. Ne învăţau că majoritatea dehncvenţilor sufereau de o deviaţie de comportament.

În cărţi scria ca părinţii delincvenţilor trebuiau să fie sociopaţi: alcoolici, drogaţi, cu un comportament antisocial. Erau descrişi ca iresponsabili şi incapabili să-i educe. Aceasta părea cauza problemelor copiilor lor. Deoarece mulţi dintre părinţii pe care i-am cunoscut aveau într-adevăr probleme cu legea, puteau fi probabil etichetaţi drept sociopaţi sau personalităţi antisociale. Mulţi erau beţivi notorii. Unii se drogau. Puteau fi deci consideraţi alcoolici sau dependent: de drog. Ei, ca şi copiii lor, nu trebuiau interogaţi pentru a li se stabili diagnosticul.

Dar când m-am apucat să stau cu adevărat de vorbă cu ei, am descoperit un cu totul alt tablou. Părinţii copiilor convocări ia tribunal aveau probleme medicale şi psihiatrice similare cu ale progeniturilor. De fapt, tocmai aceste probleme duceau adesea la dependenţa de drog, le tulbura gândirea, îi tăcea să-şi piardă controlul, pe scurt, îi făcea incapabili de „a funcţiona” ca părinţi. Percepeau în mod eronat rolul disciplinei şi aplicau prea des şi cu prea mult entuziasm tot felul de pedepse aspre. Cei mai agresivi delincvenţi pe care i-am întâlnit au fost, de multe ori, tocmai cei care, în copilărie, fuseseră supuşi unei discipline dintre cele mai severe.

Treptat, în anii pe care i-am petrecut la clinica de pe lângă tribunalul pentru minori, mi s-a conturat destul de limpede structura copilului violent. Am aflat că era posibil ca un om să urle de durere, Iar cel de lângă el să-l biciuiască în continuare. Totuşi, tribunalul pentru minori nu constituia cel mai indicat loc pentru studiul comportamentului violent: cei mai mulţi dintre delincvenţi erau autori ai unor nelegiuiri mărunte. Dacă voiam să înţeleg cu adevărat ce anume îi împingea pe unii oameni să se ucidă între ei, trebuia să caut în altă parte. După trei

ani de conducere a clinicii, am părăsit tribunalul pentru minori, reluându-mi activitatea la cabinetul privat.

Întrebările mele privitoare la Hitler şi ce anume ne diferenţia nu dispăruseră cu totul. Ştiam că fiecare dintre noi are, la un moment dat, fantezii criminale. Care adolescent nu şi-a imaginat, la supărare, părintele zdrobit într-un accident de maşină? Care copil n-a strigat la ai lui sau nu l-a şuierat unui amic: „Vedea-te-aş mort!?” Şi totuşi, cei mai mulţi dintre noi n-au ajuns să ucidă, Cei ca Donna, Lee Anne şi atâţia alţii pe care eu şi

Jonathan i-am examinat prin închisori au făcut-o însă. De ce?

Nu puteam să scap de întrebarea asta, aşa că, în timpul meu liber, conduceam un seminar despre antecedentele medicale ale delincvenţilor comparativ cu oamenii normali. Am descoperit că ceea ce văzusem la clinică – numărul extraordinar de accidente şi îmbolnăviri – nu era un lucru neobişnuit la delincvenţii de care mă ocupasem. Luaţi în grup, delincvenţii aveau fişe medicale cu mult mai încărcate decât restul lumii. Infractorii de culoare erau cei mai afectaţi, suferiseră cele mai multe leziuni şi maladii, încă de la concepţie, aveau antecedentele medicale cele mai îngrozitoare. Din nou, descoperirile mele intrau în contradicţie cu manualele. În cărţi se spunea că delincvenţii erau sănătoşi, bine tăcuţi, mai voinici chiar decât majoritatea celorlalţi copii (tipul mezomorf, în termeni de specialitate).

În perioada petrecută în clinică şi mai târziu, de câte ori am descoperit ceva nou sau diferit (ca de pildă faptul că nu toţi delincvenţii erau perfect sănătoşi), sau când am dat peste vreun aspect ce contrazicea gândirea comună şi convenţiile din manuale, am notat şi am trimis observaţiile mele unea reviste de psihiatrie. Speram astiei că pot atrage atenţia colegilor mei pentru a se gând: mă: bine înainte de a se grăbi să diagnosticheze copiii şi

adolescenţii pe care îi consultau.

Cineva din administraţia statului Connecticut – probabil o persoană care se ocupa de delincvenţi – a citit aceste articole, aflând astfel despre clinica de pe lângă tribunalul pentru minori şi despre rezultatele ei, într-o zi, în vreme ce mă aflam în cabinetul meu privat, aşteptând un pacient care întârzia, a sunat telefonul, O doamnă (al cărei nume nu-l mai ştiu, dar căreia ar trebui să-i fiu veşnic recunoscătoare) mă invita să pun (a punct un studiu despre violenţa juvenilă în Connecticut. Se pare că împreună cu fondurile pentru unitatea de înaltă securitate destinată minorilor violenţi, se găsiseră bani şi pentru un proiect ce-şi propunea să afle cauza reală a agresivităţii acestor copii. Eram interesată de un asemenea proiect? Şi iată cum, din senin, mi se oferea ocazia de a încerca să răspund la întrebarea care mă chinuia încă din copilărie.

Când pusesem pe picioare clinica de pe lângă tribunal, nu-mi trecuse prin minte că delincvenţii ar putea avea probleme medicale sau neurologice. Acum, câţiva ani mai târziu, eram ceva mai înţeleaptă. Ştiam că orice studiu asupra violenţei juvenile se impunea să includă şi o secţiune de neurologie. Aveam deci nevoie de Jonathan. Întrucât fusese reticent în cazul Lee Anne, mi-am dat seama că nu-i puteam vorbi despre asta la telefon. Aşa că am stabilit o întâlnire pentru a ne sfătui între patru ochi.

Stăteam în biroul minuscul, înţesat de cărţi, pe care Jonathan îl deţinea în cadrul Universităţii Yale, şi îl imploram. Părea de neînduplecat. z’ N-o să mai descoperi nimic nou, Dorothy. Pur şi simplu nu mai ai ce. Delincvenţi: n-au nimic special din punct de vedere neurologic sau psihiatric, Sunt ca noi „toţi ceilalţi”. Cu siguranţa pe care doar un proaspăt numit profesor de neurologie la Yale o putea avea, Jonathan a scos o cărticică neagră din raftul de sus al bibliotecii – Criminalitatea *şi tulburările psihiatrice „de* Samuel Guze, Citea tot ce-i cădea în mână, n-aveam

ce-i face!

Şi mama mea era un cititor la fel de iervent ca şi Jonathan. Diferenţa dintre ei era însă că ea nu credea aproape niciodată ceea ce citea, Trebuia să vadă mai întâi lucrurile cu ochii ei. Nici măcar nu-i păsa dacă cei din jur vedeau sau nu lucrurile în acelaşi fel. Eu, deşi n-am moştenit calităţile ei de cititor înrăit, am preluat mare parte din îilosofia sa. Trebuie să văd cu ochii mei pentru a mă convinge. Nu am încredere în cărţi, mai ales în cele de psihiatrie. Orice lucru care se schimbă atât de des precum manualele de diagnoză nu-mi poate inspira prea mare încredere.

Nu vreau să spun cu asta că Jonathan credea absolut tot ce citea. Nici pe departe. E, de fapt, un tip cu un simţ critic foarte acut. Are, totuşi, un mare respect faţă de cercetarea sistematică, faţa de autoritatea şi înţelepciunea celor mai în vârstă. Probabil că maică-sa nu i-a strecurat niciodată la ureche: „Împăratul e gok” Guze era mult mai în vârstă decât noi şi un profesor foarte respectat. Când vorbea el (sau când scria), lumea asculta. Ţinând în mână cartea lui Guze, Jonathan a parcurs sumarul, găsind referinţa pe care o căuta. Deschizând apoi la pagina 124, a început să citească: „Sociopatia, alcoolismul şi dependenţa de droguri sunt tulburările psihice asociate cu delictele grave. Ceea ce nu se întâmplă în cazul schizofreniei, a distincţiilor afective primare, a nevrozelor anxioase aş obsesionale, a fobiilor şi – aici a făcut o pauză semnificativă – a sindroamelor cerebrale”. A închis cartea. Şi discuţia.

Vorbise Guze cel Mare, preşedintele uneia dintre cele mai prestigioase secţii de psihiatrie din ţară, cea din cadrul Universităţii Washington din St. Louis. Mai mult, el îşi fundamenta aserţiunile pe argumentele cercetării şi statisticilor. În vreme ce un psihiatru ca mine abia bâjbâia în căutarea reprezentărilor clinice, încercând să ghicească

ce îi spune şi îi arată pacientul, Guze era cu ani-lumină mai înainte. Avea date. O mulţime de date. Şi se folosise de interviurile cu sute de delincvenţi. Cum îmi puteam închipui că aş putea vreodată să-l concurez?

Eu ştiam totuşi ceea ce văzusem cu ochii mei la clinica pe care o condusesem. Dacă delincvenţii pe care îi examinasem semănau cu cei despre care scria Guze, atunci măcar asupra acestui aspect profesorul se înşela. Dar încearcă să-i dovedeşti asta lui Jonathan! Cum puteam să-l conving să parcurgă şaizeci de mile dus-întors, o dată pe săptămână, pentru a se ocupa de evaluările neurologice ale unor delincvenţi violenţi, despre care Guze şi restul lumii susţineau că sunt perfect sănătoşi? Nu erau bolnavi. Erau doar răi, nişte caractere dificile.

Ştiam ca Jonathan şi cu mine nu vom fi în stare niciodată să examinăm acelaşi număr de infractori, violenţi sau ba, precum Guze. Nici dacă am fi tăcut doar asta până la adânci bătrâneţi, îţi trebuie ore întregi să studiezi fie şi un singur caz. Şi, pe măsură ce înveţi şi capeţi experienţă, cu atât mai mult timp îţi trebuie de fiecare dată, pentru că devii conştient de ceea ce ai omis în cazurile precedente şi îţi prelungeşti tot mai mult evaluările.

„N-o să descoperi nimic” „a repetat Jonathan, lovind uşor cartea ku Guze.

„Bine, Jonathan. Bine”, Nu-mi plăcea deloc telul în care sunau vorbele astea. Semăna cu modul în care îmi răspundea rlică-mea, când îl ceream să-şi facă ordine în cameră: „Bine, mamă. Bine”. Era dar că n-aveam să-i conving pe Jonathan că delincvenţii violenţi puteau avea probleme cerebrale. Cine eram eu ca să-l contrazic pe Guze?

L-am măgulit, l-am linguşit, am făcut mai întâi apei la ego, apoi la intelect. Mi-am pus la bătaie toate cunoştinţele căpătate la cursul de cultură etică. Am vorbit despre moralitate şi filosofic. N-am ajuns însă nicăieri. Jonathan

începuse să se plictisească. În cele din urmă, am încercat să-l mituiesc: „Jonathan, e vorba despre o subvenţie de stat de zece mii de dolari. Asta înseamnă cam o sută pentru fiecare copil examinat”. De data aceasta i-am atras atenţia. O carieră academică te poate satisface din punct de vedere intelectual, dar nu şi financiar, iar Jonathan avea trei băieţi cărora trebuia să le plătească studiile. Simplu ca bună ziua! Prin urmare, am devenit o echipă. Peste ani de zile, pe a doua ediţie a volumul său *Neurologia comportamentală*, Jonathan mi-a scris o dedicaţie de genul: „Pentru Dorothy, care m-a învăţat că de pe urma delincvenţei se câştiga bine”.

Jonathan avea cursuri la Yale întreaga săptămână. Sâmbetele nu intrau ia socoteală, pentru că ţinea Sabatul. Mai rămâneau doar zilele de duminică. Aşa că, aproape în fiecare dimineaţă de duminică, Jonathan a venit până în Middletown pentru examinarea unor infractori violenţi internaţi în şcoala de corecţie. Fişele acestor copii au fost puse deoparte. Jonathan lucra pe cont propriu. Nu ştia nimic despre ce descoperisem eu.

Într-o duminică după-amiază, când trecuseră trei sau patru luni de la iniţierea proiectului, am primit un telefon. Era Jonathan. Se ocupase până atunci de vreo douăzeci de delincvenţi.

„Dorothy?”

„Da”.

„Voiam doar să-ţi spun că ai avut dreptate. N-am mai văzut aşa ceva înainte. N-am mai întâlnit atât de mulţi copii atectaţi neurologic, într-un singur loc, la un moment dat”. Deci, îl câştigasem de partea mea. De la Long Lane până la închisorile pentru condamnaţi! la moarte n-a mai fost decât un pas.

CAPITOLUL 7

Fondurile alocate proiectului de studiu asupra violenţei s-au epuizat, iar colaborarea mea cu Jonathan s-a

încheiat curând. M-am trezit atunci căutând un mod de a-mi petrece timpul care îmi rămăsese brusc liber. De-acum aveam cu Mei doi copii, pe Gillian şi Eric. Aş fi putut lucra doar o jumătate de normă, petrecându-mi după-amiezile cu ei şi chiar îngăduindu-le să meargă la culcare înainte de începerea ştirilor de noapte.

Dar, într-o dimineaţă, în viaţa noastră a intervenit ceva. În vreme ce urca panta uşoară care ducea la şcoala lui Eric, Mei a simţit deodată o durere puternică în piept. S-a oprit şi durerea a cedat, însă atunci când şi-a reluat drumul., l-a apucat din nou. Mei, la nici cincizeci de ani, a descoperit că avea angină pectorală. (Pe când era copil, în Anglia, suferise de difterie.) A trecut prin două inâarcturi şi a petrecut luni de zile în spital, între viaţă şi moarte, râmânând cu o inimă destul de slăbită. Nu-mi puteam permite deci luxul de a-mi vedea nonşalanta de cercetările mele, luându-le doar ca pe un hobby ce impunea necesitatea de a umbla ici şi colo după fonduri. Nu era realist nici să lucrez cu jumătate de normă şi să mă joc cu copiii în restul timpului. Era posibil să devin principalul susţinător financiar al familiei şi aveam nevoie de o slujbă serioasă.

Voiam să lucrez în New Haven, şi Vale mi se părea locul cel mai la îndemână pentru a-mi începe munca de cercetare. Predam deja acolo, dar titlul de profesor clinician era mai mult onorific. Nu câştigam mare lucru din asta. Prin urmare, am tăcut o cerere de angajare într-o slujbă adevărată – iară a menţiona, desigur, motivul real al solicitării mele. Dar universitatea nu s-a arătat interesată: Vale nu angajase niciodată într-un post titular un psihiatru femeie. Mai existaseră temei pediatri sau epidemiologi, dar niciodată psihiatri. Iar Yale n-avea de gând să-şi încalce tradiţia pentru mine. Nici eu n-aveam de gând să cerşesc mila. Faptul că-i implorasem pe Jonathan să lucreze cu mine fusese o provocare., însă a face temenele pentru un

post ar fi însemnat să mă umilesc. Nici Mei şi nici eu nu eram dispuşi să ne folosim de boala lui pentru ca eu să capăt slujba.

Oricum „studiile mele asupra violenţei ajunseseră să fie destui de cunoscute chiar şi la New York, de unde foarte curând am primit oferte de angajare din partea mai multor Facultăţi de medicină. M-au tentai deopotrivă Universităţile Columbia şi Corneli, dar parcă New York University (mai ales Clinica Bellevue) m-a făcut să mă simt cel mai în largul meu. Columbia şi Corneli erau cam reticente ia ideea lucrului cu adolescenţii violenţi. Bellevue însă nu prea avea încotro – era spital municipal şi trebuia să-i accepte, Ba mai mult, avea şi o secţie pentru puşcăriaşi, un loc ideal pentru studiul violenţei la adulţi. M-am angajat deci la facultatea din cadrul N.Y.U. şi mi-am petrecut primul an acolo războindu-mă cu gândacii şi cu o familie de şoareci care-şi făcuse cuib în radiatorul meu.

Îmi place să mă gândesc la mine ca la navetistul prin excelenţă. După optsprezece ani de călătorie între New Haven şi New York – două ore dus, două întors – cred că n-ar fi rău să scriu un ghid practic pentru navetişti. Recunosc cele mai bune vagoane (cele care n-au încă ştampilat pe ele sigla „nefumători”, nu au WC-uri şi deci miros mai bine). Ştiu care dintre locun sunt cele mai comode şi ce obiecte trebuie neapărat să ai la tine: un baton de Snickers, un roman, un carneţel liniat, trei pixuri – unul ca să-l împrumuţi, unul să-l foloseşti şi altul de rezervă – şi cel puţin un ziar cu o integrama nouă. În ziua de azi, prinde bine un telefon celular şi chiar un computer portabil. Dar dacă trebuie să te limitezi la un singur obiect, ia-ţi un Snickers. Nu ştii niciodată dacă nu cumva vei ajunge în când ore în loc de două şi, la o adică, nu-ţi poţi mânca laptopuk De asemenea, îmi place să mă consider newyorkeză şi, în sinea mea, chiar sunt; treizeci de ani în New Haven n-au putut schimba asta. În Bellevue mă simt

ca acasă.

La scurt timp după intrarea mea în N.Y.U. am reuşit să fac rost de o mică bursa de la Fundaţia. Ford, pentru studierea prizonierilor din secţia judiciară a Clinicii Bellevue. Spre satisfacţia mea, am descoperit că Jonathan avea aceeaşi părere ca mine despre New York şi Bellevue. De aceea nu mi-a fost deloc greu să-l aduc, ca să ne continuăm acolo munca împreună. Jonathan crescuse în Brooklyn şi urmaşe Facultatea de medicină la Columbia. Făcuse o parte din practică la Bellevue şi era îndrăgostit de venerabilul spital, cu scările lui elegante, cu podelele de marmură şi candelabrul uriaş din holul central.

În faimoasa secţie judiciară a clinicii, am examinat împreună cu Jonathan câţiva dintre cei mai cunoscuţi criminali din New York, Seara, în tren, când mă întorceam la New Haven, luam adesea ultimul număr din *Post* şi descopeream pe prima pagină fotografiile ucigaşului pe care urma să-l întâlnesc a doua zi în secţia de psihiatrie judiciară a spitalului. La Bellevue, am stat de vorbă, de pildă, cu Mark David Chapman, cel care l-a împuşcat pe John Lennon. Sau cu individul care i-a tăiat capul şi penisul tatălui său şi le-a aruncat pe fereastră. A fost o perioadă destul de interesantă în activitatea mea şi a lui Jonathan. În New Haven pacienţii nu prea făceau chestii de genul ăsta, cel puţin nu aceia cu care am avut eu de-a face.

La Bellevue, violenţa extremă nu se limitează la rezidenţii din secţia judiciară. Un studiu asupra pacienţilor din secţia de psihiatrie infantila a demonstrat că, din cincizeci şi cinci de copii internaţi anual, douăzeci şi unu comiseseră tentative de asasinat. De pildă, unul dintre copii a fost internat după ce încercase să-şi strângă de gât sora; un altul dăduse foc canapelei pe care dormea maică-sa; mama altuia se trezise din somn cu fiul deasupra ei, ameninţând-o cu un ciocan. Cel mai mic, un băiat de patru ani, îi pusese mamei lui un cuţit de bucătărie la gât. Ceea

ce distingea aceşti copii cu tendinţe criminale de semenii lor neagresivi erau unele semne de afectare neurologica, precum crize convulsive în antecedente sau un mediu familial marcat de abuzuri şi violenţă. Am scris atunci despre toate aceste descoperiri. Când au fost publicate în *American Journal of Psychiatry*, ele au atras atenţia nu numai unor colegi din branşă, ci şi Dianei Sawyer. Dacă n-ar fi fost ea, desigur că eu şi Jonathan n-am fi călcat niciodată în secţia rezervată condamnaţilor la moarte.

Diane Sawyer m-a invitat pentru o apariţie în cadrul programului „CBS Morning News”, unde am prezentat studiile mele asupra copiilor cu tendinţe criminale – fireşte, foarte pe scurt, în mai puţin de două minute. A trebuit să vorbesc repede, altminteri aş fi depăşit timpul alocat şi aş fi fost întreruptă de spotul publicitar care urma.

Pentru a mă asigura că voi exploata cât mai bine1 cele nouăzeci de secunde acordate, un asistent de programe a repetat cu mine, înainte, toate întrebările. Chiar mi-a permis să sugerez eu însămi ce anume voiam să fiu întrebată. M-a asigurat că nu vor exista niciun fel de surprize, nicio întrebare de tipul: „Un părinte îşi poate da seama dacă bebeiuşul lin va deveni, când va creşte, un violator în serie?”

„Mamă, răspunsurile tale erau notate undeva pe tavan?” m-a întrebat fiica mea, după emisiune.

„Ce vrei să spui?”

„Păi, de câte ori Diane Sawyer te întreba ceva, te uitai în sus”.

Deşi nu mai ţin minte mare lucru din interviul de atunci, îmi amintesc totuşi, în esenţă, prima întrebare. A fost ceva de genul; „Doamnă doctor Lewis, credeţi că mama unui copil de doi ani cu probleme de comportament poate prezice dacă fiu! ei va deveni un criminal?” Mi-a venit să strig: „Ai promis doar să nu întrebi una ca asta!”

Cred că acesta a fost motivul iniţial pentru care m-am uitat în sus, cerând ajutorul divin. Pe urmă, gestul s-a transformat probabil într-un tic. Oricum, în intervalul acela, ce ml s-a părut interminabil, am reuşit într-un fel sau altul să comunic celor care mă ascultau faptul ca pruncii nu se năşteau asasini; şi chiar în cazul celor născuţi cu probleme neurologice sau psihiatrice, abia asocierea cu un mediu violent şi abuziv putea da naştere în ei unor tendinţe agresive. La un moment dat – cred că în clipa în care o asiguram pe Diane Sawyer că majoritatea copiilor epileptici n-aveau tendinţe criminale – am auzit melodia ce însoţea de obicei genericul programului, care m-a întrerupt şi a înlocuit imaginea mea de pe ecran cu o ceaşcă de cafea aburindă. M-am simţit jignită atunci, dar am văzut pe urmă că acelaşi lucru i s-a întâmplat şi lui Henry Kissinger.

În timpul programului, n-am conştientizat prea bine faptul că imaginile din cele nouăzeci de secunde în care apărusem sub lumina reflectoarelor fuseseră transmise în întreaga ţară. În acea dimineaţă, un avocat din West Palmi Beach tocmai îşi savura propria-i ceaşcă de cafea aburindă, privind „CBS Morning News”. Descrierea pe care am făcut-o copiilor cu tendinţe criminale l-a îndemnat să-şi ciulească urechile. Omul lucra ia un caz foarte asemănător – doi chenţi care îşi aşteptau execuţia în penitenciarul Starke din Florida.

În ziua următoare, am primit un telefon la Bellevue. Vocea bărbatului de la celălalt capăt al firului, cu un uşor accent sudist, era plăcută şi prietenoasă.

„La telefon Dick Burr. Sunt avocat din oficiu în Florida. Un coleg de birou v-a văzut ieri la televizor. Am înţeles că descrierea pe care aţi făcut-o copiilor cu tendinţe criminale seamănă foarte bine cu a multora dintre clienţii noştri condamnaţi la moarte. N-aţi vreri să-i examinaţi pe cifiva dintre ei? Nu li s-a mai făcut niciodată

o expertiză neurologică sau psihiatrică şi, după ceea ce v-am auzit spunând, ne-am gândii cu s-ar putea să ne ti scăpat câte ceva”.

Şi astfel am ajuns, eu şi Jonathan Pincus, să ne ocupăm de deţinuţii condamnaţi la pedeapsa capitală.

CAPITOLUL 8

Starke. Numele spune aproape totul. Starke, Florida. Un oximoron geografic. Clădiri cu un singur etaj înflorind în peisajul altfel arid. Pe şoseaua de intrare în oraş, tăbliţe cu invitaţia – zadarnică, de fapt – de a vizita *Lumea Reptilelor*, cea de-a doua atracţie turistică de prin partea locuim.

Starke e un loc rece, chiar şi primăvara. În aprilie, când am venit împreună cu Jonathan pentru a examina câţiva dintre condamnaţi! la moarte, mai ningea încă. Priveam fulgii care cădeau leneş, topindu-se la contactul cu cimentul din jurul havuzului aflat în centrul oraşului. Acolo fusese odată un han, Ramada Inn. Acum însă municipalitatea, schimbând numele şi destinaţia locului, avusese grijă să-i ofere o austeritate cât mai pregnantă.

Şi totuşi Starke supravieţuâse, mai ales datorită veniturilor strânse de pe urma turiştilor ce vizitau oraşul tot timpul anului. Ca şi noi, nimeni nu venea aici ca să se distreze. Nici vremea şi nici peisajul nu erau responsabile pentru afluenţa de vizitatori atraşi de Starke, ci închisoarea.

Puşcăriaşii sunt, de fapt, principala atracţie a locului. Fără ei, probabil că oraşul n-ar mai fi existat. Penitenciarul, cu deţinuţii săi şi mulţimea de prieteni, membri ai familiei, avocat! care se perindă prin oraş, asigură un venit modest motelurilor şi cârciumilor ieftine, înşirate de-a lungul drumului principal.

Câte un incident sparge periodic monotonia fluxului de lume care intra şi iese din închisoare. Ritmul domol al locului se precipită şi, pentru câteva zile, uneori chiar

pentru o săptămână sau două, economia cunoaşte un brusc reviriment. Tocmai când sezonul pare mort, când un alt motel sau restaurant se pregăteşte să-şi închidă porţile, apare ştirea că guvernatorul a semnat încă o condamnare la moarte. Şi aşa, Starke prinde din nou viaţă.

Şansa ca principala atracţie1 turistică a oraşului, „Bătrânul jilţ fierbinte", să fie din nou pusă la treabă generează o atmosferă febrilă care? atrage zeci şi sute de reporteri şi cameraman! Recolta de pe urma unui asemenea eveniment poate susţine apoi oraşul timp de aproape o jumătate de an în care nu se întâmplă nimic.

„Bătrânul jilţ" este porecla afectuoasă dată de localnici vechiului, dar eficientului scaun electric din Starke. Din când în când, „Bătrânul jilţ" îşi mai arată vârsta: nu reuşeşte să genereze din prima încercare tensiunea necesară pentru onorarea clientului. Se spune că în 1979, când a fost reinstaurată pedeapsa capitală, au fost necesare două sau trei salve pentru a-l „prăji" pe John Spenkalink, primul client ai „Bătrânului jilţ", Când au loc astfel de incidente, toată presa vuieşte. Ziarele locale îşi fac publică dezaprobarea cu litere de-o şchioapă, în vreme ce relatează, minut cu minut, moartea agonică a criminalului. Atunci când se dovedeşte neputincios, „Bătrânul jilţ" provoacă vânzări mai spectaculoase ale presei decât atunci când îşi face datoria impecabil. Bănuiesc că acesta e unul din motivele pentru care statul Florida nu şi-a schimbat formula de execuţie: moartea prin injecţie letală e mult mai plictisitoare. E simplu de înţeles, prin urmare, de ce *Lumea Reptilelor* rămâne abia al doilea obiectiv turistic din Starke.

Numai anunţata execuţie a lui Ted Bundy, amânată în vreo patru-cinci rânduri, a salvat de la faliment mai multe localuri din zonă. Periodic, preconizatul eveniment dădea din nou viaţă oraşului muribund. De fapt, atunci când ultimul ape! în justiţie al lui Bundy s-a soldat cu un eşec şi

omul a fost în fine executat, mulţi dintre localnici au regretat în sinea lor că ucigaşul nu mai era. În fond, de pe urma lui mânc. aseră cu toţii o pâine.

Prima noastră vizită la Starke a coincis cu una dintre datele, repetat schimbate, ale execuţiei lui Bundy. Pancartele şi afişele colorate de pe frontispiciul motelurilor, benzinăriilor sau restaurantelor vorbeau despre sentimentele proprietarilor şi dădeau impresia unei atmosfere de festival, ce schimba complet obişnuitul aer mohorât al locului. Pe cârciuma din apropierea hotelului unde trăsesem noi, care avea să ne hrănească şi în următoarele noastre vizite acolo, era un afiş uriaş pe care scria: „LA PRĂJIT CU TINE, BUNDY!”.

Eu şi Jonathan ne-am oprit să privim afişul.

„E unul dintre cei de care ne vom ocupa?” a întrebat Jonathan. Am scos hârtia pe care mi-o dăduse Dick Burr, avocatul din oficiu, şi am parcurs lista. Conţinea numele a zece condamnaţi pe care trebuia să-i examinăm în următoarele patru zile. Numele lui Bundy nu era printre ele. Deci nu aveam să-l vedem acum – şi nici altă dată, dacă autorii mesajului de pe banner urmau să fie ascultaţi.

„Nu, nu-i de-al nostru”.

„Bun, atunci hai să mâncăm”.

Puteam conta pe puterea de decizie a lui Jonathan, Eu eram idealistul din echipă, el era realistul. Aveam nevoie de hrană. Nu contau concepţiile bucătarului. Şi apoi, pe atunci Jonathan nici nu ştia prea bine ce înseamnă pedeapsa capitală. Deci, am intrat să mâncăm.

Aşa cum rezidenţii unei închisori învaţă tehnicile de supravieţuire – cum să producă alcool, cum să facă o armă dintr-o periuţă de dinţi, cum să aranjeze vizita „conjugala” a unei femei nemaivăzute până atunci (să nu uităm că Ted Bundy a devenit tată în timp ce-şi aştepta execuţia) – tot astfel doctorii care examinează puşcăriaşii deprind propriile lor tactici de supravieţuire. Mâncarea sigură şi de

calitate e la fel de greu de procurat pentru deţinuţi ca şi pentru doctori. Mi-a fost dat să întâlnesc condamnaţi la moarte care nici nu se atingeau de hrana servită în puşcărie. Trăiau ca şi mine, cu batoane de Snickers, pe care le luau de la automatele din închisoare, Unul dintre clienţii lui Dick Burr, James Adams (fie-i ţărâna uşoară!), şi-a distrus esofagul cu doar câteva înghiţituri de friptură asezonata cu leşie – cineva de la bucătărie nu-l plăcea pe James. Statul Florida a plătit destul de scump refacerea tractului său gastrointestinal, ba fost salvată viaţa numai pentru ca omul să aibă onoarea de a fi singurul negru condamnat la moarte în ultimii douăzeci de ani.

Deoarece mâncarea bună şi sigură nu prea are acces în închisoare şi pentru ca procedura de intrare-ieşire e atât de îndelungată, cel care are de gând să-şi petreacă ziua în spatele gratiilor trebuie să mănânce serios la micul dejun. Această masă trebuie să-i ajungă opt ore sau chiar mai mult dacă nu cumva şi-a luat cu el un pacheţel cu de-a le gurii sau un baton de ciocolată.

Iudaismul ortodox şi bucătăria din Starke nu prea sunt compatibile. De aceea, lui Jonathan i-a fost aproape imposibil să se hrănească la cârciuma în care am intrat. S-a minunat de numărul de feluri care se pot face din carne de porc. Religia mea era ceva mai permisiva, îmi îngăduia să mănânc orice mi se părea a fi sigur în meniul oferit – adică orice era copt, măcar cinci minute, la peste 180 de grade. M-am oprit la friptura de pui. Jonathan a decis să se limiteze la o salată.

În dimineaţa următoare, înainte să plecăm spre închisoare, Jonathan a descoperit cu încântare că, la micul dejun, i se ofereau Lapte degresai, fulgi de porumb, cafea şi suc proaspăt de portocale. Întors în New Haven, a descris acest meniu ca fiind „comoara ascunsă a unei bucătării care n-a auzit decât de ouă prăjite, şuncă, slănină, cârnaţi şi biscuiţi tăcuţi cu untură şi serviţi cu

unt”.

Am privit cu un ochi critic tăvile cu micul dejun ale celorlalţi. Eram sigură că bolul cu fulgi de porumb nu-i va ajuta pe Jonathan să examineze patru criminali fără a-i ghiorăi maţele. S-a uitat consternat ia ceea ce-mi pusesem eu pe tavă: „Nu-mi vine să cred c-o să mănânci toate chestiile alea!” Aveam în faţă două ouă prăjite, mai mulţi cârnaţi, o felie de şuncă şi o movilă de fulgi de ovăz cu unt topit deasupra.

„N-am încotro, Jonathan. Dacă nu mănânc lipide, pe la ora unsprezece îmi scade glicemia şi nu mai pot gândi limpede. Iar stomacul meu începe să scoată nişte zgomote îngrozitoare”. Jonathan abia îşi putea disimula dezgustul, dar asta nu m-a făcut să dau înapoi. „O să regreţi că n-ai mâncat decât cereale”, l-am prevenit eu. După câteva drumuri în sud pentru evaluarea condamnaţilor ia moarte, am înţeles că Jonathan prefera înfometarea decât să pună în gură şunca sau cârnaţi.

După micul dejun, ne-am îndreptat către închisoare, conduşi de un avocat care trebuia să ne uşureze accesul acolo. Chiar înainte de a intra în perimetrul închisorii, am ochit un mic magazin deschis non-stop, de unde se aprovizionau probabil localnicii din Starke. Era ultima noastră şansă de a ne cumpăra nişte sandvişuri şi încă ceva bogat în calorii pentru întreaga zi pe care o aveam în faţă. Când am sugerat să ne oprim, avocatul mi-a spus însă că sunt prea puţine şanse să găsim ceva consistent acolo, aşa că am mers mai departe.

Când ne-am apropiat de închisoare, peisajul s-a schimbat, terenul plat şi pietros făcând loc unor vaste câmpuri cultivate. Sute de acri înconjurau zidurile închisorii, recoltele asigurând hrana deţinuţilor, Ici şi colo se zărea albastrul-deschis al uniformelor puşcăriaşilor care lucrau pământuk în depărtare, am văzut o cireada de vad alb-negre, sursa de lapte proaspăt a celor de dincolo de

ziduri.

Acest peisaj bucolic s-a transformat curând şi am Intrat în perimetrul clădirilor cenuşii, rectangulare, legate printr-o structură de turnuri de pază şi înconjurate de un gard înalt din metal. „Vedeţi clădirea de colo?”, a arătat avocatul către primul complex vizibil. „E casa morţii. Acolo sunt ţinuţi condamnaţi! la pedeapsa capitală”. Şi, pentru a-şi sublinia descrierea macabră, a adăugat: „Acolo îşi are locul Bătrânu’! jilţ”.

De-a lungul anilor, eu şi Jonathan am căpătat, din partea avocaţilor, nu doar informaţii fascinante asupra modului în care funcţiona – sau dădea greş – sistemul juridic, dar şi date care, odată împărtăşite, ne-au rămas pentru totdeauna în minte. Apăsaţi de ceea ce ştiau legat de soarta chenţilor lor, avocaţii ne foloseau uneori pe noi ca receptori ai unor secrete prea teribile pentru a fi împărtăşite acasă nevestelor sau copiilor.

În prima noastră dimineaţă la Starke, în timp ce parcurgeam cu maşina drumul de la motel până în incinta închisorii, avocatul din oficiu a crezut că era potrivit să ne povestească felul în care decurgea ceremonialul, lung de o săptămână, ce preceda orice execuţie.

Cu vreo câteva zile înainte, deţinutul este transferat din secţia condamnaţilor la moarte într-o cămăruţă din preajma sălii de execuţie. Acolo lumina arde zi şi noapte, pentru ca omul să fie supravegheat îndeaproape şi împiedicat să se sinucidă. Condamnatul este vizitat de un croitor, care îi ia măsurile pentru costumul ce urmează să-l îmbrace pe ultimul drum. Deţinutul poate opta pentru consilierea spirituală a preotului închisorii, şi sunt destui cei care recurg la serviciile acestuia.

Condamnatului i se permite de asemenea să-şi aleagă o ultimă masă – deşi nu suntem siguri că i se poate aduce chiar orice. Julia Child a publicat de curând o lista cu propriile sale preferinţe, dacă ar fi să-şi aleagă un ultimi

dejun. Dacă îmi amintesc bine, erau trecute acolo stridii, *fois gras*, caviar, urmate de raţă glasată şi, la sfârşit, *creme brulée*. Ar fi cerut, de asemenea, ca fiecare fel de mâncare să fie însoţit de un vin adecvat. Astfel, desertul urma să fie acompaniat de o sticlă de Château d'Yquem din 1976, Daţi-mi voie să mă îndoiesc că un asemenea meniu ar putea fi onorat la Starke. Ştiu că, de pildă, vinul şi berea sunt interzise chiar şi la acest ultim dejun. Un Château d'Yquem e, prin urmare, exclus.

O informare privind ultimele dorinţe culinare ale condamnatului se poate obţine din rapoartele de după execuţie, publicate în presă. Studiindu-le, am conchis că puiul prăjit e de departe cei mai solicitat, (E şi preferatul meu, atunci când sunt la Starkej Dar, spre deosebire de mine, alegerea lor nu e influenţată de prudenţă. Nu de mult, un tip din Oklahoma a cerut două Big Mac, iar un retardat din Arkansas (unui care, după crimă, se împuşcase în cap, fiind salvat de doctori, ca şi James Adams din Florida, pentru a putea fi apoi executat) şi-a pus deoparte desertul – plăcintă cu nuci – pentru a-l înfuleca pe seară, după execuţie. Teoretic, deţinuţii nu pot fi executaţi dacă nu înţeleg ce îi se întâmplă sau de ce, Dar asta doar în teorie…

În ultimele zile ale unui condamnat, vizitele sunt sever controlate, deşi avocaţii mai au încă acces la clienţii lor. La Starke, totuşi, deţinutul are dreptul la o ultimă „vizită de contact" din partea celor apropiaţi, o ocazie cu totul speciala, căci majoritatea vizitelor de dinaintea execuţiei se petrec în spatele unui geam, condamnatul fiind despărţit fizic de familie şi prieteni. Oricum, pentru o scurtă perioadă de timp, în după-amiaza zilei de dinaintea execuţiei, deţinutul îi poate vedea şi îmbrăţişa pe cei dragi pentru ultima oară. Totuşi, în anumite cazuri, acest privilegiu nu este acordat.

Un astfel de caz a fost cel al lui Ted Bundy. L-am

cunoscut pe Mr. Bundy şi ne-am întâlnit timp de mai mulţi ani, reuşind să-i câştig încrederea. De aceea am fost doar uşor surprinsă când am primit un telefon din partea avocatei sale, Polly Nelson, în sâmbăta dinaintea programatei execuţii, care urma să aibă loc marţi. Bundy ceruse să stea de vorbă cu mine înainte să moară. Fireşte, am fost de acord să mă duc. Speram să ajung la Starke duminică după-amiază, dar un complex de situaţii neprevăzute m-a împiedicat să sosesc mai devreme de luni dimineaţă. Polly Nelson a venit să mă ia de la aeroport şi ne-am îndreptat împreună către închisoare.

Acolo, într-un cub de sticlă situat nu prea departe de cel în care fusesem închisă, singură cu Bundy, cu câţiva ani în urmă, am stat încă o dată de vorbă – eu, el şi avocata. Între noi nu era niciun perete despărţitor. Avea mâinile şi gleznele încătuşate. Am discutat astfel în jur de patru ore şi jumătate. Spre după-amiază, a intrat o secretară a administratorului, cu hârtie şi creion. Având aerul că-şi notează indicaţiile şefului, femeia l-a întrebat pe Bundy care îi erau dorinţele pentru acea după-amiaza, cu cine dorea să-şi petreacă ultimele ore. Regulile închisorii stipulau că avea voie să stea de vorbă cu prieteni sau membri ai familiei timp de o oră sau două, însă de-o parte şi de alta a geamului din sticlă. Avea să-i fie totuşi rezervat şi un interval pentru o vizită de contact cu cineva drag. Mi-a fost dar că toate aceste aranjamente fuseseră făcute dinainte. Singura modificare în cererile lui Bundy, după cum am înţeles, era prezenţa mea pe lista vizitatorilor despărţiţi de bariera din sticlă. Aprobarea pentru o ultimă vizită de contact, în care urma să fie singur cu ultima sa cucerire, o juristă care semăna vag cu mai multe din victimele lui, rămânea în picioare. Purtarea graţioasă a secretarei, combinată cu eficienţa ei m-au făcut să o asociez cu o stewardesă de pe liniile aeriene Delta. Polly Nelson a rămas şi ea cu aceeaşi impresie. Îmi amintesc

cum s-a întors spre mine, în timp ce ieşeam din închisoare, şi mi-a ciripit, imitând-o pe femeie: „Cu ce v-am mai putea servi înainte de execuţie, domnule Bundyti

Dar din cauza întorsăturii de situaţie, Bundy n-a mai apucat să-şi vadă toţi vizitatorii şi nici să-şi îmbrăţişeze iubită pentru ultima oară. Când ne-am întors la închisoare în acea după-amiază, maşina ne-a fost oprită la poartă şi mi s-a spus nu numai că nu-l mai puteam vizita pe Bundy, dar că nu mai aveam acces nici măcar în perimetrul închisorii. Erau ordinele directorului. Aparent, omul se temuse ca nu cumva să-mi treacă prin cap să-l declar brusc pe Bundy inapt pentru a fi executat. Ceea ce se poate întâmpla, cum spuneam, atunci când deţinutul nu înţelege ce i se întâmplă şi de ce. Însă Bundy nu era nici pe departe în situaţia asta. Totuşi, un ziar local se grăbise să publice ştirea că eu fusesem chemată special şi chiar îl declarasem pe Bundy inapt. Nu era adevărat. Dar directorul închisorii nu voia să rişte. De fapt, circula zvonul că fuseseră deja convocaţi la Starke trei psihiatri care să-l declare teafăr şi în deplinătatea facultăţilor mintale, în cazul în care aş fi avut nechibzuinţa de a sugera contrariul. În cele din urmă, Polly a obţinut permisiunea ca eu să intru în închisoare, dar să rămân deoparte, în vreme ce ea şi alţi câţiva vizitatori aveau să stea de vorbă cu Bundy prin peretele de sticlă.

Brunei juriste, cu parul lung, pieptănat cu cărare, i s-a refuzat în cele din urmă întrevederea cu Bundy pentru o ultimă îmbrăţişare. Directorul închisorii a considerat şi această vizită mult prea riscantă. Bănuiesc că i-a fost teamă ca nu cumva femeia să-i strecoare Lui Bundy vreo pastilă de cianură. Această modificare a planului iniţial – interzicerea vizitei de contact dintre Bundy şi iubita lui – a făcut din mine ultima femeie care i-a sărutat pe Ted Bundy înainte de moarte. Nu plănuisem aşa ceva, desigur. De fapt, nu avusesem deloc intenţia sad pup pe Ted Bundy.

Lucrasem pentru el şi avocaţii lui. Era de datoria mea să verific dacă nu existau, în acest caz, probleme psihice care să fi fost trecute cu vederea. Îmi făcusem meseria, nimic mai mult. El, în schimb, îmi permisese să-l studiez – fără vreun interes sau în speranţa de a descoperi resorturile infime, dinăuntrul sau din exteriorul său, care îi declanşaseră violenţa extremă. La începutul ultimei noastre întrevederi, l-am întrebat de ce dorise să stea de vorbă cu mine. „Pentru ca toţi cei cu care am discutat în aceste ultime zile au vrut să ştie doar ce am făcut. Tu eşti singura care doreşte să afle de ce”.

Încă mai studiem şi astăzi datele cazului Bundy şi sperăm ca, într-o zi, să alcătuim un jurnal ştiinţific cuprinzând descoperirile noastre.

Indiferent de motivele pentru care m-a chemat ia Starke şi de raţiunile pentru care m-am dus, discuţia noastră de patru ore şi jumătate, cu o zi înainte de execuţie, a fost hotărâtoare. De fapt, până în clipa în care a apărut secretara „nici n-am simţit cum a trecut timpul când mi-am dat seama dte ore se scurseseră, m-am simţit chiar un pic vinovată, Mai erau poate şi alţii care voiau să-şi ia la revedere. Rămăseseră atât de multe lucruri de aflat, dar, de vreme ce erau ultimele ore din viaţa lui Theodore Bundy, m-am văzut obligată să plec. Se mai aştepta încă răspunsul la un ultim apei către Curtea Supremă, aşa că am hotărât să pun capăt interviului strângându-i lui Bundy mâinile încătuşate şi urându-i noroc cu apelul; aveam să aflăm decizia Curţii Supreme abia pe la miezul nopţii. Ne-am ridicat amândoi şi, atunci când i-am strâns mâna, el s-a aplecat şi m-a sărutat pe obraz. Prin urmare, i-am înconjurat gâtul cu braţele şi i-am întors sărutul. Aşa am devenit ultima femeie care ha sărutat pe Ted Bundy.

M-am întors acasă cu avionul marţi după-amiază. Soţul meu m-a întâmpinat în prag şi, după ce mi-am lăsat

bagajele pe podeaua bucătăriei, i-am spus pe un ton ce se dorea nonşalant: „Ai în raţă ultima femeie care l-a sărutat pe Ted Bundy”. „Şi care e încă vie”, a rost comentariul lui Meh

De la avocatul care ne conducea către penitenciar am aflat că orele de dinaintea execuţiei sunt pentru condamnat cele mai groteşti şi mai umilitoare. Un frizer este adus să-l radă capul şi păru! din jurul unei glezne, pentru a permite un flux cât mai bun al curentului electric prin corp. Înjosirea extremă vine aproape de final. Deţinutul trebuie să tacă duş şi, înainte să i se dea haine proaspete, e obligat să stea aplecat, în vreme *ce* gardienii îi vira în rect bucăţi mari de vată. Operaţiunea e menită să păstreze curat „Bătrânul jilţ”, care ar putea fi murdărit de fecale în timpul convulsiilor generate în trupul condamnatului de curentul electric, Ma: mulţi avocaţi din oficiu ne-au împărtăşit, lui Jonathan şi mie, aceste detalii, închipui neju-şi că, dacă ei trebuiau să le ştie, era musai ca şi no: să le suportăm.

În timp ce ne apropiam de parcarea din faţa închisorii, am observat că ceea ce părea de ia depărtare un simplu gard de sârmă înconjurând închisoarea era de rapt un gard dublu, între cele două rânduri fiind cinci sau şase metri acoperit: cu spirale de sârmă ghimpată – se zăreau ghimpii ascuţiţi, ce străluceau în soarele Floridei, Căci nu era vorba de o sârmă ghimpată obişnuită, ci de una făcută special pentru închisori, cu ţepi tăios: şi deosebit de lungi. Oricine ar fi încercat să evadeze prin sau pe deasupra acestei reţele de sârmă ar fi fost spintecat în fâşii.

În faţa porţii de la intrare, controlată electronic, se afla un turn de pază demodat, de tipul acelora care dau atmosferă filmelor înfăţişând puşcării, mai ales în scenele de noapte. La baza lui era un telefon la care vizitatorii se prezentau, vorbindu-i gardianului invizibil din vârful turnului. Avocatul care mă însoţea i-a explicat deci cine

eram şi de ce venisem. Vizita noastră fusese aprobată cu mai multe zile în urmă, iar numele noastre se aflau deja pe o lista.

Apoi avu ioc un lucru ciudat. Parcă râzându-şi de toată înalta tehnologie a sistemului de securitate, gardianul ne trimise de sus, pe o sfoară, o găletuşă din plastic. Acolo trebuia să ne depunem actele de identitate, pe care gardianul urma să le verifice, după ce trăgea încet găletuşă înapoi. În cele din urmă, după ce s-a convins că eram într-adevăr cine susţineam că suntem, ne-a returnat actele în acelaşi mod. Îmi dau seama acum ca, de fapt, de ia înălţimea la care se afla, i-ar fi fost imposibil să compare micile fotografii din acte cu chipurile celor care aşteptau, jos, să intre în incinta închisorii, în orice caz, de câte ori am fost la Starke, am avut parte de acelaşi ritual.

După ce am trecut acest prim test, ne-am dus către intrare şi am pătruns printr-o poartă electronică, ce s-a închis apoi în urma noastră. În timp ce aşteptam să se deschidă o a doua poarta, am privit înapoi şi am văzut găletuşă din plastic urcând iar şi dispărând în vârful turnului. Cu prima poartă bine închisa în spatele? nostru, cu a doua încă nedeschisă în faţă şi cu spiralele de sârmă ghimpată de-o parte şi de alta, Jonathan şi cu mine am simţit pentru o clipă ce însemna să fii condamnat într-o închisoare din sudul Statelor Unite.

CAPITOLUL 9

Nu semăna deloc cu Yale, ci mai degrabă cu o cameră mortuară. Ne-am trezit în interiorul închisorii, prinşi într-un fel de cuşcă de oţel, prin care trebuiau să treacă toţi vizitatorii penitenciarului din Florida. Era greu de crezut că vom ajunge vreodată să examinăm vreun deţinut, ori că ne vom mai putea întoarce afară. În spatele nostru, despărţindu-ne de zona intrării pe unde venisem, se închidea deja cu zgomot un ansamblu de bare de oţel controlate electronic. La câţiva metri în faţă, un al doilea

rând de bare se interpunea între noi şi coridorul ce ducea către celule. Din dreapta ne înghesuia un detector de metale, iar în stânga se afla o masă pe care Jonathan şia depus ceasul, două seturi de chei şi un stilou Cross. Sub masă şi-a lăsat geanta medicală.

Din nu ştiu ce motive inexplicabile, în ciuda cerceilor metalici şi a ceasului de la mână, eu am reuşit să trec fără probleme dincolo de detectorul de metale. În schimb Jonathan a trebuit să se întoarcă de două ori. Părea incapabil să se împace cu suspiciosul aparat. Trecuse deja o oră de când pusesem piciorul pe teritoriul penitenciarului. Era ora. 10 şi nu reuşiserăm să examinăm încă niciun deţinut. De fapt, nici nu văzuserăm vreunul, cu excepţia celui care, bucurându-se probabil de mai multă încredere, trecea încolo şi-ncoace, dincolo de cuşca noastră, împingând metodic un instrument de lustruit podeaua, deşt linoleumul alb strălucea de curăţenie. Am rămas şi noi uimiţi cât de impecabil era acest culoar: igiena lui ar fi trezit invidia spitalului Yale-New Haven, ca să nu mai vorbim de Bellevue.

„De ce crezi că păstrează podeaua atât de curată?” i-am şoptit lui Jonathan.

„Probabil ca nu doresc ca vreun deţinut să se îmbolnăvească în drum spre scaunul electric”, mi-a răspuns eh şi-a vârât mâinile în buzunarele pantalonilor şi a scos de-acolo o cheiţă şi o agrafă rătăcite, pe care le ignorase la primele două tentative de a trece dincolo de detector. Îşi scosese deja geaca şi pantofii, şi părea cam stingher stând acolo în aoraph Pantoau aveau nişte ornamente metalice, iar jacheta avea capse. Jonathan mai încerca o dată. Acompaniat însă de acelaşi „bip”.

„Scoteţi-vă cureaua”, îl sfătui gardianul. Jonathan îşi desfăcu catarama şi trase uşor cureaua printre găicile beteliei.

„Devine incitant”, am spus eu, fluierând amuzată.

Dar lui Jonathan nu-i ardea de glume. Mai târziu în acea după-amiază, unul dintre avocaţi ne-a spus că gardianul care se ocupa de detector putea regla fineţea instrumentului după bunul plac.

„Dacă nu te place”, ne-a explicat el, „poate să facă să-ţi bipăie şi plombele din gură”. Era clar deci că gardianul avusese ceva cu noi. De altfel, n-am fost niciodată prea populari la Starke. Eram nişte intruşi care interveneau în obiceiurile încetăţenite ale locului. Mai rău, eram cei care încercau să le scape pielea unor criminali periculoşi care meritau să moară. Ăsta era modul în care ne priveau cei mai mulţi dintre gardieni. Şi nu aveau de gând să ne facă viaţa uşoară. Doar dacă ne supuneam cu umilinţă şi ne scoteam orice articol de îmbrăcăminte ni se cerea, ni se îngăduia să intrăm.

La a patra încercare, Jonathan a reuşit să înduplece detectorul de metale şi i s-a permis să treacă. Chiar şi gardianul, a cărui datorie era să ne însoţească până în camerele de examinare, a părut uşurat. Jonathan şi-a pus pantofii, cureaua şi geaca. Apoi s-a aplecat şi şi-a luat de sub masă geanta medicală. „Hai s-o ştergem!” a exclamat el, şi am simţit că buna dispoziţie obişnuită îi revenise.

„Nu vă grăbiţi aşa, domnule doctor. Cu asta ce e?” a întrebat gardianul, privind încruntat către geanta din mâna lui Jonathan. Se purta de parcă n-armai fi văzut în viaţa lui un asemenea obiect.

„Asta? E doar geanta mea medicală. Îmi car în ea instrumentele/” Psihiatrilor le e mai uşor când e vorba să intre într-o închisoare. Nu le trebuie decât un carnet şi o unealtă de scris pentru a-şi face treaba, în cazul neurologilor, lucrurile stau cu totul altfel, Au nevoie de tot soiul de instrumente: ciocănele pentru verificarea reflexelor, diapazoane, oftalmoscoape, stetoscoape, aparate de măsurat tensiunea sau forţa musculară, lanterne şi o gamă întreagă de alte obiecte precum

ghemotoace de vată sau ace de siguranţă pentru testele senzoriale.

„Pot să arunc o privire, doctore”. Nu era o întrebare.

În jumătatea de oră care a urmat, am rămas ţeapănă în spatele gardianului, în vreme ce el a examinat cu minuţie îiecare dintre instrumentele din geanta fui Jonathan. iniţial, lucrurile păreau să meargă bine.

Când, brusc, atmosfera a devenit tensionată, „la le uită! Ce avem aici, doctore?” Gardianul ha privit pe Jonathan de parcă tocmai descoperise o armă automată ascunsă în cutia ofta imoscopu lui, Jonathan s-a holbat la obiectul incriminat.

„E un ac de siguranţă”.

Gardianul a studiat obiectul, tot învârtindu-i între degetul mare şi arătător, închizându-l şi deschizându-L Părea pus în încurcătură.

„Îl folosesc pentru testarea unora dintre simţuri; ştiţi, durerea, sensibilitatea… Face parte din examinarea neurologică” „i-a explicat Jonathan.

Gardianul a rămas pe gânduri, A rostit apoi rar, cu un accent sudist tot mai pronunţat, prelungind cuvintele scurte: „Păi, doctore, nu putem îngădui în incinta închisorii astfel de lucruri, mă înţelegeţi?” fi vorbea lui Jonathan ca unui copil tâmpit. Îi făcea evidentă plăcere să-i pună beţe-n roate marelui profesor venit din nord. „Cineva s-ar putea răni cu un asemenea obiect”.

Jonathan nu-i obişnuit să fie contrat. Avea nevoie de acul acela pentru o examinare neurologică completă. Cum nu era omul care să se lase cu una, cu două „ş-a apucat să-i explice; din păcate, nici gardianul – care stătea acum tăcut, cu braţele încrucişate pe piept – n-avea de gând să renunţe.

„Las-o baltă, Jonathan”, i-am şoptit eu. „Altfel n-o să mai apucăm să facem nimic astăzi”.

Ne-am dat seama că nu era vorba aici de regulament

sau de precauţia legitima a personalului închisori: – eram pur şi simplu hărţuite Jonathan a trebuit să renunţe ia acul de siguranţă. „O să-l puteţi lua mai târziu, dacă vreţi”, ha asigurat gardianul.

Savurându-şi victoria, şi-a continuat cu avânt scotocirea prin geanta lui Jonathan, exploded fiecare compartiment, fiecare buzunăraş, îiecare cută.

Şi încă o dată a ridicat spre no: o privire triumfătoare, „ia te uită: Ce avem aice doctore?”

Jonathan şi cu mine ne-am privit lung. Eu am ridicat din sprâncene, Jonathan din umeri. Oare ce anume ti trezise omului suspiciunea? Expresia gardianului a rămas serioasă, în vreme ce mâinile lui cotrobăiau prin geantă. În cele din urmă, a scos în palmă, cu grijă şi cu un zâmbet întipărit pe tată, dovezile incriminatoare: monedele de cinci, zece şi douăzeci şi crea de centi. Ne-am holbat întâi la monede, apoi ia gardian şi apoi unui la celălalt. Rămăseserăm fără cuvinte»

„Bani, doctore. Bani. Ştiţi doar regulamentul privind vizitatorii. N-aveţi voie să introduceţi bani în închisoare. Asta-i regula”.

Jonathan a zâmbit, un surâs îngăduitor. Nu mai părea furios. Era vorba, evident, de o mică neînţelegere, îi putea explica gardianului.

L-am privit deci, cu scepticism, cum încerca să-i dea lecţii omukn despre: fenomenul stereognozei: aceste nevinovate discuri de diferite forme o mărimi – monede încrustate cu portrete ale unor personalităţi istorice şi cu motouri patriotice – nu erau introduse în închisoare cu scop comercial, ci trebuiau doar să-i ajute pe neurolog să-şi dea seama dacă un pacient e în stare sau nu să distingă prin pipăit un obiect de altul. Ce sensibilitate are un om în vârful degetelor? De pildă, pacienţii cu leziuni nervoase periferice, cauzate, să spunem, de alcoolism, nu pot sesiza diferenţele subtile dintre forme şi mărimi. În mod analog,

pacienţii cu boii precum sifilisul, sau cu leziuni ale coloanei vertebrale, au dificultăţi în îndeplinirea acestei proceduri. Gardianul aştepta. Jonathan a continuat: presupunând ca aceste căi senzoriale erau intacte şi că mesajul tactil ajungea la creier, era în stare pacientul să proceseze informaţia? Putea apoi comunica verbal ceea ce simţise? Pacienţii suferind de demenţă sau cu anumite tipuri de infarctun în antecedente nu sunt în stare să facă aşa ceva. La vremea când Jonathan îşi încheia lecţia, devenise limpede (cel puţin pentru mine) că întreaga examinare a sistemului nervos central şi periferic depindea de folosirea acelor câtorva monede.

„Îmi pare rău, doctore. N-aveţi voie-l cu bani. De ce nu duceţi dumneavoastră monedele astea şi acul de siguranţă înapoi la maşină?”, a sugerat gardianul, cu figura lui inexpresivă. Mesajul implicit era: „Pe urmă n-ai decât să încerci să te mai întorci până la ora închiderii!”

Gardianul câştigase. Fără niciun cuvânt, Jonathan a pus cei câţiva centi pe masă, lângă acul de siguranţă. În cele din urmă, barele cuştii noastre au alunecat încet în laturi, permiţându-ne să intrăm pe coridorul alb strălucitor. Se făcuse aproape unsprezece.

Evaluarea clinică a unei persoane violente este destul de complexă. Necesita timp şi pricepere nu numai în domeniul psihiatriei şi neurologiei. (Îţi trebuie, cu siguranţă, ceva mai mult decât nişte mărunţiş, acolo…) Unele teste neuropsihologice şi evaluări educaţionale pot pune în evidenţă deteriorări pe care examinările psihiatrice şi neurologice nu le pot identifica.

Jonathan şi cu mine aveam nevoie şi de alte cunoştinţe pentru a ne face treaba cum se cuvine. Am apelat deci la ajutorul unei vechi prietene, Barbara Bard., o expertă în educaţie specială, care îmi fusese colegă la Long Lane. Ea a fost de acord să ni se alăture şi să se ocupe de evaluarea incapacitaţilor de învăţare. Nu aveam

la dispoziţie fonduri pentru un psiholog licenţiat, dar eram ajutaţi de o studentă, Marilyn Feldman, care îşi făcea timp între cursuri să vină la Starke şi să efectueze pentru noi câteva teste psihologice de bază. Şi Marilyn, ca şi Barbara s-au lăsat destul de uşor convinse să ne sprijine. Lucrul cu condamnaţi! la moarte e considerat o chestie destul de originală. Ca fapt divers, trebuie să menţionez că niciuna dintre fete n-a avut probleme la trecerea prin detectorul de metale. Ustensilele lor de scris sau ce mai aveau la ele le-au părut inofensive atât gardienilor, cât şi aparatului.

Le-am găsit pe Barbara şi Marilyn aşteptându-ne în uriaşa sala de mese care (aşa cum am aflat) urma să fie în acea săptămână cabinetul nostru comun. Nu conta că examinările psihologice impuneau linişte, evaluarea mea cerea confidenţialitate, iar a lui Jonathan intimitate – asta era ceea ce ne pusese la dispoziţie şeful închisorii. Ne-a trecut prin cap să le explicăm gardienilor că aveam nevoie de altceva, dar ne-am dat seama că n-ar fi decât o pierdere de vreme. Sala, cu mesele şi băncile ei ţintuite de podea, reprezenta singurul spaţiu pe care instituţia era dispusă să ni-i ofere în momentul acela. (Un an sau doi mai târziu, când ne-am întors să studiem delincvenţii juvenili, directorul s-a arătat mai generos, transformând întreaga infirmerie pentru echipa noastră de clinicieni.) Dar, pentru această primă incursiune, aveam sala de mese şi atât. Ne convenea sau nu, asta era. Aşa că n-am avut încotro. După ce ne-am adunat toţi, gardianul care fusese însărcinat cu întâmpinarea noastră a ridicat receptorul unui telefon fixat în perete şi a sunat în zona celulelor pentru a-i convoca pe deţinuţii ce urmau să fie examinaţi. A mai durat încă douăzeci de minute până când a apărut primul pacient. Între timp, fiecare dintre noi a căutat să-şi amenajeze câte un colţişor de relativă linişte şi intimitate, cât mai departe unul de celălalt»

Pe măsură ce deţinuţii intrau, un gardian le scotea

lanţurile de la picioare şi le elibera mâinile încătuşate la spate. Omul întindea apoi docil mâinile în faţă, pentru a i se pune din nou cătuşele, Unii dintre deţinuţi foloseau acest scurt interval pentru a-şi freca încheieturile înroşite de strânsoarea inelelor de fier. În timp, aveam să aflăm că, în funcţie de relaţia sa cu prizonierul, gardianul îl putea încătuşa mai strâns sau mai lax. Afli o mulţime de astfel de lucruri dacă frecventezi închisorile.

Gardienii de la Starke formau o echipă destul de rigidă, nu semănau deloc cu cei din Texas, cu care aveam să împărţim prânzul în Huntsvi He, peste un an sau doi. Acolo, paznicii erau de-a dreptul cumsecade. Deşi ambele erau instituţii desemnate să servească aceluiaşi scop (adică adăpostirea şi execuţia condamnaţilor; erau destul de direrite între ele. La Huntsville, simţi imediat ce intri că oamenilor de-acolo nu le tace deloc plăcere să-şi îndeplinească datoria – mă refer la aspectele privind execuţia. Unul dintre adjunctă directorului chiar ne-a spus-o explicit. Era un fost newyorkez, un negru care lucrase în închisori din est înainte ca statui New York să reinstaureze pedeapsa capitală. De fapt, părea de-a dreptul încântat de slujba lui din Texas. Aici, ne-a explicat el, se folosea injecţia letală, care era mult mai umană decât electrocutarea, metoda de execuţie folosită în Florida. Lui Jonathan i-a plăcut atât de mult tipul, încât, atunci când ne-am întors în Texas, i-a adus o duzină de gogoşi de la New York.

În schimb, la Starke, adjunctul directorului şi gardienii nu păreau să aibă niciun fel de scrupule în privinţa muncii lor, cel puţin aşa se purtau. La prima mea vizită acolo, l-am auzit pe paznic şuierând la urechea deţinutului pe care urma să-l examinez: „Vedea-te-aş fript!” Această „urare” era probabil un răspuns la comentariul cam obscen al condamnatului cu privire la strânsoarea cătuşelor.

Într-una din expediţiile mele la Starke, m-am alăturat unui mic grup de vizitatori, într-un tur organizat în secţia condamnaţilor la moarte. Până în acel moment, toate contactele mele cu deţinută avuseseră loc în sala de mese, în infirmerie sau în zona administrativă, şi eram curioasă sa văd care erau condiţiile concrete în care trăiau condamnaţi: „Mai aveam şi un alt motiv. Unul dintre oamenii pe care eu şi Jonathan îi examinaserăm ia prima noastră vizită refuzase să mai iasă din celula sau să stea de vorbă cu avocaţii săi. Avea motive întemeiate pentru a declara apel. Însă căzuse prada unei depresii profunde, pierzându-şi orice speranţă. Refuzase să iasă ca să discute cu mine. Speram ca, în turul acesta, să trec pe lângă celuia nu şi să am posibilitatea să-l înduplec să iasă şi să-şi reia apelurile. Ceea ce până la urmă, s-a şi întâmplat.

Dar cam ia jumătatea drumului, mi-am dat seama cu îngrijorare că turul urma să includă şi o vizită în camera de execuţie. Nu mă mai puteam întoarce. Porţile se închiseseră deja în urma mea şi singurul mod de a ajunge înapoi la infirmerie – unde se aflau toţi colegii mei atunci – era să urmez cortegiul vizitatorilor. Aşa am ajuns să rac cunoştinţă cu „Bătrânul jilţ”.

Am fost cutremurata. Îndrumătorul grupului era ajutorul directorului închisorii. Greu de imaginat o persoană mai diferită de omologul său din Huntsville. Tipul ăsta., un alb, chiar îşi făcea meseria cu reală plăcere. N-a fost suficient., de pildă, să arate audienţei deja şocate scaunul electric. A vrut să se asigure că nimeni nu va uita vreodată această vizită. Deschizând o uşă laterală a încăperii largi de unde se putea asista la execuţii printr-un geam uriaş, ne-a invitat să intrăm chiar în camera morţii. Acolo, în faţa ochilor noştri, se afla „Bătrânul jilţ”, al cărui panou cu butoane şi întrerupătoare, situat undeva în stânga scaunului, ne-a fost descris în detaliu. Cu răbdare şi evidentă plăcere, ghidul ne-a explicat cum se stabileşte

voltajul şi timpul necesar electrocutării, şi cum un ofiţer plasat în spatele condamnatului trage apoi de un soi de levier montat în perete. Spre a-şi ilustra vorbele, omul chiar s-a dus şi a tras de levier. Sunetul metalic mi s-a părut bubuitor. Era cu atât mai crud cu cât – am aflat ulterior – curentul electric nu se declanşa odată cu zgomotul acela. Pttrea doar să fie aşa. De fapt, abia după apăsarea levierului, executorul declanşa în linişte butonul letal. Astfel, nefericitul care era aşezat în scaun şi auzea sunetul acela putea crede că intervenise vreo defecţiune şi că era salvat. Surpriza venea abia peste câteva secunde.

Ajutorul directorului şi-a continuat discursul, explicând că „fluxul" era administrat de două ori, timp de mai multe secunde. Dar deja nu-l mai auzeam. Parcă eram eu însămi aşezată în scaunul acela. Arnăgindu-mă cu gândul că eram salvată. Şi apoi realizând brusc că trebuia să mor.

Coşmarul nu se terminase încă, Mi-am revenit la un moment dat şi l-am văzut pe „ghid" care tocmai se aşeza în scaun, ordonându-i unui gardian să-i lege demonstrativ mâinile şi picioarele cu acele e urele oribile din piele.

Când am părăsit camera morţii, în drumul nostru înapoi către zona administrativă, ajutorul directorului a profitat de ocazie ca să ne descrie modul în care este selecţionat executorul – un proces delicat şi dificil, având în vedere mulţimea de candidaţi care aspirau la onoarea acelei slujbe. Atunci când avea loc o execuţie, era anunţat norocosul, ales dintr-o kmgă listă de voluntari. Doar guvernatorul îi cunoştea identitatea, statul luând măsuri severe pentru păstrarea secretului.

De-a lungul istoriei, poziţia călăului s-a bucurat de o reputaţie dubioasă. N-ar fi lipsit de interes un studiu aplicat pe această temă.

CAPITOLUL 10

Din colţul îndepărtat ai sălii de mese unde mă

plasasem, am văzut un gardian şi un deţinut venind către mine. Condamnatul mergea greoi, împleâicinrâu-se, căci avea gleznele, ca şi mâinile, încătuşate. Foarte înalt şi voinic, tipul părea un vapor şubred şi dezechilibrat îndreptându-se anevoie către port.

Odată ajuns: în dreptul mesei mele, cei doi se opriră. Gardianul se aplecă şi îi desfăcu deţinutului lanţurile de la glezne, apoi îi scoase cătuşele care îi fixaseră mâinile la spate. Docil, omul întinse braţele în raţă, iar gardianul îi prinse cătuşele ia încheieturi. În timpul operaţiune, paznicul se aplecă şi îmi şopti la ureche: „Pe ăsta nu l-am legat prea tare". Cum aveam să aflăm în curând, acest gardian era diferă de majoritatea celor de la Starke.

Înainte de a discuta cu mai toţi deţinută, ştiam deja o mulţime de lucruri despre ei. Avocaţii lor ne furnizaseră date complete ale delictelor pentru care fuseseră condamnaţi, ca şi eventualele rapoarte clinice, dacă exista aşa ceva. Totuşi, avocatul lui Lucky Larson n-a avut încredere în noi. 5-a temut că, dacă ne-ar fi pus la dispoziţie informaţii despre actele sângeroase ale clientului său, ne-ar fi influenţat întrucâtva evaluarea. Cum aruri putut oare întreprinde o examinare obiectiva dacă am fi ştiut cu Luckv Larson hăcuise nu doar *o* victimă, ci două? Avocatul a tar. uf însă o mare greşeală

Natura delictelor unei persoane oferă râafe importante asupra patologiei sale. De pildă, omorul caiiicaf „deosebit de grav" – cu provocarea unor răni multiple şi gratuite asupra unui victime deja decedate mu pecaic de a muri – spune foarte multe lucruri despre atacator. Aceşti agresor: par să nu să mă; poată opri. Este cazul criminalilur psihotic; furci cu care ucid atinge adesea cote tulburătoare. Uneori reacţionează la ameninţări imaginare, crezându-se „în legitimă apărare". Vocile pe care îşi închipuie că le aud le spun să continue, să-şi mutileze victima sau să violeze cadavrul. Sunt cazuri în care

confundă victima cu persoane din anturajul apropiat – mame incestuoase, taţi violenţi, fraţi zeflemitori. Episoadele maniacale au fost şi ele asociate cu violenţa extremă. Iar leziuni ale unor anumite regiuni cerebrale pot conduce la percepţii paranoide, la impulsivitate şi emoţii excesive, mai cu seamă la furie. Odată porniţi, ucigaşii cu leziuni craniene nu se mai pot opri. Alcoolul poate contribui la pierderea controlului, exacerbând la unele persoane stările psihotice. S-a demonstrat că şi narcoticele pot duce la distorsionarea realităţii, accentuând paranoia şi precipitând stările de violenţă extremă. Eu şi Jonathan am descoperit că, în cazurile de omor deosebit de grav, criminalul era de obicei psihotic, maniac sau schizofrenic; suferea de vreo distincţie cerebrală; era sub influenţa alcoolului sau a drogurilor; ori exista vreo combinaţie a celor expuse mai sus.

Dar avocatul lui Lucky Larson n-a vrut să-şi asume niciun risc. A păstrat pentru sine informaţii vitale, instruindu-l pe Lucky să facă la fel. Drept urmare, ne-au trebuit săptămâni întregi pentru a pune cap la cap elementele acestui caz.

În cele din urmă, am aflat următoarele: pe la douăzeci de ani, ca urmare a unui pariu, Lucky Larson jefuise o prăvălie. (Majoritatea condamnaţilor pe care i-am cunoscut şi-au început activitatea infracţională cu astfel de jafuri.) Lucky n-a avansat prea mult în această „carieră”, care, de altfel, a fost destul de scurtă. În prima sa incursiune, a intrat în prăvălie înarmat doar cu un cuţit. Spre surpriza lui, totul s-a petrecut ca la carte – tânărul vânzător a scos imediat banii din casă şi i i-a întins peste tejghea. Lucky şi-a dat seama brusc că nu-şi luase nicio măsură de precauţie pentru a nu fi recunoscut. Vânzătorul l-ar fi putut foarte bine identifica. (Aşa cum urma să se dovedească, Lucky avea câteva trăsături fizice inconfundabile.)

Hoţul chiar i-a împărtăşit băiatului din spatele tejghelei această temere a sa, la care tipul i-a răspuns, cu isteţime, că n-avea niciun interes să-l denunţe şi să-i dezvăluie identitatea – nu era magazinul lui, puţin îi pasa de bani şi, în plus, nu-i plăcea să aibă de-a face cu poliţia. El însuşi avusese cândva necazuri cu legea. Astfel asigurat, Lucky a plecat liniştit cu cei câţiva dolari prăduiţi, după care vânzătorul a sunat la poliţie şi curând hoţul a fost prins. Să mai ai încredere în străini! Lucky a fost judecat, condamnat şi vârât la închisoare.

Cinci ani mai târziu, liber şi din nou lefter, s-a apucat să jefuiască un alt magazin. Învăţase totuşi câte ceva din prima sa experienţa. De data asta nu mai trebuiau să existe martori, aşa că, de îndată ce vânzătorul s-a întors cu spatele ca să ia din raft un carton de ţigări, Lucky a scos cuţitul şi: ha înfipt în spinare. Conform rezultatului autopsiei, această prima lovitură i-a fost fatală. Însă apoi Lucky nu s-a mai oprit. O dată ce se pornea, nimic nu-l mai putea domoli. Deşi pericolul de a fi identificat fusese înlăturat, Lucky a continuat să-şi înjunghie victima de încă cincizeci şi trei de on: Apoi, pentru a se asigura pe deplin, i-a tăiat şi beregata.

Violenţa lui Larson n-a luat sfârşit odată cu crima din magazin. Omul abia îşi formase mâna. Trei zile mai târziu, un bătrân negustor de masim vechi zăcea mort, cu gâtul sfârtecat şi şaptesprezece răni de cuţit pe braţe şi pe corp. Sertarul cu bani era deschis şi golit. Lucky avusese nevoie de o maşină şi de ceva gologani. N-am aflat niciodată cu exactitate cum s-a transformat această simplă tranzacţie dintre? Lucky şi negustor într-o confruntare mortală. Conform rapoartelor judiciare, prada obţinută în urma acestor două incursiuni tragice a fost de numai o sută de dolari şi un cartuş de ţigări.

Lucky a fost curând prins şi încarcerat, urmând să aibă loc procesul.

Dacă leziunile cerebrale (descoperite mai târziu) au contribuit la accesele sale criminale, neştiinţa lui de a cât: ha făcut să se incrimineze singur. După arestare, Lucky a dat câteva telefoane tocmai din cabina pe care scria dar „convorbiri monitorizate”. Printre cei sunaţi, s-a aflat şi un unchi căruia Lucky i-a mărturisit crimele sale. Probabil că a sesizat în vocea unchiului o nuanţă de reproş şi brusc s-a gândit că omul s-ar putea întoarce împotriva lui depunând mărturie în proces de partea acuzării, ha închis imediat telefonul şi ha sunat pe un amic căruia i-a cerut să-i înlăture pe bătrân. Fireşte că toate aceste discuţii au fost înregistrate de departamentul poliţiei şi folosite ulterior la tribunal. Unchiul, avertizat asupra complotului ce-i ameninţa viaţa, a depus mărturie împotriva nepotului. Lucky a fost găsit vinovat şi condamnat la pedeapsa capitală.

De la reinstaurarea pedepsei cu moartea de către Curtea Supremă a Statelor Unite, toate procesele importante sunt alcătuite din două etape, în prima etapa, juriul hotărăşte dacă acuzatul este vinovat sau nu. În cazul în care este găsit vinovat, urmează etapa stabilirii sentinţei. În timpul acestei a doua faze a procesului, acuzarea prezintă aşa-numiteie circumstanţe agravante motivele pentru care delictele inculpatului ar trebui să fie considerate deosebit de serioase şi sancţionate cu pedeapsa capitală. Pe de altă parte, apărarea trebuie să se folosească de ocazie pentru a prezenta juriului toate circumstanţele atenuante, toţi ractorii care ar putea trezi compasiunea juraţilor. În acest moment sunt de obicei invocate copilăria nefericită a acuzatului, problemele sale psihice, deficienţele intelectuale.

În cazul lui Lucky Larson, acuzării nu ea fost deloc greu să prezinte juriului crimele, în toată brutalitatea lor. Era de ajuns o privire asupra fotografiilor de la locul faptei. De cealaltă parte, avocatul lui Lucky nu s-a obosit

prea mult să găsească vreo circumstanţă atenuantă. Singurul psihiatru pe care îl contactase înainte de proces, după o scurtă întrevedere cu Lucky, îl expediase calificându-l drept sociopat. Un neuropsiholog care lucra de obicei pentru apărarea din oficiu îl examinase şi el pe Larson, dar fără a găsi vreo „deficienţă neurologică”. Acesta din urmă fusese de acord cu psihiatrul, conchizând că Lucky era într-adevăr sociopat. Cât despre vreun abuz din copilărie, inculpatul nu şi-a putut aduce aminte nimic. Lucky1 Larson era aşadar un tip fără pic de noroc.

M-am ridicat şi am zâmbit către omul din faţa mea. Am întins braţul şi i-am strâns mâna dreaptă încătuşată. Mi-a zâmbit la rândul său, însă doar o jumătate din chipul lui s-a mişcat. L-am privit cu atenţie. Apoi nu m-am putut abţine să nu-i spun: „Domnule Larson, vreţi să mai zâmbiţi o dată?” S-a conformat şi din nou partea stângă a feţei lui a făcut un soi de grimasă asimetrică; obrazul drept i-a rămas flasc şi imobil. N-aveam nevoie de Jonathan pentru a-mi da seama că, din punct de vedere neurologic, omul acesta era serios afectat. La Long Lane, semnele neurologice la copii erau mai degrabă subtile, nicidecum evidente. Era vorba de aşa-numiteie „semne slabe”. Aici însă, în faţa mea, aveam un caz evident de paralizie, ceea ce Jonathan numea „un semn puternic”.

Pare logic să presupui că o sentinţă capitală îi termină psihic pe oameni, ca perspectiva execuţiei, mai ales prin electrocutare, trebuie să inducă o stare de sobrietate apăsătoare. Cel puţin aşa ml s-ar întâmpla mie. De aceea ne aşteptam să întâlnim la Starke nişte oameni suferind de un amestec de teroare şi deprimare. Ceea ce nu era întotdeauna adevărat, aşa cum aveam să aflăm cu timpul De fapt, câţiva ani mai târziu, chiar înainte de una dintre numeroasele date de execuţie a lui Ted Bundy, acesta mea făcut cu mâna în semn de rămas bun şi, văzându-mi expresia îngrozită, a strigat vesel: „Nu vă

faceţi griji, doamnă doctor Lewis. N-o să se întâmple:

Ca şi Bundy, în ciuda precarităţii şanselor de viaţă, Lucky Larson era deosebit de vioi, chiar jovial. Când am comentat aparenta sa buna dispoziţie în faţa morţii, Lucky a replicat: „Foca nu e unul din cuvintele mele preferate. Nimic din lumea asta mar trebui să te sperie, cu atât mai puţin moartea”.

Ştiu că a spus asta fiindcă, din momentul în care a început să vorbească, m-am străduit să notez *ad Mtteram* tot ce auzeam. Uneori fac doar notaţii rezumative; încerc să nu întrerup fluxul unei discuţii cu scârţâitul stiloului meu. Doar atunci când apar fraze de genul „nimeni nu m-ar crede dacă i-aş spune”, mă străduiesc să înregistrez exact acea mărturisire, Iar acum aveam de-a face tocmai cu un şir de astfel de fraze.

Şi nu ceea ce spunea Lucky, ci mai degrabă felul în care o spunea... atmosfera pe care o crea dădeau ceva. ireal intâhâini noastre, Cuvintele se rostogoleau din gura lui, curgând în toate direcţiile, zăpăcindu-mă şi făcându-mă incapabilă să-mi notez totul pe hârtie. Răspunsurile lui Lucky la întrebările mele respectau foarte rar topica obişnuită, Se lega de câte o silabă, un cuvânt, o frază pentru a face tot felul de? digresiuni sau asociaţii libere de idei. Indiferent de comentariile sau întrebările mele, reacţia lui era doar un lung şir de gânduri răzleţe., incoerente.

Uneori, chiar şi el se trezea încurcat în mrejele acestei gândih haotice... Brusc se întrerupea şi întreba: „Unde eram? Care era întrebarea?” O dată, într-un moment de neobişnuită coerenţă, a recunoscut: „M-am lăsat dus de alt subiect”.

N-aveam deci nicio şansă de a obţine vreo relatare logică, secvenţială, din partea lui Lucky. Din toată acea zi rămăsesem doar cu efervescenţa şi confuzia proceselor sale mintale. Buna lui dispoziţie nu semăna cu cea a lui

Ted Bundy. Gândirea acestuia din urmă era mult mai coerentă. Logoreea lui Lucky şi capacitatea sa nelimitată de a bate timpii mi-au adus aminte de Mmbuţia veselă şi dezlânată a unui pacient lobotomizat pe care I! examinasem în studenţie.

În cele din urmă, timpul care îmi fusese alocat pentru evaluarea kr Lucky Larson s-a sfârşit. Eram epuizată. El, în schimb, n-avea probleme. Dimpotrivă, atunci tind ne-am despărţit, părea mai exuberant ca niciodată, Cu un anume sentiment de uşurare, l-am condus în celălalt capăt al sălii de mese, predându-i-l lui Jonathan. Poate că el urma să aibă mai mult succes decât mine în examinarea locvacelui Lucky. M-am hotărât să iau o pauză, să mă aşez şi să-i privesc pe Jonathan cum se descurcă.

Scena care a urmat a făcut să merite tot efortul deplasării la Starke, Jonathan Pincus încerca să-l înveţe pe Lucky Larson să sară, „Întâi pe un picior, apoi pe celălalt. Faci aşa şi poţi să înaintezi”, spunea Jonathan, ilustrând exerciţiul. „Hai, acum încearcă şi tu”.

Lui Lucky i-a trebuit ceva vreme ca să înţeleagă ideea. Exerciţiul, pe care i-ar fi putut face cu uşurinţă orice copil normal de şapte ani, părea mult prea dificil pentru el. A reuşit să sară destul de bine pe piciorul drept, însă atunci când a vrut să înainteze mutându-şi greutatea pe celălalt picior, lucrurile s-au complicat. Piciorul stâng i-a cedat; pur şi simplu nu-i putea susţine greutatea întregului corp.

Lucky a rămas imperturbabil în faţa acestui eşec. Dacă Jonathan n-ar fi încheiat şi n-ar fi trecut la un alt exerciţiu, el ar fi încercat la nesfârşit să-şi îndeplinească prima sarcină. Nu ştia să renunţe. Insuccesul nu-i afecta buna dispoziţie; dimpotrivă, în timp ce se străduia să facă ce i se spusese, vorbea necontenit, cu o veselie neînfrânată.

În cele din urmă, Jonathan ha îndemnat să se aşeze,

ca să se odihnească. „Ştii”, i-a spus el, „ai o perspectivă neobişnuit de optimistă asupra vieţii”. N-a primit niciun răspuns. Poate ca Lucky nu-l înţelesese, Jonathan şi-a reformulat comentariul: „După câte văd, eşti cam prea fericit pentru un tip pe care îl aşteaptă scaunul electric”.

Lucky, pricepând de data asta, a rânjit cu jumătatea lui de obraz şi a declamat: „Sunt unul din tipii ăia care n-au teamă de nimic, fiindcă se descurcă în orice situaţie. Accidentul de maşină mi-a modificat personalitatea. Mi-am dat seama că moartea poate veni uite-aşa”, şi a încercat, cu stângăcie, să-şi pocnească degetele mâinii stângi. „Am început atunci să-mi trăiesc viaţa din plin. Ziua de ieri a trecut şi n-o s-o mai văd niciodată. Aşa ca trăiesc fără griji”, a conchis ei.

Accident de maşină? Mi-am ascuţit urechile, Jonathan a devenit şi el atent, întrebările mele precedente privind sănătatea lui, eventualele accidente, căderi sau loviri cu urmări mai grave nu scoseseră la iveală nimic concludent. Şi uite că acum Lucky vorbea deodată despre un accident care îi schimbase viaţa. Cu blândeţe, încercând să nu-l distragă, Jonathan ha întrebat: „Despre ce accident de maşină e vorba?” Se pare că apăsase pe butonul potrivit, căci, în chip de răspuns, Lucky a dat drumul unui torent de informaţii relevante.

„Când aveam şaisprezece ani, sau poate şaptesprezece, mi-am tamponat maşina. Mi s-a spus atunci că mi-am tăiat un nerv de pe partea dreaptă a feţei. De-aia nu se mai mişcă”. Iată explicaţia pentru faptul că zâmbea doar cu jumătate3 din figură.

„Mi-am spart taica în mai multe locuri”, a continuat el. „Dar uite că am rămas în viaţă. Ştiţi, am rost în comă timp de câteva săptămâni. Credeau cu toţii că nu mai scap”. După spusele lui Lucky, puţin după obţinerea carnetului de conducere, în vreme ce rula cu viteză mare pe un drum de ţară, s-a ciocnit frontal cu o maşină care

venea din sens invers. Ce s-a întâmplat cu ocupanţii celuilalt autovehicul nu era prea dar. Lucky s-a lovit puternic de parbriz, impact care i-a provocat o coma de câteva săptămâni. Partea dreaptă a capului a luat lovitura în plin. Prin urmare, trauma cerebrală, localizată pe această parte, era responsabilă pentru debilitatea lui pe partea stângă a corpului. Sticla spartă a parbrizului îl secţionase nervul facial, imobilizându-i definitiv jumătatea dreaptă a chipului. Din fişele medicale pe care le-am obţinut ulterior, am aflat că doctorii care i-au salvat viaţa au trebuit să-i pună nu mai puţin de două sute de copci, pentru a reface ceea ce-i mai rămăsese din faţă. Tot atunci i-au fost zdrobite oasele piciorului stâng şi clavicula dreaptă.

Jonathan e un foarte bun detectiv. În afară de cicatricele şi afectarea osoasă a obrazului drept, a mai observat o anomalie. Ochiul drept al lui Lucky, înfundat în orbită, era mai mic decât cel stâng. Şi era orb. De-aici Jonathan a dedus că accidentul de maşină nu fusese prima traumă cerebrală asupra lobului drept. Acest ochi orb şi mult mai mic reflecta probabil o traumă mult mai timpurie. Ochiul, mi-a explicat Jonathan mai târziu, reprezintă o prelungire a creierului. O leziune care a împiedicat dezvoltarea unuia dintre ochi trebuie să fi avut loc foarte devreme în procesul de maturizare. Ochiul stâng al lui Lucky era de dimensiuni normale; se dezvoltase firesc, odată cu partea stângă a creierului său. În schimb, cel drept fusese probabil atins în perioada intrauterină, la naştere sau în primii ani ai copilăriei. Datele medicale din fişa lui Larson aveau să dovedească ulterior corectitudinea raţionamentului tăcut de Jonathan. Lucky fusese victima unei naşteri traumatice, fiind extras cu forcepsul, După opinia lui Jonathan, debilitatea de pe partea stângă putea fi rezultatul accidentului de maşină care îi afectase lobul cerebral drept „la vârsta de şaisprezece ani. Membrele în:

stângi aveau dimensiuni normale şi erau proporţionate corect faţă de restul corpului. Nervii lor nu fuseseră afectaţi la naştere şi prin urmare, se dezvoltaseră firesc. Atâta doar că erau ceva mai slabe decât ar fi trebuit.

Jonathan e un tip minuţios. Examinarea lui atentă a scos la iveală faptul că emisfera stângă a creierului lui Lucky Larson, ca şi cea dreaptă, nu fusese cruţată întru totul. Deşi Lucky era dreptaci – scria, apuca, îşi înjunghiase victimele cu mâna dreaptă – Jonathan a descoperit că se coordona mai dificil pe partea dreaptă decât pe stânga. Fiecare regiune a creierului controlează musculatura părţii opuse a corpului. Prin urmare, dificultăţile de coordonare ale mâinii drepte puteau fi rezultatul unor leziuni cerebrale ale lobului stâng.

Reflexele anormale ale lui Larson i-au confirmat lui Jonathan bănuiala că îi erau afectate ambele regiuni cerebrale. Când i-a plimbat beţigaşul de lemn de-a lungul părţii exterioare a tălpii piciorului stâng, degetele lui Lucky – în loc să se curbeze în interior, aşa cum ar fi trebuit – s-au întins şi s-au îndepărtat ca un evantai. Jonathan a încercat apoi aceeaşi manevră la talpa piciorului drept. Ca şi în cazul stângului, degetul mare i s-a ridicat, în vreme ce restul degetelor s-au îndepărtat. Deşi a repetat exerciţiul de încă două ori pe fiecare parte, Jonathan a obţinut de fiecare dată acelaşi rezultat. „Sindrom Babiski bilateral”, şi-a notat el în cele din urmă. Aceste reflexe anormale reflectau leziuni, atât pe dreapta cât şi pe stânga, ale tractusurilor cortico-spineale – căi nervoase care pornesc de la cortex, trec prin regiunile medii şi joase ale creierului, unde se întretaie, coborând apoi de-o parte şi de alta a măduvei spinării. Jonathan depistase încă un „semn puternic” al afectării sistemului nervos central.

În pofida neîncrederii avocatului şi a reticenţei lui de a ne comunica informaţii esenţiale, în ciuda incapacităţii

pacientului de a lega două fraze coerente, iată că reuşiserăm să descoperim unele dintre raţiunile pentru care Lucky Larson ucisese, măcelărise chiar, doi bieţi vânzători. Procesele lui de gândire lipsite de orice logică, contactul precar cu realitatea, exuberanţa lui de tip maniacal şi, mai cu seamă, leziunile lui cerebrale puteau constitui laolaltă importante circumstanţe atenuante. Existaseră dintotdeauna, dar, din cine ştie ce cauze, nimeni nu le observase în momentul primului său proces. Acum, datorită evaluărilor noastre, avocatul avea cu ce să redeschidă cazul. Putea prezenta unui judecător rezultatele examinărilor, încercând să-l convingă că Lucky avea dreptul la un nou proces. Şi chiar aşa s-a întâmplat.

Avocatul lui Lucky nu a câştigat acest al doilea proces, El a reuşit, într-adevăr, să-l convingă pe judecător să convoace o nouă audiere. Acesta, un om inteligent şi deschis, nu numai că a fost de acord, ci i-a facilitat avocatului o documentare şi mai detaliată a cazului Larson. S-au obţinut astfel o electroencefalografie (EEC) şi o investigaţie cerebrală prin rezonanţa magnetică (IRM), precum şi un set de teste neuropsihologice sofisticate.

Avocatul lui Lucky a tăcut rost, de asemenea, de fonduri pentru angajarea unui detectiv care să-l ajute la găsirea şi interogarea membrilor familiei. Poate că astfel, de vreme ce Lucky nu era în stare să-şi povestească trecutul, descoperirea vreunor documente sau a unor rude ce-şi aminteau despre el urma să închege istoria.

Primele rezultate ale demersului au venit de la laboratorul de EEC, Undele cerebrale ale lui Lucky erau „difuze şi neregulate”. Faptul nu constituia o mare noutate. Chiar şi la multe persoane normale undele cerebrale puteau fi caracterizate astfel. Totuşi, era un pas în direcţia cea bună. Când au sosit şi rezultatele IRM, care arătau că ambii lobi frontali erau în mod clar afectaţi, am avut la dispoziţie dovezile evidente ale faptului că Lucky

avea serioase probleme cerebrale. Accidentul de maşină îl lăsase cu echivalentul unei lobotomii frontale bilaterale.

Nici detectivul n-a venit cu mâna goală. A reuşit să dea de unul dintre fraţii lui Larson, Frank, care locuise până nu de mult ia o mie de mile de Starke, împreună cu nevasta şi copiii. Soarta făcuse ca, exact înainte ca detectivul să-l contacteze pe Frank, copiii să-i fie luaţi de-acasă prin ordin judecătoresc. Se pare că tatăl abuzase sexual de minori şi chiar îi învăţase să se molesteze între ei. Se punea întrebarea: de unde deprinsese Frank asemenea practici?

Detectivul, un veritabil profesionist, reuşise să pună mâna şi pe dosarul lui Frank, înregistrat la serviciul de asistenţă socială. (Detectivii găsesc mijloace de a intra în posesia unor informaţii confidenţiale imposibil de procurat de oricare alt cetăţean. Eu şi Jonathan am învăţat să nu mai întrebăm de unde sau cum fuseseră obţinute anumite date. „Nu întreba, nu spune” părea a fi nu doar motoul armatei, ci şi al celor mai buni detectivi pe teren.) Din dosarul lui Frank am aflat primele secrete din copilăria lui Lucky. S-a putut contura astfel un tablou al vieţii familiei Larson.

Lucky era cel mai mare dintre cei patru copii şi preferatul maică-sii, Atât de preferat. Încât, la vârsta de şase ani, l-a învăţat cum s-o satisfacă, Lucky este fără îndoială unul dintre cei mai mici băieţi iniţiat! vreodată în cunilingus. Frank a putut descrie asta asistentului său social, pentru că asistase adesea la asemenea scene. Alteori, împreună cu fraţii săi mai mici, era dat afară din casă pentru ca mama lor şi Lucky să poată rămână singuri, Când se plictisea, femeia îi obliga chiar şi pe copii la acte sexuale între ei. Acum ştiam de unde venea predilecţia lui Frank pentru jocurile sexuale cu minori.

Deşi Lucky era favoritul mamei sale, el a avut de plătit pentru această poziţie, devenind ţinta furiei tatălui

său vitreg. Maică-sa afirmase dintotdeauna că acest bărbat, care îl snopea în bătăi pe Lucky., era de fapt tatăl său natural, deşi copilul bănuia că nu ăsta era adevărul; în orice caz, bărbatul ştia sigur că nu el era tatăl. O dată, şi-a amintit Frank, în vreme ce fugea de mânia violentului părinte, Lucky s-a căţărat într-un copac, pe care omul l-a doborât cu un topor, capturând copilul îngrozit. Fără aceste informaţii obţinute de la Frank şi fără cele din dosarul întocmit de asistentul social n-am fi aflat niciodată despre teribilele abuzuri, fizice şi sexuale, pe care Lucky le-a suportat din partea mamei şi a tatălui vitreg. Căci el pur şi simplu nu-şi amintea nimic. Frank şi fişele sale ne-au asigurat piesele care lipseau din acest puzzle care era violenţa extremă a lui Lucky, Mă gândesc adesea la acest caz, şi la atâtea altele asemănătoare, atunci când citesc articole în care se afirmă că nu există memorie reprimată. Când l-am examinat pe Lucky Larson, deşi cunoşteam conceptul respectiv, eu şi Jonathan nu aveam nicio idee despre amploarea fenomenului – nu ştiam că poate fi uitată o perioadă atât de lungă din viaţă şi totuşi ea să influenţeze comportamentul într-o măsură atât de mare.

Am fost mulţumită de rezultatele evaluării noastre. Alcătuisem un dosar solid pentru obţinerea unor circumstanţe atenuante şi eram gata să-l ajut în acest sens pe avocatul lui Lucky. Jonathan, pe de altă parte, avea reticenţe. Fiul său mai mare lucrase, în ciuda voinţei tatălui, în schimbul de noapte la un magazin din New Haven, fiind de două ori atacat şi jefuit de beţivi înarmaţi. În seara dinaintea zilei în care trebuia să depunem mărturie, în timp ce privea fotografiile victimelor lui Lucky, lui Jonathan aproape că i-au dat dat lacrimile la vederea cadavrului bietului vânzător, zăcând cu faţa în jos pe podeaua magazinului, I s-a părut atât de tânăr şi de inocent, cu pantofii lui cu talpa groasă care-i trădau dorinţa adolescentină de a părea mai înalt şi mai în vârstă.

Ca şi în cazul lui Lee Anne, Jonathan îşi făcea probleme de conştiinţă. Dacă mărturia lui ducea la eliberarea lui Lucky şi dacă acesta ucidea din nou, n-ar fi fost sânge şi pe mâinile sale?

Avocatul ne-a asigurat însă că, orice am fi spus în sprijinul lui. Lucky Larson n-avea oricum să mai fie redat vreodată societăţii. Cel mult se putea spera că-i va fi cruţată viaţa, că-şi va putea trăi ultimii ani în închisoarea de la Starke. Putea aspira, în cel mai bun caz, să i se acorde încrederea de a lustrui coridoarele albe ale puşcăriei. Dar n-avea să mai iasă niciodată de-acolo.

Simţind totuşi reticenţa lui Jonathan de a depune mărturie, avocatul s-a întors către el şi i s-a adresat cu simplitate: „Spune-mi acum dacă n-o s-o faci, nu mâine, la proces”. Jonathan a tras aer în piept şi a decis, atunci şi acolo, să meargă mai departe, să ia taurul de coarne şi să spună adevărul şi numai adevărul în ziua următoare, am fost prima citată. Psihiatria, aşa cum n-a ezitat să afirme fiecare procuror care m-a interogat, e o disciplină „blinda”, în comparaţie cu domeniul medical „mai dur” al neurologiei, de pildă. [Diferenţa dintre neurologie şi psihiatrie este similară într-un fel cu diferenţa dintre semnele slabe şi semnele puternice din examinarea neurologică. Semnele puternice pot fi demonstrate cu uşurinţă, indicând adesea leziuni cerebrale strict localizate. Pacientul nu poate mişca un membru; nu simte nimic într-o anume parte a corpului; IRM-ul arată o aglomerare tumorala în creier; EEG-ul demonstrează o activitate cerebrală anormală. Cu alte cuvinte, dovezi clare ale leziunilor organice. Şi unele semne slabe, precum anumite reflexe anormale, mişcări ciudate ale mâinilor, probleme de coordonare, pot indica afecţiuni severe. La persoanele cu semne slabe se pot identifica uneori mici hemoragii răspândite pe toată suprafaţa creierului, ori leziuni care pur şi simplu nu pot fi localizate, în mod

similar, unei persoane cu probleme psihice i se pot descoperi o mulţime de simptome, inclusiv halucinaţii, iluzii ori ciudate senzaţii de posedare. Toate se găsesc în cele mai severe cazuri psihotice. Totuşi, aceste simptome, ca semne slabe, nu pot fi localizate în creier sau reperate biochimic prin teste de laborator. Sunt subiective, relevându-şi existenţa doar în cursul unor discuţii aprofundate. Psihiatrul nu poate avea dovezi palpabile pentru ele.

Judecătorii şi juraţii nu sunt singurii sceptici când vine vorba despre descoperirile psihiatrice. Şi unii medici le acceptă destul de greu. Pediatrul de la Long Lane, de pildă, avea mari îndoieli. Când eu şi Jonathan am lucrat acolo, am dat peste o mulţime de adolescenţi suferind de episoade halucinatorii. Mai mulţi dintre ei avuseseră halucinaţii vizuale, văzând lucruri care nu existau; alţii auziseră voci care îi speriaseră sau le spuseseră ce să facă; erau şi câţiva bântuiţi deopotrivă de halucinaţii vizuale şi auditive.

Jonathan, ca şi mine, folosea cu destulă parcimonie medicaţia antipsihotică. Există o mulţime de motive pentru care trebuie să fii precaut cu astfel de droguri. Totuşi, din când în când, se impunea administrarea lor. Ceea ce ne-a pus în conflict cu pediatrul instituţiei, doctorul Delbert.

Îmi amintesc de scandalul iscat între Jonathan şi doctorul Delbert, care întrerupsese medicaţia prescrisă de noi unui copil psihotic. Iată cum a decurs conversaţia telefonică dintre pediatru şi Jonathan, descrisă de acesta din urmă:

„Domnule doctor Pincus, am să scot mellarilul pe care i baţi prescris lui Andrew”.

„De ce, domnule doctor Delbert?”

„Nu văd niciun semn care să mă convingă că are halucinaţii vizuale. Şi nici nu aud de la el ceva care să indice că suferă de halucinaţii auditive. De aceea voi opri

administrarea medicamentului”.

„Dar, doctore, pacientul este cel care vede lucruri ce nu există, nu medicul său. Şi pacientul aude voci, nu medicul”.

Din câte îmi amintesc, n-am avut atunci câştig de cauză. Doctorul Delbert i-a întrerupt lui Andrew antipsihoticul şi copilul s-a reîntors în lumea lui de halucinaţii ameninţătoare. La scurtă vreme după aceea, ba muşcat de un deget pe supraveghetor.

Mi-am dat seama că raportul meu despre Lucky şi procesele lui de gândire ilogice şi dezordonate, ca şi despre neobişnuita lui exuberanţă în faţa morţii n-avea să impresioneze în vreun fel juriul procesului. Erau doar nişte observaţii, mult prea subiective™ ar fi fost părerea lor. Totuşi, relatarea violenţelor la care fusese supus în copilărie, a incestului nu putea să nu-i mişte. Simplul fapt că Lucky nu le invocase niciodată, că le uitase sau şi le reprimase trebuia să aibă oarecare greutate. În fond, dacă n-ar fi fost Frank şi dosarul său de asistat social, abuzurile îndurate de Lucky de-a lungul întregii copilării ar fi rămas necunoscute. Nimeni nu-l putea acuza, aşadar, ca şi-a „fabricat” un trecut abuziv, pentru manipularea juraţilor.

Avocatul şi-a păstrat asul din mânecă pentru final: Jonathan. Jonathan este un martor care impresionează. Înălţimea lui de aproape un metru nouăzeci, ţinuta profesorală, ca şi experienţa lui într-un domeniu care ar putea părea (cel puţin faţă de restul specializărilor medicale) o disciplină dură au inspirat întotdeauna încredere. Gluma care se vehiculează pe seama neurologilor este că sunt extraordinari când e vorba să identifice problema unui pacient; atâta doar că nu prea au cu ce să-l ajute. În cazul lui Lucky, Jonathan putea arăta juriului cu exactitate unde erau leziunile cerebrale care duseseră la paralizia obrazului drept şi îi slăbiseră muşchii de pe partea stângă a corpului. Folosind rezultatele

investigaţiei prin rezonanţă magnetică, Jonathan putea chiar indica locul unde lobii săi frontali pierduseră contactul cu restul creierului, împiedicându-l pe Lucky să-şi controleze agresivitatea. Jonathan le-a explicat juraţilor că atitudinea sa nonşalantă faţă de situaţia în care se găsea reflecta tocmai aceste discontinuităţi neuroanatomice. Leziunile căilor dintre lobii frontali şi restul sistemului nervos centrai, dintre regiunile cerebrale autoreâlexive şi cele instinctuale au contribuit şi ele la violenţa episodică a lui Lucky. În unele privinţe, acţiunile lui semănau cu cele ale unei pisici decerebrate. Când se separă chirurgical cortexul de restul creierului, lăsând intacţi doar centru cerebrali inferiori, o pisică poate părea, la prima vedere, perfect normală. Ea va toarce în continuare şi va reacţiona pozitiv la orice mângâiere. În schimb, răspunsul său la stimuli! care provoacă de obicei disconfort sau iritare nu va mai fi moderat de cortexul frontal. Animalul va deveni deci de o ferocitate sălbatică, îndreptându-şi atacul către orice persoană sau obiect perceput ca ameninţător sau iritant. Cele cincizeci şi patru de răni pe care Lucky i le făcuse vânzătorului erau tocmai expresia sistemului limbic (acea parte din creier pe care o avem în comun cu animalele preistorice) scăpat de sub controlul cortical superior. Fiinţele umane, ca şi animalele, au nevoie de influenţele modulatorii ale lobilor frontali pentru a se comporta normal. Lucky, a susţinut Jonathan, nu putea şi nici nu trebuia făcut complet responsabil pentru actele sale, care îi scăpaseră în mod evident de sub control.

Dovezile serioasei afectări neurologice a lui Lucky erau de necontestat. Orice judecător, orice jurat putea vedea asta chiar şi de la distanţă. S se putea observa zâmbetul contorsionat, ochiul drept atrofiat şi înfundat în orbită, mersul greoi şi stângaci. Abuzul fizic şi sexual căruia îi fusese supus era de asemenea convingător, mai

ales că Lucky nu încercase niciodată să folosească asta în sprijinul apărării sale. Nici măcar nu-şi amintea ceva. În nicio împrejurare în care eu şi Jonathan am depus mărturie n-a fost mai limpede faptul că acuzatul era serios afectat cerebral, cu consecinţe directe asupra comportamentului. Niciodată n-am mai avut dovezi atât de evidente ale extremului abuz fizic şi sexual. Dacă a existat vreodată un caz în care să existe circumstanţe atenuante şi ele să poată fi demonstrate, atunci acesta a fost. Am părăsit tribunalul satisfăcut! de munca noastră.

Am rămas uluiţi. În ciuda creierului lobotomizat, a parezei faciale, a copilăriei brutale şi incestuoase, juriul a considerat din nou ca Lucky trebuie? condamnat la moarte. Reflectând asupra situaţiei, singurul lucru cu care ne-am consolat a fost acela că tocmai leziunile cerebrale care îi provocaseră comportamentul criminal îl protejau acum, făcându-i prea puţin conştient de ceea ce se întâmplă cu el şi menţinându-l în perpetua lui stare de bună dispoziţie.

CAPITOLUL 11

Cum spuneam, pentru anumiţi criminali drumul către celula condamnaţilor la moarte este neted şi foarte scurt. De fapt, pentru unii e de-a dreptul o autostradă de mare viteză. Mai mulţi dintre ucigaşii cu care eu şi Jonathan ne-am întâlnit fuseseră sfătuiţi de nişte avocaţi prost plătiţi şi nemotivaţi: „Recunoaşte-ţi vinovăţia şi cere demenţa tribunalului”. Mare greşeala. Tribunalele din sud nu sunt deloc faimoase pentru clemenţa lor.

În ultimii douăzeci şi cinci de ani, împreună cu Jonathan am examinat zeci de criminali, unii condamnaţi la moarte, alţii nu. Din perspectivă psihiatrică sau neurologică, n-am putea stabili diferenţa dintre ei. M-am gândit adesea de ce un om care a comis o crimă grotescă este electrocutat, iar altul, cu aceeaşi faptă la activ, scapă cu viaţă. Studiile arată ca negrii care ucid albi sunt mai

des condamnaţi la pedeapsa capitală. Dar nici albii care ucid albi nu scapă prea uşor. Deci nu aici poate fi găsită explicaţia.

Cred că mai degrabă lucrurile se învârtesc în jurul avocaţilor.

Eu am o teorie. Cu un mic ajutor din partea acelui statistician în costum de tweed, prezent, în rândul din spate, la simpozionul ştiinţific, aş putea descoperi probabil şi o formulă matematică doveditoare. Să lăsăm deoparte mobilul, care nu e întotdeauna revelator. Nici starea sănătăţii mintale a făptuitorului nu contează foarte mult. În majoritatea cazurilor, nimeni nu se gândeşte la asta, nici măcar criminalul însuşi. Ucigaşii pe care noi i-am cunoscut de-a lungul carierei se credeau mai degrabă fioroşi decât ţicniţi. Totul stă, după părerea mea, în arta avocatului.

Formula matematică pentru cel care va primi sau nu sentinţa de condamnare la moarte ar fi ceva de genul: se înmulţeşte numărul orelor petrecute de avocatul apărării pentru pregătirea procesului cu numărul cazurilor importante pe care le-a câştigat. Produsul se multiplică din nou cu numărul celorlalte persoane, de pildă detectivi, care ajută la rezolvarea cazului. Aceste calcule vor duce fără îndoială la aflarea diferenţei statistice semnificative dintre criminalii condamnaţi la moarte şi cei care îşi vor petrece restul zilelor Lucrând pământul sau muncind în magazinele aceluiaşi penitenciar în care mai puţin norocoşii lor confraţi îşi aşteaptă execuţia. Dacă, în unele cazuri, adaugi în ecuaţie diferenţa dintre motivaţia avocatului şi cea a procurorului, vei obţine nişte valori de sens care ar încânta pe orice statistician.

Nu mă refer aici la avocaţii din oficiu. Ei muncesc adesea din vocaţie, şi nu pentru bani. Însă mulţi – probabil majoritatea – dintre criminalii examinaţi de noi n-au fost reprezentaţi în proces de către avocaţi din oficiu, ci de apărători privaţi, de obicei locali. Sigur, există câţiva

avocaţi de succes, talentaţi şi motivaţi, gata să reprezinte câte un client nevoiaş. Însă şnculpaţii lipsiţi de mijloace materiale trebuie să se mulţumească, cel mai adesea, cu serviciile vreunui avocat tânăr, aflat la început de carieră, sau cu ale unuia mai în vârstă dar fără mari succese, care încearcă să-şi sporească veniturile ocazionale cu onorariul precar plătit de tribunal. În câteva din cazurile cunoscute de noi, avocaţii erau ei înşişi incriminaţi pentru diverse delicte. Nu e uşor să acorzi atenţie problemelor unui ucigaş sărac, atunci când propriul tău viitor profesional stă sub semnul întrebării. Am avut de-a face odată chiar cu un avocat care, la puţin timp după ce clientul i-a fost condamnat la moarte, a fost el însuşi aruncat în închisoare.

Printre puţinii avocaţii privaţi care au acceptat să reprezinte criminali lipsiţi de mijloace materiale sunt oameni ca William Künstlers, Alan Dershowitzes sau Gerry Spencers. Dar ei sunt, de fapt, nişte excepţii. Majoritatea avocaţilor desemnaţi pentru cazurile de care ne-am ocupat noi acceptau cei 25 până la 40 de dolari pe oră oferiţi de tribuna! doar pentru că aveau prea puţini clienţi plătitori. În schimb, acuzaţii plini de bani, precum O.J. Simpson, nu se lasă pe mâna oricărui avocat desemnat de curte. Dacă ar fi să-mi reformulez teoria, e limpede că, în realitate, lucrurile sunt mult mai complicate. Valoarea pe care aş obţine-o în fina! ar avea probabil mult mai multă acurateţe dacă anii de experienţa, rata succeselor, orele dedicate pregătirii procesului şi numărul de asistent! angajaţi în cauză s-ar converti pur şi simplu în dolari.

Să discutăm acum şi despre excepţii, care nu sunt puţine. Eu şi Jonathan am avut plăcerea să lucrăm cu unii avocaţi din oficiu care s-au dovedit extrem de iscusiţi şi devotaţi. Erau inteligenţi, bine pregătiţi, experimentaţi şi decişi să-şi pună timpul la dispoziţia clientului. În aceste cazuri, tot ce am spus înainte despre motivaţie şi numărul de ore alocate nu se mai aplică; sunt factori ce pot fi

eliminaţi cu totul din ecuaţie. Ceea ce nu este valabil şi în privinţa factorului bani. Aceşti avocaţi de excepţie au fost nevoiţi să se bată pentru fiecare dolar de care aveau nevoie pentru a pregăti o apărare adecvată. Au trebuit să cerşească fonduri pentru plătirea detectivilor sau a experţilor medicali, să se lupte pentru fiecare electroencefalogramă, radiografie sau investigaţie, să caute fonduri spre a-şi achita călătoriile făcute în scopul găsirii şi interogării rudelor din alte state.

Îmi amintesc unul dintre cazuri, la care am lucrat în Seattle, unde rolul fondurilor băneşti a jucat un rol destui de interesant. Examinam un tip pe nume Roger; acesta omorâse o femeie, după care îi ucisese copilul şi câinele. Omul nu-şi nega faptele – pur şi simplu nu-şi amintea de ele. Nu putea preciza nici provenienţa cicatricelor care îi acopereau tot spatele. De fapt, nu-şi amintea aproape nimic din copilărie. Dacă voiam să aflu ceva despre trecutul lui Roger, trebuia să stau de vorbă cu fraţii lui.

După o muncă detectivistică destui de elaborată, priceputa avocată a lui Roger a izbutit să dea de cei trei fraţi ai clientului său. A obţinut de asemenea din partea tribunalului suma necesară transportului lor până la un motel de lângă închisoarea unde era încarcerat Roger. Plănuisem, după câte mi-amintesc, să stau de vorbă de dimineaţă cu fraţii, iar după-amiază să-l vizităm împreună pe Roger. Speram ca respectivii să-mi poată oferi vreun indiciu despre semnele de pe spatele lui Roger, iar prezenţa lor să-i mai împrospăteze deţinutului memoria. Dar, aşa cum se întâmplă adesea în astfel de cazuri, întâlnirea mea cu fraţii a avut loc mai târziu decât plănuisem. Dintotdeauna întrevederile cu rudele criminalilor au fost imprevizibile. (O dată, în West Virginia, a trebuit să aştept până la miezul nopţii pentru a sta de vorbă cu mama unui criminal adolescent. Fiind amândouă foarte obosite, am discutat, în camera mea ieftină de

motel, până când niciuna dintre noi nu şi-a mai putut ţine pleoapele deschise.)

Anul trecut, eu şi Jonathan ne-am dus în Louisiana, acasă la un băiat acuzat de crimă. Am început să discutăm cu părinţii, fraţii, mătuşile, unchii, verii şi bunicii cam pe la ora zece seara şi n-am plecat înainte de două sau trei noaptea. Avocatul băiatului reuşise performanţa de a aduna în acelaşi loc toate rudele (cu toate amintirile lor), deci nu puteam risca să lăsăm pe a doua zi vreun interviu şi să pierdem astfel pe vreunui din membrii familiei, învăţasem ce înseamnă amânările şi rudele dispărute, mai ales de la fraţii lui Roger.

Aud o mulţime de lucruri îngrozitoare – asta mi-e meseria., în fond, Câteodată chiar mi-e teamă că am devenit într-o oarecare măsură insensibilă. Poveşti care, cu ani în urmă, m-ar fi impresionat, astăzi îmi par lucruri comune. Nu mă mai mişcă aproape nimic. Totuşi, în timpul discuţiei cu cei trei fraţi ai lui Roger, într-o pauză pe care eu am solicitat-o, m-am dus în baie şi am plâns. Nu mai făcusem niciodată aşa ceva, şi nici ulterior nu mi s-a mai întâmplat.

Fraţii lui Roger nu erau foarte diferiţi între ei. Toţi fuseseră alcoolici, însă doi – David şi Wesley – se considerau, după ce frecventaseră „Alcoolicii Anonimi”, complet recuperaţi. Cel de-al treilea – Albert – recunoştea că avea încă probleme serioase cu băutura. Stăteam cu toţii (fraţii, eu şi avocata) în jurul unei mese din salonul motelului unde trăsesem, Am trecut direct la subiect: descoperisem o mulţime de semne urâte pe spatele lui Roger. Îmi putea spune vreunui dintre fraţi care era proveniența lor?

S-au privit între ei fără expresie. Am aşteptat.

Primul care a vorbit a fost Wesley, cel mai tânăr şi mai arătos dintre ei; purta cămaşă şi cravată în dungi, pantaloni gri şi un bleizer („uniforma” soţului meu). Se

lăuda că a scăpat de droguri şi de alcool cu ani în urmă. fiind angajat acum într-o slujbă de răspundere. La întrebarea mea, a scuturat din cap: „Nu, nu-mi amintesc de niciun abuz, dacă la asta vă referiţi”.

Mi-am întors privirea spre Albert, fratele care recunoscuse că mai avea încă probleme cu alcoolul. Îi tremurau mâinile. Ce-şi mai amintea din copilărie? l-am întrebat. Nu mare lucru. „Dar eu nu prea mai am amintiri în general”, a admis ei.

M-am orientat atunci către David, cel mai mare dintre ei. Respira cu dificultate şi avea lângă el un tub de oxigen. Fusese fumător înrăit şi acum îşi trata o boală de plămâni. Îl priveam cu toţii – eu, avocata, ceilalţi doi fraţi – aşteptându-i răspunsul. În încăpere era linişte, cu excepţia zgomotului făcut de respiraţia lui greoaie. Apoi, spre surprinderea mea, am văzut cum o lacrimă i se prelinge pe obraz şi apoi îi cade pe piept.

„Nu v-amintiţi?” a întrebat David. Ceilalţi bău privit fără să înţeleagă. Pentru ei era un mister acel lucru care îl mişcase* pe el până la lacrimi.

„Nu vă amintiţi de Hyram?” Albert, alcoolicul, părea să caute, încruntat, printre amintiri. Mezinul devenise mai rigid şi îşi încheia nasturele de sus al bleizerului, Acum lacrimile alunecau pe ambii obraji ai lui David, în vreme ce-şi privea fix fratele mai mic. „Hyram. Trebuie să vă aduceţi aminte… ce ne-a făcut, mai ales ţie”. Mezinul n-a părut să dea niciun semn de recunoaştere; părea încurcat. Dar o grimasă, un rictus al gurii, a indicat faptul că Albert începea să-şi aducă aminte, în cele din urmă, a vorbit, cu o voce joasă şi un pic răguşită:

„Mi-amintesc de Hyram”.

Am aflat astfel că Hyram fusese un frate vitreg mai mare decât ei şi cu apucături sadice. Din cauza neglijenţei şi a cruzimii propriilor părinţi, toţi cei patru fraţi fuseseră luaţi de-acasă şi plasaţi, de către un asistent social bine

intenţionat, într-o familie care avea o fermă la ţara – Mama Carry şi băiatul ei de douăzeci de ani, Hyram. Acolo, în ceea ce părea o atmosferă sănătoasa, asistentul social a presupus că cei patru fraţi vor fi fericiţi şi în siguranţă. Dar aparenţele sunt înşelătoare. Mama Carry s-a dovedit a fi o bigotă rigidă şi temperamentală. Era hotărâtă să nu se abată cu nimic de la cuvântul Bibliei, iar pentru asta folosea băţul. Roger şi Wesley avuseseră cel mai mult de suferit. Când i se căşuna, Mama Carry îi lega de gard şi îi snopea fără milă cu o curea de piele. Auzisem astfel de poveşti de multe ori şi nu mai eram nici surprinsă, nici (îmi pare rău că trebuie s-o spun) impresionată de ele. Bătăile din copilărie sunt ceva extrem de comun în antecedentele criminalilor. Mă întristează, dar nu mă fac să plâng.

Dar asta nu era totul. David s-a străduit să inspire destul oxigen pentru a continua. „Vă mai amintiţi ce ne-a pus Hyram să facem?”

Wesley a rămas inexpresiv, însă lui Albert i-a sclipit în ochi o scânteie, Ceva din vocea lui David a declanşat în mintea lui un lung şir de conexiuni adormite, a stârnit o amintire. „Mi-amintesc de fierul înroşit pentru vite”, a spus Albert. 5-a întors către David, care acum plângea în tăcere, respirând din ce în ce mai greu. O imagine tot mai dară a părut să se formeze? în mintea lui Albert. „Era unul electric şi-mi amintesc cum le frigea fundul vacilor care fătau, privindu-le apoi cum săreau. Mi-amintesc că ne punea şi pe noi să facem asta”. M-am îndoit de mijloc şi m-am crispat.

David nu terminase ce avea de spus. „Nu vă amintiţi ce ne-a făcut?” a şuierat el, respirând cu dificultate. Un duet al suferinţei s-a înfiripat încet, pe măsură ce doi dintre fraţi, David şi Albert, descriau pe rând repetatele sodomizări pe care cu toţii le suferiseră în acei ani când fuseseră încredinţaţi spre creştere lui Hyram şi Mamei Carry, Niciunul nu mai vorbise vreodată despre fermă şi

despre teribilele ei secrete. Hyram le impusese tăcerea, amenințându-i pe băieți că, dacă vor spune ceva, vor fi tratați asemenea vitelor. Ulterior, păruse mai potrivit să uite totul. A fost prima oară când mi-am dorit ca intervievații să se oprească din povestit; auzisem suficient. Dar capacul tocmai fusese smuls și fluxul amintirilor nu mai putea fi stăvilit. Evenimentele grotești de la fermă se buluceau în memoria celor din fața mea, David atâtând memoria lui Albert, în vreme ce Wesley privea ca în transă.

„Vă amintiți de oi?" a șuierat David.

„Da, îmi amintesc".

Cei doi frați mai mari au rememorat episodul castrării berbecilor. David a descris felul în care Hyram i-a dus pe toți patru în timp, mânându-i cu fierul înroșit, și i-a obligat să privească cum prinde un miel și, după ce îi leagă picioarele, îl mușcă de testicule. Apoi i-a pus și pe ei să facă același lucru.

Wesley n-a mai suportat și a intervenit: „Poate că asta vi s-a întâmplat vouă, nu mie. Eu n-a trebuit să fac niciodată așa ceva". David s-a întors către fratele său mai mic. Lacrimile i se uscaseră pe obraji. Cu dispreț, nu cu milă, a rostit: „Fireşte că nu. Tu n-ai putut s-o faci. Când Hyram te-a adus acolo să te uiți, ai vomitat Asta ai făcut. N-ai fost în stare de altceva". Apoi, cu un amestec de durere, compasiune și dispreț, a adăugat: „Am făcut-o eu și pentru tine". După un moment de tăcere, David a continuat: „Când Hyram se uita în altă parte, eu – da, eu – am mușcat testiculele mielului și te-am mânjit cu sânge pe față; ți-am mânjit bărbia și buzele, pentru ca Hyram să creadă că tu o tăcuseși. Dar, de fapt, eu fusesem acela".

Tăcere.

„Hai să luăm o pauză și să continuăm peste o jumătate de oră", am sugerat eu.

M-am ridicat, am părăsit camera și am coborât în holul motelului, la toaletă. Următorul lucru de care-mi

amintesc au fost suspinele mele de necontrolat şi icnetele de vomă deasupra chiuvetei. Zece minute mai târziu, mi-am clătit gura, mi-am refăcut machiajul, am luat o gumă de mestecat fără zahăr şi m-am întors în salonul motelului pentru partea a doua a întrevederii.

Îmi amintesc destul de puţine din această a doua runda. Încă mai procesam în minte imaginile din prima. În orice caz, ştiu că am petrecut o vreme examinând membrele şi spatele celor trei fraţi. Când i-a venit rândul Wesley a refuzat să se dezbrace. M-a asigurat că nu era nimic de văzut. Când în cele din urmă a acceptat, semnele îngrozitoare de pe spinarea lui – mai multe şi mai urâte chiar decât cele pe care le avea Roger – mi-au confirmat bănuiala ca el fusese victima principală a familiei adoptive. Uimitor era faptul că omul habar n-avea de existenţa acelor cicatrice de pe spatele lui.

Mi-am amintit de toate aceste evenimente legat de problema fondurilor pentru avocaţii din oficiu. Întrevederea cu cei trei fraţi a durat mai mult decât proiectasem. Aşa cum am spus, cu cât deveneam mai pricepuţi, cu atât mai mult ne trebuia, mie şi lui Jonathan, pentru evaluarea completă a unui caz. Pur şi simplu n-a mai rămas timp pentru a-l vizita pe Roger la închisoare în acea zi. Dacă m-aş fi dus la el împreună cu fraţii, cei trei ar fi trebuit să rămână la motel peste noapte. Asta ridica o problemă, Tribunalul asigurase fonduri doar pentru transportul a doi fraţi. Cel de-al treilea, Wesley, venise cu maşina proprie. Însă întâlnirea noastră fusese programată pentru o singură zi, iar tribunalul nu dăduse bani pentru cazare. În plus, era sfârşit de săptămână şi n-aveam cum să găsim pe cineva pentru aprobarea unui fond de urgenţă. Nici fraţii nu erau dispuşi să-şi cheltuiască banii, aşa că au hotărât să plece.

Mi se părea cu totul absurd. Făcusem peste două mii de kilometri ca să stabilesc o întâlnire între Roger şi fraţii

lui. Îi aveam pe cei trei şi, a doua zi, puteam să-i reunim pe toţi. O asemenea ocazie n-avea să se mai ivească niciodată.

„Am să vă plătesc eu cazarea, dacă rămâneţi peste noapte”, m-am oferit. Fraţii au acceptat cu oarecare reticenţă şi doar cu condiţia sa le iau două camere separate, pentru ca David să nu deranjeze cu şuieratul lui somnul celorlalţi. Aşa am făcut.

Mi-am scos cartea de credit şi i-am înmânat-o recepţionerului. A imprimat o chitanţă şi mi-a dat-o s-o semnez. Tocmai voiam s-o fac, când am realizat că ar fi fost ca şi cum aş fi semnat un cec în alb. Aşa că i-am dat-o înapoi şi i-am cerut să menţioneze pe chitanţă costul celor două camere, 75 de dolari fiecare. (în Seattle, preţurile sunt mai mari decât în West Virginia.) Merita totuşi să plătesc 150 de dolari pentru a evita încă o călătorie de la New York pentru a-i întâlni din nou. Acum puteam să mergem împreună la închisoare, a doua zi dimineaţă. Avocata lui Roger aranjase ca un coleg de-al ei să mă ia de la motel. Wesley avea să-şi aducă fraţii cu maşina.

Unele închisori sunt mai respingătoare decât altele. Aceasta în care era Roger se deschidea devreme şi te dădea afară la două şi jumătate după-amiaza, indiferent cine erai sau cât de mare fusese distanţa parcursă pentru a intervieva un deţinut. De aceea a trebuit să ne sculăm cu noaptean cap şi să profităm apoi de fiecare minut îngăduit.

În dimineaţa aceea, pregătindu-mă pentru o zi lungă fără mâncare, mi-am luat obişnuitul mic dejun de dinaintea vizitei în secţia condamnaţilor la moarte. Avocatul trimis a venit să mă ia şi am plecat cu maşina către închisoare. Mă tot întrebam care va fi reacţia lui Roger faţă de fraţi! săi şi de amintirile îngrozitoare pe care le aveau. Va proceda oare ca fratele alcoolic, lăsându-şi memoria să lucreze, sau va face ca mezinul families, negând totul?

În vreme ce intram în parcarea închisorii, am zărit-o pe avocata lui Roger. Nu arăta prea fericită; părea obosită

şi palidă. Probabil că lucrase până târziu, pregătind întâlnirea de astăzi. Era singură. Mi-am închipuit că cei trei întârziau pe drum; sau poate că intraseră deja în închisoare pentru câteva momente de intimitate cu Roger.

Dar nu se întâmplase niciuna, nici alta. N-avea loc nicio reuniune de familie. În acea dimineaţă, doar Albert, fratele care-şi mărturisise dependenţa de alcool, a apărut ia închisoare. Dacă evenimentele rememorate cu o zi în urmă mie îmi smulseseră lacrimi, celorlalţi dos fraţi le provocaseră accese grave. De fapt, amintirile aproape că-l dăduseră gata pe cel mai în vârstă dintre ei. În mijlocul nopţii, David acuzase dureri în piept şi fusese dus de o salvare la cel mai apropiat spital, unde era internat acum, la secţia de terapie intensivă.

Cât despre Wesley, după şase ani de abstinenţă, se anesteziase cu valium şi cantităţi generoase de whisky cu sifon. Devreme în acea dimineaţă, îl lăsase pe Albert în parcarea închisorii, iar Chevroletul său fusese văzut ultima oară în afara oraşului, îndreptându-se către est. Albert, cel care nu renunţase niciodată la alcool, a fost singurul membru al familiei capabil să vină la întâlnire. A avut o scurtă întrevedere cu Roger, după care s-a relaxat în compania unei sticle de coniac, pe bancheta din spate a maşinii puse la dispoziţie de tribunal pentru a-l duce acasă.

Noi – cei doi avocaţi şi cu mine – ne-am întâlnit cu Roger şi Albert, apoi ne-am întors la motel ca să ne facem bagajul Acolo, avocata hui Roger s-a trezit că trebuie să plătească nota cam piperată <300 de dolan) a oaspeţilor, care îşi comandaseră în cameră mâncare şi băutură – mai ales băutura. Eu mă puteam considera norocoasă: scăpasem ieftin cu doar 1 50 de dolari, contravaloarea celor două camere de motel în drum către aeroport, am încercat s-o consolez pe avocată. Nu era mai bine că aflase din timp ce hram purtau aceşti fraţi? Dacă mai târziu ar fi

contat pe ci pentru a depune mărturie la proces? Puteau să n-apară sau să vină beţi. Dar ea nu părea deloc consolată. Peste câţiva am de zile, am primit, din senin, un cec de 150 de dolari din Washington, reprezentând un decont pentru cheltuieli neprevăzute. Eu uitasem cu totul de asta, dar avocata nu. Mă întreb cât timp îşi pierduse, completând tot felul de? hârtii, pentru a i se rambursa acei bani. Mă întreb dacă ea şi-a recuperat vreodată cei 300 de dolari – oare statul Washington plăteşte notele pentru whisky cu sifon? Nu mas ştiu dacă Roger şi-a revăzut vreodată fraţii şi nici dacă vreunul dintre ei mai este în viaţă.

CAPITOLUL 12

Terenul unde se întretaie crima, personalitatea multiplă şi legea este smâtcos şi nesigur. Psihiatrii sau neurologii destul de curajoşi pentru a se aventura pe el o fac asumându-şi o doză considerabilă de risc. N-am avut niciodată intenţia să mă afund în mocirlă, nici să-l trag pe Jonathan în jos. Timp de ani de zile am reuşit să menţin un echilibru. Abia după ce avocatul Mariei Moore a apelat la mine, în vara anului 1984, am descoperit că exista un loc; similar camerei de execuţie din închisoarea Starke, de unde nu se mai putea face calc întoarsă.

În noiembrie 1981, cu vreo trei ani înainte de a fi rugată s-o expertizez pe Marie Moore şi cu un an înainte de uciderea Beli radei Weeks, o fată de doisprezece ani pe nume Amanda venea la staţia de poliţie Elmwood Park din New Jersey. Era bătută şi înspăimântată. A declarat că izbutise să fugă dintr-un apartament unde fusese ţinută prizonieră şi torturată de două persoane, o femeie şi un adolescent. Şi-a arătat încheieturile fragile, murmurând ceva despre faptul că fusese legată cu cătuşe de o ţeavă.

Relatarea li s-a părut poliţiştilor lipsită de noimă, fiind luată drept o tentezie a unei adolescente ţicnite. Ei au aranjat pentru Amanda o examinare psihiatrică. La câţiva ani mai târziu, un avocat avea să explice publicului

consternat: „N-au crezut-o… Au trimiss-o să fie expertizată psihic, pentru că povestea ei n-a fost crezută”.

De vreme ce n-a luat-o în serios pe fată, poliţia nu s-a deranjat să investigheze despre ce era vorba. Nu se întâmplase nimic din ce pretindea ea, prin urmare nu poţi investiga ceea ce nu s-a petrecut.

În primăvara următoare, Comisia pentru familie şi tineret din New Jersey a pornit un telefon din partea Şcolii nr. i6, Asistenta de acolo observase ceva asemănător arsurilor de ţigară pe spatele uneia dintre eleve. Femeia era obligată prin lege să raporteze orice ce i se părea a fi dovadă de abuz fizic. Numele elevei era Belinda Weeks. Ce data asta, poliţia a decis să investigheze cazul.

Nu e limpede de ce poliţiştii s-au implicat în acest caz, în vreme ce plângerea Amandei a fost luată drept fantezistă. Telefonul primit de la un adult, mai ales că era vorba de o asistentă, a determinat, probabil, o acţiune mai promptă decât raportul unui copil rătăcit precum Amanda, în ambele cazuri, dovezile abuzului fizic erau evidente. În clinica pe care o conduc acum la Bellevue, destinată copiilor maltrataţi şi tulburaţi psihic, am văzut multe cazuri în care plângerile minorilor nu erau luate în seamă de autorităţi. Chiar şi judecătorii au obiceiul să treacă adesea cu vederea mărturiile copiilor. Când am în faţă copii cu arsuri şi semne de bici pe spate şi membre, fetiţe cu himenul sfâşiat şi cu cicatrice vaginale, băieţi cu răni anale şi sfinctere slabe, şi îi întreb de ce nu au spus nimănui despre maltratările pe care le-au îndurat, răspunsul lor e acelaşi: „Oricum nu m-ar fi crezut” sau „Am încercat, dar nu m-au crezut”. Cu siguranţă că asistenta de la şcoala Belindei Weeks a avut parte de mai mult credit decât Amanda.

Când poliţia a investigat cele sesizate în raportul asistentei, s-a descoperit că Belinda Weeks fusese lăsată în grija unei bunici; maică-sa o abandonase de mult. Bunica,

deşi probabil bine intenţionată, era destul de în vârstă şi depăşită de nevoile unei adolescente. Ca atare, Belinda îşi găsise o familie de împrumut în casa unei prietene, Debbie, care locuia cu marna ei. Acest apartament se afla pe Madison Avenue 989 şi funcţiona – aşa cum aveau să afle poliţiştii – ca un soi de adăpost de tranziţie pentru copiii dificili şi adulţii disfuncţionali. Pe lângă Belinda, mai stăteau acolo Juan, un băiat hispanic; Amanda, copilul al cărui strigăt de ajutor fusese ignorat; Anna Giuseppi, o femeie de 52 de ani, şi Tony Rogers, un adolescent. Mama lui Debbie era un fel de dădacă a acestei adunături pestriţe.

Poliţia a conchis că ciudatul imobil din Madison Avenue 989 nu era un mediu potrivit pentru Belinda. Bunica fetei a fost sfătuită să fie mai atentă şi să nu-i mai permită nepoatei să meargă acolo, Era un sfat bun, dar nicidecum o regulă pe care bătrâna ar fi putut s-o impună.

Câteva luni mai târziu, o femeie de 52 de ani, plină de sânge, a intrat şchiopătând în sediul poliţiei din South Toms River. Dorea să depună o plângere împotriva unui băiat de paisprezece ani care, pretindea ea, o ţinuse captivă, agresând-o fizic şi sexual.

Dar cum ar fi putut un adolescent să ţină prizonieră o femeie în toată firea? Părea aproape incredibil. Oricum, starea în care se afla şi faptul că era adultă i-au obligat pe poliţişti să ia în seamă plângerea ei. Femeia avea tălpile atât de umflate şi însângerate, încât abia putea umbla. În plus faţă de aceste răni proaspete, o serie întreagă de vânătăi, purpurii, galbene sau maronii, îi acopereau braţele şi picioarele. Aceste echimoze, aflate în stadii diferite de vindecare, atestau faptul că tratamentul la care fusese supusă dura de ceva vreme. Aşa cum culoarea schimbătoare a frunzelor îţi poate indica anotimpul, tot astfel variaţiile de culoare ale unor vânătăi îţi pot spune de când datează ele. Povestea nefericitei a ieşit ia iveala

printre gemete: avea patru coaste rupte şi fiecare respiraţie era un chin. În ciuda stării în care se găsea, femeia a fost capabilă să spună poliţiştilor numele ei şi adresa imobilului unde fusese închisă. O chema Anna Giuseppi, iar apartamentul se afla pe Madison Avenue 989. Anna Giuseppi, ca şi Amanda, reuşise să evadeze, să ajungă la poliţie şi să ceară ajutor. Înainte de a fi transportată la spital, a reuşit să smulgă poliţiştilor promisiunea că se vor ocupa de cazul ei.

În ziua următoare, agenţii de la secţia de poliţie Patterson au descins în imobilul de pe Madison Avenue 989. Numărul locatarilor se micşorase de la ultima vizită a poliţiei. Amanda, Anna Giuseppi şi unul dintre adolescenţi, Juan, nu mai erau. Mai rămăseseră acum doar Belinda Weeks, Debbie şi mama ei, Marie Moore. Celălalt băiat, Tony Rogers, venea doar ocazional, locuind când acolo, când în casa părinţilor lui.

De la precedenta sa întâlnire cu poliţia, starea Belindei se înrăutăţise. Se sfrijise şi articulaţiile umerilor, coatelor şi genunchilor îi înţepeniseră. Era lihnita de foame. Urme de lovituri îi acopereau spatele şi membrele, iar mâinile şi picioarele, ca şi ale Annei Giuseppi, aveau vânătăi în diverse stadii de vindecare. Tremurând de spaimă, ea le-a spus poliţiştilor ca Tony, băiatul care locuia când acolo, când la părinţi, şi care se aflase în apartament cu puţin timp înainte de sosirea poliţiei, o legase de o ţeavă, o bătuse şi o forţase să mănânce mizerie de pe podea. Acum, văzându-i pe poliţişti, era parcă şi mai înspăimântată. Tony jurase că va urmări şi va ucide pe oricine va îndrăzni să declare autorităţilor ce făcuse.

O singură persoană avea o condiţie surprinzător de bună pentru un locatar al imobilului de pe Madison Avenue 989. Debbie, fiica Mariei Moore, fusese cruţată de pedepsele aplicate celorlalţi. Marie Moore însăşi, deşt într-o stare mai acceptabilă decât Belinda, fusese bătută şi

terorizată.

De fapt, în raportul poliţiei din 10 iunie 1982, Marie Moore era trecută ca victimă.

Cât despre Tony Rogers, el nu era nicăieri de găsit, Poliţia a fost de acord să fie emis un mandat de arestare pe numele lui. Pe Belinda Weeks au lăsat-o în grija Mariei Moore, în imobilul de pe Madison Avenue.

Între lunile iunie 1982 şi ianuarie 1983, când Belinda Weeks a fost ucisă, ea a fost ţinută captivă în acel apartament, cu cătuşe la mâini şi la picioare, agăţată de pereţi, dezbrăcată şi înfometată. Obiecte de diferite forme şi mărimi i-au fost introduse în rect şi în vagin, i-au fost agăţate de sfârcuri cârlige de rufe. Iar într-o zi rece de ianuarie, Belinda Weeks a fost ucisă. În timpul procesului Mariei, un ziar califica mărturia lui Tony Rogers c. u privire la moartea Belindei ca fiind o veritabilă probă pentru acuzare, în articol se spunea: „Cu o voce neutră, lipsită de orice emoţie, martorul a descris moartea victimei. El a declarat ca, în ianuarie 1 983, fata – deja slăbită şi acoperită de vânătăi – a alunecat când i-au fost scoase cătuşele. În cădere, s-a lovit în mod accidental de cadă, a leşinat şi a părut moartă…” După spusele Mariei, Tony apucase victima de păr şi o pocnise intenţionat cu capul de marginea căzii. Dar în cursul procesului Mariei, nimeni n-a ascultat cu prea mare atenţie versiunea ei asupra crimei.

Conform mărturiei lui Tony, fiica Mariei Moore, Debbie, a demonstrat un extraordinar sânge rece. Asistând la ultimele clipe de viaţă ale micuţei Belinda (peste al cărei trup chinuit fusese obligată să păşească în fiecare dimineaţă, la plecarea spre şcoală), Debbie se întorsese către mama ei şi către Tony, spunând: „Nu vreau să găsesc în casă un cadavru când mă întorc de la şcoală”. Debbie putea fi autoritară, şi membrii „familiei” Mariei Moore învăţaseră să se supună dorinţelor ei. Chiar şi Marie era

intimidată de propria-i fiică. Această din urma cerere a lui Debbie era printre cele mai rezonabile pe care le formulase vreodată.

Marie şi Tony au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru a îndeplini solicitarea fetei. Conform mărturiei lui Tony, după ce Debbie a plecat la şcoală, Marie s-a dus la târguieli. A cumpărat un sac galben şi şapte role de bandă adezivă argintie. Ea şi Tony au reuşit să vâre corpul Belindei în acel sac pe care l-au băgat în mai multe pungi de gunoi, înfăşurând pachetul în câţiva metri de bandă adezivă. Au cărat apoi cadavrul, care semăna acum cu o mumie, în pod, unde l-au abandonat. Când Debbie s-a întors de la şcoală, apartamentul era imaculat.

Dar când frigul iernii a trecut şi a venit primăvara, cadavrul din pod a început să se descompună, răspândind la etajele inferioare ale casei miros de putreziciune, Marie a încercat să mai dreagă câte ceva: împreună cu Tony, s-a străduit să astupe toate lucarnele mansardei pe unde s-ar fi putut strecura mirosul A cumpărat câteva duzini de deodorizante şi a adus leşie, pe care Tony a turnat-o peste cadavru, în ciuda eforturilor susţinute ale Mariei, pungile de gunoi şi banda, adezivă s-au dovedit mai poroase decât pretinseseră cei care le fabricaseră. Până la urmă, fluidele corpului descompus au început să se infiltreze prin tavan. Temperaturile scăzute din ianuarie mai întârziaseră procesul de putrefacţie, accelerat acum de zilele însorite ale lui aprilie. În apartamentul din Madison Avenue 989 nu se mai putea locui, Era timpul ca locatarii să-şi ia tălpăşiţa.

Înainte de a pleca, Marie şi Tony au mai luat câteva măsuri de precauţie pentru a ascunde cadavrul Au învelit pachetul duhnitor conţinând rămăşiţele Belindei Weeks într-o pătură şi l-au legat cu o sfoară. Marie şi Tony au înghesuit cadavrul astfel înfăşurat într-un spaţiu de deasupra unui dormitor de la etajul trei, pe care l-au acoperit cu o scândură şi au lipit deasupra tapet. Acum

erau gata să se mute.

Dar aşa cum hoitul continua să se dezintegreze, la fel se întâmplă şi cu relaţia dintre? Tony şi Marie. Între ei fusese încă de la început o legătură bizară. Tony, cu douăzeci şi doi de ani mai tânăr decât Marie, începuse prin a fi iubitul lui Debbie. Erau amândoi de aceeaşi vârstă. Modul exact în care Tony a trecut de la colega lui ia mama ei a rămas un mister. Nu s-ar fi întâmplat, totuşi, dacă Marie nu l-ar fi încurajat, iar Debbie n-ar fi fost de acord.

Indiferent de originile sale, legătura sado-masochistă dintre femeia matura şi băiatul abia intrat în adolescenţă n-a putut supravieţui ciudatelor evenimente care avuseseră loc în anul precedent. În plus, Tony mai crescuse, iar gusturile lui în materie de companie feminină sr? schimbaseră. Prin sune, Tony s-a întors la casa părintească şi în toamnă îşi făcuse deja o nouă prietenă – o persoană mult mai apropiată de vârsta lui. Acum nu mai avea nimic în comun cu fosta lui amantă.

Marie, în schimb, a devenit tot mai obsedată de Tony. Umbla cu maşina pe străzile din Patterson, sperând să-l întâlnească. L-a sunat şi i-a trimis scrisori de amor. Tony nu i-a răspuns. În cele din urmă, disperată, Marie i-a trimis vorbă că, dacă va refuza s-o întâlnească, se va duce la poliţie. Bunica

Belindei Weeks raportase dispariţia fetei cu câteva luni în urmă; Marie urma să dezlege acest mister, Dar Tony a rămas în continuare nepăsător. Şi pentru că nimic nu se compara cu furia unei temei mature dispreţuite de un tinerel, în decembrie 1983, cam la un an de la crimă, Marie Moore a sunat la poliţie, însă apoi s-a speriat. Când a venit poliţia, ea şi Debbie au scornit o poveste fantastică despre o altercaţie între Tony Rogers şi fata care dispăruse, îndrumându-i pe poliţişti către o parcelă de pământ recent răvăşit din spatele imobilului din Madison Avenue. Acolo, au declarat ele, aveau să găsească trupul

Belindei Weeks. Lucrătorii Departamentului Lucrărilor Publice au răscolit toată grădina din spatele clădirii. Nici urmă de Belinda.

O zi sau două mai târziu, încă obsedată de fostul iubit, Marie a sunat din nou la poliţie. De data asta, a declarat că tocmai descoperise din întâmplare o pată de sânge într-un spaţiu de deasupra unui dormitor, l-a sfătuit pe poliţişti să caute acolo cadavrul. Pe care chiar l-au găsit. Era Belinda – înfăşurată, legată, stocată şi intrată în putrefacţie, acolo unde Tony şi Marie o lăsaseră cu unsprezece luni în urmă. Tony a fost arestat. La puţin timp după aceea, el a mărturisit, implicând-o şi pe Marie Moore în uciderea Belindei Weeks. Tânărul s-a dovedit atât de cooperant, încât procurorul a ajuns la o înţelegere amiabilă cu el. În schimbul mărturiei lui împotriva Mariei, Tony avea să fie judecat şi condamnat ca minor. Urma să fie apoi eliberat, mai curând decât putea crede. Târgul a fost încheiat. În anul următor, Tony a conlucrat îndeaproape cu procurorii statului, pregătind mărturia împotriva fostei lui amante. Între timp, Marie era în închisoare, aşteptându-şi procesul.

În vara lui 1984, m-a sunat avocata Mariei Moore, care mi-a făcut o descriere a clientei sale şi m-a întrebat dacă o puteam expertiza.

Cazurile mai puţin obişnuite mă prind repede. Ascultând-o pe avocată, mi-am dat repede seama că nu era deloc vorba despre un caz clasic – cel ce începe cu un jaf într-un magazin, degenerând apoi în crimă. Oare ce o putuse determina pe o femeie în toată firea să se ţină după un puşti? Cum ajunseseră să tortureze şi să ucidă împreună un copil de aceeaşi vârstă cu fiica acuzatei, ascunzând apoi cadavrul în pod?

Spre dezamăgirea mea, nu aveam să câştig prea mulţi bani de pe urma evaluării solicitate. Exista totuşi un câştig: aceste cazuri erau sursa noastră principală pentru

munca de cercetare a violenţei. Am descoperit că fascinaţia pe care o exercită un caz tinde să fie invers proporţională cu plata serviciilor acordate. De fapt, sunt toarte puţine cazuri cu adevărat acaparante, aşa cum a fost cel al Mariei, astfel încât, dacă ar fi deştepţi, avocaţii i-ar pune ei pe experţi să plătească pentru privilegiul de a le studia. Nu mă refer aici la cazuri celebre, precum cel al lui Ted Bundy sau jocl Rifkin. Criminalii în serie pot fi, în multe privinţe, foarte asemănători. În schimb, cazuri precum cel în care era implicată Marie Moore, şi care a preocupat doar autorităţile de pe plan local, se pot dovedi deosebit de interesante.

Avocata Mariei ne cunoştea munca şi studiile asupra aspectelor neuropsihiatrice ale violenţei, şi acesta a fost motivul pentru care ne-a căutat. Publicaserăm deja descoperirile noastre asupra prevalenţei unui anumit tip de crize epileptice la delincvenţi: cu episoade violente. Revăzânri dosarul medica! al Mariei, avocata a descoperit că, în trecut, unul dintre medicii care o examinaseră pusese un diagnostic de epilepsie. Din acel moment, Marie fusese tratată medicamentos pentru prevenirea crizelor. Avocata voia să ştie dacă acest aspect putea avea vreo influenţă asupra comportamentului clientei sale.

O controversă acută mocneşte – şi din când în când erupe – în lumea neuropsihiatriei privitor la relaţia dintre epilepsie şi violenţă. În vreme ce unii medici cred cu toată convingerea că violenţa manifestă ar fi imposibilă în timpul unei crize, alţii sunt de părere că pot apărea episoade de furie cauzate de activitatea electrică anormală din anumite structuri de profunzime ale creierului, între atacuri, unii pacienţi suferind de epilepsie sunt neobişnuit de iritabili sau chiar paranoizi – cu asta e de acord aproape toată lumea. Şi chiar cu faptul că, în acest interval, pot avea loc unele accese de agresivitate.

Oricare ar fi relaţia dintre crizele epileptice şi

violenţă (chestiunea se află încă în dezbatere), boala în sine nu cauzează direct violenţă. Majoritatea pacienţilor epileptici n-au ucis nicio muscă în viaţa lor. În cazurile în care criminalii suferă de această boală, eu şi Jonathan am descoperit că, invariabil, există ceva în copilăria autorului sau în preajma actului violent care transformă iritabillitatea normală din timpul crizelor epileptice în agresivitate directă. Dar cazul Mariei, prin însăşi natura crimei comise, nu putea fi legat de vreo cauză organică. Copilul fusese torturat săptămâni de-a rândul şi abia în cele din urmă ucis. Cu toate acestea, am fost de acord să verific eventuala existenţă a vreunei leziuni organice. Jonathan nu era în ţară şi, nefiind disponibil, a trebuit să găsesc un alt neurolog.

Am stabilit la telefon cu avocata Mariei detaliile privitoare la modul în care urma să intrăm în închisoarea unde era ţinută clienta ei şi, când tocmai voiam să închid, femeia – în stilul lui Columbo, care întotdeauna îşi mai aduce aminte de ceva şi trebuie să se întoarcă – mi-a spus: „Ar mai fi un lucru, doamnă doctor Lewis”.

„Da?”

„Am vorbit cu Debbie, fiica Mariei, şi cu alţi câţiva care au stat în apartamentul lor. Cu toţii mi-au spus că, din când în când, Marie se schimbă. Vocea i se îngroaşă, devine ca a unui bărbat, şi în clipele acelea pretinde să i se spună Billy”.

„Aşa…” am mormăit, aşteptând continuarea. În vocea avocatei atârna o întrebare ezitantă.

„Credeţi că…” – a făcut o pauză, aproape în chip de scuză – „că s-ar putea ca Marie să aibă dublă personalitate?”

„Mă îndoiesc”. Răspunsul meu a fost prea tranşant. L-am îndulcit cumva: „Cel puţin, eu n-am mai întâlnit niciun asemenea caz”.

„Dar e posibil?” a insistat avocata.

„O să verific”, i-am promis eu. În vreme ce aşezam receptorul în furcă, mă întrebam cum Dumnezeu aş fi putut verifica un fenomen care nu există.

Turnul de fildeş este o structură paradoxală. Construit, se presupune, ca un sanctuar în care creativitatea şi ideile originale se pot dezvolta neîngrădite, viaţa din jurul lui poate avea efectul opus asupra gândirii. Uneori zidurile sale sunt atât de groase şi de înalte, arhitectura lor atât de tradiţională, încât pur şi simplu împiedică ideile importante să zboare în lumea din afară. Iar iedera, ca în cazul Universităţii Vale, se adaugă acestei izolări. Când eu şi Jonathan ne-am făcut practica, n-am dat de niciun caz de personalitate multiplă. Această distincţie a fost ignorată şi în Facultatea de medicină. Nici eu, nici ei n-am întâlnit vreodată un asemenea caz.

Sigur că afirmaţia de mai sus nu poate fi adevărată. Probabil că ne-am lovit de astfel de cazuri, însă n-am ştiut despre ce e vorba. Şi nu eram singurii ignoranţi în această privinţă. În anii ’60 şi 70, cu greu puteai găsi în America vreun medic de oarecare reputaţie care să recunoască faptul ca tratase pacienţi cu multiplă personalitate. Doctorii care aveau curajul să afirme că văzuseră astfel de cazuri erau priviţi de confraţi cu suspiciune. Opinia generală era atunci (şi mai este încă, în multe centre universitare) că aceia care diagnosticaseră aşa ceva fie se înşelaseră, fie fuseseră păcăliţi de către pacienţi. Prima şi a doua ediţie a *Manualului de diagnostic şi statistică medicală privind disfuncţiile mintale*, un volum de referinţă folosii de aproape oricare psihiatru din America, nu amintea nici măcar în treacăt de un asemenea posibil diagnostic.

Boala n-a putut dispărea, asemenea variolei, în secolul XX. Desigur, pacienţii au continuat să prezinte toate semnele şi simptomele recunoscute în prezent ca fiind caracteristice multiplei personalităţi. Ei continuă să

aibă halucinaţii auditive, să audă voci care vorbesc între ele sau le spun ce să facă şi să se simtă controlaţi din exterior. Aceste simptome, mai ales atunci când se manifestă împreună, au fost adesea considerate ca semne indubitabile ale schizofreniei.

Diagnoza în psihiatrie se supune în mare măsură unor tendinţe, ca şi lungimea fustelor sau lărgimea blugilor. Diferenţa majoră e că, spre deosebire de modă, stilurile diagnosticării se schimbă ia un interval mai mare de timp. Pe vremea când eu şi Jonathan ne desăvârşeam studiile, schizofrenia se purta, în vreme ce personalitatea multiplă, nu. De fapt, pe atunci aproape oricare pacient cu simptome psihotice – adică iluzii şi halucinaţii – risca să capete diagnosticul de schizofrenie. Astăzi, cel puţin, recunoaştem că există o mulţime de alte tulburări psihice în care pacientul poate suferi de iluzii şi halucinaţii: episoade maniacale, depresii, reacţii toxice, sindroame organice – aproape orice disfuncţie psihică serioasă, inclusiv personalitatea multiplă, se poate manifesta prin aceste simptome. Însă pe vremea şcolirii noastre la Yale, tulburarea numită personalitate multiplă nu exista, prin urmare nu puteam recunoaşte ceea ce credeam ca nu există.

Cam acesta era felul meu de a gândi atunci când am întâlnit-o pe Marie Moore. În acel moment, nu-mi puteam da seama cât de mulţi pacienţi examinasem, singură sau împreună cu Jonathan, ignorând eventualele simptome de multiplă personalitate sau interpretându-le ca dovezi ale altor disfuncţii neuropsihice. Bănuiam însă că nu fuseseră puţini.

Încăperea care ni s-a pus la dispoziţie în închisoare era minusculă, chiar mai strâmta decât odăiţa de la Bellevue. Stăteam cu Marie Moore? de-o parte şi de alta a unei mese pătrate din lemn, privindu-ne în ochi. Era de parcă ne-am fi uitat într-o oglindă: ochi întunecaţi, păr

negru, tunsoare identică, ochelari asemănători prin care ne iscodeam reciproc. Din când în când, una dintre noi îşi dădea la o parte bretonul, care îi obtura vederea. Nu-mi venea să cred, şi totuşi era adevărat.

Marie Moore nu era deloc soiul acela de criminal tipic cu care avusesem de-a face până atunci. Era coerentă, chiar amuzantă. Am stat o vreme rezemată de spătarul scaunului, privind şi ascultând relaxată. M-a distrat povestindu-mi cum călătorise în California, unde reuşise la o preselecţie pentru concursul televizat „Preţul corect”. Am râs din toată inima când mi-a descris felul în care a câştigat o grămadă de aparate electrocasnice şi piese mari de mobilier, pe care, neavând o casă a ei, le-a transportat în celălalt capăt al ţării şi le-a depozitat pe pajiştea din faţa casei părinteşti. Expertiza promitea să fie o experienţă cu totul nouă pentru mine, o schimbare înviorătoare faţă de evaluările plicticoase ale deţinuţilor de la Starke.

„Povesteşte-mi despre copilăria ta”, am întrerupt-o, nu fără regrete. Îmi plăcea s-o ascult vorbind despre aventurile ei caraghioase, dar aveam o treabă de făcut.

Cu asta, tonul discuţiei s-a schimbat. Pierzându-şi brusc coerenţa, Marie s-a lansat într-un şir de explicaţii aiuritoare despre modul în care îi cunoscuse pe locatarii imobilului ei. Acum, citind notiţele luate în timpul acelei discuţii, observ că am scris „bla-bla-bla” – o însemnare pe care o fac atunci când pacientul evită o întrebare, nu se poate concentra şi sare de la un subiect la altul, fără nicio direcţie, într-un lung şir de asociaţii libere. Presupun că, dacă aş fi fost psihanalist, aş fi apreciat aceste digresiuni spontane; le-aş fi încurajat şi aş fi căutat un sens în ceea ce auzeam. Fiecare asociaţie de idei poate oferi importante indicii asupra sentimentelor şi experienţelor pacientului. Dar în închisoare, cu gardianul care îţi sufla în ceafă şi timpul strict măsurat, nu-ţi poţi permite astfel de explorări.

Trebuie să obţii informaţii vitale – mai precis, orice dovadă care ar putea fi considerată circumstanţă atenuantă pentru acuzat, Nu poţi fi sigur niciodată, de la un interviu la altul, că accesul la deţinut ţi se va mai permite data viitoare. De aceea, uneori trebuie să-mi las deoparte pregătirea analitică (chiar şi curiozitatea) şi să forţez lucrurile. Şi sunt momente în care, din cauza grabei, pierd multe aspecte ale cazului.

„Te-am întrebat despre copilărie. Cum erau părinţii tăi?" Marie nu mai era aşa de vorbăreaţă. Frazele i-au devenit sacadate, confuze. Apoi, spre uimirea mea, femeia şi-a pierdut complet graiul. Ce întrerupsese oare comunicarea – un gând, o amintire poate? Pur şi simplu a încetat să mai vorbească. Am rămas amândouă în tăcere, timp de un minut sau două. Apoi a părut să-şi revină, M-a privit ca şi cum şi-ar fi amintit brusc de prezenţa mea.

„Nu mai ştiu despre ce vorbeam", mi-a spus, cu un zâmbet timid. De atunci, din 1984, am tot observat acest tip de „cădere" în discuţiile cu pacienţii traumatizaţi, puternic disociativi. Uneori pur şi simplu amuţesc la amintirea unui episod insuportabil din trecutul lor. Alteori, voci imaginare îi avertizează să tacă, să nu aibă încredere în mine pentru a-şi dezvălui secretele. Dar în acea zi din acel an, în acea închisoare., stând vizavi de Marie Moore, nu ştiam cum să interpretez ceea ce tocmai observasem. Acum pot să privesc înapoi şi să-mi dau seama ce se întâmplase.

La vremea aceea, mi-am explicat eu ulterior, percepţiile şi priceperea mea se limitau la ceea ce învăţasem în şcoală. Mi se spusese că blocajul – adică ceea ce tocmai văzusem – era o caracteristică a schizofreniei. Însă femeia din faţa mea, care îmi povestise cu doar câteva minute în urmă aventurile ei trăsnite şi mă făcuse să râd din toată inima, nu era în mod evident schizofrenică.

Fusesem de asemenea învăţată că aceste tipuri de

„căderi” puteau fi dovada unor tulburări epileptice. Dacă activitatea electrică din unele zone cerebrale devine neregulată, poate cauza discontinuităţi în gândire? şi cunoştinţă. În astfel de momente, pacientul nu mai vorbeşte şi priveşte în gol. Asta trebuia să fie ceea ce observasem, mi-am spus. Trebuia să încadrez ceea ce vedeam în tiparele şi modelele care mi se predaseră în şcoală. Privind acum retrospectiv, fraza Mariei Moore, „nu mai ştiu despre ce vorbeam”, semăna mai degrabă cu întrebarea lui Lucky Larson: „Unde eram?”

„Vorbeam despre copilăria ta”, i-am amintit. Mi-am petrecut restul după-amiezii încercând să obţin o imagine a felului în care trăise Marie înainte de moartea Belindei Weeks. N-a fost uşor. Ca şi Lee Anne Jameson, Marie Moore avea multe secrete. Şi nu părea dispusă să le împărtăşească unui psihiatru abia cunoscut. Ceva îi spunea că trebuie să fie precaută. Oare eram o persoană de încredere? Eram de partea ei? Asta rămânea de văzut. Pe măsură ce orele au trecut, Marie a hotărât să mai cedeze un pic Mi-a deschis în cele din urmă o fantă îngustă spre trecutul ei.

Părinţii ei erau oameni în vârstă. La vremea când am cunoscut-o, se apropiau de şaptezeci de ani. Terminaseră numai opt clase, în timp ce Marie urmaşe câţiva ani de colegiu. Tatăl ei avusese în tinereţe tot felul de slujbe destul de prost plătite: om de serviciu, muncitor într-o fabrica, şofer de camion. Pe la treizeci de ani, obţinuse în sfârşit o slujbă acceptabilă în departamentul de transport al unei mari companii – un post pe care şi ka păstrat timp de treizeci de ani, până la pensionare, îi asigurase familiei sale un trai decent, şi Marie îşi amintea că, uneori, primea chiar unele daruri costisitoare.

Dar tatăl ei nu era totdeauna iubitor şi cumsecade. Când bea, îşi teroriza familia. Parcă aud vorbele Mariei: „Tata obişnuia să tragă la măsea. Ieşea în oraş în fiecare

sâmbăta. seară. Şi pe urmă, să vezi scandaluri…” A făcut o pauză, în mod evident amintindu-şi scenele, dar nefiind în stare să le descrie. Apoi a continuat: „Arunca diverse obiecte, spărgea totul în cale, îi spuneam maică-mii: «Pot să dorm cu tine? / A mai făcut o pauză. „O snopea pe mama”.

„Şi tu ce tăceai?” am întrebat.

„Mama spunea: «Să nu intri în sufragerie când taică-tu e aşa; Azvârlea cu tot felul de lucruri”.

„Şi vedeai ce se întâmplă?”

„Nu chiar”. Privea în gol, pierdută în gânduri. „Aveam o soră şi un frate imaginari. O trimiteam pe sora mea să se uite”.

„A-hai” Am încercat să las impresia că înţeleg despre ce vorbea. Dar nu era chiar adevărat.

Brusc, dispoziţia Mariei s-a schimbat şi, ca din senin, s-a trezit spunând: „Îl iubeam pe tata mai mult decât pe mama. Dacă mă loveam, fugeam la tata”.

„Dar mama? Cum era ea?” am întrebat cu blândeţe. Ma aşteptam să aud o descriere tandră a unei mame ocrotitoare, care suferise multe în viaţa ei.

Spre uimirea mea, primele cuvinte ale Mariei au fost: „Mama mi-a spus că bunicul meu a fost închis pentru o crimă pe care n-o comisese eh Zicea că bunicul i-a tăiat urechea unui tip. L-a pus să aleagă între nas şi ureche”. Cu o voce neutră, Marie a continuat să-mi povestească detalii despre victima bunicului ei din partea mamei şi despre oraşul lui de reşedinţă. Aşa am descoperit că violenţa nu era străină mă în partea dinspre mamă a familiei, Curând, am aflat şi despre soarta uneia dintre mătuşi.

„Sora mamei a fost ucisă”.

„Ucisă? De cine?”

„De prietena cea mai bună a bunicii. A luat-o cu ea la râu, acolo a pus-o să se roage şi pe urmă a înecat-o”.

Rămăsesem mută. După o vreme, am întrebat; „Ce s-

a întâmplat cu femeia aceea? Cu criminala?”

„A fost condamnată şi deportată în Italia”, a venit răspunsul. Apoi, după o pauză, Marie a adăugat, fără nicio legătură: „Mama nu era prea iubitoare. Nu ne lua în braţe, nu ne săruta niciodată”.

Eforturile mele de a verifica dacă poveştile Mariei despre familia ei erau autentice s-au lovit ca de un zid. Tatăl ei a refuzat să-i permită nevesti-sii să stea de vorbă cu mine între patru ochi. În prezenţa soţului, tot ce mi-a putut spune această femeie, evident speriată, a fost: „Mama era nervoasă. Nu putea sta o clipă locului. Era foarte meticuloasă/” Puţin după ce mi-a oferit această informaţie, femeia s-a întors către soţul ei şi i-a spus: „Nu mergem acasă?” Aşa s-a încheiat prima şi ultima noastră conversaţie. Părinţii Mariei aveau să depună ulterior mărturie împotriva fiicei lor.

Pentru Marie era mai uşor să vorbească despre crima la care fusese părtaşă decât despre copilăria ei. N-a negat nicio clipă implicarea ei în uciderea Belindei. Împreună cu Tony, o ţinuse prizonieră, o înfometase şi o torturase. Singura discrepanţă dintre relatarea ei şi a lui Tony era „detaliul” privitor la căderea accidentală a fetei sau zdrobirea intenţionată a capului de cadă.

„Care era viaţa lui Tony?” am întrebat-o pe Marie. Am aflat astfel că băiatul trăia într-un cămin asemănător cu cel al Mariei. Taică-său se îmbăta adesea, îşi bătea nevasta cu ferocitate, ciomăgindu-şi uneori şi copiii. Tony avea semne pe corp şi cucuie în cap de pe urma acestor bătăi. Tony, la rândul lui, îşi tortura surorile mai mici. Când pleca de-acasă, maică-sa evita să-l lase cu fetiţele. Când tatăl îl ameninţase cu o macetă şi un pistol, Tony fugise şi găsise adăpost în casa Mariei.

„Spune-mi ceva despre fiica ta. Cine-i tatăl ei?” am întrebat. Spre uimirea mea, am descoperit că tatăl lui Debbie era de aceeaşi vârstă cu bunicul ei, avea şaptezeci

şi opt de ani. Marie plecase de-acasă la optsprezece ani şi trăise cu un bărbat în vârstă, care avea să-i facă şi un copil. S-a dovedit şi el un tip violent. Marie l-a părăsit după ce, într-o zi, a legat-o, a violat-o şi a tăiat-o ia picior. Cicatricea de pe genunchi stătea mărturie a acestui incident. Dar când a plecat, Marie nu s-a dus prea departe. Pur şi simplu s-a mutat cu un etaj mai jos, într-un apartament din acelaşi imobil – chiar locul în care fusese ţinută captivă Belinda.

Orele de vizită aproape se terminaseră, dar nu puteam pleca fără a pune o întrebare fundamentală. Cu infinite menajamente, am îndrăznit: „Marie, majoritatea celor care fac ceea ce tu şi Tony i-au făcut Belindei sunt oameni care au trecut prin multe. Mă refer ia faptul că i-aţi vârât tot felul de obiecte în vagin, în rect. Ce s-a întâmplat cu voi în copilărie?”

„Nimic, doamnă Lewis. Nimic”.

„N-ai fost agresată sexual?”

„Am fost violată”.

„Violată? Când?”

„Nu mai ştiu. Pe la douăzeci de ani. Era un străin. Tata m-a găsit inconştientă. A avut grijă de mine”.

Întrebarea următoare era cu certitudine delicată, dar a trebuit să i-o adresez: „Dar tatăl tău? Te-a atins vreodată? Te-a molestat sexual?”

„Nu, doamnă doctor Lewis. V-am spus, nu mi-a făcut nimic”. Şi expresia ei de onestitate ar fi convins pe oricine.

CAPITOLUL 13

Stăteam la biroul meu supradimensionat din mica încăpere pe care o aveam la Bellevue, înconjurată de praf alb. În săptămâna care trecuse, îndârjită de războiul cu dăunătorii, pe care îl tot pierdeam de la o vreme, vârâsem bicarbonat de sodiu în fiecare ungher, în fiecare crăpătură. Acum, o pulbere fină acoperea cărţile şi hârtiile de pe birou, iar când m-am aşezat a trebuit să şterg scaunul mai

întâi. Însă se părea că de data asta învinsesem. Niciun gândac nu mai îndrăznise să-mi taie calea din ziua în care declanşasem ultima ofensivă, iar aparatul de combătut rozătoarele bâzâia undeva într-un colţ, pe o frecvenţă nesupărătoare pentru urechile mele, dar cu destulă eficienţă spre a trimite eventualii şoricei să bântuie prin birourile colegilor. Urma să fiu în siguranţă în spatele stratului de praf alburiu pentru următorii doi ani, până când aveam să ne mutăm.

Restul spitalului, secţiile de medicină, chirurgie şi alte câteva subsecţii ce aveau nevoie de dotare modernă se mutaseră de mult în clădirea cea nouă de alături. Acum se bucurau de coridoarele strălucitoare şi albe ale Noului Bellevue. Duşumelele de acolo semănau cu cele de pe coridoarele lustruite ale penitenciarului din Starke. Secţia de psihiatrie a rămas însă în clădirea veche, mutarea ei la etajele superioare din Noul Bellevue fiind amânată din diverse motive. Ultimul obstacol fusese incidentul cu montarea parchetului care, după ce muncitorii plecaseră, a început să se umfle; elegantele careuri de lemn s-au dislocat şi podeaua a arătat în scurt timp asemenea unor valuri îngheţate pe o mare turbulentă. Îmi amintesc de prima mea vizită în zona unde urma să fie noua noastră secţie. Făcusem greşeala să încaiţ nişte pantofi cu toc şi a trebuit, pentru a ieşi din zona „accidentată”, să mă ţin de pereţi şi să strig după ajutorul colegilor mei care purtau încălţăminte cu tălpi mai stabile. Cei care montaseră podeaua ignoraseră un aspect esenţial, lipind lemnul direct pe betonul rece şi umed. Un an mai târziu, când în fine ne-am putut muta în birourile noastre din Noul Bellevue, linoleumul alb şi mocheta rezistentă care acopereau duşumelele şterseseră orice urmă a parchetului buclucaş.

Vechiul spital de psihiatrie, care funcţionează acum ca adăpost pentru bătrâni, avea şi el farmecul lui: plafoane înalte, duşumele de marmură, scări largi şi somptuoase în

holul central, unde era şi uriaşul candelabru din fier forjat. Nu degeaba Woody Allen a ales clădirea pentru filmările la producţia sa de epocă, *Zelig*.

Îmi amintesc dimineaţa când am coborât din taxi la numărul 31 (chiar vizavi de morgă) şi am descoperit vechiul spital de psihiatrie Bellevue, ca şi strada din faţa lui complet schimbate. Stâlpii felinarelor de vizavi, care din 1979, de când îi ştiam, n-avuseră în vârf decât nişte simple becuri, erau acum împodobiţi cu globuri elegante, din sticlă mată. Data înscrisă pe frontispiciul clădirii, asemenea kilometrajului unei maşini uzate, fusese dată înapoi cu zece ani. În locul autoturismelor aparţinând personalului din spital, parcate de obicei la întâmplare de-a lungul curbei din faţă, era acum un veritabil muzeu cu automobile de epocă, aranjate frumos, una în spatele celeilalte. Chiar şi populaţia se schimbase. În locul doctorilor, al asistentelor sau al vagabonzilor obişnuiţi de prin zonă, umblau acum de colo-colo o mână de oameni lugubri, înveşmântaţi în haine lungi şi negre.

M-am îndreptat către intrare, străduindu-mă să nu par prea uimită de ciudatul peisaj. Atunci l-am zărit. Chiar în faţa vechiului Bellevue, sub fereastra biroului meu, era Woody Allen, îmbrăcat într-un palton din par de cămilă care îi venea mult peste genunchi; stătea acolo, gesticulând către cameramanii ce păreau să-i soarbă fiecare cuvânt. Nu eram mai departe de el decât fusesem de „Bătrânul jilţ”. De la distanţa aceea, puteam vedea că avea într-adevăr părul roşu. Am rămas pe loc, holbându-mă asemenea unei adolescente din anii ’40 care dă brusc peste Frank Sinatra în drumul ei spre dentist. Ciudat e că nimeni nu m-a oprit apoi, când am trecut prin cadru. Nimeni n-a observat când am păşit pe lângă cameraman! şi actori, dincolo de gardul înalt de fier, luând-o pe aleea îngustă care ducea la intrarea proaspăt dichisită. Dintotdeauna mi-a plăcut să mă îmbrac iarna cu fuste

lungi, strâmte, şi ghete înalte. Iar costumaţia mea probabil că se potrivea cu decorul. Abia când m-am oprit în pragul uşii şi m-am uitat în urmă, am zărit mulţimea de doctori, asistente şi tehnicieni în halate albe, înşiraţi peste drum, în spatele îngrăditurii, privind spectacolul prin mijlocul căruia eu tocmai trecusem.

În acea după-amiaza, când am plecat spre casă, am ieşit din clădire şi am văzut că totul dispăruse. Nu mai erau nici globurile de sticlă mată din vârful felinarelor, mă maşinile de epoca; vechea placă de pe îrontispiciu, pe care era înscris anul 1930, îşi reluase locui. Dar evenimentul mi-a rămas în minte şi mi-a dat puterea să lupt mai departe cu toate greutăţile meseriei pe care mi-am ales-o.

Am suâlai pulberea albă de pe notiţele tăcute cu prilejul primei mele întâlniri cu Marie Moore. Studiindu-le, m-am întrebat din nou ce anume putea s-o determine pe o femeie de treizeci şi şase de ani să se lege de un băiat abia intrat în adolescenţă? Cum putuseră amândoi să răpească, să tortureze şi să ucidă o copilă? N-avea niciun sens. Cu siguranţă, Marie şi Tony nu erau nici criminali obsşnuiţi, dar nu erau nici Bonnie şi Clyde. Am încercat să găsesc o logică în ceea ce îmi spusese femeia care îmi semăna fizic atât de bine. Relatarea Mariei fusese confuză. Simptomele şi comportamentul ei nu se potriveau cu nimic din *Manualul de diagnostic*. Aveam tendinţa s-o diagnostichez ca maniaco-depresivă. Excursia ei hazardată în California părea un simptom clar. Mi-am răsfoit notiţele, căutând alte dovezi ale acestui diagnostic. Marie avusese mai multe tentative suicidare, fără motivaţii prea clare. Existaseră de asemenea perioade când femeia declarase că nu mai avea chef să se ridice din pat şi să muncească. Nu părea a fi vorba de o depresie, pur şi simplu se lăsa „îngrijită” de Tony şi Anna Giuseppi, timp în care ea zăcea imobilă şi neajutorată. Ca un copil, făcea atunci doar ce i se spunea.

Anna Giuseppi profita de aceste perioade pentru a se

juca de-a doctorul, în fiecare zi, îşi ducea pacienta la baie, unde Marie, docilă, îşi dădea jos pijamaua, se apleca pe marginea căzii şi îi permitea Annei să-i facă clismă. Uneori, participa şi Tony, care adăuga o doză de sadism procedurii, oricum perverse, bătând-o cu canula peste fese şi obligând-o pe Marie să reţină lichidul până când îi permitea el să-şi golească intestinele... O forţa chiar să stea pe scaun sau pe podea cu canula încă introdusă. Oare cum putea o femeie în toată firea să accepte atâtea torturi şi umilinţe?

M-am străduit să încadrez aceste semne, simptome şi comportamente bizare în tiparele de diagnoză care mi se predaseră la şcoală. Dar nimic nu se potrivea. Dispoziţiile şi comportamentul Manei erau labile. Dar putea fi oare vorba de o disfuncţie bipolară (termenul folosit pe atunci pentru boala maniaco-depresivă)? Nu eram prea sigură. Tratasem destui pacienţi cu această psihoză, iar Marie era categoric diferită de ei. Prin ce, nu puteam spune exact.

Îi promisesem avocatei că „voi verifica" dacă era la mijloc vreo distincţie cerebrală, vreun semn de epilepsie. Fără Jonathan, sarcina n-avea să fie uşoară, dar oricum părea să fie vorba de un caz interesant.

Marie, ca şi Lee Anne, reuşise să producă o cantitate impresionantă de documente medicale. Nu-mi plăcea să mă îngrop în astfel de hârţoage, în fişe şi rapoarte medicale străvechi. Însă trebuia căutat un răspuns la întrebarea: care erau semnele şi simptomele din trecut care îi făcuseră pe unii medici să creadă că Marie suferea de epilepsie? Avusese vreodată o criză?

Ceva se întâmplase cu creierul femeii, nu încăpea nicio îndoială. Rezultatele unei scanări computerizate o arătau limpede. După părerea neuroradiologului, era vorba de o „atrofie severă a lobului frontal, cu lărgirea fisurii interemisferice şi o atrofiere mai slabă a vermisului cerebelului". Marie avea ceva în comun cu Lucky Larson:

amândoi aveau leziuni în acele regiuni craniene care sunt vitale pentru gândire şi controlare a impulsurilor primitive. Dacă aceste leziuni fuseseră provocate de un accident de maşină în care Marie se lovise cu capul de parbriz, sau erau rezultatul unei bătăi cu o bâtă de baseball, de pildă, nu se putea stabili. Ceea ce conta însă era că lobii ei frontali fuseseră grav afectaţi, şi asta cu mult înainte de uciderea Belindei Weeks.

Electroencefalograma Mariei era totuşi normală. Cu un deceniu înainte de crimă, prin 1972, femeia se adresase unui neurolog, plângându-se de obnubilări şi goluri de memorie. Oamenii îi vorbeau de lucruri pe care le spusese sau le făcuse, de locuri unde fusese, fără ca ea să-şi amintească ceva din toate astea, l-a explicat doctorului că tulburările apăruseră cu mult timp în urmă. În copilărie era pedepsită pentru fapte pe care putea jura că nu le făcuse. Jucăriile sau hainele altor copii erau găsite în camera ei, iar ea insista că nu le luase. Colegii de joacă o considerau o hoaţă.

Marie i-a povestit neurologului despre episoade în care comportamentul ei era atât de violent şi incontrolabil, încât asta o făcuse să-şi piardă slujba pe care o avea la compania de telefoane. Uneori, a spus ea, se trezea cu chiloţii uzi. Dată fiind această descriere, în ciuda EEG-ului normal, medicul a conchis că e vorba de epilepsie şi a prescris medicaţia ca atare. A încercat, unul după celălalt, apoi concomitent, medicamente precum fenobarbital, dilantin sau mysolin, dar nimic n-a ajutat-o. Marie a continuat să se plângă de alte şi alte simptome: ţiuit în urechi, leşinuri, amorţeli pe o parte a corpului, mers greoi. În cele din urmă, neurologul, frustrat, a decis că problemele Mariei erau mai degrabă de natură emoţională decât neurologică. Notele lui reflectă incertitudinea privind cauzele ciudatelor simptome. Diagnosticul aproximativ pe care ha dat a fost: „leziuni psihomotorii vs.

simptome psihosomatice”. El i-a sistat pacientei medicaţia pentru epilepsie şi a îndrumat-o, cu tact, către un psihoterapeut. Fiica Mariei, Debbie, a fost probabil un clinician mai bun decât toţi doctorii la un loc, Când maică-sa a intrat într-una din obişnuitele ei stări amnezice, Debbie i-a spus: „Mamă, parcă eşti hipnotizată”.

Cu cât studiam mai mult vechile rapoarte şi fişe medicale, precum şi notiţele mele de la prima întâlnire cu Marie, cu atât înclinam să cred în diagnosticul iniţial al neurologului. Mi se părea foarte probabil ca femeia să sufere de leziuni psihomotorii, care puteau explica pierderile de memorie, episoadele de violenţă incontrolabilă sau incontinenţa urinară. EEG-ul normai n-avea nicio semnificaţie – jumătate din electroencefalogramele pacienţilor epileptici ies absolut normale. Dacă leziunea era destul de profundă, un EEG de suprafaţă n-avea cum să detecteze activitatea electrică anormală cauzată de ea.

Când am expertizat-o pe Marie Moore, reperele mele referitoare la diagnostic includeau tulburări precum schizofrenia, disfuncţia bipolară sau leziuni psihomotorii. Nu mă puteam gândi la multiplă personalitate, căci formaţia mea, asemenea zidurilor unui turn de fildeş, nu-mi dădea voie să trec dincolo de anumite scheme. Dacă am învăţat ceva din cazul Mariei Moore a fost faptul că aceste turnuri de fildeş au nevoie de mai multe ferestre, de o mai bună aerisire.

Mai aveam de onorat o promisiune, îi făgăduisem avocatei Mariei că voi „verifica” cum stau lucrurile cu personalitatea multiplă. Mi-am pus deoparte notiţele şi am căzut pe gânduri: îmi asumasem o sarcină ce părea imposibilă – să explorez un fenomen inexistent. Avocata putea să-mi ceară la fel de bine să studiez ritualul de împerechere la pasărea phoenix sau structura hormonală a lui Peter Pan.

În 1984. eram probabil singurul om matur din Statele Unite care nu citise nici *Cele trei feţe ale Evei*, nici *Sybil*. Pentru că îmi lua atât de mult timp să parcurg o carte, trebuia să fiu foarte selectivă. Când plecam în vacanţă şi îmi puteam permite luxul de a citi cărţi de ficţiune, îmi alegeam mai degrabă romane de spionaj – Ken Follett, John le Carré. În mintea mea, *Cele trei feţe*... sau *Sybil* se situau undeva între fantasy şi science fiction, şi nici unui din aceste genuri nu mă interesa. În afară de mine „mai era o excepţie – Marie Moore; nici ea nu citise cele două cărţi, fapt care ne făcea să semănăm încă şi mai mult.

Un coleg, căruia îi împărtăşisem îndoielile mele referitor la diagnostic, mia sugerat să folosesc hipnoza. Mi-a spus că, în cazul în care exista încă o personalitate, era foarte probabil ca aceasta să-şi facă apariţia sub hipnoză. Ştiam însă că tribunalul privea cu suspiciune astfel de practici, ca şi eventualele descoperiri făcute în acest mod. Şi oricum, chiar dacă aş fi vrut să urmez sugestia amicului meu, n-aş fi putut, căci habar n-aveam cum se induce hipnoza. La Yale, în anii în care am studiat eu şi Jonathan, nu se pomenea de hipnoză (aşa cum nu se făcea referire nici la multipla personalitate); pe atunci era la modă psihanaliza şi, cum Freud renunţase la hipnoză, aşa făcuseră şi cei de la Yale.

Influenţa psihanalizei se răspândise chiar şi în cadrul facultăţii de drept. Anna Freud fusese invitată să predea un curs acolo şi, pentru că tocmai atunci lucram la proiectul unui test de măsurare a capacităţii unei persoane de a stabili relaţii intime, am urmat şi eu, cu mult entuziasm, seminariile despre psihanaliză şi lege.

Eram fascinată, nu de ceea ce preda, ci de ea ca persoană. Era o femeie micuţă, având nu mai mult de un metru cincizeci, cu părul cenuşiu şi ondulat. Se îmbrăca cu tricouri de bumbac şi fuste lungi, negre sau bleumarin. Nu era frumoasă, şi totuşi, din clipa în care intra pe uşa clasei

şi până când ieşea, nu-mi puteam dezlipi privirea de la ea. Mai rar atâta seriozitate şi profunzime în felul de a te concentra asupra interlocutorilor. Când nu era de acord cu vreo opinie, ochii îi fulgerau – dar totdeauna îi lăsa şi pe ceilalţi să se exprime.

La un moment dat, am descoperit că Anna Freud locuia chiar în clădirea unde se afla apartamentul meu. Mei, cu care eram logodită pe vremea aceea, a sugerat s-o invităm la ceai. Ea a refuzat, dar nota graţioasă de regret din vocea ei mi-a rămas şi acum întipărită în minte.

Deşi refuzase invitaţia mea la ceai. a acceptat-o pe cea a lui Mei de a vizita centrul de tratament Highland Heights, unde lucra ca medic de ani de zile. Era o instituţie catolică şi, la vremea vizitei doamnei Freud, măicuţele care predau acolo purtau veşminte lungi şi negre. Aveau pe cap bonete complicate, sub care de-abia li se vedea chipul. Pe drumul de întoarcere, după o dimineaţă plină de conferinţe şi prezentări de cazuri, Miss Freud s-a întors către Mei şi i-a mărturisit că fusese una din cele mai interesante experienţe ale şederii ei în New Haven. „M-am simţit cu adevărat foarte bine acolo”, s-a confesat ea.

„Chiar aşa? Ce v-a plăcut cel mai mult?” a întrebat Mei, încântat, aşteptându-se ca ea sări fost impresionată mă; ales de faptul că centru! folosea metoda ei, „profilul metapsihologie”, pentru conceptualizarea problemelor şi nevoilor copiilor.

„Mi-au plăcut hainele lor”, a spus ca, „Pentru prima oară nu m-am mai simţit stânjenită”. Mei a privit-o şi a sesizat cât de mult semănau veşmintele sobre ale doamnei Freud cu cele ale măicuţelor.

Nu ştiam prea bine cum anume aveam să „verific” ce era cu personalitatea multiplă, dar, în orice caz, nu voiam să tiu singură în acel moment. L-am luat, prin urmare, pe unul dintre ofiţerii care lucrau la cazul Mariei, rugându-l să mă însoţească la închisoare şi să asiste la interviu.

Am început cea de-a doua întrevedere cu Marie prezentându-i-l pe poliţist, Apoi, neştiind prea bine ce să fac, am lăsat-o pe ea să conducă discuţia. A adus vorba despre tatăl fiicei ei, octogenarul care locuia mai sus, în acelaşi imobil cu ea.

„Mă obliga să fac sex, chiar şi atunci când n-aveam niciun chef... Mă punea să mă aplec, voia să facem sex anal... Era obsedat... Mă poza goală. Ţinea fotografiile într-un seif... A trebuit să fugim de el". Acum, retrospectiv, aceste ultime cuvinte ale ei îmi revin în minte: „Să fugim de ei". La cine se referea – ea şi mai cine? însă în 1984, acest detaliu a trecut neobservat.

„La început, tata nu mi-a acceptat copilul", a continuat ea. Îmi închipui că niciun părinte n-ar fi prea încântat să afle că singura fiică urma să aibă un copil cu un bărbat de două ori mai în vârstă. Nu mi-a trebuit prea mult ca să-mi dau seama că decizia Mariei de a se combina cu bătrânul avea ca resort asemănarea lui cu tatăl ei. Multe femei normale aleg să se mărite cu bărbaţi amintind de figura tatălui. Am refuzat să dau prea mare importanţă acestei legături a Mariei, care a durat doar câteva luni, din mai până în decembrie. Gândeşte-te la Picasso sau la Casals, m-am spus» Dar, în ciuda eforturilor mele de a privi totul fără prejudecăţi, gândul la relaţia tinerei fete cu bătrânul acela sadic mă îngreţoşa.

Gândurile Mariei s-au întors la sex. A început să vorbească despre nişte unchi care „mi-au făcut avansuri", „au încercat să mă sărute", „mi-au dat întâlnire în hoteluri". Unul dintre unchi, a povestit ea, „era impotent. Ne-a spus când am fost în Florida". Din nou, n-am întrebat ce sens avea acest „ne-a spus", despre cine era vorba.

Când pomeneam despre maică-sa, Marie expedia subiectul cu comentarii scurte, de genul: „Mama nu era prea isteaţă" sau: „Îi era frică de tata". Asta o ştiam deja. Tatăl ei refuzase să-şi lase nevasta să stea de vorbă cu

mine între patru ochi, iar femeia nici nu crâcnise.

„Spune-mi mai multe despre tatăl tău”, am riscat eu, adăugând: „Era iute ia mânie?”

„Îşi pierdea cumpătul uneori”.

„Când bea?”

„Nu neapărat. Trântea uşile, se înroşea. Mama spunea că avea chef să facă sex… Cred că o obliga s-o facă atunci când mama nu voia… Totdeauna i-a fost frică de el. Când m-am întors din California, avea o vânătaie mare pe umăr. A venit şi a locuit cu mine o vreme… El parcă înnebunise”.

Cuvintele ei îmi treceau iute pe lângă urechi, când deodată, ca din senin, a venit remarca: „O dată m-a chemat în pivniţă şi mi-a spus: «Sunt bărbat, am şi eu nevoile mele»”.

Am încercat să nu-mi trădez curiozitatea. „Şi tu ce ai făcut?”

„I-am spus să se ducă la mama”.

„Şi el ce a zis?”

„Mi-a zis că mama are pe altcineva”.

Deci taică-su îi vorbise despre sex. Mi-am pus întrebarea dacă aceste tânguiri lamentabile ale unui bătrân frustrat o împinseseră pe Marie în braţele adolescentului. Părea cam improbabil.

Marie începu să vorbească apoi despre Tony, descriindu-i în detaliu pornirile sadice, torturile la care îi supunea – pe ea şi pe ceilalţi rezidenţi ai imobilului din Madison Avenue 989.

„A luat o dată un ciocan şi s-a dus s-o lovească pe Belinda… «Trebuie să-i elimin p-ăştia», a zis. L-am întrebat dacă avea de gând să-i omoare”.

„Ce ai făcut atunci?”

„Cred că nu mai ştiam de mine”. A tăcut un timp. „Apăruse Billy, mi se pare”.

În sfârşit, Marie îmi oferea ocazia de a aborda

subiectul. Am întrerupt-o, întrebând: „Cum a venit Billy? Ce l-a făcut să apară?”

„Nu sunt sigură. Uneori Tony spunea: «Cheamă-l pe Billy». Şi el venea”.

Am rămas nemişcată, încercând să-mi dau seama care trebuia să fie următoarea mea mişcare. În cele din urmă, am întrebat: „Oare Billy ar sta de vorbă cu mine?” Ma simţeam ca o idioată. Parcă aş fi întrebat dacă Moş Crăciun o să-mi răspundă la scrisoare sau dacă Zâna Măseluţă o să-mi pună bani sub pernă.

„Nu ştiu”. Era dar că Mariei nu-i păruse chiar atât de stupidă întrebarea mea.

„Ai ceva împotrivă dacă vorbesc cu el?”

„Nu”.

„Bun. Hai să încercăm”.

M-am lăsat pe spătarul scaunului, am tras aer în piept şi apoi am rostit; „Cheamă-l pe Billy”.

Am aşteptat. Poliţistul aştepta şi el. Marie, aşijderea.

Nu s-a întâmplat nimic.

„Să mai încercăm o dată”, am sugerat eu, silindu-mă să par încrezătoare şi optimistă. Încet şi clar, am repetat: „Cheamă-l pe Billy”.

Apoi am aşteptat cu toţii.

Dar, din nou, nimic. Începusem să mă simt ridicolă. Rar, calm, cu un aer autoritar, am rostit cuvintele magice pentru a treia oară: „Cheaaamă-l pe Biitlly!”

În zadar.

A fost un eşec. Miracolul nu s-a produs.

Nu mai avea niciun rost să-l ţin acolo pe poliţist. Era evident că nu urma să fiu atacată de o altă personalitate, una violentă. Nici măcar nu se întrevedea ocazia de a face cunoştinţă cu ea. Nu exista aşa ceva. Dar îmi ţinusem promisiunea. „Verificasem” dacă nu cumva era vorba de vreo disfuncţie de tip personalitate multiplă. Acum puteam trece mai departe, l-am spus ofiţerului că poate pleca. N-

aveam nevoie de protecţie. Poliţistul a ieşit, urmând să se întoarcă la ora cinci ca să mă ducă acasă.

Am petrecut orele ce au urmat vorbind cu Marie despre căminul său neobişnuit şi despre influenţa ciudată pe care Tony o avea asupra tuturor, mai ales asupra ei. Tony o ameninţase că o va da în vileag, că va spune autorităţilor despre schimbările ei stranii de comportament. El a convins-o că, dacă se va afla de transformările ei, Debbie (la care Marie ţinea foarte mult) avea să-i fie luată şi dată spre adopţie.

În răstimpul a ceea ce credeam că va fi ultima oră din această a doua întâlnire cu Marie, am încercat să lămuresc ce a fost cu misterioasa călătorie a ei în California. Din fişa medicală, ca şi din referinţele psihoterapeutului său, era evident că prezenţa la concursul „Preţul corect" nu fusese singurul motiv ai plecării. Marie voise să fugă de-acasă. Odată ajunsă în California, chiar îşi găsise o locuinţă, unde veniseră să i se alăture mal mulţi din rezidenţii de pe Madison 989 – Anna Giuseppi, Debbie şi încă alţi câţiva. Apăruse chiar şi Billy. Marie a spus că o femeie pe nume Helen o tortura cu clismele, încercând s-o ucidă. Helen o legase de pat, imobilizând-o. Apoi o luase prizonieră pe Anna şi încercase* s-o omoare. Sau Anna încercase s-o ucidă pe Helen? Nu, de fapt Marie voia s-o omoare pe Helen. Cineva încercase să se* sinucidă acolo. M-am străduit în zadar să înţeleg ceva din această poveste sado-masochistă fără cap şi fără coadă. Nu mai înţelegeam nimic, cine ce îi făcuse şi cui, dar, după o oră de ascultat, nici nu-mi mai păsa. Mă întrebam cum reuşise femeia asta să intre, mereu şi mereu, în tot felul de necazuri. Nimerea tot timpul în aceleaşi situaţii de care încerca să scape. Îmi amintesc de vorbele unui profesor al meu căruia i-am mărturisit, într-o perioadă mai depresivă din ultimul an, că abia aştept să părăsesc Cambridge-ul. Mi-a spus simplu: „Da, numai c-o să pleci cu tine cu tot". Marie plecase cu

sine însăşi în California. În acel moment, nu ştiam că o mai însoţise cineva.

Am respirat uşurată când, la cinci fix, poliţistul a vârât capul pe uşă, exclamând: „E timpul să mergem!” în vreme ce-mi strângeam lucrurile şi mă pregăteam de plecare, i-am spus Mariei că aveam de gând să mă întorc, să mai stăm de vorbă. Acum, că terminasem cu Billy, mă puteam concentra asupra problemelor reale; trebuia să aflu mai multe despre tulburările Mariei, să înţeleg mai bine consecinţele neurologice ale numeroaselor sale leziuni craniene.

Mi-am adunat hârtiile şi instrumentele de scris şi am dat să mă ridic, când, aproape în şoaptă, Marie mi-a cerut: „Nu pleca. Mai am ceva să-ţi spun”. M-am aşezat din nou. Poliţistul mai putea să aştepte. Marie m-a privit prin lentilele groase ale ochelarilor. Ceva îi stătea pe limbă. Am aşteptat.

După un minut sau două, am dat din nou să mă ridic. „Nu-ţi face griji, Marie. Am să mă întorc. O să avem timp destul ca să stăm de vorbă”, am asigurat-o eu.

Marie a continuat să se holbeze la mine, dar părea că nu mai poate să vorbească. Ochii i se măriseră, încercând parcă să exprime ceea ce buzele nu puteau. Pe un ton rugător, a repetat: „Nu pleca. Am ceva să-ţi spun”.

Am rămas pe loc, aşteptând. „Ce e, Marie? Ce vrei să-mi spui?” Am stat acolo, răbdătoare, hotărâtă să-i acord tot timpul de care avea nevoie. S-au scurs un minut, două, trei. Am aruncat o privire către ceas. Era trecut bine de cinci, şi poliţistul mă aştepta.

În cele din urmă, a trebuit să accept faptul că Marie n-avea de gând să-mi împărtăşească acel secret pe care se străduia atât să mi-l spună. „Nu – îi face griji, Marie. Ma voi întoarce”. Era dar că nu se mai putea întâmplă nimic în acea zi. Mi-am luat lucrurile şi m-am îndreptat spre uşă. Am pus mâna pe clanţă.

Brusc, din spatele meu s-a auzit o voce al cărei timbru nuri voi uita niciodată. O voce răguşită. Bărbătească. Şi avea nuanţa aceea ameninţătoare a unui animal care e gata să atace. Groase, guturale, au venit din nou cuvintele deja ştiute: „Nu pleca. Am ceva să-ţi spun”. Am rămas nemişcată. Mâna îmi era încă lipită de clanţă, Am simţit părul ridicându-mi-se pe braţe şi m-am cutremurat. Apoi, încet, ca şi cum m-aş fi ferit să aţâţ fiara din spatele meu, m-am întors şi am privit.

Marie dispăruse. În locul ei, cu genunchii depărtaţi, coatele îndoite şi mâinile înfipte în şolduri, stătea un dur. După o secundă sau două, şi-a ridicat mâna dreaptă din şold şi a întins-o către mine. „Salut”, a spus răguşit, l-am luat mâna şi i-am scuturat-o.

„Billy?” am şoptit.

A încuviinţat din cap.

Am rămas holbându-mă. Apoi m-am întors, am scos capul pe uşă şi ham chemat pe poliţistul ale cărui nume şi chip nu mi le mai amintesc, „Cred că ar fi mai bine să vii înapoi. A apărut cineva”.

CAPITOLUL 14

Îmi amintesc că „Billy” a dat mâna cu poliţistul. Imaginea lui Billy îmi este cât se poate de clară. Cât despre ofiţer, îmi aduc aminte doar de braţul pe care i-a întins către Billy. Restul mi s-a şters din minte – chipul, statura, vârsta, chiar şi numele lui. Billy umplea încăperea, prezenţa lui eclipsând orice altceva, l-am văzut faţa dură şi expresia ferma, autoritară. Ochii blânzi, rotunzi, larg deschişi ai Mariei dispăruseră, lăsând loc unei priviri care mă măsura, întunecată şi rece. Intensitatea ei m-a făcut să mă felicit pentru ideea de a-l convoca şi pe poliţist.

„N-ai o ţigară?” a spus Billy. Însă nu era o întrebare, ci un ordin. Ofiţerul a căutat în buzunarul cămăşii şi a scos un pachet desfăcut.

„Şi un foc㔔.

A ieşit la iveală şi o brichetă, pe care poliţistul a aprins-o şi a întins flacăra. Billy a tras cu putere în piept şi capătul ţigării a licărit.

Billy a tras mai multe fumuri, ţinând ţigara între degetul mare şi arătătorul mâinii stângi.

„Ştii cine sunt?” am întrebat, uşurată să descopăr că eram totuşi în stare să vorbesc. Billy a aşteptat să-l lămuresc. Dacă stătuse în umbră, ascultând discuţia mea cu Marie, n-a lăsat să se vadă asta.

„Sunt medicul Mariei, doctor Lewis”. N-am primit niciun răspuns. „Avocatul ei m-a angajat să văd dacă îi pot fi de vreun ajutor”. Billy a încuviinţat din cap. Mingea era evident în terenul meu. I i-am prezentat şi pe poliţist, menţionând că şi el se ocupa de cazul Mariei. A încuviinţat din nou. Mingea era încă la mine. Am încercat o pasă uşoară.

„Spune-mi, Billy, cât de bine o cunoşti pe Marie?”

„O cunosc foarte bine”, a venit, după o vreme, răspunsul.

„Adică?” am plusat, străduindu-mă să-mi ascund frica şi tensiunea din voce. Trimisesem mingea în terenul lui Billy şi aşteptam pasa.

„Ştiu totul despre ea”, mi-a răspuns el.

M-am grăbit să menţin balonul în aer.

„Câţi ani avea când ai apărut tu?”

„Era mică”.

„Cât de mică?”

„Avea vreo doi-trei ani”.

„Doi-trei ani…” Nu pot să sufăr psihiatrii care nu fac decât să repete ultimele cuvinte ale pacienţilor, de parcă ar dori să se arate superiori. Însă în clipa aceea era singurul lucru la care m-am putut gândi. Spre surpriza şi încântarea mea, repetiţia aceasta n-a pus totuşi capăt schimbului de replici.

„Poate patru. Înainte de a merge la grădiniţă”.

„Minunat!” Acum eram prea deschisă, prea prietenoasă. Pur şi simplu nu reuşeam să găsesc tonul potrivit şi străduinţa mea îmi amintea de eforturile pe care le făceam de fiecare dată, şi eu şi Jonathan, de a ne îmbrăca cum se cuvine atunci când ne întâlneam cu deţinuţi! condamnaţi la moarte. Eram fie prea protocolari, fie prea hippy.

Am continuat, sperând că, treptat, tonul vocii mele se va normaliza. „Ştii, Billy, îmi pare aşa de bine că o cunoşti pe Marie de când era mică. Pentru că, vezi tu, ea nu-şi aminteşte mai nimic despre anii copilăriei. Poate ca tu ne vei ajuta în privinţa asta”. (Era parca mai bine acum, începeam să mă relaxez.) El a încuviinţat din cap. N-avea de gând să vorbească din proprie iniţiativă, dar, oricum, simţeam că urma să accepte să răspundă întrebărilor mele. Nu-mi era prea clar cât avea să dureze jocul sau dacă Billy urma să se mai întoarcă vreodată, după discuţia asta. În definitiv, nu se arătase timp de luni de zile. Putea fi deci unica mea şansă de a afla ceva despre trecutul Mariei. Ca urmare, cu riscul de a-l alunga şi a-l pierde definitiv, am pus toate întrebările pe care le aveam de pus. „Marie mi-a mărturisit ca tatăl ei a chemat-o în pivniţă şi i-a zis: «Sunt bărbat. Am şi eu nevoile mele.» Mi-a spus de asemenea că n-a fost molestată sexual. Spune-mi, Billy, tatăl ei s-a dat vreodată la ea?”

În încăpere s-a aşternut liniştea, Billy s-a foit o vreme în scaun, apoi m-a privit direct în ochi.

„Bineînţeles că da”, a mârâit el – însă, din cine ştie ce motiv, nu mai mi-era frica. Ceva din tonul sau din expresia lui Billy mi-a stârnit mai degrabă o teribilă tristeţe.

„Ce s-a întâmplat?” am întrebat. Bărbatul, fiara, acest bărbat-tiară din corpul unei femei m-a fixat pătrunzător şi am simţit brusc că ştiam de undeva acel chip… Mi-am dat seama că mai văzusem expresia aceea. Era un portret făcut din cuvinte, dar îmi era familiar. Mă

uitam la Billy, dar peste figura lui se suprapuneau fragmente şi imagini dintr-un poem de Yeats pe care-l citisem în liceu.

Ceea ce auzeam era povestea coşmarului unu: copilaş neajutorat. Ce vârstă spusese Billy? Doi, trei ani? Poate patru? După această revelaţie, n-aveam să mai privesc niciodată oamenii ca înainte. Inocenţa mea, provenită din ignoranţă, urma să se risipească şi aveam să aflu despre fiinţa umană lucruri de care nu auzisem nici în facultatea de medicină, nici în perioada rezidenţialului meu ca psihiatru – lucruri pe care cei mai mulţi dintre noi ar prefera să nu le afle.

„Bineînţeles că i-a tras-o. Încă de la patru ani. Atunci a început".

„Ce a început?"

„Lua creioane", a spus Billy rânjind, „şi i le baga în vagin sau în rect".

„L-a făcut asta o singură dată?"

Billy m-a privit cu un rictus. „O făcea de patru ori pe săptămână. Maică-sa se ducea la muncă, iar ei rămânea cu ea acasă, îi baga şi degetele".

Billy a tăcut şi m-a privit în ochi. Am încercat să par neutră – interesată dar neutră. Nu voiam să par şocată (cum eram de fapt), de teamă să nu-l întrerup. Şi nici exagerat de interesată, pentru a nu risca să-i încurajez eventualele fabulaţii. Billy a continuat: „Îi făcea baie şi atunci şi-o scotea. Pe urmă, şi-o punea între picioarele ei. Spunea: «Să nu-i povesteşti mamei ce facem noi». Pe urmă îi aducea cadouri. O mulţime de cadouri, jocuri, păpuşi, bani".

Billy s-a oprit.

„Dar au făcut vreodată sex?"

„Îşi punea vaselină pe penis. Îi punea şi ei în vagin. Şi l-o băga. Ea sângera. Avea numai zece ani. Sângera aşa de tare. Încât a trebuit să-şi schimbe chiloţii. i-a spus mamei

cad venise menstruaţie. Dar nu era asta. Abia pe la dolşpe ani i-a venit”. Din – nou Billy a făcut o pauză. Se gândea, vorbea către sine: „Uneori făcea sex cu mine. Aşa nu-i mai făcea ei râu”.

„Cum e posibil?” am întrebat. „Tu eşti băiat”.

„Eram într-un corp feminin”, a venit răspunsul logic ai lui Billy.

„Vrei să spui că tatăl Mariei a avut relaţii sexuale cu ea? Cu tine, adică?” Nu eram sigură ce voiam să întreb.

„Bineînţeles”, a răspuns el rostind cuvintele rar, răguşit, „Când era elevă, probabil pe la zece ani, a venit în camera ei, ha spus: «Vreau să fac mai mult pentru tine, Marie, dar şi tu trebuie să fac: mai mult pentru mine.» A dus-o în baie”.

„Unde era mama ei?” am întrebat, ca să mă asigur că nu era o invenţie.

„Mama ei? Lucra, Muncea la Hannibal Electronics, Lucra de la şapte dimineaţa la şapte seara. Era toată ziua plecată de-acasă”.

Acum vocea îl devenise crudă.

„Aşa că a dus-o în baie. i-a spus: «O să te rog doar să-ţi scoţi chiloţeii.» Voia să fie drăguţ şi blând, «N-o să fie greu. O să punem vaselină»”.

„Şi ce s-a întâmplat?”

„Treptat… Treptat, după o vreme, a reuşit să intre în ea”, Apoi, ca şi cum ar fi fost vorba de un detaliu nesemnificativ, Billy a adăugat: „Marie a făcut un avort în 1972, Ştii, s-a dus la o clinică din New York”.

„De ce a făcut avort?” am întrebat. „Marie mai avea la vremea aceea un copil, De ce n-a mai vrut unul?”

Billy m-a privit cu o expresie dispreţuitoare. Cum puteam fi atât de tâmpită?

„A făcut avort deoarece credea că era copilul tatălui ei”.

Astfel am aflat că relaţia incestuoasă a Mariei, care a

început la vârsta de doi-trei ani, poate patru, a continuat şi la maturitate. Abia plecarea ei în California i-a pus capăt. Acum simptomele Mariei începeau să aibă o logică, Din momentul avortului, începuse să aibă „scăpări”, momente când nu mai ştia de ea, pe care doctorii le puseseră pe seama unor episoade epileptice. Cam pe atunci a început să meargă la medici, să se plângă de amorţeli, de dureri de cap, chiar de paralizii, A mat intervenit şi altceva. Marie îmi spusese că, în 1972, a fost violată de un străin. Când s-a trezit, ha văzut pe taică-su, care apoi a avut grijă de ea. Anii aceştia coincideau cu perioada în care tatăl ei îl luase nu mai puţin de trei maşini. Miza era acum mat mare. Tăcerea nu mai putea fi cumpărată cu jucării.

„Maică-sa a ştiut? Vreau să spun, a aflat vreodată ce făcea tatăl Mariei?”

„Normal că a aflat» Ştiu pentru că maică-sa striga la el: «Las-o în pace. Mă ai pe mine»”.

Deci ăsta era motivul pentru care tatăl refuzase s-o lase pe nevastă-sa să stea de vorbă cu mine, De aceea femeia devenise atât de confuza şi incoerentă când încercasem să-i vorbesc în prezenţa soţului ei.

Billy îşi interpretase rolul Terminase acum. Astăzi, dacă mi s-ar mai întâmplă una ca asta, aş acţiona altfel. Aş şti mai multe şi aş zăbovi pentru a-i mulţumi sincer lui Billy, nu doar pentru toată suferinţa pe care o luase asupra lui pentru a o cruţa pe Marie, ci şi pentru curajul de a-mi acorda încredere. Însă atunci, tot ce mi-a trecut prin cap a fost să o chem din nou pe Marie şi să-i comunic ce îmi spusese Billy.

„Mi-a făcut mare plăcere să stau de vorbă cu tine, Billy, dar acum trebuie să discut cu Marie”, i-am explicat. Fusese atât de reticent să apară, încât mi-am închipuit că abia aştepta să plece.

Însă el m-a privit în sila şi a mârâit: „Nu se poate”.

„Ce vrei să spui, Billy? *Trebuie* să vorbesc cu Marie”.

„N-o să te las”.

Era evident că lui Billy îi plăcea jocul. A zâmbit, însă nu era vorba de un zâmbet prietenesc. Era rânjetul tânărului Caligula care tocmai începea să se bucure de puterea lui. Am descoperit de atunci că personalităţile complementare violente sunt de obicei caricaturi ale răului; ele sunt personaje formate în mintea unor copii chinuiţi, pentru a le prelua suferinţa şi a-i apăra împotriva duşmanilor reali sau imaginari. Ele personifică puterea, curajul şi voinţa necesare unui copil torturat pentru a supravieţui; ele păstrează de asemenea amintirile. În orice caz, sunt creaţii ale minţii copilului. Însă atunci, în 1984, am văzut în faţa ochilor doar un tânăr nesuferit care era hotărât să-mi zădărnicească eforturile de a o ajuta pe Marie.

Şi ştia exact cum să mă intimideze.

„Îţi dai seama că aş putea s-o ucid”.

„Ce ai spus?”

„Am spus că aş putea s-o ucid. S-o omor pe Marie”.

„Cum adică?”

„Aş putea s-o conving să ia nişte pastile. Am mai făcut-o şi înainte”. S-a oprit şi a zâmbit. Marie îmi vorbise despre tentativa ei de a se sinucide cu fenobarbital. „Aş putea s-o fac să se spânzure”, a ameninţat el.

Acum chiar că eram speriată. „Ah, Billy, nu face asta. Te rog, promite-mi că n-o s-o faci”, l-am implorat. Dar Billy a refuzat să-mi promită ceva.

„Billy, lasă-mă să vorbesc cu Marie”, m-am rugat eu. Dar el a rămas de piatră. Chemasem spiritul cel rău, iar acum nu mai puteam să-l vâr la loc în lampă. În disperare de cauză, am încercat tehnica învăţată de la Marie. Am tot repetat încontinuu cuvintele: „Cheam-o pe Mane. Cheam-o pe Marie”.

Am văzut chipul din faţa mea transformându-se încet, îmblânzindu-se; Marie se întorsese. Şi-a scos ochelarii şi,

ca un copil, s-a frecat la ochi cu pumnii, de parcă s-ar fi trezit după un pui de somn.

Programul de vizită se încheiase, în vreme ce gardianul mă îndemna din uşă să termin, m-am străduit să-i povestesc cât mai pe scurt Mariei ce se întâmplase în absenţa ei. Pentru că în mod evident fusese absenta în timpul discuţiei mele cu Billy. Când i-am cerut să-mi promită că nu se va sinucide, m-a privit mirată. De ce îi ceream aşa ceva? Doar n-avea nicio intenţie să-şi pună capăt zilelor. Nu mai era timp să-i explic despre ameninţările lui Billy. Nu cu mult după aceea, mi s-a spus că gardienii găsiseră în celula ei un instrument ascuţit din plastic şi se temuseră că avea de gând să-şi facă rău.

În drum spre casă, stând în maşină lângă poliţist, m-am gândit la evenimentele din acea zi. Eram mulţumită. Îmi ţinusem promisiunea făcuta avocatei Mariei – „verificasem" ce era cu personalitatea multiplă. Îi eram de asemenea recunoscătoare ofiţerului fiindcă mă însoţise – nu atât pentru protecţie, cât mai degrabă fiindcă fusese martor la ce se întâmplase. Ştiam sigur că, fără el, nimeni nu m-ar fi crezut.

Cum mă puteam aştepta ca un judecător sau un juriu să creadă într-un fenomen de care şi eu, ca psihiatru, mă îndoisem până de curând? Singurii martori ai tragicei copilării a Mariei erau părinţii ei. Mama ei puteri fi o sursă de informaţii, însă tatăl refuzase să-i permită să discute singură cu mine. Existau, desigur, mai mulţi martori ai transformărilor dramatice ale acuzatei, dar locatarii din Madison Avenue 989 n-aveau de gând să-i sară în ajutor femeii care îi terorizase.

Astăzi, la zece ani mai târziu, ştiu ce ar fi trebuit să fac atunci. Personalităţile complementare lasă peste tot dovezi ale existenţei lor. Jonathan şi cu mine am descoperit între timp că pot fi găsite indicii ale personalităţii multiple în toată copilăria pacienţilor. Rapoarte ale profesorilor,

note de la asistenţa socială, fişe medicale, scrisori către prieten: şi rude, jurnale, desene – toate constituie piese dintr-un puzzle? şi ele, adunate, întregesc tabloul unei minţi divizate, adesea fragmentate… Cataloagele atestă capacităţi şcolare foarte fluctuante. Lucrări şi teme din aceeaşi săptămână sau lună arata de parcă ar fi fost făcute de elevi cu totul diferiţi. În jurnale, scrisul poate varia fundamental de la o zi la alta. Uneori e scrisul unui dreptaci, alteori al unui stângaci. Şi stilul desenelor e de multe ori diferit. Într-o zi pare mâzgăleala unui preşcolar, iar în ziua următoare demonstrează priceperea unu: adult. Carnete de conducere, bilete de internare în spital, cereri de angajare sau scrisori către prieteni ori familie dau la iveală semnături diferite/chiar şi nume diferite. Acestea constituie dovezi necesare pentru a demonstra că distincţia numită personalitate multiplă a existat cu mult înainte ca acest diagnostic să fie luat în seamă.

Vechile fişe medicale pot fi nişte comori de informaţie despre maltratări sau abuzuri: accidente sau răniri inexplicabile; boli ciudate, fără cauze aparente; repetate infecţii urinare; dureri şi sângerări rectale. (Când scriu asta, mă gândesc ia Lee Anne şi mă întreb cât de multe or fi fost aspectele pe care, la timpul respectiv, eu şi Jonathan le-am ignorat)

Prieteni. Cunoştinţe. Patroni. Când familiile nu vor să vorbească, uneori pot fi de ajutor străinii de prin preajmă, care au observat schimbările de dispoziţie, nestatornicia, scăpările de memorie. O dată am avut un pacient suferind de personalitate multiplă care, trecând în personalitatea complementară, a luat brusc avionul de Las Vegas împreună cu o fată găsită pe stradă. Nimeni, nici şeful lui, n-a ştiut unde a fost plecat. O săptămână mai târziu, îmbrăcat în obişnuitul său halat de laborator, omul s-a întors la lucru, fără a mai ţine minte nimic din evenimentele săptămânii care trecuse. A rămas buimac

când şeful i-a spus ca îl concediază. În mintea lui, era convins că nu lipsise nici măcar o singură zi. Patronii îşi amintesc de obicei astfel de episoade.

Pe scurt, există numeroase căi prin care un clinician priceput se poate documenta în mod obiectiv când e vorba de un pacient cu multiplă personalitate. Din nefericire, în 1984, când am studiat cazul Mariei, nu eram doar nepricepută, eram de-a dreptul ignorantă.

Primul lucru pe care l-am făcut când m-am întors la Bellevue a fost să mă duc la bibliotecă şi să caut tot ce se scrisese despre acest subiect. Am descoperit că numărul cazurilor clinice descrise în literatura de specialitate nu-l depăşea pe cel al degetelor de la o mână. I-am căutat pe cei care publicaseră materiale despre personalitatea multiplă şi doi dintre ei au răspuns apelului meu. Secretara unuia dintre aceştia m-a informat că, în schimbul a 150$, şeful ei avea să mă sune. Era dar că priceperea şi experienţa lui aveau mare trecere. Mi-am lăsat numărul şi omul chiar m-a sunat. Până acum – şi sunt vreo zece ani de atunci – n-am primit nota de plată.

judecătorul şi juraţii n-aveau să creadă niciodată în existenţa lui Billy, mi-a spus consilierul meu. Trebuiau să vadă totul cu ochii lor şi, prin urmare, era necesar să filmăm un interviu cu Marie/Billy şi să aducem caseta pentru a o prezenta curţii.

Le-am spus avocaţilor despre această propunere, dar ei s-au arătat de neînduplecat. Nici nu putea îl vorba de o asemenea filmare.

„De ce?” am întrebat.

„De ce? Pentru că Mane ar putea să se autoincrimineze”, a venit răspunsul. Eram năucită. Clienta lor ist recunoscuse deja participarea la crimă – trebuise să recunoască, pentru ca apărarea să pregătească un caz de alienare mintală. Iar acum avocaţii se temeau de o eventuală autoincriminare? Raţiunea acestei decizii îmi

părea ea însăşi alienantă.

Dar peste avocaţi nu se putea trece. Nu se va filma nimic. Dar cum să prezint eu în cuvinte juraţilor un fenomen în existenţa căruia nici eu nu credeam înainte de a-l vedea? N-aveam nicio şansă. În cele din urmă, am ajuns să recunosc limitele pe care le au chiar şi dovezile palpabile, obiective. În 1986, aveam să-mi dau seama că şi videocasetele puteau constitui probe relevante. Alţi psihiatri puteau detecta cu totul alte deficienţe mintale decât aş fi vrut eu să scot în evidenţă.

Foarte puţine boli mintale pot îi identificate prin date de laborator, există unde, foarte rare, care pot îi diagnosticate prin probe biochimice. De pildă, porfina acută intermitentă – tulburarea responsabilă, se pare, pentru accesele de nebunie ale lui George al IM-lea – astăzi ar putea îl confirmată de un laborator biochimic. Unele forme de retard mintal pot h şi ele demonstrate prin analize şi studii cromozomiale. Dar în majoritatea cazurilor, bolile psihice sfidează orice efort de a fi se documenta fondul biologic.

Disfuncţia numită personalitate multiplă nu poate fi nici ea validată prin feste de laborator. Boala, oricum „e cu fotul deosebită, de vreme ce diferitele personalităţi sau stări tind să aibă reacţii psihologice diferite. Temperatura şi tensiunea arterială pot varia; personalităţile distincte pot avea acuităţi vizuale diferite; au existat cazuri de reacţii alergice diferite, în funcţie de personalitate; e posibil să varieze de asemenea performanţele la anumite teste psihologice, şi chiar activitatea cerebrală înregistrată pe encefalogramă. Însă, oricât de fascinante ar fi aceste descoperiri, ele sunt considerate experimentale, nefiind încă acceptate ca dovezi ale bolii. Doar nişte – actori foarte pricepuţi, trecând de la un rol la altul, au izbutit să simuleze multe dintre modificările psihologice care intervin spontan când pacienţii suferind de personalitate

multiplă trec dintr-o stare în aiia. Prin urmare, aceste teste psihologice n-au putut fi folosite pentru dovedirea patologiei Mariei.

Mărturia neurologului este întotdeauna mai credibilă decât cea a psihiatrului. Creierul poate fi vizualizat; mintea, în schimb, este invizibilă. Din fericire, în cazul Mariei, leziunile cerebrale puteau fi dovedite în faţa juraţilor. Se vedea limpede atrofia celor doi lobi frontali şi condiţia, precară a regiunii cerebrale responsabile pentru discernământ şi înfrânarea pornirilor sexuale şi agresive. Dacă deficienţele neurologice nu explicau şi nici nu scuzau actele Mariei, cel puţin puteau fi acceptate de juriu ca circumstanţe atenuante. Iar asta putea constitui diferenţa dintre o condamnare la moarte şi o sentinţă pe viaţă.

Crizele epileptice din trecutul Mariei aveau şi ele importanţa lor. Dacă vreuna din pierderile ei de memorie sau cunoştinţa era consecinţa unor accese epileptice, şi nu a stărilor disociative, atunci se putea construi un caz pe supoziţia că, în momentul uciderii Belindei, Marie nu era în deplinătatea facultăţilor mintale, însă, electroencefalogramele ei din trecut ieşiseră întotdeauna normale. Mai exista şi posibilitatea ca aceste EEG-uri să fi fost făcute între crize. Avocaţii au hotărât să o supună unei supravegheri EEG timp de 48 de ore. Poate că, la un moment dat în această lungă perioadă, undele ei cerebrale aveau s-o ia razna.

Am fost încântată de idee. Mă puteam întâlni încă odată cu Marie? şi îl puteam provoca pe Billy să iasă la iveală, determinând astfel două seturi de unde cerebrale. Asta n-avea cum să dovedească existenţa lui Billy (aşa cum am menţionat, sunt actori care îşi pot modifica activitat cei cerebrală), însă, oricum, urma să fie o experienţă interesantă.

Encefalograma de 48 de ore a fost făcută într-un spital, prilej cu care am vorbit pentru a treia şi ultima oară

cu Marie. Nu s-au descoperit niciun fel de anomalii. Din nefericire, bucata de hârtie pe care fusese înregistrată activitatea cerebrala din timpul apariţiei lui Billy s-a pierdut sau a fost distrusă în mod inexplicabil, datele acelea rămânând neanalizale.

Când am intrat în camera ei din spital, Marie Moore mi s-a părut a îi o persoană pe care n-o mai văzusem niciodată. Metamorfoza nu se datora apariţiei vreunei alte personalităţi, ci mai degrabă buchetului de electrozi ataşaţi pe cap. Combinaţia dintre ochelarii ei cu dioptrii mari şi antenele electrice mi-au produs impresia unei fiinţe ce semăna cu ceva între un extraterestru şi un greiere uimit. M-am străduit să nu mă holbez prea tare şi să nu izbucnesc în râs.

Aveam de lucru, la de obicei, cei mai bine era să începem cu ceva neutru. Am deschis discuţia întrebând despre personajele care populau universul Mariei Moore din Madison Avenue 989.

„Vorbeşte-mi despre Tony”, i-am spus. „Cum era el de fapt?”

„Tony?”

„Da, Tony”.

„Era cam încet la minte. Ştia doar literele de tipar. A trebuit să-l învăţ să scrie de mână”.

A făcut o pauză, încercând parcă să se adune. „A repetat clasa a opta de două ori”.

Vasăzică Tony nu era tocmai un geniu, sau dacă era, nu prea se vedea.

Apoi, Marie a adăugat: „O dată a aruncat cu un scaun după o profesoară”.

„Dar familia lui? Cum erau părinţii lui?” am întrebat.

Lipsită de orice expresie, ca şi cum ar fi vrut să mă pună în temă cu personajele dintr-o telenovela plicticoasă ale cărei prime episoade le ratasem, Marie a început să-mi ofere, succint, date despre familia lui Tony.

„Fratele lui, Mario, a încercat să-l violeze”.

„Taică-su îl bătea cu cureaua”.

„Uneori umblau dezbrăcaţi”.

„Taică-su avea tot felul de arme. Avea şi o macetă. Şi un pistol la căpătâiul patului. A făcut puşcăriile o vreme”.

„Cel puţin aşa i-a spus maică-sa”.

„Şi asta mi-a spus mie Tony”.

Nicio scânteie în ochi, nicio grimasă, nicio ezitare nu sugerau vreo urmă de tulburare. Cuvintele îi părăseau buzele lipsite de orice inflexiune. De parcă ar fi citit o listă de cumpărături: fructe, ţelină, brânză, viol, curea, pistol, macetă…

A continuat:

„Tony îşi bătea sora mai mică. Pe Louisa”.

„L-a încuiat uşa o dată şi a lăsat-o afară în frig”.

„Maică-sa nu-l lăsa niciodată singur cu Francesca”.

„Îi era frică să-l lase pe Tony cu soră-sa”.

„Am cunoscut-o pe maică-sa. Ea mi-a spus asta”.

Lista de cumpărături a continuat, dar acum Marie vorbea despre mama lui Tony. Era ca şi cum am fi schimbat raionul supermarketului: săpun, detergent, spumant, viol, bătăi, pedepse.

„Tony avea mai multe cucuie în cap”.

„Cică maică-sa îl lăsa în mod deliberat să cadă în cap, când era mai mic”.

Nuri de mirare că băiatul „repetase clasa a opta de două ori”, am reflectat eu. Pe tonul său neutru, Marie a conturat un tablou al grotescului cămin în care crescuse amantul ei minor.

Dacă nu mi-ar fi povestit ea, n-aş fi avut niciodată acces la Tony sau la familia lui. El urma să fie martorul principal al acuzării. Marie mi-a oferit datele din care se evidenţiau limpede motivele ce îl atrăseseră şi îl făcuseră să rămână în apartamentul din Madison Avenue. Oare biata Belinda le ţinea locul Francescăi sau Louisei? Când le

tortura pe Anna Giuseppi, pe Marie şi pe Belinda, intra oare în pielea violentului său tată-omul care îşi băteamevasta şi îl ameninţa pe Tony cu pistolul sau maceta? Cu siguranţă, brutalitatea cu care tânărul se purtase faţă de Marie şi ceilalţi locatari ai imobilului din Madison Avenue 989 nu fusese provocată de acţiunile vreunuia dintre ei» Când Tony se mutase acolo, era deja afectat, purtând cu sine ura, furia şi violenţa.

Vocea Mariei semăna tot mai mult cu cea a unu: robot. Începeam să mă simt ca şi cum, de fiecare dată când puneam o întrebare, aş fi apăsat pe butonul „play” al unui aparat de înregistrare. Mi-am scos ochelarii şi am rămas aşa un minut sau două, cu coatele pe genunchi şi mâinile la ochi, încercând să-mi dau seama ce se întâmplase. La prima noastră întrevedere, femeia păruse vie. Îmi vorbise cu însufleţire şi făcusem haz de poveştile ei. Acum, vocea ei părea moartă. Marie putea vorbi probabil cu entuziasm despre orice lucru care nu avea de-a face cu emoţiile ei. De îndată ce se răscolea ceva în interiorul său, vocea îşi pierdea orice inflexiune, evenimentele povestite fiind denudate de orice trăiri care le însoţiseră odinioară; informaţia şi sentimentele fuseseră definitiv disociate. Iar atunci când nu-şi putea alunga cu totul amintirile dureroase, Marie căDea într-un somn treaz, lăsându-l pe Billy să le descurce. Eu o întrebam despre oameni în came şi oase din propria-i viaţă, iar ea îmi prezenta doar nişte spectre.

„Povesteşte-mi despre Anna Giuseppi”.

„Anna Giuseppi”. Marie a repetat numele ca un computer care înregistrează datele, tăcând apoi o pauză pentru a le procesa.

„Anna Giuseppi era născuta pe 4 octombrie 1923”.

„Era înceată la minte. Nu făcuse nici liceul”.

„Când a murii maică-sa, Anna Giuseppi a fost internată ia Middletown”.

„A fost internată când avea douăzeci de ani”.

„Sora ei. Rosetta, spunea: «Dacă Anna e nervoasă sau ciudată uneori., e pentru că a trecut prin multe»”.

— au făcut nişte şocuri electrice acolo, Aşa mia spus Rosetta”.

„Tatăl lor era un beţiv. Îşi bătea nevasta”.

„Annei nu-i plăceau bărbaţii”.

„Anna spunea: «Bărbaţii nu fac decât să te rănească»”.

„Anna avea halucinaţii, I se părea ca o vede pe maică-sa”.

„Spunea: «Ah, mămică, eşti aici. Mămică! Mămica mea!»”.

Am renunţat să mai pun întrebări. Mi-am scos încă o dată ochelarii şi mi-am luat capul în mâini, gândindu-mă la vieţile acelora care îşi găsiseră adăpost sub acoperişul Mariei.

Eu şi Jonathan ne-am întrebat adesea uimiţi cum făceau oare mamele şi taţii delincvenţilor şi ai criminalilor întemniţaţi de se găseau unii pe alţii. Ne-am imaginat că se întâlneau în închisori, în spitalele psihiatrice sau în secţiile de poliţie, în timp ce aşteptau să m se ia amprentele. Dar ce forţe ale naturii sau ale societăţii conspiraseră spre a aduce laolaltă acest grup de nefericiţi din Madison Avenue? Am trecut în revista lucrurile pe care le aflasem despre frecare: Belinda, o fată orfană, crescută de o bunică bătrână, care nu mai avea nici putere, nici răbdare; Tony, cu tatăl şi fraţii lui violenţi, cu o mamă victimizată; Anna Giuseppi şi alcoolismul tatălui, moartea mamei, psihoza ei, tratamentul cu şocuri electrice, afirmaţia criptică a surorii cum că „a trecut prin multe”. Şi, firește, Marie. Marie, care din copilărie nu cunoscuse altceva decât durerea, abuzul sexual şi umilinţa; Marie, care fugise din patul tatălui în cel al unui bărbat sadic de vârsta celuilalt. Poate că întâmplarea îi adunase laolaltă; acum

înţelegeam motivul pentru care rămăseseră împreună. Cu mult înainte de a se întâlni, tortura şi umilinţa fuseseră pentru ei un mod de viaţă; pentru îiecare dintre es, suferinţa şi degradarea erau ca o veche pereche de pantofi ciudat de atrăgători, deşi îngrozitor de incomozi, De câte ori îi încălţau, le provocau durere, şi totuşi nu erau capabili să-i arunce, Din nou şi din nou, fără a fi conştient! de ceea ce fac sau de motivul pentru care o fac, ei îşi reinventau singurul mod de viaţă pe care îl cunoscuseră vreodată. Fiecăruia dintre ei, Marie-n asigurase un cămin departe de ce! părintesc, în ciuda eforturilor mele de a gând: ştiinţific şi de a evita să trag concluzii pe care nu le puteam dovedi, pentru a înţelege situaţia m-am trezit făcând apel la cunoştinţele mele de psihanaliză. Freud a descris tendinţa omului de a repeta sau perpetua relaţiile cu care e familiarizat. A denumit asta „presiune repetitivă". A etichetat-o, însă n-a putut s-o explice. Reluăm la nesfârşit acelaşi joc pe care îl ştim, alegem piesele cefe mai cunoscute, aranjându-le şi rearanjându-le aşa cum am învăţat. Uneori ne trezim jucând chiar împotriva noastră. Dacă am fost torturaţi în copilărie, nu ne ridicăm împotriva adversarului, ci devenim noi înşine adversarul. Noi, agresorii, încercăm să ne învingem pe noi înşine în propriul nostru joc. Nimeni nu ştie de ce o facem, dar cert e că aşa se întâmplă.

Astfel se explică de ce ciudatul grup de sado-masochişti din Madison Avenue 989 a continuat să rămână împreună. Nu se puteau desprinde de locul acela şi niciunul de celălalt. Îşi îndeplineau reciproc nevoile, îşi alternau rolurile. Făceau cu rândul. Astăzi eu sunt torţionarul tu eşti copilul, tu eşti eu. Mâine voi fi eu copilul şi mă vei tortura tu pe mine. Rejucau tot timpul evenimentele din copilărie, ca şi cum aceste reluări dureroase ar fi putut exorciza într-un fel trecutul, eliberându-i pe jucători. Nici măcar Belinda, chinuită de

toţi, n-a putut sta deoparte. Revenea mereu acolo» în cele din urmă, a fost făcută prizonieră şi legată cu cătuşele de picioare. Ceilalţi însă cu rămas de bunăvoie; au stat până ce jocul a devenit mult prea dur sau casa a început să se împută.

Cât despre Marie, şi ea a trecut de la un rol la altul: când cel de mamă iubitoare, când cel de torţionar necruţător. Locatarii imobilului de la numărul 989 erau parcă făcuţi unul pentru celălalt.

Nu-mi mai amintesc dacă l-am invocat pe Billy sau a venit din proprie iniţiativă. Brusc a apărut acolo, în camera de spital Notiţele mele o atestă, cu litere de-o şchioapă: A APĂRUT BILLY!

Cu ocazia discuţiei noastre anterioare, avusesem câteva chestiuni arzătoare de lămurit. Ce ştia Billy despre copilăria Mariei? Ce amintiri păstrase de atunci? Ce făcuse el pentru Marie? De data asta, la cea de-a treia întrevedere cu Marie şi a doua (şi ultima) cu Billy, el era acela hotărât să stabilească cursul discuţiei. Erau câteva lucruri pe care voia să mi le explice. Mai întâi de toate, dorea să-mi comunice cât era de puternic. Privind retrospectiv, mi-am dat seama cât de vulnerabil se simţise Billy după prima noastră întâlnire. Până să stea de vorbă cu mine, nimeni în afara bizarilor locatari din Madison Avenue nu-l întâlnise; sau, dacă o făcuse, nu ştiuse că despre el era vorba. Nimeni nu bănuia măcar că există. Iar eu pusesem brusc capăt acestui secret, riscând siguranţa tuturor. Secretul şi siguranţa, aşa cum aveam să aflu, sunt concepte fundamentale ale personalităţii alterne3 ocrotitoare. Billy nu era dispus să rişte. De aceea voia sa mă sperie, ca să nu-l dau în vileag.

„Sunt un tip foarte agresiv”, a început el, umflându-se în pene, ca un balon la parada de Ziua Recunoştinţei. Dar cu cât se străduia mai mult să mă intimideze, cu atât părea mai nebun.

„Fac parte din Mafie”, a declarat el.

„Zău?”

„Am nişte băieţi care lucrează pentru mine”, a scrâşnit ameninţător.

„Aha”.

Prima oară când l-am întâlnit pe Billy, m-a înspăimântat. De data asta, însă, nu mai eram speriată, ci mai degrabă curioasă. Nu reprezenta *o* ameninţare, ci doar un desen animat bidimensional reprezentând personajul negativ. Billy era produsul unei minţi de copil înspăimântat. Îl crease creierul Mariei, probabil la vârsta de trei-patru ani, pentru a o apăra de tatăl ei. Iar de atunci, el nu părea să se fi maturizat prea mult.

De-a lungul anilor, eu şi Jonathan am întâlnit o mulţime de Billy; adică am cunoscut numeroase astfel de personalităţi protectoare – ele sunt entităţi născute în anii copilăriei mici, plăsmuiri ale unor copii torturaţi, incapabili să îndure singuri durerea. Cum sunt ele create, nimeni nu ştie cu adevărat. E ca şi cum aceşti copii grav abuzaţi s-ar autohipnotiza, detaşându-se într-un fel de situaţia lor. Ei văd ce se întâmplă, dar nu mai simt nimic, de parcă totul s-ar întâmpla altcuiva – unuia mult mai puternic, care poate îndura mai bine suferinţa. În timp, acest „altcineva” devine „ocrotitorul”. Între el şi copilul neajutorat care l-a creat se naşte o relaţie ambivalenţă. „Ocrotitorul” se laudă că el a fost cel care a suportat durerea, pentru ca, în momentul următor, să ameninţe că îi va face rău, chiar îl va ucide pe „fraierul” al cărui chin l-a îndurat. Vorbeşte cu dispreţ despre copilul pe care l-a salvat. Ne-a trebuit destui de mult timp pentru a înţelege acest raport enigmatic» Acum îmi dau seama că, la prima mea întâlnire cu Billy, atunci când m-a ameninţat că o va ucide pe Marie, el îmi oferea de fapt prima lecţie asupra psihologiei personalităţii ocrotitoare. Însă eram prea speriată şi lipsită de experienţă pentru a o percepe ca atare.

„Am zece oameni care lucrează pentru mine”. Billy era hotărât. să mă impresioneze, dar, cu cât se făcea mai tare, cu atât şansele de a izbuti se reduceau.

„Chiar aşa?”

„Unchiul Riccioia m-a introdus în Mafie. Făcea parte din familia Gambino”.

Aveam senzaţia că Billy (sau Mane) îşi bătea joc de mine. Însă interlocutorul meu era teribil de serios. El îmi oferea tabloul universului imaginar unde trăise în clipele în care Marie se detaşa de lumea reală – o viaţă paralela, înconjurat de o ierarhie de gangsteri şi criminali.

Acest model imaginar sau iluzoriu, atât de nou pentru mine atunci, în 1984, am aflat ulterior că este1 deosebit de comun, în ultimul deceniu, eu şi Jonathan am întâlnit numeroşi pacienţi ale căror personalităţi alterne cu rol protector funcţionau undeva în subconştient, într-un univers al fanteziei. Natura acestor lumi interioare – structura şi complexitatea lor – e limitată doar de imaginaţia şi cadrul de referinţă ale individului.

Timpul se scurgea. Trebuia să intervin şi să orientez discuţia în sensul care mă interesa. Dacă voiam să-i fiu de vreun ajutor Mariei sau lui Billy, trebuia să aflu mai multe despre uciderea Belindei Weeks. L-am întrerupt.

„Billy, vreau să te întreb ceva. Marie ştie totul despre crimă?”

„Nu”, a venit prompt răspunsul. Am rămas nemişcată, ascultând relatarea lui Billy despre eveniment. Părea să-i facă plăcere să povestească.

„Tony zicea că a înfometat-o pe Belinda. Marie a încercat să-i strecoare câte ceva de mâncare, dar când a descoperit asta, Tony a pedepsit-o... Noiembrie, decembrie, ianuarie – atunci a început s-o bată zdravăn. Şi s-o ardă...”

Despre cine vorbea Billy, despre Marie sau despre Belinda? Poate că despre amândouă. Doar amândouă

începuseră ca partenere de sex şi sfârşiseră ca victime. Asta explica de ce, atunci când poliţia a vizitat prima dată imobilul, le-a luat drept victime pe cele două. În final, Tony a ucis-o pe Belinda şi a ajuns s-o urască pe Marie. Care erau oare relaţiile dintre Tony şi Billy?

„Spune-mi despre crimă/ Am încercat să-mi *păstrez* un ton neutru, cam ca aceia al Mariei când îmi făcuse rezumatul vieţii colocatarilor ei. Nu voiam să-l opresc pe Billy, ci doar să-i centrez discursul. Am aşteptat, sperând că întrebarea mea n-avea să-i curme valul mărturisirilor.

El a continuat: „În dimineaţa aceea, Belinda era încătuşată, pe podeaua bucătăriei. Marie se trezise devreme. Era frig. S-a dus în bucătărie „A strigat-o pe Belinda, dar n-a primit niciun răspuns… A luat o agrafă şi i-a desfăcut cătuşele, l-a adus o pătură".

Apoi, după spusele lui Billy, a apărut Tony care, intrând în bucătărie şi văzând-o pe Marie aplecată deasupra bietei fete, s-a înfuriat. Belinda era a lui, putea să tacă ce voia cu ea. A apucat-o de păr şi a târât-o către baie, călcând-o peste piept şi faţă.

„Marie ce a făcut?" am întrebat, cu grijă să nu dau expresie vreunui reproş.

„Tony a împins-o pe Marie. Ea a leşinat Atunci am apărut eu", Ultima afirmaţie fusese rostită cu vădită mândrie. Billy era cei puternic. Nu un bleg, ca Marie.

„Ce s-a întâmplat pe urmă?"

„Pe urmă Tony a pocnit-o pe fata cu capul de cadă. Chiar şi după ce a călcat-o în picioare, a lovit-o de cadă".

„Şi Marie?" am exclamat. „Ea ce făcea?"

„Marie dispăruse. Nu mai era acolo". Nu eram surprinsă să aflu asta. Marie ştia cum să se detaşeze de situaţiile înfiorătoare. Avea multă experienţă în domeniu.

„Am încercat s-o aduc înapoi, dar n-a venit", a rânjit dispreţuitor BIHyi El era cel care rămânea în urmă, să cureţe mizeria pe care Marie n-ar fi putut s-o suporte, în

final, tot Billy a fost cel care s-a dus la magazin ca să cumpere bandă adezivă şi saci de gunoi. Împreună, cei doi, Billy şi Tony, au împachetat cadavrul l-au cărat la etaj şi l-au ascuns în pod. Au devenit astfel prieteni, complici la o crimă. N-aveau nevoie de Marie sau de Belinda. Marie putea să moară şi ea, nu le păsa.

„Unde era Marie în tot acest timp?" am întrebat.

Dar n-am mai primit niciun răspuns. Billy spusese tot ce avea de spus. Stabilise faptul că Marie nu participase ia crimă şi nici, ulterior, la ascunderea cadavrului. Mă întreb unde era ea? Adormită? într-un univers doar al ei? Sau privea totul dintr-un loc sigur, de undeva din clădire? hi cazul ăsta, putea fi considerată complice?

Indiferent de rolul ei, ştiam că le va fi greu juraţilor să compătimească un suflet chinuit şi divizat ca al Mariei, atunci când o fată de paisprezece ani fusese atât de oribil asasinată, după mai multe luni de captivitate sub acoperişul ei. Puteau oare juraţii să disocieze actele Mariei de cele ale lui Billy, responsabilitatea ei de a lui? Aveau să creadă măcar în existenţa lui Billy? Dacă nu l-aş fi întâlnit, cu siguranţă că nici eu n-aş fi crezut.

Depoziţia directă este de obicei sinceră. Avocatul apărării îţi pune doar întrebări la care vrei să răspunzi. Nu există prea multă tensiune şi, de aceea, nu e un eveniment pe care să-l ţii minte. Îmi amintesc prea puţin prima parte a declaraţiei mele. Probabil că am trecut în revistă dovezile credibilităţii mele ca profesionist şi am povestit despre întâlnirile avute cu Marie. Îmi amintesc vag că am explicat juriului despre fenomenul personalităţii multiple, descriind apoi cazul concret al Mariei, în schimb, ceea ce a urmat mi-a rămas bine întipărit în memorie. Acele două sau trei minute sunt pentru mine la fel de dare ca şi prima apariţie a lui Billy.

„Doamnă doctor Lewis, Marie Moore a fost vreodată abuzată sexual?" m-a întrebat avocata Mariei. Am făcut o

pauză, gândindu-mă la această întrebare. Cum aş fi putut să-i dau un răspuns limpede? Nu ştiam prea sigur ce se întâmplase cu Marie. Ştiam numai ce îmi spusese protectorul ei, Billy. Asta trebuia să spun juriului. Am început:

„Marie n-are nicio amintire apropo de acest lucru şi îl neagă. Însă, potrivit lui Billy, Marie a fost abuzată sexual de către tatăl ei. Billy declară că, pe la vârsta de patru ani, taică-său îi băga creioane în vagin şi în rect. O făcea de mai multe ori pe săptămână. Mai târziu, când Marie avea zece ani…" N-am mai putut continua. Sărind de pe scaun, Marie a strigat furioasă: „E o minciună!"

Ce s-a întâmplat apoi nu-mi mai e prea dar. Lumea s-a adunat în jurul Mariei, încercând s-o liniştească. Am auzit ciocănelul judecătorului, care mai întâi a încercat să facă ordine în sala de tribunal, apoi, nereuşind, a evacuat-o. Un grup de gardieni a înconjurat-o pe Marie şi a scos-o din sală. Femeia demonstrase în faţa juraţilor, mai bine decât orice înregistrare video, fenomenul personalităţii multiple. Ea nu ţinea minte nimic din ceea ce povestise Billy că i se întâmplase. Decenii de somn inconştient o protejaseră.

Însă juraţii fie n-au priceput ceea ce au văzut, fie nu le-a păsat. Au declarato pe Marie vinovată de uciderea Belindei Weeks şi au condamnat-o la moarte. Tony şi-a ispăşit lunile care îi mai rămăseseră din pedeapsă, fiind apoi eliberai.

CAPITOLUL 15

„Pe la ora şapte dimineaţa, în ziua de 31 octombrie 1981, trupul gol al victimei a fost găsit pe podeaua chiliei sale din mănăstirea St. Francisc, de către o călugăriţă care observase că victima lipsise de la slujba din acea dimineaţă". Aceasta este declaraţia Curţii de Apel din Potter County, care continuă în acelaşi stil: „O altă călugăriţă a mărturisit că, trecând cu o noapte în urmă pe

lângă uşa deschisă a decedatei, i-a auzit respiraţia. Ea a mai declarat că, deşi faţa victimei era plină de sânge, atunci când cadavrul a fost găsit dimineaţă, măicuţele n-au suspectat nimic şi au dus corpul neînsufleţit în capela mortuară”.

Atât de incredibilă era crima, încât, atunci când au găsit trupul dezbrăcat pe podeaua minusculei chilii, călugăriţele de ia mănăstirea St. Francisc nu şi-au putut închipui ce se întâmplase. Au fost convinse că Sora Catherine murise de moarte naturală. Atât de odios era omorul, încât tribunalul nu s-a gândit nici măcar o clipă că ar putea cruţa viaţa lui Johnny Frank Garrett, mai ales că băiatul n-avea atunci decât şaptesprezece ani, fiind deci minor.

La cinci ani după asasinat, în iunie 1986, am sosit împreună cu Jonathan la Huntsvi He, Texas, pentru a expertiza minorii condamnaţi ia pedeapsa capitală. Acolo ham întâlnit pentru prima oară pe Johnny. Şi, asemenea tuturor celor care îl văzuseră înaintea noastră, ne-a fost imposibil să înţelegem ce forţe îl împinseseră să acţioneze cu atâta sălbăticie în noaptea aceea. Credeam că era vorba despre un schizofrenic, convins că fusese trimis pe pământ pentru a salva de la pieire indienii americani, Johnny avea halucinaţii şi auzea tot felul de voci. Ele îl linişteau, asigurându-l că, precum vitejii din poveste, va fi salvat de la moarte. Uneori, Barbara, mătuşa lui moartă de mult, venea la el în celulă să-i aline. Apărea pe neaşteptate, tocmai când se simţea mai singur şi mai pierdut, O găsea aşezată ia căpătâius patului. Se apropia de el cu blândeţe şi îi şoptea ia ureche: „N-o să mori, Johnny. N-o să las că aşa ceva să se întâmple”.

Johnny Frank Garrett avea vedenii şi auzea glasuri. Eu şi Jonathan am căzut de acord că era vorba de un psihotic. A fost, de altfel, una din puţinele ocazii în care diagnosticul nostru a corespuns cu cel al personalului

închisorii. Chiar şi psihiatrul penitenciarului spunea despre Johnny că e schizofrenic. Am aflat apoi peste ani că trebuie să fii cu adevărat nebun spre a fi calificat drept schizofrenic de? un psihiatru dintr-o închisoare pentru condamnaţi la moarte.

Johnny era afectat şi cerebral. Nu exista vreo îndoială nici în privinţa asta. Conform dosarului medical, creierul lui fusese lipsit de oxigen la naştere. Numărul neuronilor funcţionali care îi mai rămăseseră după acest traumatism fusese diminuat de încă o serie întreagă de leziuni. În momentul în care l-am întâlnit noi, n-am putut distinge între efectele traumei de la naştere şi efectele repetatelor lovituri în cap primite din partea mai multor taţi vitregi agresivi. Astfel, în plus faţă de psihoza lui, Johnny avea şi impulsivitatea, labilitatea, iraţionalitatea şi paranoia unui boxer care a rămas prea mult în ring. Dar, aşa cum aveam să descoperim cu mulţi ani mai târziu, nici psihoza şi nici leziunile cerebrale nu erau pe de-a-ntregul răspunzătoare pentru crima de la mănăstirea St. Francisc. Însă în 1986 am crezut că ele erau de vină, şi asta am şi spus atunci.

Johnny a fost un subiect de cercetare, însă afecţiunile lui s-au dovedit atât de ample şi de severe, încât m-am simţit datoare să-i înmânez avocatului său un raport asupra stării sale clinice, Johnny era cel mai afectat pacient condamnat la moarte pe care l-am examinat vreodată. Mham închipuit că avocatul lui avea să folosească descoperirile noastre în cursul proceselor de apel.

Credeam că intuisem corect condiţia lui neuropsihică, dar ceea ce nu înţelegeam, ceea ce a continuat să mă chinuie şi după ce am plecat din Huntsville a fost modul în care Johnny îşi alesese victima. Dacă ar fi ucis un bărbat – cineva care să-i amintească de brutalii lui taţi vitreg: – aş fi putut înţelege semnificaţia gestului. Dar de ce să omoare o bâfrână nevinovată? Mai

era de explicat şi violul. Ce-l determinase pe un băiat de şaptesprezece ani să abuzeze sexual de o călugăriţă de şaptezeci şi şase? Pur şi simplu nu izbuteam să pricep.

Măicuţele, care crezuseră iniţial că Sora Catherine suferise un infarct, şi noi, doctorii, care puseserăm la început comportamentul lui Johnny pe seama unei combinaţii între psihoză şi leziune cerebrală, am făcut exact ceea ce facem în fiecare clipă a vieţii noastre: vedem ceea ce ne aşteptăm să vedem. Aşezăm datele noi în tiparele vechi ale minţilor noastre, filtrând şi dând deoparte tot ce nu se potriveşte.

Atunci când un eveniment e ciudat sau înspăimântător, când se ridică împotriva noţiunilor noastre asupra realităţii, afectându-ne sensibilităţile, faptul ne provoacă o anume orbire. Ne blocăm. Dacă am face o pauză şi am regândi totul – dacă eu şi Jonathan am examina încă o dată pacientul – am putea începe să vedem tabloul cu claritate. Dacă nici măcar nu credem că un lucru e posibil sau ne închipuim că nu poate exista, atunci chiar că nu reuşim să-l vedem. Este exact ce ni s-a întâmplat nouă în cazul lui Johnny Garrett.

Călugăriţele au fost mai prompte decât noi în a-şi repara greşeala. Trupul Surorii Catherine era deja în capela funerară, sar pregătirile pentru slujba de pomenire se aflau în plină desfăşurare, când măicuţele au început să suspecteze ceva necurat. Sora Agnes şi-a dat seama cea dintâi. S-a oprit şi a reluat firul evenimentelor. Dacă Sora Catherine murise în urma unui infarct, ce era cu tot sângele acela din chilia ei? Şi de ce era dezbrăcată? Dacă ar fi fost în drum spre baie, şi-ar fi luat răgazul de a-şi pune pe ea un halat, oricât de tare s-ar fi grăbit – Sora Catherine era cunoscută pentru decenţa ei. Sora Agnes, o minte iscoditoare, nu era dispusă să treacă atât de uşor peste cauzele morţii prietenei sale… Măsura cu pass neliniştiţi coridoarele mănăstirii. Se oprea din când în

când, privea pe fereastră şi medita asupra ororii care se întâmplase cu o noapte în urmă. Era de altfel prima care observase ochiul de geam lipsă din camera de recreere. Cineva îl spărsese. Iscusinţa ei de a zăbovi, a reflecta, a reconsidera un fapt, luat la prima vedere drept voinţă a lui Dumnezeu, a scos la lumină crima.

Au trecut ani buni de la prima noastră întâlnire cu Johnny şi până la a doua examinare. La început îl expertizasem în grabă. Erau la rând şapte minori din Huntsvi He care trebuiau văzuţi. N-aveam timp să zăbovim sau să ne gândim prea mult. În plus, în cazul lui Johnny, tabloul clinic era destul de clar. Aveam de-a face cu un schizofrenic. Din păcate, nu învăţaserăm să punem în practică ceea ce îi învăţam pe alţii. Timp de am de zile, le vorbiserăm studenţilor medicinist: despre consecinţele unor examinări grăbite şi subliniaseram, în mai multe ocazii, importanţa unei anamneze complete. Le vorbiserăm studenţilor despre responsabilitatea extraordinară pe care o presupunea evaluarea delincventilor şi a criminalilor, cât de uşor putea fi pus un diagnostic greşit, expediind ca simplu sociopat un deţinut cu afecţiuni majore. Totuşi, eu şi Jonathan procedaserăm tocmai pe dos, îngăduindu-ne să facem expertize în grabă.

Nu trebuia să fii psihiatru pentru a-ţi da seama că această crimă nu era produsul unei minţi criminale strălucite, La câteva minute după sosirea poliţiei la mănăstire, un cuţit cu zimţi, plin de sânge, a fost descoperit sub patul victimei. Nu cu mult după aceea, un al doilea cuţit, de tipul celor utilizate la tăierea cărnii, a fost găsit afară, pe aleea mănăstirii, sub o fereastră spartă. Era dar că fusese folosit la tăierea ochiului de geam. Amprentele de pe tăblia patului din chilia victimei erau identice cu cele de pe mânerul cuţitului însângerat de sub pat, ca şi cu amprentele de pe cuţitul de sub fereastră. Oricine fusese acela care o vizitase pe Sora Catherine în

noaptea crimei, fie nu-i păsase că putea fi prins, fie habar n-avea ce sunt acelea amprente. Ce fel de monstru se furişase într-o mănăstire, tăiase un ochi de geam cu un cuţit pe care îl aruncase, se căţărase până la chilii, violase o călugăriţă bătrână şi neajutorată, o înjunghiase cu un al doilea cuţit şi dispăruse apoi în noapte? Ce idiot îşi putuse lăsa ia locul faptei ambele cuţite, fără a se deranja măcar să le şteargă amprentele?

La puţin timp după descoperirea cuţitelor, Johnny Frank Garrett, un adolescent uscăţiv ce locuia în apropiere, a fost arestat. Cu doar câteva săptămâni înainte de crimă, fusese eliberat dintr-o şcoală de corecţie, iar cu o zi în urmă fusese văzut bântuind prin preajma mănăstirii. Curând, s-a dovedit că amprentele lui se potriveau cu cele de pe cuţite, ca şi cu acelea de pe tăblia patului.

Poliţiştii care l-au interogat pe Johnny au jurat că, înainte de a-l aresta, i-au spus care-i erau drepturile, lucru consemnat şi în raportul curţii din Potter County. „Înainte de a fi interogat, i s-a spus că are dreptul la un avocat”, însă Johnny n-a reacţionat în niciun fel la această ofertă, rămânând tăcut, cu privirea goală, timp de două ore, în faţa acuzatorilor săi. Din când în când, buzele i se mai mişcau, dar nu se auzea niciun sunet. De câteva ori, a cerut să-i vorbească unui procuror, dar cererea i-a fost refuzată. Nu era nicio grabă, avea să intre ei şi pe mâna procurorului! Poliţiştilor nu le-a trecut prin cap (şi nici avocaţilor solicitaţi ulterior să-l reprezinte pe Johnny în procesul anevoios care a urmat) că de fapt, cu mintea lui puţină şi greoaie, băiatul nu făcea nicio diferenţă între avocat şi procuror, părându-i-se probabil că funcţia acestuia din urmă sună mai bine.

Apoi, ca din senin, spre surpriza celor care îl interogau, „suspectul” a mărturisit totul, iată ce spune raportul tribunalului: „În cele din urmă, acuzatul a recunoscut că a intrat în mănăstire, a spart geamul şi a

urcat ia etaj”. Abandonând tăcerea şi schimbându-şi brusc atitudinea, Johnny a descris, cu detalii terifiante, fiecare etapa a crimei. Ce întorsătură! Poliţiştii au respirat uşuraţi. Una dintre cele mai oribile crime din ţinut se dovedise unul dintre cazurile cele mai uşor de rezolvat.

S-ar putea interpreta, cu cinism, că poliţia s-a făcut dinadins că nu înţelege solicitarea lui Johnny de a vorbi cu un „procuror”. La urma urmei, după ce băiatul a mărturisit, au înţeles foarte bine despre ce era vorba, Johnny voia acum un avocat? Bineînţeles că da. Imediat a apărut un avocat din oficiu. Pe de altă parte, aşa cum eu şi Jonathan aveam să aflăm ulterior, nu se dovedea totdeauna simplu să-l înţelegi pe Johnny Garrett. Era un tip cu totul imprevizibil.

De pildă, potrivit rapoartelor, la puţin timp după ce şi-a recunoscut vinovăţia, Johnny a deconcertat din nou lumea afirmând, cu o inocenţă care nu putea înşela pe nimeni, că nu are nimic de-a face cu crima. A refuzat deci să semneze declaraţia pe care tocmai o dăduse. Ce se întâmplă? Poliţiştii şi-au închipuit că băiatul se deşteptase brusc. Însă pentru oamenii legii care fuseseră martori la schimbarea subită a lui Johnny nu însemna nimic. Stenografa notase deja totul. Descrierea pe care acuzatul o făcuse, cu maximum de detalii, corespundea exact cu faptele. În plus, urmele ghetelor lui se imprimaseră în pământul umed de sub fereastra mănăstirii, lăsând acolo o „semnătură” dară. Mai târziu, la autopsie, s-au descoperit pe corpul Surorii Catherine şi fire din părul lui pubian. Ca să nu mai pomenim de amprente. Nu încăpea nicio îndoială că el era autorul crimei. Date fiind dovezile zdrobitoare împotriva lui, această din urmă declaraţie de inocenţă era pur şi simplu ridicolă.

Din acel moment însă, Johnny a ţinut-o pe-a lui. Pe întreg parcursul procesului a pretins că totul era o înscenare. Altcineva o omorâse pe Sora Catherine, iar el

căzuse ţap ispăşitor. Sigur, recunoştea că bântuise prin jurul mănăstirii cu o zi înaintea crimei. Nu negase asta nicio clipă, îi plăcea să intre prin „locuri ciudate”, cum le spunea el, să se strecoare nevăzut prin tot felul de cotloane, să fure mărunţişuri… Dar de omorât, nu omorâse pe nimeni. Era sigur de asta.

Nu era prima oară când se dădea vina pe el pentru lucruri pe care nu le făcuse. Încă de când era mic, lumea se lua mereu de el. Cineva avea tot timpul ceva să-i reproşeze. N-avea să uite niciodată momentul în care fusese trimis la şcoala de corecţie. Profesorii îl acuzaseră ca aruncase o sticlă în capul unui copil, fiind cât pe ce să-l ucidă, Johnny ştia că nu el o făcuse, dar, ca de obicei, pe ei se aruncase vina. Aşa 1 se întâmplă tot timpul. De parcă cineva care se dădea drept Johnny Garrett ar fi umblat prin lume căutând să-i bage mereu în bucluc. Uneori chiar era convins că are o dublură, Johnny stătea în celulă, gindându-se că mai fi râu dacă ar fi pus la un detector de minciuni, ca acelea pe care le văzuse la televizor. Aşa ar putea să dovedească faptul că nu ei o omorâse pe călugăriţă. Oricine putea spune că Johnny nu făcea astfel de lucruri. Sigur, mai făcea el câte o prostie. Dar nu era un tip violent.

Şi, într-adevăr, dacă ar fi fost supus unui detector de minciuni, Johnny ar fi trecut probabil testul cu brio. Existau momente când, dacă ar fi fost conectat la aparat şi întrebat dacă o omorâse pe călugăriţă, răspunsul lui negativ n-ar fi generat nicio indicaţie incriminantă.

Curţii, spre deosebire de avocaţii lui Johnny, nu i-a fost greu să interpreteze poveştile mereu schimbătoare ale acuzatului. Era pur şi simplu un mincinos. Dar să înşire asemenea baliverne: Băiatul nu părea chiar atât de retardat. Ar fi putut să-şi dea seama că nimeni nu-l mai credea dacă îşi schimba poveştile? atât de des. Când declara că e vinovat, când că nu e… Ar fi avut mai multe

şanse dacă şi-ar fi recunoscut fapta, ar fi regretat-o şi ar fi cerut demenţa curţii. La urma urmei, n-avea decât şaptesprezece ani. Tinereţea lui, plus câteva remuşcări ar fi putut să-i înmoaie pe juraţi şi pe judecător. Dar să violezi, să ucizi cu bestialitate o călugăriţă, să-ţi laşi amprentele peste tot şi apoi să negi totul – asta era prea de tot. Johnny Frank Garrett, hoţ, violator, ucigaş, mincinos, nu era nebun. Era doar malefic.

Verdictul a fost clar, iar sentinţa, nemiloasă: condamnare la moarte. Johnny a fost trimis la Huntsville, unde urma să-şi aştepte execuţia. Aşa stăteau lucrurile în 1986, când, împreună cu Jonathan, am vizitat închisoarea din Texas pentru prima oară. În momentul în care l-am examinat pe Johnny, făcusem deja expertize unor deţinuţi violenţi din mai multe state, printre care Connecticut, Florida sau California, şi ne puteam apuca să scriem lejer un *Ghid Michelin ai centrelor de detenţie din Statele Unite care găzduiesc condamnaţi la moarte*.

CAPITOLUL 16

În următorii patru ani, Johnny Garrett a făcut mii de paşi prin celula sa, discutând cu vocile din mintea lui şi aşteptându-şi execuţia. Aşteptând şi iar aşteptând. Johnny se afla cu trupul în celula din Huntsvi He, dar de fapt nu era acolo. Trăia undeva departe, într-un univers propriu, populat de indieni, nazişti şi rude decedate.

Cât despre gardieni sau ceilalţi deţinuţi, ei îl lăsau cu plăcere în lumea lui. Johnny era un tip mult prea imprevizibil. De obicei se purta bine. Se puteau scurge luni de zile fără niciun incident pentru ca, brusc, cineva sau ceva să-l scoată din sărite. Era suficient ca vreun martor să fie de faţa la explozia de furie a băiatului, pentru a-l ocoli apoi pe veşnicie. Nu puteai şti niciodată ce-i irita pe Johnny. La un moment dat, un gardian a spus ceva – nimeni nu-şi mai aminteşte ce-şi, la câteva secunde, un aparat de radio a zburat chiar spre capul lui. Doar zăbrelele celulei

lui Johnny au schimbat traiectoria proiectilului ce ar fi înregistrat o a doua victimă în cazierul băiatului. A doua zi, când a fost chemat în faţa comitetului disciplinar, Johnny a negat totul. Şi, în mod bizar, chiar părea să creadă ceea ce spunea, în 1986, când eu şi Jonathan am sosit în Huntsvi He şi l-am testat prima oară pe Johnny, gardianul care l-a însoţit până în camera de examinare ne-a şoptit: „Vedeţi că tipul e cam ciudat”. Deţinuta trebuie să fie cu adevărat eludaţi pentru ca gardienii să bage de seamă.

Că dată cu apariţia thorazinei şi a medicamentelor din aceeaşi gama, odată cu treptatul declin al sistemului de spitalizare de stat, închisorile au devenit adevărate stabilimente depozitare de bolnavi psihic. Oameni agresivi, cu tulburări mintale serioase, care, cu doar câţiva ani în urmă, şi-ar fi trăit restul zilelor în spitalele de psihiatrie, mormăind fără şir pentru ei înşişi sau tăcând mare tărăboi, zăceau acum prin închisori sau adăposturi cu rol de instituţii psihiatrice publice. Fiindcă atât de mulţi bolnavi de acest gen ajung în închisori, paznicii care au grijă de ei au căpătat destulă experienţă clinică – chiar mai multă, uneori, decât psihiatrii rezidenţi. Obişnuindu-se treptat cu o asemenea „clientelă”, chiar şi manifestările cele mai ciudate încep să li se pară normale.

Nu şi în cazul lui Johnny, totuşi. El le păruse poate sănătos judecătorului şi juraţilor care-i dăduseră sentinţa, dar nu şi gardienilor experimentaţi din Huntsville. Asta era destul de edificator. Precauţia lui Johnny depăşea cu mult orice suspiciuni normale printre deţinuţii condamnaţi la moarte. El n-avea încredere în nimeni, în niciunul dintre avocaţii săi. (La drept vorbind, aşa cum avea să se dovedească, nici nu erau toţi de încredere.) Johnny auzea voci. Şi nu doar le auzea, ci şi conversa cu ele. Se certau uneori şi scandalul îi scula din somn pe ceilalţi condamnaţi. „Du-te la culcare, idiot nebun ce eşti!” îi strigau ei. Alteori, Johnny devenea el însuşi acele voci; se

transforma în şeful de trib Yoni Red Eagle sau într-un comandant nazist. Vecinii lui se obişnuiseră deja cu personajele şi ştiau de-acum cu cine au de-a face. „Mai tacă-ţi gura aia spurcată, nazist nenorocit!”, „Dacă nu încetezi, Mare Şef, o să-ţi vâr ştiu eu unde una din săgeţile alea!” veneau strigăte din celulele cele mai îndepărtate. Din fericire, incursiunile lui Johnny pe Tărâmul Plăsmuirilor nu erau chiar atât de frecvente. În cea mai mare parte a timpului, rămânea un puşti naiv, un băiat de la ţară care nu se maturizase deloc după uciderea Surorii Catherine.

Johnny era unul dintre puţinii deţinuţi ale cărui halucinaţii şi paranoia îl făcuseră pe psihiatru! închisorii să-l diagnosticheze drept schizofrenic. Iar când psihiatrul unui penitenciar pentru condamnaţi la moarte califică astfel un deţinut, poţi fi sigur că omul e cu adevărat foarte, foarte bolnav. Doctorul i-a prescris thorazin, dar medicamentul s-a dovedit ineficient. Nicio altă substanţă chimică încercată de medic n-a făcut să dispară vocile pe care le auzea Johnny.

Un psihiatru de închisoare este totdeauna sfâşiat între datoria sa faţă de stat şi jurământu! lui Hipocrat. Dacă un condamnat este declarat nebun, el nu mai poate fi executat. Iar dacă doctorul îl tratează şi-l însănătoşeşte, pacientul e apt pentru execuţie. Prin urmare, cum ar putea medicul să interpreteze sintagma din jurământ care spune: „Şi mai presus de toate, să nu faci rău”. E aici o dilemă destul de serioasă, în cazul lui Johnny, psihiatru! a ales să-l trateze, dar, de vreme ce medicaţia nu a dat roade, doctorul nu s-a împovărat cu vina de a grăbi sfârşitul pacientului. Avea deci conştiinţa împăcată.

Eu şi Jonathan n-am venit la Huntsvi He doar pentru a-l vedea pe Johnny Garrett. El era numai unul dintre cei peste treizeci de ucigaşi americani care fuseseră condamnaţi la moarte înainte de a împlini optsprezece ani.

Aveam să expertizăm paisprezece dintre aceşti tineri, în închisori din toată ţara.

În anii în care ne-am ocupat de evaluarea criminalilor, nu prea ne-am întâlnit cu imaginea hollywoodiană a ucigaşului cu sânge rece, care îşi face armă din coada periuţei de dinţi şi apoi îi ameninţă pe gardieni, în rolul cărora joacă întotdeauna doar actori albi (nici paznicii închisorilor nu prea corespund cu imaginea lor din filme, dar asta e altă poveste). În loc de ţipi duri, precum cei întrupaţi pe ecran de Jimmy Cagney sau Robert Mitchum, ne-am trezit mai degrabă, în vizitele noastre prin închisori, în compania unei pleiade de rataţi, indivizi jalnici, majoritatea retardaţi, afectaţi cerebral sau pe jumătate nebuni. Cu mult înainte de a ajunge după gratii, părinţii lor – la fel de limitaţi, primitivi şi impulsivi ca şi ei – i-au crescut în singurul mod pe care-l ştiau, l-au bătut, i-au abuzat sexual, i-au vândut în schimbul drogurilor, pentru bani sau pentru hrană, l-au neglijat şi uneori chiar au încercat să-i ucidă. Aceşti aşa-numiţi părinţi au pregătit scena pe care actualii condamnaţi îşi jucau acum ultimul act. Pretutindeni în trecutul lor se ascundeau adevărate drame. Copii care fuseseră ţinuţi deasupra ferestrelor deschise, care fuseseră ameninţaţi cu pistolul sau cuţitul, cărora H se dăduse foc, dar care, în ciuda tuturor eforturilor de a fi exterminaţi, supravieţuiseră pentru a perpetua, la maturitate, violenţa pe care o suferiseră. Se încetăţenea o anume tradiţie, dusă mai departe din generaţie în generaţie. Statul, acum, nu făcea decât să sfârşească, *in loco parentis*, ceea ce taţii şi mamele se străduiseră să le facă în copilărie.

De-a lungul studiului nostru asupra condamnaţilor adu îţi, eu şi Jonathan am aflat, spre surprinderea noastră, că în unele state minorii puteau fi condamnaţi la moarte. Erau locuri unde un copil care avea peste treisprezece ani putea primi pedeapsa capitală, iar în alte state nici măcar

nu exista limită inferioară de vârstă. Ce fel de copii, ne-am întrebat, puteau decădea atât de teribil pentru a primi o asemenea sentinţă? Ne-am decis să aflăm răspunsul la această întrebare. De vreme ce Texasul, încă de la începutul anilor ’80, avea cel mai mare număr de condamnaţi minori din întreaga Americă, era evident că acesta era locui de unde trebuia să începem. Johnny a fost doar unul dintre cele paisprezece cazuri studiate de noi.

Foarte multă lume nu cunoaşte faptul că Statele Unite au instituit pedeapsa cu moartea pentru minori. E una dintre puţinele ţări din lume unde e posibilă o asemenea sentinţă. În toate ţările Europei occidentale, pedeapsa cu moartea, atât pentru adulţi, cât şi pentru copii, a fost de mult abolită. Iar în majoritatea ţărilor unde mai există, nu poate fi aplicată condamnaţilor sub optsprezece ani. În 1983, Baroul American a adoptat o rezoluţie ce se opunea, „în principiu, pedepsei capitale în cazul persoanelor minore”. Şi totuşi, pedeapsa cu moartea a rămas operaţională în multe state. La momentul studiului nostru, peste treizeci de minori îşi aşteptau execuţia în cincisprezece state, de la New Jersey şi Pennsylvania în est, până la Florida în sud şi Texas în vest. Statele Unite se pot compara în această privinţă cu doar câteva ţări africane, cu Iranul şi cu o insulă sau două din Caraibe.

Curtea Supremă a proclamat principiul „standardelor decenţei”, concept conform căruia se presupune că asemenea sentinţe nu vor fi duse la îndeplinire niciodată. La urma urmei, prea puţini minori, criminali sau nu, se gândesc la pedeapsa capitală atunci când comit fapta. Deşi noţiunea a rămas probabil în Codul Penal, în speranţa descurajării impulsurilor criminale, e o iluzie deşartă şi, aşa cum am constatat, nu are nicio influenţă asupra comportamentului infracţional.

Într-o perioadă de numai douăsprezece luni, la mijlocul anilor ’80 – interval care a coincis cu începerea

studiului nostru asupra condamnaţilor minori – în America au fost executaţi trei tineri (dintre care doi în Texas) ale căror crime fuseseră judecate şi condamnate pe vremea când erau încă minori. Anterior anului 1985, ultima persoană executată pentru o crimă săvârşită înainte de majorat a fost James Andrew Echols. James, un tânăr negru, a murit pe scaunul electric, în Texas, pe 7 mai 1964, condamnat pentru violarea şi uciderea unei femei albe. Astfel, Texasul se poate „lăuda" cu performanţa de a fi încheiat o epocă a execuţiilor minorilor şi de a fi inaugurat-o pe următoarea.

Mă îndoiesc că eu sau Jonathan vom uita vreodată prima noastră întâlnire cu Johnny Garrett. Era însăşi caricatura unui bolnav mintal: deşirat, cu părul lung răvăşit, cu barba şi mustaţa în dezordine, cu o privire întunecată, înfricoşătoare.

Având în vedere recordul draconic al Texasului, ne aşteptam ca tinerii condamnaţi de aici să-şi exteriorizeze teama sau măcar o uşoară nelinişte. N-am zărit însă nimic din toate astea la Johnny. Misticul feroce care a apărut înaintea noastră exprima mai multă preocupare pentru starea lui spirituală decât faţă de perspectiva dispariţiei sale fizice. Johnny, aşa cum aveam să aflăm, îşi crease propria-i religie, lipsită de Dumnezeu şi pentru care el era propriul Mântuitor. (Ca fapt divers, maică-sa era adeptă a Martorilor lui Iehova.) Johnny ne-a explicat că era ceea ce el numea un „Odios". (Şi eu şi Jonathan ne-am străduit să rămânem serioşi.) Un „Odios", ne-a spus Johnny, era un adorator al zeului scandinav Odin. Băiatul se socotea totodată arian şi un mare admirator ai lui Hitler. Holocaustul, a declarat el, nu reprezenta decât o invenţie a evreilor. Şi, chiar când credeam că am priceput care erau convingerile lui, Johnny ne-a aruncat încă o informaţie menită să ne deconcerteze» Se credea de asemenea un membru al tribului Cherokee.

„Cum adică, Johnny?” l-am întrebat eu. „Spune-mi mai multe despre asta”.

„În interiorul meu, îi spun jumătăţii albe să se ducă naibii”, a explicat el. Habar n-aveam despre ce vorbea. Fiind presaţi de timp, nici măcar n-am încercat să lămurim subiectul. O grămadă de alţi deţinuţi aşteptau să fie expertizaţi. Pe vremea aceea, cu şi Jonathan aveam prostul obicei de a lua drept „pălăvrăgeală” ceea ce nu înţelegeam din poveştile pacienţilor. Şi astfel, în timp ce Johnny se pregătea să-şi interpreteze rolurile şi să ne spună cine era el de fapt, noi n-am făcut decât să-l alungăm din scenă, în timpul examinării, Johnny s-a oprit de câteva ori, amuţind şi privind înapoi, de parcă ar fi ascultat ceva numai de el auzit. „Johnny, te porţi de parcă ai auzi unele voci inexistente”, m-am aventurat eu. Asta e una dintre cele mai tâmpite afirmaţii pe care le poate face un psihiatru Am scos-o de atunci din repertoriu, din motive lesne de înţeles.

Johnny a scuturat cu putere din cap: nu, nu, nu.

„Vrei să spui că nu auzi voci inexistente?”

„Bineînţeles că nu. Vocile sunt reale!”

„Ce spun ele?”

„Mă învaţă ce să fac”.

„De exemplu?”

„Nu pot să vă spun”.

„Ştii cine sunt?”

Johnny s-a oprit, privind împrejur.

„Ale cui sunt vocile?”

„O aud acum pe mătuşa Barbara”. Tonul vocii lui se mai îmblânzise, „îmi spune să am încredere în voi. Să mă las pe mâna voastră”.

Mulţi oameni care se simt singuri şi speriaţi găsesc alinare în conversaţii imaginare. Ne-am grăbit atunci să calificăm vocea mătuşii ca pe un fenomen normal, explicabil. În ciuda aprobării mătuşii Barbara de a sta de vorbă cu noi, în mijlocul poveştilor despre copilăria lui,

Johnny amuţea brusc şi rămânea aşa, privind în gol. În acele momente, trăsăturile i se înăspreau şi în ochi începea să-i licărească furia pe care o zărisem la început. Oare mătuşa Barbara se răzgândise? îi spunea acum lui Johnny să-şi ţină gura?

Cu precauţie, ne-am apropiat în cele din urmă de subiectul crimei. Spre surprinderea noastră, Johnny nu s-a lăsat intimidat de întrebări. Explicaţia lui a venit imediat, cu claritate. Altcineva o ucisese pe Sora Catherine, cineva care era acum liber, dincolo de zidurile acestei închisori; el era doar ţapul ispăşitor. Mai mult, îl ştia pe făptaş, dar nu putea să-l dea în vileag. Dacă ar fi făcut-o, familia lui ar fi avut de suferit. De fapt, spusese deja prea mult.

Tabloul diagnosticului părea limpede. Iluzii, halucinaţii, senzaţia de a fi controlat din afară. Jonathan şi cu mine am fost convinşi că Johnny era schizofrenic. De data asta, eram şi noi de acord cu psihiatrul închisorii.

Obţinerea unei mărturii din partea lui Johnny Garrett nu avea să fie deloc o treabă uşoară. O voce din interiorul lui intervenea tot timpul. Băiatul începea să vorbească, apoi se oprea, părând că se gândeşte la ceva. Era o veritabilă artă să depăşeşti aceste obstacole – artă pe care, pe vremea aceea, n-o stăpâneam prea bine.

„Vorbeşte-ne despre copilăria ta, Johnny”. Era o întrebare destul de simplă; vocile i-au permis să răspundă.

„Când m-am născut, cei de la asistenţa socială au vrut să mă ia de-acasă. Au zis că mama nu era aptă să mă crească”.

„De ce?”

„Avea nişte crize din alea de nervi”.

Am aflat că, între accesele de nebunie, mama lui se însoţea cu o serie de parteneri impulsivi – unul mai violent decât celălalt faţă de ea şi copilul ei. Am aflat de asemenea că, atunci când era foarte mic şi maică-sa fusese internată la psihiatrie, Johnny a fost lăsat în grija bunicilor. Un

aranjament care părea benefic. Însă la vârsta de trei ani şi jumătate, Johnny a fost revendicat de maică-sa, ieşită recent din spital» 5-a declanşat atunci un lung proces pentru custodia lui şi, de-a lungul întregii copilării şi adolescente, băiatul a fost câştigat când de mamă, când de bunici.

Johnny a avut o grămadă de taţi. Pentru a le ţine socoteala, el i-a numerotat cronologic, de la 1 la 4. Nu mai era sigur care dintre ei îi fusese tatăl biologic. Unii ziceau că tatăl lui adevărat era numărul 1, alţii ziceau că numărul 2. Cei dintâi, un tip sălbatic, nu stătuse prea mult prin preajmă şi Johnny se considerase norocos să scape de accesele lui de furie. „O bătea pe mama şi pe frate-miu… îi pocnea cu bâta de baseball… îi plăcea să bată femeile. L-am văzut eu”. Vorbind despre tatăl numărul 1, Johnny socotea că scăpase uşor comparativ cu fratele lui. Cu ceilalţi trei taţi, însă, lucrurile nu mai stătuseră chiar aşa.

„Tatăl al doilea mă snopea în bătaie când eram mic. Am şi acum semne pe fund. Cică m-ar fi pus pe o sobă încinsă, fiindcă nu mă opream din plâns”.

„Putem să vedem şi noi urmele?”

Johnny a încuviinţat, s-a aplecat şi şi-a dat pantalonii jos, O cicatrice profundă, de vreo opt centimetri lungime şi vreo doi lăţime, pornea diagonal, de la anus până la mijlocul fesei stângi – un şanţ lucios, unde muşchiul şi carnea arsă se sudaseră de-a lungul vremii.

Urmele de pe spatele şi de pe braţele băiatului demonstrau de asemenea natura relaţiei sale cu taţii lui de împrumut. De la numărul 3 avea însă urme nu doar pe corp, ci şi în suflet, afectându-i pentru totdeauna structura interioară. Acum, pe un ton ce mi-l amintea pe aceia al Mariei Moore, Johnny povestea ce i se întâmplase atunci când cel de-al treilea tată se mutase în rulota mamei lui.

„Într-o zi, a venit acasă cu un prieten. Mama era la muncă. Fraţii mei mai mici dormeau. Fratele mai mare era

la un unchi» Tocmai ajunsesem acasă. Aveam o pisică cu pui. ham auzit pe pisoi miorlăind. L-am găsit pe unul dintre ei în grădină. L-am luat de acolo şi ham dus în coş. Când m-am aplecat să-l pun înăuntru, a apărut".

„Cine?"

„Tatăl vitreg. Cel de-al treilea. Era cu un amic. M-a pus să aleg. Ori le-o sug, lui şi amicului, ori mă omoară în bătaie". Johnny a făcut o pauză şi şi-a dres vocea. „Mi-au băgat-o în gura".

Incoerenţa şi nebunia se topiseră. Spunându-şi povestea, Johnnv vorbea acum limpede şi desluşit.

„S-a întâmplat de mai multe ori, sau a fost singura dată?"

„O făcea de câte ori avea ocazia. Venea să mă ia de la şcoală. Mă ducea acasă. Mă punea să mă dezbrac". Brusc, vocea a început să i se înece. Johnny n-a mai putut continua. S-a oprit şi a tras adânc aer în piept.

„Mă punea să mă aplec pe podea... Să depărtez picioarele, şi aşa mi-o băga... mă regula în fund".

Cuvintele îmi erau familiare. Billy îmi povestise cam acelaşi lucru.

De fapt, în deceniul care a trecut de când i-am văzut prima oară pe Johnny, am întâlnit o mulţime de bărbaţi violenţi a căror furie putea fi pusă pe seama sodomizării lor timpurii, a experienţelor traumatice din copilărie.

Nu ştiam ce să-i spun.

În cele din urmă, Johnny a rupt tăcerea: „După divorţ, ei au continuat să vină".

„Care ei?"

„Diverşi tipi. Numărul 3 îşi aducea cu el prietenii. Făceau şi filme".

„Filme? Ce fel de filme?"

„Aveau o cameră video. Unuia dintre filme i-au spus: *Fratele mai mare o ia la dos".*

Nu puteam rosti un cuvânt. Din fericire, n-am fost

nevoită să vorbesc, căci Johnny a continuat. „Foloseau şi animale. Făcuseră un film în care o femeie se împreună cu un măgar”.

„Imposibil”, am spus eu, de parcă asemenea lucruri mi-ar fi fost cunoscute.

„Ba e posibil!” a replicat Johnny cu tărie. Era evident pentru el că nu ştiam nimic despre filmele porno. „I-au ridicat întâi picioarele din faţă. Femeia stătea pe spate în pat. Şi pe urmă l-au aplecat peste ea”. Apoi a adăugat, ca pentru a-mi suplimenta educaţia în domeniu: „Foloseau aşa tot felul de animale”.

Am încercat să adopt un ton nonşalant în timp ce puneam întrebări despre lucruri pe care nu numai că nu le învăţasem la Yale, dar nici măcar nu credeam că există în realitate.

„Johnny, tu ai apărut vreodată în filmele acelea?”

„Nu cu măgarul. Dar era un dulău mare. Un mascul. L-au pus să mă reguleze. Au făcut fotografii”.

Şi din nou tăcere, M-am decis să sar peste detalii.

„Cine mai apărea în filmele acelea?” am întrebat. Aveam nevoie de dovezi.

„Mi-amintesc de o prostituată brunetă. O numeau Sunshine… Am văzut copii nu mai mari de şapte ani făcând sex cu adulţi”, Johnny nu ştia numele acelor adulţi. „Nu le arătau feţele. Doar copiii se vedeau”.

Deci identitatea maturilor era protejată. Numai copiii erau expuşi. Ce-mi spunea Johnnv părea verosimil. Am asistat o dată la o prelegere ţinută de un agent FBI. Vorbea despre teama de care sunt chinuiţi toată viaţa copiii folosiţi în filmele pornografice, despre faptul că identitatea lor şi perversiunile la care au fost obligaţi puteau ieşi în orice moment la lumină.

„N-ai spus nimănui toate astea?”

„Nu, mi-a fost ruşine”.

Johnny era mai înspăimântat de a fi recunoscut în

filmele pe care le făcuse în copilărie decât de execuţia care îl aştepta. Nu le spusese nici avocaţilor săi despre acele casete video.

Johnny nu era primul condamnat la pedeapsa capitală – şi nici ultimul pe care eu şi Jonathan aveam să-l vedem care prefera moartea în locul dezvăluirii trecutului său. La sfârşitul examinării noastre, i-am cerut lui Johnny să-mi permită să-i spun avocatului său ce îmi povestise. Johnny însă a ezitat. „Ar putea fi de ajutor în instrumentarea cazului", l-am încurajat eu.

Dar el nu părea deloc convins.

„S-ar putea să profite de asta ca să mă umilească", a venit răspunsul lui Johnny.

„Nu-i adevărat, nu se va întâmpla aşa. Avocatul va folosi totul când va face apei pentru tine", l-am asigurat eu. Cu răbdare, i-am explicat că judecătorul ar trebui să ştie despre aceste filme porno în momentul procesului, putându-i sluji drept circumstanţe atenuante. Încă nu era prea târziu, i-am spus că putea avea încredere în avocat, care va folosi informaţiile nu pentru a-l umili, ci doar pentru a-i salva viaţa. Fără prea mare entuziasm, Johnny a fost de acord în cele din urmă să-i dezvălui avocatului secretele copilăriei lui. Când am plecat, i-am dat din nou toate asigurările că se putea încrede în avocatul său.

Însă m-am înşelat. De fapt, am avut dreptate şi m-am înşelat deopotrivă. Avocatul lui Johnny n-a făcut publice umilinţele la care fusese supus clientul său; le-a ţinut secrete. Însă m-am înşelat crezând că omul avea să le folosească pentru a-l ajuta pe Johnny. Avocatul desemnat sări apere a ţinut totul atât de secret, încât, după câte mi-am dat seama, nu s-a deranjat nici măcar să citească raportul meu. Tot ce consemnasem acolo – leziunile cerebrale, psihoza, tortura, abuzurile şi pornografia la care fusese supus Johnny – ar fi trebuit adus în discuţie la proces, dacă nu pentru a-l declara nevinovat, cel puţin

pentru a-i comuta sentinţa. Era vorba de chestiuni esenţiale pentru un apel juridic. Dar avocatul n-a făcut uz de nimic din ce îi dădusem. A pus probabil raportul meu printre celelalte hârtii din dosarul cazului, uitând rapid de el. Tot ce ar fi putut fi de vreun folos în proces a rămas necunoscut, închis în dosarul unui avocat din oficiu şi în mintea bolnavă a lui Johnny.

CAPITOLUL 17

Timp de doi ani, secretele lui Johnny au zăcut netulburate în dosarul avocatului. Nimeni n-a ştiut ce i se întâmplase băiatului şi, prin urmare, nimănui nu i-a păsat prea mult de eh în tot acest timp, singurul care s-a mai gândit la cazul lui Johnny a fost guvernatorul Texasului. Dintr-un motiv sau altul, printre cele o sută şi ceva de sentinţe de pe biroul său care aşteptau să fie semnate, cea a lui Johnny i-a atras atenţia. Sau poate ca omul a dat pur şi simplu cu banul. Oricare ar fi explicaţia, guvernatorul a găsit de cuviinţă să semneze într-o zi decretul de executare a sentinţei, care urma să fie pus în aplicare pe 6 octombrie 1988.

Pe 6 septembrie 1988, la doi ani şi două luni după ce eu şi Jonathan îl expertizaserăm pe Johnny şi cu o lună înainte de ziua în care era programată execuţia, am primit un telefon de la cineva care s-a prezentat drept avocatul lui Johnny Garrett. Ma întreba dacă puteam pregăti o depoziţie scrisă, pe baza descoperirilor în urma evaluării clinice. Am răspuns fără entuziasm, totuşi politicos, că o voi face, dar că aveam nevoie de ceva timp pentru a-mi reîmprospăta memoria şi a-mi revedea notiţele din acea perioadă, îi puteam da o schiţă într-o săptămână sau două, cel mult trei.

Se pare însă că nu înţelesesem bine situaţia, mi-a spus avocatul. Decretul de executare a sentinţei era semnat. Peste trei săptămâni, Johnny ar fi fost deja mort. În aceste condiţii, depoziţia trebuia făcută acum sau

niciodată.

Dar de ce naiba aşteptase doi ani pentru a mă suna? am întrebat, iritată. Raportul iniţial, cu toată documentaţia, îi fusese trimis avocatului lui Johnny în 1986, Alăturaserăm acolo şi o scrisoare, în care ne ofeream sprijinul. Johnny era cel mai afectat şi abuzat minor expertizat vreodată de noi şi făcusem tot ce-mi stătuse în putinţă pentru a-i da de înţeles asta avocatului său.

Până la urmă am acceptat. Bărbatul care mă sunase acum nu era acelaşi avocat căruia îi trimisesem raportul. După toate aparenţele, cel dintâi nu ridicase niciun deget în sprijinul cazului, de la expertiza noastră şi până în clipa în care guvernatorul semnase condamnarea la moarte. În acel moment, cazul lui Johnny a fost transferat la Clinica Pedepsei Capitale din cadrul Universităţii Texas. Vocea de la celălalt capăt al firului aparţinea unui avocat din cadrul acelei clinici. Petrecuse cele patru zile de când i se predase cazul citind cu grijă fiecare filă din dosar, pentru a găsi motive care să-i justifice un apel de ultimă oră. Astfel descoperise – o întâmplare şi un noroc – raportul întocmit de mine cu doi ani în urmă, şi decisese să mă sune. De fapt, dacă n-ar fi fost zelul lui, Johnny ar fi murit pe 6 octombrie 1988, îngropând cu sine secretele lui şi descoperirile noastre.

Ce relevanţă au avut aceste descoperiri clinice pentru cazul lui Johnny? Leziunile cerebrale îi afectaseră sever puterea de judecată, ca şi capacitatea de a-şi controla comportamentul şi a evalua consecinţele lui. Era de asemenea psihotic. Lua fantezia drept realitate, se simţea îngrozitor de ameninţat fără niciun motiv şi se năpustea asupra duşmanilor reali sau imaginari. Cât de responsabil putea fi un astfel de om pentru actele lui violente?

Din cele mai vechi timpuri, aproape toate societăţile

civilizate îi absolvă de responsabilitate pe indivizii alienaţi mintal, Johnny, cu halucinaţiile, iluziile şi paranoia lui extremă, era dar bolnav – chiar şi psihiatrul închisorii o recunoscuse. În plus, abuzurile la care fusese supus în copilărie ar fi trebuit folosite în proces pentru obţinerea unor circumstanţe atenuante. Nu eram siguri de ce nebunia lui Johnny se manifestase prin violarea şi uciderea unei bătrâne călugăriţe; asta avea să rămână un mister timp de încă patru ani. Date fiind repetatele abuzuri sexuale din partea „tatălui numărul 3”, ne-am fi aşteptat ca victima lui Johnny să fie un bărbat. Dar indiferent de ceea ce îl influenţase în alegerea victimei, însăşi natura crimei spunea destule despre starea mintală a făptaşului. Nu trebuie să ai pregătire psihiatrică pentru a-ţi da seama că violarea şi uciderea unei călugăriţe în vârstă nu e tocmai un lucru normal.

Am menţionat toate aceste chestiuni – leziunea cerebrală, psihoza şi abuzurile – într-o depoziţie de când pagini, alcătuită în grabă. La douăzeci şi patru de ore după telefonul avocatului, documentul era în drum către Texas. Depoziţia se încheia cu un paragraf ce preciza că eu şi Jonathan „eram gata să depunem mărturie şi să fim interogaţi în privinţa conţinutul acestei depoziţii, în cazul în care lui Johnny Garrett i se va aproba o nouă audiere în vederea comutării sentinţei”.

În cazurile implicând pedeapsa capitală, *no news is good news* (dacă nu ai nicio veste, înseamnă că e de bine). Când a venit – şi apoi a trecut – ziua de 6 octombrie 1988, iar numele lui Johnny n-a apărut în presă, am respirat cu toţii uşuraţi. Deşi n-am mai vorbit niciodată cu acel avocat, am presupus că omul reuşise să obţină cel puţin o amânare a execuţiei, Au trecut şi anii următori, 1989, apoi 1990; fiindcă n-am mai primit nicio veste, ne-am închipuit că sentinţa de condamnare la moarte fusese comutată, şi deci nu va mai fi nevoie de mărturia noastră într-o audiere sau

un eventual nou proces. Am presupus, ne-am închipuit… însă cazul lui Johnny ne-a învăţat că nu e bine să umbli cu presupuneri atunci când e vorba de pedeapsa capitală.

În următorii trei ani, de câte ori mă gândeam la Johnny Garrett (ceea ce se întâmplă destul de rar), mi-l imaginam ducându-şi zilele într-o instituţie pentru nebuni criminali, cu fanteziile lui mesianice şi părul crescându-i tot mă: lung şi mai lung. Mă bucuram că dezvăluirile noastre clinice fuseseră de ajutor măcar unuia dintre cei paisprezece subiecţi ai studiului nostru asupra minorilor condamnaţi la moarte.

Între timp, eu şi Jonathan am învăţat o sumedenie de lucruri. Am aflat mai multe despre personalitatea multiplă, scepticismul nostru vizavi de această disfuncţie dispărând treptat. Marie Moore ne convinsese că e o tulburare psihică reală, deşi noi credeam că fenomenul apare destul de rar. Au fost nişte ani foarte plini, erau atâtea lucruri de făcut şi de învăţat, încât rareori mai aveam răgaz să privim înapoi. La urma urmei, ne-am spus, personalitatea multiplă era o afecţiune puţin comună. Probabil că, în studiile noastre, nu o trecuserăm prea des cu vederea. Asta presupuneam noi.

În 1991, emisiunea televizată „48 de ore” a dedicat o ediţie minorilor condamnaţi la moarte. Pe ecran a apărut nimeni altul decât Johnny Frank Garrett. Eu ratasem emisiunea, în schimb ea fusese văzută de Barbara Bard, cea care conducea expertizarea educaţională a minorilor ce primiseră pedeapsa capitală. A doua zi dimineaţă, la Bellevue a sunat telefonul Era Barbara.

„Dorothy, cred că ne-a scăpat ceva…”

Fraza asta îmi devenise familiară. Barbara mi-a explicat că Johnny Garrett pe care îl văzuse cu o zi în urmă la televizor n-avea nimic de-a face cu persoana pe care o întâlnise la Huntsville. Acum avea ochii holbaţi şi o cu totul altă atitudine. Arăta complet diferit de tipul pe care îl

examinaserăm cu cinci ani în urmă. Barbara fusese şocată şi de insistenţa cu care Johnny îşi afirma nevinovăţia.

„Cred că avem de-a face cu o personalitate multiplă”, a conchis ea.

La puţin timp după aceea, m-a sunat şi Jonathan. Ne-a plăcut întotdeauna să ne tachinăm în legătură cu unele observaţii pe care unul din noi le-a făcut pe marginea unui caz, iar celălalt le-a trecut cu vederea.

„Dorothy, am dat-o-n bară”, a izbucnit el, cu oarecare satisfacţie în glas. Eu eram psihiatrul, deci mie îmi scăpase un element fundamental. Pregătindu-se pentru un seminar, Jonathan revăzuse toate datele clinice pe care le adunaserăm împreună în studiul nostru asupra condamnaţilor la moarte. Reluând rapoartele psihiatrice şi neurologice în lumina celor de curând aflate despre personalitatea multiplă, tabloul clinic ai lui Johnny începuse să arate altfel. Simptome precum pierderea cunoştinţei sau lacune de memorie, pe care amândoi le interpretaserăm ca semne ale unei posibile epilepsii psihomotorii, au început să semene mai degrabă cu nişte accese disociative. Alte simptome – halucinaţiile auditive, convingerea lui Johnny că era când nazist, când membru ai tribului Cherokee – pe care le puseserăm iniţial pe seama schizofreniei au început să contureze tot mai evident personalitatea multiplă. În acest context, chiar şi fraza lui Johnny: „Îi spun jumătăţii albe să se ducă naibii” a început să capete o semnificaţie. Am revăzut toate înregistrările discuţiilor cu Johnny. Am făcut rost de caseta cu emisiunea „48 de ore” şi am privit acolo un personaj pe care abia dacă l-am recunoscut, un Johnny cu totul schimbat. Era dar că, în cazul lui Johnny Frank Garrett, nu avusesem în vedere diagnosticul de personalitate multiplă.

Şi, în fond, ce era cu asta?

Johnny rămânea un pacient psihotic, afectat cerebral, şi acest lucru îl menţionasem. Existau o mulţime de dovezi

ca tânărul pierdea adesea contactul cu realitatea, iar Jonathan demonstrase că, din punct de vedere neurologic, creierul lui nu funcţiona normai. Aşadar, ce mai putea însemna dacă, în plus, suferea şi de personalitate multiplă? Sigur, asta ar fi explicat anumite aspecte ale comportamentului său. Ar fi explicat schimbările lui bruşte, faptul că acum îşi mărturisea crima iar în clipa următoare susţinea că e nevinovat. Ar fi explicat poveştile lui cu tribul Cherokee şi comandantul nazist. Întrebarea era dacă diagnosticul de personalitate multiplei l-ar fi putut ajuta în acest moment pe Johnny. Era oare cazul să le împărtăşim avocaţilor lui presupunerile noastre din urma?

Avocaţii aveau deja la dosar o vastă documentaţie privind psihoza şi leziunile cerebrale ale clientului lor. Nici nu era nevoie de un psihiatru pentru a vedea cât de nebun era Johnny. Toată lumea ştia că indivizii afectaţi mintal nu erau omorâţi, prin urmare viaţa lui Johnny nu putea fi în pericol. Ce rost mai avea să tulburăm apele? Mi se părea că a-l examina încă o dată ar fi fost mai degrabă un exerciţiu academic decât un serviciu pe care i-l puteam aduce. Am decis deci să lăsăm lucrurile cum erau. Chiar dacă am fi dovedit că Johnny suferea de personalitate multiplă, şansele lui de tratament în închisoare ar fi fost minime. Era poate preferabil să se creadă că diagnosticul pus de psihiatrul închisorii era cel bun.

Şi încă o dată, Johnny mi-a ieşit din minte. Când se întâmplă să mă mai gândesc la el, o făceam pentru a regreta faptul că nu-l ghicisem de la prima expertiză.

Pe 8 ianuarie 1992, a apărut un scurt articol pe ultima pagină a ziarului *New York Times*. Mi-a atras atenţia fiindcă, pentru prima oară de foarte mulţi ani, guvernatorul Texasului amâna punerea în aplicare a unei sentinţe de condamnare la moarte. Conform notiţei din ziar, această acţiune, aproape fără precedent, se întâmplase în chip de răspuns la un apel făcut de Papa

Ioan Paul al II-lea. Intervenţia Papei era cu atât mai specială şi mai generoasă, cu cât deţinutul în cauză nu era catolic şi, în plus, ucisese o călugăriţa.

Guvernatorul Texasului se confrunta cu o dilemă. Conform rapoartelor pe care le citise, condamnatul nu era, evident, în toate minţile. Statul fusese pe cale să execute un nebun, pentru un act comis înaintea majoratului. Dacă existase vreodată un caz care să merite clemenţă, atunci cazul lui Johnny era aceia. Pe de altă parte, Texasul rămăsese statul care nu accepta jumătăţi de măsură şi se întrecea cu Florida pentru cel mai mare număr de criminali executaţi de la reinstituirea pedepsei cu moartea în Statele Unite, în 1976. Nia un guvernator al Texasului care arătase dementă în această problemă nu fusese reales vreodată.

Dar poate că exista un alt mod de a rezolva lucrurile, de a face ceea ce trebuie, menţinând totodată reputaţia unui stat al legii şi ordinii. Guvernatorul s-a decis să convoace o comisie de dementă – un fel de al doilea juriu – care să hotărască, după audierea tuturor argumentelor pro şi contra, dacă era cazul să-l cruţe sau nu pe condamnat. Astfel, nimeni nu-l mai putea acuza pe guvernator de indulgenţă faţă de criminalitate. Care era gajul politic ce se punea în joc? Viaţa lui Johnny Frank Garrett.

Când trăim momente de şoc, ne amintim, retrospectiv, tot felul de detalii nesemnificative ale evenimentului. Îmi aduc aminte că stăteam în pat, citind ziarul, şi lumina îmi venea peste umărul drept; soţul meu dormea alături, în stânga, cu veioza stinsă; articolul era aşezat în pagina chiar pe mijloc, unde se îndoia ziarul

La început, nu mi-a venit să cred ce citeam. Îmi închipuisem că, datorită expertizei noastre clinice, viaţa lui Johnny nu se mai afla de mult în pericol După ce, în 1988, îi trimisesem avocatului său depoziţia pe care o alcătuisem în grabă, nu mai auzisem nimic despre caz. Prin urmare,

fusesem sigură că documentaţia noastră privitoare la starea mintală şi abuzurile pe care Johnny le suferise în copilărie fusese suficientă pentru ca sentinţa să-i fie comutată. Brusc, nu mai înţelegeam nimic. M-am decis să-l sun pe avocat a doua zi şi să lămuresc situaţia.

Însă, căutându-l la birou, am descoperit că avocatul cu care vorbisem în 1988, cel căruia mă grăbisem să-i trimit depoziţia, nu-l mai reprezenta pe Johnny. Între timp, cazul fusese din nou transferat – de data asta la Centrul de Resurse din Texas. Bănuiesc ca lucrurile nu s-ar fi încurcat în acest chip dacă interesele lui Johnny ar fi fost susţinute de un singur avocat.

Am descoperit că Centrul de Resurse al statului Texas era alcătuit dintr-un grup de tineri avocaţi entuziaşti, chiar dacă prost plătiţi, a căror datorie era să instrumenteze apelurile de ultim moment, de obicei fără mart şanse, ale deţinuţilor condamnaţi din Texas. Cazul lui Johnny intrase acum pe mâna a doua avocate tinere şi inteligente.

Decizia de a-i contacta sau nu pe noi i avocaţi ai lui Johnny nu era uşor de luat. Eu şi Jonathan ne tăcuserăm un obicei din a nu ne oferi serviciile în cazurile celebre. Examinarea celor câtorva criminali notorii – precum Mark David Chapman sau Theodore Bundy – a fost absolut întâmplătoare. Chapman fusese internat la secţia de medicină legală din Bellevue tocmai în momentul când ne ocupam de studierea violenţei la tinerii delincvenţi, sar avocatul lui i-a permis să participe la studiul nostru. Pe Bundy l-am examinat tot din întâmplare. Avocaţii lui aflaseră că ne îndreptam către Florida pentru a evalua un grup de minori condamnaţi şi ne rugaseră „de vreme ce eram prin apropiere, să le expertizăm clientul

Când l-am examinat prima oară, Johnny era doar unul dintre cei paisprezece subiecţi ai studiului nostru, o cantitate practic neglijabilă în ochii restului lumii. El a

devenit vedetă numai datorită atenţiei acordate cazului său de către Papă. Era potrivit să-mi ofer serviciile acolo unde poate nu erau dorite? Pe de altă parte, eu şi Jonathan tăcuserăm câteva noi descoperiri faţă de diagnosticul iniţial şi ne simţeam datori să le împărtăşim avocaţilor lui Johnny. După o îndelungată convorbire telefonică, Jonathan m-a sfătuit să sun totuşi la Centrul de Resurse al statului Texas. Urma sari las pe avocaţi să hotărască dacă presupunerile noastre apropo de personalitatea multiplă puteau fi de vreun folos în instrumentarea cazului. Cred că şi noi ne simţeam puţin vinovat! pentru faptul că nu recunoscuserăm afecţiunea încă din 1986. Asta era ocazia pentru a ne revanşa şi a îndrepta lucrurile, ham sunat deci pe noii avocaţi ai lui Johnny.

Cele două tinere femei au ascultat cu atenţie explicaţiile mele. Le-am povestit în ce condiţii ne implicaserăm în cazul clientului lor şi faptul că suspectam un alt diagnostic. Le-am spus că nu puteam fi sigură decât dacă I-aş mai fi examinat încă o dată pe Johnny, Dacă se dovedea că tânărul suferea într-adevăr de personalitate multiplă, avea această concluzie târzie vreo relevanţă pentru cazul lui? Nu putea fi luată drept o făcătură? Diagnosticul, fiind oricum unul controversat, n-ar fi fost considerat suspect? Avocatele au promis să cântărească alternativa, să-şi consulte colegii şi să mă sune din nou.

N-am aflat niciodată care a fost raţionamentul lor, ci doar decizia: trebuia să mă duc acolo. Aşa că mi-am făcut bagajul şi am plecat.

Un psihiatru care bănuieşte existenţa personalităţii multiple are nevoie de timp pentru a pune diagnosticul. În general, primele câteva şedinţe cu pacientul sunt doar de acomodare. Am învăţat toate astea de la Marie Moore, încrederea este esenţială pentru ca personalităţile alterne să-şi facă apariţia. Aceste entităţi, ascunse multă vreme, au reuşit să-şi protejeze gazda doar râmânând secrete. De

aceea consideră expunerea ca fiind periculoasă. Dacă Johnny suferea de personalitate multiplă, oare cum puteam să câştig încrederea acelor entităţi într-un timp atât de scurt, mai ales că execuţia plana deasupra?

Hipnoza putea fi o soluţie, însă nu voiam s-o folosesc» Se putea grăbi astfel determinarea anomaliei, însă era bine cunoscut faptul că, sub hipnoză, subiecţii pot fi sugestionaţi. Iar în cazurile legale este esenţial să eviţi orice acuzaţie de sugestionare sau creare a unor personalităţi alterne. Dacă aceste personalităţi existau într-adevăr, trebuia ca, în timpul scurt pe care îl aveam la dispoziţie, să inspir destulă încredere pentru ca ele să-şi facă apariţia de bunăvoie. Mai mult, întrevederea cu Johnny urma să fie înregistrată pe bandă video pentru ca toată lumea să poată vedea, sporind astfel credibilitatea. Însă chiar şi aşa, nu exista nicio garanţie că noua comisie întrunită de guvernatorul statului va sesiza implicaţiile imaginilor pe care urma să le vadă.

Penitenciarul din Huntsville e un loc al paradoxurilor. Asemenea majorităţii închisorilor pe care eu şi Jonathan le-am vizitat, zidurile sale sunt înconjurate de spirale de sârmă ghimpată foarte ascuţită, menită să sfâşie orice nebun care ar încerca să iasă printre ele. Două porţi paralele, controlate electronic, întrerup colacii de metal tăios, asigurând eventualul acces în închisoare. Odată trecut de aceste porţi, descoperi însă o grădină secretă. O cărare, mărginită de flori frumos colorate, te poartă în mod agreabil către uşa din sticlă a închisorii propriu-zise.

Interiorul penitenciarului Huntsville, cel puţin partea pe care ni s-a permis s-o vizităm, e de asemenea mai puţin respingător decât majoritatea puşcăriilor vizitate de noi de-a lungul vremii. În stânga intrării, dincolo de uşile din sticlă, există o încăpere unde sunt expuse spre vânzare obiecte făcute de către deţinuţi. Cu ani în urmă, la prima noastră vizită, îmi cumpărasem nişte cizmuliţe de cowboy

în miniatură, splendid lucrate în piele. Spre dreapta, în spatele unui geam care seamănă cu cel al unui ghişeu de bancă, stă un gardian.

Când am venit întâia oară, eram printre prieteni: Jonathan, Barbara Bard, Marilyn Feldman. De data asta însă eram singură, însoţită doar de una dintre avocate. Când am intrat în clădire, gardianul din spatele ghişeului ne-a întrebat politicos cu ce ne putea fi de ajutor. Un lucru nu-l poţi nega apropo de angajaţii închisorii Huntsville: chiar dacă au contribuit la eliminarea unui număr-record de deţinuţi, sunt de o politeţe nedezminţită.

Eram aşteptate. Un alt gardian ne-a escortat printr-un labirint de coridoare spre o cameră specială, un cub minuscul dotat cu o masă pătrată care umplea aproape tot spaţiul. La uşă, relaxaţi, anunţaţi despre sosirea noastră, am găsit doi gardieni în uniformă sprijinindu-se de perete şi un tânăr deţinut cu mâinile încătuşate la spate.

„Bună, Johnny. Ce mai taci?” l-a salutat avocata.

Johnny? Dar nu semăna deloc cu omul pe care îl examinasem eu cu şase ani în urmă! Băieţandrul cu dinţii neregulaţi din faţa mea nu putea fi sihastrul bărbos pe care îl văzusem în 1986. Întâi de toate, individul acesta era mult mai tânăr decât Johnny pe care îl ştiam. Nu părea a avea mai mult de douăzeci de ani. Părea mai degrabă un flăcău decât un bărbat. În plus, nu avea chipul acelui mistic fără vârstă pe care îi evaluasem. Chiar şi ochii erau diferiţi. Johnny Garrett pe care mi-l aminteam eu avea o privire visătoare, întunecată ocazional de umbre mânioase; obrajii îi erau scobiţi, acoperiţi de o barbă lungă, neîngrijită. Tânărul din faţa mea avea obraji! rotunzi, proaspăt raşs, ochii mari ca de copil şi parul lins, pieptănat cu cărare pe mijloc, pe care şi-l tot îndepărta de pe frunte.

„Ţi-o aminteşti pe doamna doctor Lewis?” l-a întrebat avocata.

„Sigur că da”, a răspuns deţinutul cu accentul lui

tărăgănat Gardienii i-au scos cătuşele şi băiatul a întins mâna să mă salute.

Era chiar Johnny.

Au trecut minute preţioase până ce eu şi avocata am reuşit să instalăm camera video, fixând obiectivul pe chipul lui Johnny. Expresiile faciale sunt indicii importante ale apariţiei personalităţilor alterne. Privindu-ne cum ne chinuim să stabilizăm aparatul pe trepied, unul dintre gardieni s-a oferit amabil să ne fie de folos. A spus că avea şi el acasă o cameră video asemănătoare, l-am acceptat ajutorul. Timpul se scurgea cu viteză.

În cele din urmă, am fost gata pentru a începe interviul. Aşezându-mă la masă, am observat că paznicul care ne ajutase rămăsese în încăpere, lângă uşă. Ţeapăn şi în uniformă, semăna puţin cu un şofer în livrea. Era evident că nu puteam începe o discuţie intimă şi sensibilă cu Johnny în prezenţa gardianului. I-am spus că se impunea să ne lase singuri. Au urmat câteva discuţii – avocata le-a explicat gardienilor poziţia mea, ei şi-au chemat superiorii, aceştia din urmă l-au întrebat pe adjunctul directorului închisorii care, la rândul lui, l-a contactat pe şeful său, Negocierile păreau să se poarte fără niciun folos. Era imposibil să mi se respecte cererea. Regulamentul preciza limpede că un gardian trebuia neapărat să rămână în încăpere. Dar avocata nu s-a lăsat. Le-a explicat tuturor că era vorba de o întrevedere confidenţială între un deţinut, avocatul său şi doctorul pe care acesta îl alesese pentru a-i expertiza clientul. În cele din urmă, am avut câştig de cauză.

Încă şovăitor, gardianul a păşit dincolo de uşă şi a închis-o în urma lui. El şi colegul său aveau să urmărească interviul printr-o fereastră rectangulară plasată sus, într-unul din zidurile încăperii, cel opus locului unde se aşezase Johnny. Dacă băiatul avea să ridice privirea, urma să vadă capetele gardienilor şi patru ochi aţintindu-se asupra lui.

Grozav mod de a făuri o atmosferă de încredere! Am închis uşa. M-am mutat, împreună cu Johnny, la capătul cel mai îndepărtat al mesei şi ne-am aşezat într-un colţ. Avocata a verificat încă o dată camera video, apoi a apăsat butonul de înregistrare.

Înainte de a fi rostit vreun cuvânt, expresia lui Johnny s-a schimbat într-o fracţiune de secundă, muşchii feţei i s-au crispat şi m-a fixat cu o privire atât de intensă şi de aprigă, încât m-am simţit brusc în prezenţa misticului nebun pe care îl întâlnisem în 1986. Apoi totul s-a topit. La fel de iute cum apăruse, expresia aceea a dispărut; m-am trezit privind din nou în ochii băieţandrului cu care dădusem mâna.

Johnny, ce s-a întâmplat adineauri?”

Niciun răspuns. Am repetat întrebarea.

Johnny a făcut o pauză, de parcă ar fi aşteptat să i se acorde permisiunea de a-mi răspunde. Apoi a zis: „Uneori trebuie să-mi reprim unele chestii”.

„Ce vrei să spui?”

„Am făcut asta ani de zile. Chiar şi pe stradă. Poliţistul care se ocupa de mine după eliberarea din şcoala de corecţie a întrebat-o pe mama dacă mă drogăm”.

„Şi te drogai?”

„Nu”.

„Ultima oară când am stat de vorbă, mi-ai povestit ce copilărie ai avut, cum s-au purtat cu tine taţii vitregi şi tot ce ai suferit. Mulţi copii care trec prin ce-a: trecut tu încearcă să se detaşeze, să găsească undeva în mintea lor un loc special unde să nu mai simtă nimic. Poţi să faci şi tu asta?” l-am adresat una din întrebările pe care învăţasem să le pun în cei şase ani care trecuseră de la primul nostru interviu. Unii copii care sunt abuzaţi recurg la un fel de autohipnoză pentru a nu mai simţi durerea. Veneam cu întrebarea asta cam prea devreme, de la debutul discuţiei, dar ceea ce mă împinsese s-o fac fusese expresia

ameninţătoare care fulgerase pe chipul lui Johnny câteva clipe. Nu puteam să ignor ceea ce observasem.

„Sigur că pot. Prima oară când am făcut-o, mi-amintesc că aveam nişte necazuri. Nu mai ştiu exact ce anume. M-am concentrat. M-am dus la o petrecere".

„Ce s-a întâmplat după aceea?"

„Nu mai ştiu. Următorul lucru pe care mici amintesc era mieunatul unei pisici. Eram încă la petrecerea aia, dar auzeam pisica".

Şi?"

„Asta m-a adus înapoi. Un tel de trezire. Şi chiar aveam o pisică în poală".

„Unde te aflai? Mai erai la petrecere?"

„Nu, fireşte că nu. Nu era vorba de nicio petrecere. Eram acasă. Mă întorsesem".

Probabil că arătam nedumerită, căci Johnny a simţit nevoia să adauge: „Poate că aveam pur şi simplu prea multă imaginaţie". Vasăzică fusese vorba de o petrecere imaginară, pe care o crease doar în minte.

A continuat: „Uneori mă puteam proiecta pe mine însumi". Vocabularul lui Johnny era mai sofisticat decât îmi aminteam să-l fi avut cu ani în urmă.

„Să te proiectezi?" Nu trebuia decât să repet ultimele lui cuvinte şi ei îşi continua discursul.

„Puteam să-mi imaginez că sunt la câţiva metri depărtare. În felul ăsta vedeam ce se întâmplă, dar nu trebuia să sufăr direct".

„Trebuia doar să te hotărăşti s-o faci, şi gata, se întâmplă?"

„Uneori o puteam face la comandă. Alteori se întâmplă de la sine".

„Cum adică?"

„Aveam un fel de căderi. Le-am vorbit doctorilor despre asta".

Mi-am amintit apoi că citisem într-unul din vechile

dosare ale lui Johnny că, pe vremea când era copil, un medic îi spusese mamei lui că băiatul avea epilepsie. Johnny Garrett nu suferea însă de aşa ceva, ci, asemenea multor copii sever abuzaţi, se putea detaşa, anesteziindu-se astfel în faţa durerii.

„Uneori mă apucau durerile de cap. Ameţeam şi pe urmă nu mai ştiam de mine. Când îmi reveneam, mă durea capul".

Am descoperit de-a lungul anilor că durerile de cap apăreau frecvent atunci când personalităţile alterne intrau în conflict unele cu celelalte, când se certau între ele în mintea pacientului.

„Vrei să spui că nu întotdeauna decidea! singur când să te concentrezi? Nu depindea numai de tine?"

„Nu. Uneori pur şi simplu venea de la sine. Dar alteori puteam să fac să mi se întâmple".

„Cum aşa?"

„Eu numesc asta proiecţie astrală. Aşa mi s-a părut potrivit să-i spune

„Ce se întâmplă atunci?"

„Intru aşa, ca într-un vid".

„Şi când faci asta?"

„O făceam de pildă când tatăl meu vitreg – ştii, cel cu numărul 3 – îmi făcea che-che-chestia aia".

Johnny a luat o pauză şi a ridicat privirea în tavan. Ceva sau cineva părea să-l tot întrerupă şi atunci se uita deasupra lui, cerând parcă permisiunea să continue. Ochii i se lărgeau şi se bâlbâia. Am observat că mulţi pacienţi cu personalitate multiplă se bâlbâie atunci când trec de la o stare ia alta sau când o personalitate încearcă să oprească intervenţia celeilalte.

„Când făcea se-se-sex cu mine. Mă refugiam în-în în vidul acela".

Acum ştiam că Johnny, ca nenumăraţi alţi copii torturaţi pe care îi cunoscusem de-a lungul celor şase ani

care trecuseră „se putea îndepărta şi detaşa de situaţiile dureroase. Asta nu însemna însă neapărat că Johnny suferea de personalitate multiplă. Însemna doar că avea capacitatea de a se disocia.

„Johnny, ştii cum trec oamenii de pe un canal TV pe altul?” Din nou, era cam devreme în acest interviu să pun o asemenea întrebare. Riscam să nu primesc un răspuns cinstit, şi totuşi am făcut-o.

„A-ha”.

„Ei bine, unii copii pot să facă întocmai aşa. Dacă, din cine ştie ce motiv, vor să fie mari şi puternici, se pot schimba iute în altceva, într-un personaj mare şi puternic. Iar dacă vor să se prostească, se transformă în copilaşi nătângi. E ca şi cum ai schimba canalele la televizor. Tu ai făcut vreodată aşa ceva?”

„Totdeauna mi-am dorit să fiu mai mare”.

O dădusem în bară. Nu înţelesese nici pe departe la ce mă refeream. Un pacient foarte inteligent de la Bellevue, Max, mă învăţase să adresez această întrebare copiilor abuzaţi. Se dovedise a fi unul din modurile cele mai eficiente de a detecta experienţele disociative, iar eu ratasem ocazia punând întrebarea prea curând. Sau cel puţin aşa credeam.

„Şi ai reuşit vreodată să devii mai mare şi mai puternic?” am întrebat eu, într-o doară.

„Ăsta-i transferul mental Vulcan”.

„Poftim?”

„Mă pot transforma în altcineva”.

„Ce vrei să spui?” (Mulţumesc, Max! Mulţumesc de o mie de ori.)

Johnny a continuat: „Îi zic Aaron Shockman”.

„Cum aşa?”

„Nu ştiu sigur cum s-a întâmplat. Cred că a început prin clasa a cincea. Eram mereu bătut. Şi în clipele alea deveneam Aaron Shockman. Atunci apărea el în interiorul

meu”.

„Ţi-a vorbit vreodată?”

„Numai eu pot să-l aud”.

„Ce a mai făcut el pentru tine?”

„Îţi aminteşti ce ţi-am spus că mi-a făcut tatăl numărul 3? Aaron Shockman era cel-cel-cel căruia îi făcea totul. Nu mie”.

„Dar tu?”

„Am mai spus asta. Eu mă refugiam în vid”.

Prin urmare, Johnny, ca şi alţi copii abuzaţi până dincolo de limita suportabilului, era capabil să evadeze; se putea îndepărta, lăsând pe altcineva să îndure suferinţa, „l-ai vorbit vreodată cuiva despre Aaron Shockman?”

„L-am scris cuiva. Unei femei pe nume November. După ce i-am scris asta, nu mi-a mai răspuns. Nu ştiu dacă pur şi simplu şi-a pierdut interesul sau a crezut că sunt nebun”.

„Spune-mi mai multe despre el”. (Un alt clişeu psihiatric – am gândit.)

„Era fratele meu geamăn. Dar mai mare. E mai matur decât mine şi mai inteligent”.

Acum Johnny vorbea la timpul prezent. Părea să insinueze ca Aaron Shockman se afla prin preajmă.

„Câţi ani are?”

„Nimeni nu ştie. Cred că vreo nouăsprezece ani”. Johnny avea de fapt douăzeci şi şapte. Însă persoana căreia îi vorbeam acum părea un copil mare, un băiat de vreo şaptesprezece ani.

În lumea lui Johnny puteau exista în acelaşi timp nu numai trecutul şi prezentul, ci şi gemeni de vârste diferite. Am aprobat din cap, ca şi când ceea ce-mi relata el era perfect logic.

„Ce altceva a mai făcut pentru tine?” am întrebat eu, revenind la timpul trecut.

„A suportat o grămadă de chinuri. Mai ales fizice”.

Iată din nou fraza pe care o tot auzisem, încă din 1984, de la fiecare pacient cu personalitate multiplă, inclusiv de ia Marie Moore – era din nou vorba despre personalitatea protectoare, care îndurase toate suferinţele celui care o crease mental.

„Cine e mai puternic, Johnny – tu sau Aaron Shockman?”

„Nu m-am gândit niciodată la asta”.

A urmat încă o pauză, în care tânărul a privit în sus, cântărindu-mi întrebarea.

„El trebuie să fie mai puternic. El a preluat durerea”. Apoi a adăugat, ca un gând târziu: „Îi place să fie chinuit”.

O parte din Johnny ajunsese să savureze durerea. Atât de mulţi dintre pacienţii cu personalitate multiplă examinaţi de Jonathan şi de mine au perpetuat la maturitate tipul de experienţe chinuitoare pe care le-au suferit în copilărie! Marie Moore, abuzată sexual de propriul părinte, a făcut mai târziu un copil cu un bătrân sadic de vârsta tatălui său.

Johnny a continuat să vorbească despre bravura lui Aaron, „Ei putea să lupte. Ştia cum. Aaron putea îndura suferinţa”.

Din nou şi din nou, aceleaşi cuvinte.

„A mai făcut şi altceva pentru tine?”

„Mă poate pune să fac tot felul de lucruri”. Johnny se întorsese la timpul prezent.

„La ce te referi?”

„Uneori încep să fac ceva. Brusc, nu mai ştiu nimic de mine şi mă trezesc în capătul celălalt al oraşului”.

Mă străduiam să înţeleg ce spunea Johnny, să urmăresc un fir al raţionamentului care, de fapt, sfida orice logică. Lui totul îi părea cât se poate de limpede. Cum de eu nu pricepeam? Johnny s-a gândit o clipă. „S-a întâmplat o dată şi în celula mea, atunci când mi s-a mutat din loc aparatul de radio”.

Acum incidentul cu gardianul închisorii începea să capete sens. Probabil că omul spusese ceva care îl făcuse pe Johnny să se simtă ameninţat, care îi amintise lui, sau vreuneia din personalităţile lui alterne, de vreun eveniment din copilărie. Poate că fusese vorba de felul în care se purtase gardianul sau de ceva din tonul cu care îi dăduse vreun ordin. Atunci Johnny dispăruse, iar Aaron se ivise ca să-i ia locul. Aaron fusese cel care îi aruncase gardianului radioul în cap. Apoi se evaporase, lăsându-l pe Johnny să tragă ponoasele. Nu-i de mirare că, atunci când fusese acuzat de atacul asupra gardianului, el negase vehement.

Întrebarea mea îl determinase pe Johnny să-şi pună mintea la contribuţie.

„Vă amintiţi când v-am povestit că am fost ars?” Mi-am adus aminte de cicatricea adâncă de pe fesele lui. „V-am spus că locuiam cu bunicii met. Cred că tatăl meu numărul 2 a făcut-o. Ştiu că cineva m-a aşezat pe sobă. Presupun că eram gol. Am urme de arsură pe fese. Probabil că m-a durut, dar nu-mi amintesc să fi plâns”.

Deci cineva preluase suferinţa înainte de clasa a cincea, când apăruse Aaron, sau Aaron existase mai de mult, înainte ca Johnny s-o ştie.

Era vremea să pun întrebarea esenţială: „Vorbeşte-mi despre noaptea crimei, Johnny”.

Johnny a început pe un ton surprinzător de neutru. „Îmi amintesc mai întâi că fusesem la bunici. Acolo era un fel de scandal. Ştiu că am fost umilit”. Acum Johnny se străduia să povestească ce se întâmplase în casa bunicilor, Cuvintele i se încurcau şi nu se mai înţelegea nimic din istorisirea lui. M-am uitat la ceas. Timpul zbura. Trebuia să grăbesc cumva lucrurile. Nu aveam vreme pentru chestiuni relevante. Dacă reuşeam să-i salvăm viaţa, Johnny urma să aibă destul timp să povestească despre bunicii în!

„Spune-mi despre mănăstire”, ham întrerupt eu.

„După ce am plecat de la bunica, m-am dus la mama”.

„Ce s-a întâmplat acolo?”

„Nu-mi amintesc. Eram cam beat. Mi-amintesc doar că am văzut-o pe mama în furou. Soră-mea, Janet, zice că m-a văzut în seara aia stând în pragul uşii. Eu nu-mi aduc aminte. Când am plecat de la maică-mea, m-am dus la mănăstire. Aaron m-a învăţat cum să mă furişez în diverse locuri, şi-mi place. Îmi amintesc cum am străbătut câmpul”.

„De ce te-ai dus acolo?”

„Probabil că s-a întâmplat ceva acasă la maică-mea. Ştiu că eram supărat. Şi când sunt supărat, Aaron îmi spune să fug» Mă simt mai bine aşa”.

După ce a rostit aceste cuvinte, ochii lui Johnny s-au dilatat, înfricoşându-mă.

Johnny? Johnny!”

Nu mi-a răspuns. Se uita fix într-un punct din spaţiu. Intrase în vidul acela despre care vorbise. Johnny dispăruse, iar eu nu izbutisem să aflu ce se întâmplase în noaptea în care Sora Catherine fusese ucisă. Ei bine, dacă Johnny plecase, poate că altcineva va avea amabilitatea să mă lămurească.

„Aaron? Aaron, eşti aici?”

Niciun răspuns.

„Aaron, trebuie să vorbesc cu tine”. Era singurul nume pe care îl ştiam şi de aceea am tot continuat să-l strig. Dar în zadar. Am aşteptat.

„Aaron, Johnny nu-şi aminteşte ce s-a întâmplat în noaptea aceea. Tu erai cumva acolo? Aaron, ajută-mă, te rog”. Din nou, am aşteptat cu răbdare.

Se întâmplă oare cu adevărat, sau era doar imaginaţia mea? Ulterior, când am vizionat caseta, mi-am dat seama că totul fusese real Muşchii de pe chipul lui

Johnny s-au încordat. M-a privit cu o expresie dură, nemiloasă. Mai văzusem privirea aceea înainte, în altă parte» Pentru o clipă, mi-a trecut fulgerător prin minte imaginea ameninţătoare a lui Billy, protectorul Mariei Moore.

„Cine eşti?” am întrebat.

Niciun răspuns.

„Trebuie să ştiu”.

Tăcere.

„Spune-mi, te rog, cum te cheamă”. Încercam să par ferma şi încrezătoare, dar nu eram niciuna, nici alta.

Au părut să treacă ore întregi, N-au fost însă decât vreo câteva minute. În cele din urmă a vorbit. Vocea era mai matură decât cea a lui Johnny; accentul tărăgănat dispăruse.

„Ce importanţă are numele?”

Cuvintele îmi erau familiare. Le mai auzisem de multe ori înainte şi aveam să le mai aud şi ulterior. Alter ego-urile puternice sunt reticente atunci când e vorba să-şi dezvăluie identitatea. Am încercat să adopt un ton de afaceri.

„Trebuie să ştiu cu cine stau de vorbă”, am insistat. „Ştii cine sunt eu?”

„Ştiu cine eşti”, a venit sec răspunsul. „Eşti doctor Lewis”. Apoi, întorcându-se către femeia din celălalt capăt al camerei, a zis: „Iar tu eşti unul dintre noii avocaţi ai lut Johnny”.

Pentru o clipă, avocata a părut nesigură de ceea ce trebuia să spună, Johnny îi cam ignorase prezenţa, dar nu şi această nouă entitate, care părea să observe totul. Dacă era tulburată, n-a arătat-o, A răspuns, calmă: „E-n ordine. Acum, că ne cunoşti, spune-ne şi tu cine eşti”.

„Uite aici un stilou”, i-am oferit eu. „Nu trebuie s-o spui. Scrie-o doar”. Adesea, personalităţile alterne scriu ceea ce nu pot spune cu voce tare. Uneori acesta e

singurul mod în care vor să comunice. De multe ori, copilul a fost ameninţat cu moartea dacă „va spune” ce i s-a făcut. Iar scrisul este o modalitate de a depăşi acest obstacol. Alter ego-urile pot lua lucrurile extrem de literal.

Cu precauţie, personajul din faţa noastră a ridicat stiloul şi a schiţat literele: Aaron Shockman.

Scrisul era sigur, aproape artistic, deosebit de mâzgăleala copilărească a lui Johnny. În sfârşit, făceam cunoştinţă cu omniprezentul, evazivul Aaron Shockman. Am încercat să adopt un ton nonşalant: „De unde ai ştiut numele meu?”

„Eram acolo când ai venit prima dată. L-ai întrebat pe Johnny la ce se uita. La mine se uita”. A adăugat dispreţuitor: „Nu Barbara era cea pe care o asculta totdeauna”. Aaron părea să ştie foarte bine despre ce vorbea.

Tot ce spunea părea să corespundă realităţii. Cu ani în urmă, când eu şi Jonathan îl intervievasem pe Johnny, era evident că tânărul auzea voci.

Când ham întrebat ce asculta, ne-a spus că discuta cu mătuşa lui Barbara, Dar ea nu era singura care-i vorbea. Personajul din faţa mea fusese şi el acolo, martor la conversaţia noastră, intervenind chiar în conţinutul ei.

„De ce n-ai vorbit cu noi, cu mine şi cu doctorul Pincus, atunci când ham vizitat pe Johnny acum şase ani?”

„Fiindcă n-am avut încredere în voi”.

„De ce?”

„N-aţi fost acolo când a avut nevoie de voi”.

„Ce vrei să spui?”

„Când a fost ciocănit. N-aţi fost acolo”. Nu puteam tăgădui. Faptul că noi nici nu ştiam de existenţa lui pe vremea când Johnny fusese „ciocănit” nu conta. Personalităţile alterne sunt uneori înnebunitor de ilogice. Dacă Aaron îl putuse ajuta pe Johnny când era copil, atunci eu de ce nu putusem?

M-am întrebat ce vârstă avea Johnny atunci când fusese abuzat. Aaron apăruse probabil doar când suferinţa devenise insuportabilă.

„De când îl ştii pe Johnny?”

„De când era mic. Avea nevoie de un prieten”.

„Ce i s-a întâmplat atunci?”

„Prea multă iubire. Prea multă”, a venit răspunsul enigmatic.

„Cum aşa?”

„Mama şi bunica lui. Îl voiau amândouă”.

Ştiam despre lupta pentru custodie care avusese ioc între mama şi bunica lui Johnny. Însă problemele lui Johnny erau urmarea suferinţelor din copilărie şi a nepăsării adulţilor din jurul lui. Aaron bătea câmpii. A continuat:

„Avea nevoie de mine. El m-a creat. A fost sodomizat. Avea nevoie de cineva care să preia durerea”.

„Şi cum ai reuşit să iei suferinţa asupra ta?”

„Am făcut-o pentru că el nu era în stare”, a venit răspunsul. Cum de nu izbuteam să înţeleg un lucru atât de simplu? „L-am învăţat cum să se elibereze de tensiune. Când se masturba, nu voia să-şi bage degetul singur. Aşa că m-am ocupat eu de asta. Cu degetul, uneori chiar şi cu sticle mai subţiri”.

Lucrurile erau limpezi, ce! puţin pentru Aaron, Johnny, copilul, fusese stimulat sexual până dincolo de suportabilitate. Sigur, la început ha durut, dar în cele din urmă asta a început să-i excite. Stimularea năştea fantezii şi necesităţi pe care nu putea să-şi îngăduie să le împlinească, Johnny fusese învăţat că nu e bine să se masturbeze, aşa că, atunci când se simţea excitat, apărea Aaron şi îi vâra slide în rect. Aaron era cel care o făcea pentru Johnny, aşa că nu se putea numi masturbare.

„Era confuz din punct de vedere sexual. Nu-şi putea da seama, dacă e homosexual sau nu. Din cauza asta i-a

violat tatăl lui vitreg”.

„Şi înainte de asta?”

„Înainte a fost frate-su. Johnny i-a supt-o de bunăvoie. Îl iubea/”.

Gândindu-mă acum retrospectiv la cuvintele lui Aaron, încep să înţeleg succesiunea evenimentelor. Ace! taţi vitregi îl violaseră şi pe fratele mai mare al lui Johnny. Apoi băiatul îi făcuse mezinului ceea ce taţii îi puseseră pe el însuşi să facă. Perpetuarea unei tradiţii.

„Altcineva?” am întrebat.

„A mai fost un vecin, jocy”, a spus Aaron, după o pauză. „Apoi Steve”.

„Şi altcineva?” Simţeam că Aaron e cam evaziv. Ce anume îmi ascundea?

„Au fost şi alţi bărbaţi. Sau băieţi. Am fost filmaţi”.

Aaron se referea la el şi la Johnny folosind pronumele *noi*. Formau împreună o echipă. Orice i se întâmplă lui Johnny, i se întâmplă şi lui Aaron – şi viceversa. Aaron îndeplinea două funcţii: prelua suferinţa şi, atunci când nevoile sexuale ale lui Johnny deveneau imperioase, ameninţând să-l copleşească, Aaron asigura mijloacele de eliberare satisfăcându-l pe Johnny ori trimiţându-l să se furişeze în căutarea unor obiecte pentru a-şi potoli dorinţele.

Acum vocea lui Aaron devenise arogantă, „Johnny a fost violat de notabilităţi – judecători, poliţişti, doctori. Oameni proeminenţi din Amarillo. Nu erau niciodată oameni de pe stradă. Johnny nu s-a avut niciodată cu indivizi fără căpătâi”, a adăugat Aaron, părând să se fălească absurd cu clientela lui Johnny.

„Care erau numele lor?”

Aaron a îngheţat. Ochii i-au aruncat scântei. Cineva sau ceva îl oprea să vorbească. Chiar şi Aaron avea un şef.

„Nu vă pot spune asta”.

„De ce nu?”

„O să-i facă rău maică-sii”.

După tot ce spusese, îmi venea greu să cred că Aaron putea avea secrete mai mari decât cele revelate deja. Foarte mulţi pacienţi studiat! de noi au fost ameninţaţi astfel în copilărie: dacă spuneau ce li se făcuse, cei apropiaţi lor aveau să sufere. Tăcerea însemna supravieţuire. Dar Aaron îmi mărturisise deja ce anume făcuse tatăl lui vitreg. Ce secrete mai puteau exista?

„Şi, în plus., oricum nimeni nu-l crede”, a adăugat Aaron.

Din nou îi auzeam folosind timpul prezent. Era de parcă totul se întâmplă încă.

„Poţi să-mi spui acum, eşti în siguranţă. Cine erau cei care îl ameninţau pe Johnny?”

„Pot să-ţi spun doar că unul dintre ei, judecătorul 5 „a fost cel care ha trimis la şcoala de corecţie. Când l-a băgat acolo, mei nu şi-a dat seama că Johnny era acelaşi băiat de care îşi bătuse joc”.

Oare Aaron voia să dea de-nţeles că judecătorul S. era unul dintre clienţii lui Johnny? Un membru al clientelei de lux? Nu, probabil că se referea la faptul că Johnny fusese bătaia de joc a sistemului judiciar.

„Vrei să spui că judecătorul ha distrus pe Johnny trimiţându-l la şcoala de corecţie?”

„Nu, mă refer la faptul că judecătorul era unul dintre tipii care i-o trăgeau în fund, în apartamentul din Pucket Place”.

Aaron nu putea fi mai dar de atât. Memoria lui părea intactă. Şi, odată pornit, nu se mai putea opri. Ca şi Billy, vorbea fără niciun sentiment, de parcă ar fi povestit un film pe care îl văzuse de trei-patru ori.

„Erau şi alţi copii acolo. Puşti chiar mai mici decât Johnny. Era o fetiţă de nouă ani. ho trăgeau în fund şi o filmau, şi pe Johnny la fel. El nu putea suporta. Dar veneam eu”.

Johnny sângera?”

„La fund? Bineînţeles, A trebuit să-şi pună hârtie igienică, să nu-şi păteze pantalonii. E ca la o femeie când îşi pierde virginitatea”.

Acum înţelegeam confuzia lui Johnny referitor la sexualitatea sa. Simţea că ar fi fost transformat într-o femeie. Cineva – un bărbat sau mai mulţi îşi vârâseră organul în el şi Johnny sângerase; sângerase ca o femeie. Am rămas tăcută, încercând să asimilez ceea ce auzeam, străduindu-mă să-rm reţin lacrimile. Apoi, ca din senin, rară nicio legătură, Aaron a adăugat: „Bunica şi bunicul lui îl iubeau foarte mult pe Johnny”.

De unde venise gândul ăsta? – m-am întrebat. Poate din dorinţa lui Aaron de a mai însenina atmosfera, de a introduce o amintire mai plăcută. Poate că şi el suferea amintindu-şi toate aceste nenorociri. Uneori Aaron n-avea nicio logică. Auzisem tot ce se putea auzi despre cariera lui Johnny în pornografic şi prostituţie. M-am decis să mă întorc la un subiect mă: puţin tulburător, şi anume crima.

„Spune-mi despre mănăstire”.

„N-a făcut-o Johnny”.

Povestind despre Johnny, Aaron părea că vorbeşte despre comportamentul unei rude uşor retardate. „A intrat în mănăstire din pricina celor întâmplate mai devreme”.

„Spune-mi mai multe despre noaptea aceea”.

„Nu el a făcut-o, v-am spus. S-a furişat acolo din cauza evenimentelor petrecute mai-nainte în seara aceea. Mănăstirea era locul cei mai apropiat. A intrat în chilia călugăriţei. Era deja excitat. A intrat acolo fiindcă trebuia să scape de tensiunea aia. Dar femeia s-a trezit”.

Rămăsesem nedumerită. Ce se întâmplase în seara aceea care să-l excite într-atât pe Johnny? Fusese la bunici şi apoi trecuse pe la rulota maică-sii. Îşi petrecuse după-amiaza cu cei dragi.

„Şi?”

„Când a ajuns în chilie, n-a mai ştiut de el. Atunci am apărut eu. I-am pus mâna la gură ca să nu poată ţipa. Am violat-o”.

„Ai violat-o? De ce?”

„Johnny simţea nevoia”.

Personalităţile alterne au un mod ciudat de a povesti cele mai groteşti evenimente, de parcă ar descrie fapte obişnuite de viaţă. Johnny avea nevoie de sex, deci Aaron a violat o călugăriţă; era simplu ca bună ziua. Uneori îi vâra lui Johnny câte o sticlă în fund, alteori îi găsea o femeie.

„Îl cunosc pe Johnny mai bine decât se cunoaşte el însuşi. Era excitat. Ştiam ce voia. Dar nu era capabil să obţină singur. L-am adormit şi am preluat eu conducerea”.

„Cine a ucis-o pe bătrână?”

Din nou ochii lui Aaron s-au dilatat, fixându-mă cu o expresie sălbatică. Îi era teamă. Amuţise. Puternicul Aaron Shockman era înspăimântat.

„Ce e? îţi vorbeşte cineva?” am întrebat, răbdătoare. Nu mi-a răspuns. „Te opreşte cineva?” Tăcerea a continuat, Aaron rămânând cu ochii larg deschişi, ca în transă.

De-atunci, m-am mai întâlnit de multe ori cu acest fenomen. Credeam că stau de vorbă cu personalitatea alternă cea mai agresivă a cuiva, pentru a descoperi mai târziu existenţa unei personalităţi încă şi mai puternice, încă şi mai periculoase.

„Aaron, dacă n-ai ucis-o tu, cine a făcut-o?”

„Nu ştiu”, a venit replica. Îmi dădeam seama că minte. „Când am terminat cu ea, era deja moartă. Totul s-a întâmplat în pat. Când am plecat, era în patul ei”.

„Dar ei spun că au găsit-o pe podea”, l-am întrerupt. „Ce s-a întâmplat?”

„Nu ştiu. Tot ce ştiu e că nu eu am omorât-o. Şi nici Johnny n-a făcut-o/ îi credeam.

Când am revăzut casetele video ale acestui interviu,

mi-a fost clar că Aaron spunea adevărul, aşa cum îl ştia ek La Bellevue, departe de închisoare, în liniştea relativă a biroului meu, l-am privit pe Aaron în momentele lui de groază, când rămânea mut şi îngheţa de spaimă, ascultând ceva sau pe cineva nevăzut. Acel personaj, de undeva din spatele scenei, controla interviul meu cu Aaron, Era evident că acel străin, mult mai puternic şi mai crud decât Aaron Shockman, o ucisese pe biata călugăriţă; iar dacă Aaron ştia despre cine era vorba, se părea că n-avea de gând să mi-o spună.

Rămânea întrebarea: cine mânuise cuţitul? Şi de ce victima fusese o bătrână călugăriţă? De ce ar fi ales Johnny – sau unul dintre alter ego-urile lui – să ucidă o femeie de patru ori mai în vârstă decât el?

„Aaron, mi-ai vorbit despre taţii vitregi ai lui Johnny. Mi-ai spus despre notabilităţi. Au fost şi femei printre cei care îi supărau pe Johnny?”

„Ele bău iubit”, a venit simplu răspunsul. Aveam uneori senzaţia că vorbeam cu un vechi înţelept chinez, ale cărui sentinţe oculte ceruseră ani întregi de reflecţie pentru a fi pronunţate. „Cine ba iubit? Ce vrei să spui?”

„Vecina lui, Sharon, a fost prima. Pe atunci ea avea nouăsprezece ani, iar el cred că opt. Ştiu că era înainte de a i-o suge fratelui său. ba spus că, cu cât se vor juca mai mult, cu atât va izbuti să aibă mai repede o erecţie adevărată. Ea ba învăţat ce trebuie să-i facă femeii, cu limba”.

„Au fost şi alte femei?”

„Da, tot felul”. Aaron părea evaziv.

Trebuia să întreb. Johnny fusese pe la rulota maică-sii înainte de a pleca spre mănăstire.

„Ce poţi să-mi spui despre mama lui?”

Niciun răspuns.

„Aaron, ai zis că s-a întâmplat ceva în acea zi, înainte de violul Surorii Catherine”, am insistat eu.

Dar Aaron amuţise. Ochii i se deschiseseră larg şi priveau în sus. Asculta ceva.

„Aaron, ce se întâmplă? Cine îţi vorbeşte?” De-acum puteam recunoaşte destul de uşor intervenţia unei noi personalităţi alterne.

„Ticăloasa de Barbara. Încearcă să mă oprească”.

„Nu-i nimic, Aaron. Poate că ar trebui să stau eu de vorbă cu ea, în mod direct”.

Cu ani în urmă, Johnny ne spusese, mie şi lui Jonathan, că putea discuta cu mătuşa lui, Barbara. Noi am luat totul drept gândire imaginativă (în cel mai bun caz) sau un simptom al schizofreniei (în cel mai rău). Acum însă era altceva. Ştiam ca Johnny nu era schizofrenic, ci suferea de personalitate multiplă, stând de vorbă mereu cu alter ego-urile sale. Barbara era unul dintre ele. De aceea îmi închipuiam că i-aş putea vorbi şi eu acestui personaj.

Am încercat să adopt un ton autoritar, amabil dar ferm: „Aaron, vreau să pleci şi să mă laşi să stau de vorbă cu mătuşa Barbara. Trebuie să discut cu ea”.

Te rog, vino, Barbara – m-am rugat în sinea mea. Te rog, nu mă face să folosesc hipnoza pentru a te chema. Hipnoza pune prea multe probleme de credibilitate. Dacă eşti acolo, vino pur şi simplu şi stai de vorbă cu mine. Nu mă obliga să compromit acest interviu. Oamenii aflaţi sub hipnoză sunt sugestionabili. Nu vreau să recurg la asta… Astfel gândeam şi mă rugam, aşteptând să văd dacă Barbara, asemenea unui călător spaţial din opera lui Vonnegut, avea să se materializeze.

Treptat, trăsăturile dure ale lui Aaron s-au topit şi am privit cum se naşte chipul cu linii mai blânde al mătuşii Barbara. Ochii i s-au îndreptat către mine, apoi au privit dincolo de mine, părând să se concentreze asupra unui punct îndepărtat din spate.

„Barbara?”

A încuviinţat din cap.

„Barbara, vreau să stăm de vorbă”. Privirea i-a rămas fixată în punctul acela îndepărtat.

„Barbara, de ce nu te uiţi la mine?”

„Nu te pot vedea. Eşti ca o siluetă estompată”.

Barbara orbecăia, de parcă şi-ar fi căutat o pereche de ochelari cu care să mă vadă mai bine. Citisem despre cazuri în care personalităţile alterne au diferite grade de acuitate vizuală. Dar asta era prima oară când vedeam pe viu fenomenul. Acum, reconstituind faptele, mi-amintesc că de multe ori în timpul interviului Johnny îşi tot punea şi îşi scotea o pereche de ochelari cu ramă de baga.

„Barbara, am nevoie de ajutorul tău”. Adoptasem un ton prea dulceag. Am continuat, încercând să-mi mai înăspresc un pic vocea. „Spune-mi ceva despre femeile din viaţa lui Johnny”.

Vocea îi era blândă, cu o urmă de accent sudist.

„Au fost şi fete, şi femei. A fost femeia aia care stătea cu el când era mic. Când Johnny a mai crescut, ka luat cu ea o dată în maşină. Era atât de drăguţ, cum mergea ei în josul străzik N-avea grăsime pe fund deloc… Femeilor le place asta”. Era dar din tonul şi inflexiunile vocii că şi ei îi plăcea fizicul lin Johnny.

H plătea ud

„Asta a fost mal târziu”, a venit nonşalant răspunsul. Îl plăteau şi bărbaţii, şi femeile. Fireşte, trebuia să-l dea banii tatălui vitreg. Ştii că taică-su era peştele/”.

Nu, pe asta n-o ştiusem, dar n-am vrut s-o recunosc în faţa Barbarei. Ştiam despre filmele porno în care Johnny jucase în copilărie, Dar nu-mi dădusem seama că, la adolescenţă, Johnny Frank Garrett fusese obligat să se prostitueze. Aaron încercase să mi-o spună mai devreme în acea zi, dar eu n-auzisem. Fusesem prea grăbită.

„Dar mama lui?” am întrebat.

Spre deosebire de Aaron, Barbara răspundea cu uşurinţă. Se purta de parcă n-ar fi avut nimic de ascuns.

„Maică-sa? Johnny nu voia să recunoască, dar o dorea. După ce a divorţat de cel de-al patrulea bărbat, Johnny a îmbătat-o într-o noapte”.

O îmbătase pe maică-sa? Mi se părea improbabil Femeia fusese alcoolică timp de ani de zile. Barbara probabil că se înşela, dar poate că aşa vedea ea lucrurile.

„Nu, n-a violat-o”, a continuat. „Au făcut sex împreună. Ştia cum să-i facă plăcere unei femei. Şi ea s-a simţit bine”.

Tonul blând al Barbarei se golise acum de orice inflexiune. Vorbea neutru, ca şi cum incestul nu însemna mare lucru pentru ea.

„Mai târziu. Johnny şi-a dat seama că păcătuise în faţa lui Dumnezeu şi a maică-sii”.

Nici până în ziua de azi nu ştiu dacă Johnny Garrett a avut într-adevăr relaţii sexuale cu maică-sa. Ştiu însă că entitatea aceea, creată de el însuşi, era sigură că se întâmplase.

„Cum de ştii asta?” am întrebat, încercând să nu par exagerat de curioasă. Nu voiam mei să arăt că pun la îndoială aâirrnaţi He Barbarei. Cel mai rapid mod de a întrerupe comunicarea cu o personalitate alternă este de a te îndoi de veridicitatea spuselor ei. De obicei, ai timp ulterior să verifici în detaliu cât e realitate şi dt fantezie. Poţi căuta prin dosare şi fişe, on la prietenii şi indele pacientului, date care să-ţi combrrne sau să-ţi infirme spusele alter ego-ului. În cazul lui Johnny, nu se ştia dacă va mai fi timp pentru asemenea explorări.

Barbara a pufnit la întrebarea mea. „El mi-a spus, firește. După ce s-a întâmplat asta, a trecut pe la mine. A început să plângă. L-am întrebat ce avea, şi mi-a zis că făcuse sex cu maică-sa”.

Spune înainte. Nu te opri!

„Când s-a întâmplat?” m-am aventurat eu, încercând să nu întrerup fluxul de cuvinte ce curgea de pe buzele

Barbarei.

„Johnny avea şaptesprezece ani. A fost chiar înainte de a fi arestat”.

Părea logic, m-am gândit, Johnny îmi spusese că, în seara crimei, fusese umilit în casa bunicilor lui. Nu era dar ce se întâmplase acolo, dar relatase că plecase de la bunici şi se dusese la rulota maică-sii. A descris-o. *A* spus că era în furou. Apoi n-a mai ştiut nimic de el. Următorul lucru de care şi-a amintit a fost că mergea pe câmp, către mănăstire. Oare se culcase cu maică-sa în acea noapte? Sau doar faptul că o văzuse îmbrăcată sumar crease presiunea şi îl împinsese către locul crimei?

Barbara a continuat. „Dacă Aaron n-ar fi apărut în acea noapte, femeia n-ar fi fost violată. Johnny n-ar fi făcut una ca asta”.

Despre ce femeie era vorba? La cine se referea Barbara? La mama lui Johnny? La Sora Catherine? Oare călugăriţa i-a amintit lui Johnny de maică-sa? Părea puţin probabil. Johnny avea o mamă destul de tânăra. Ce încerca Barbara să-mi spună?

Înainte de a-i adresa o altă întrebare, o bătaie în fereastră m-a anunţat că interviul trebuia să se încheie. Pierdusem cu totul noţiunea timpului, l-am implorat pe gardieni să-mi mai acorde câteva minute, pentru a încerca să pun, la modul propriu, lucrurile în ordine. Fără prea mare entuziasm, au acceptat. Mi-au acordat încă zece minute.

Nu mai aveam timp să pun întrebări. Acum trebuia să-l recuperez pe Johnny, să-l aduc din vidul în care se refugiase. Speram ca sarcina să fie mai uşoară decât în cazul anterior, când Billy plecase atât de greu, nedorind s-o mai lase pe Marie să revină. Înainte de a încerca să-l localizez pe Johnny, le-am mulţumit tuturor: lui Aaron, mătuşii Barbara şi oricui se mai întâmplă să stea la pândă în mintea lui Johnny, l-am rugat de asemenea pe fiecare să

nu-şi facă rău între ei, lor înşile sau oricui altcuiva. Tehnica mi se îmbunătăţise substanţial de la prima întâlnire cu Billy. Ştiam foarte bine lecţia.

„Vom face tot ce ne va sta în putinţă pentru a-i salva viaţa lui Johnny", i-am asigurat. „Acum vreau să-mi promiteţi că veţi avea grijă de voi şi, mai ales, că nu-i veţi lăsa pe Johnny să-şi facă rău. Vreau să încuviinţaţi din cap că vă veţi ţine de cuvânt".

Am aşteptat. Nicio mişcare.

„Cine nu vrea să promită?" am întrebat.

Chipul lui Johnny s-a durificat. Ochii i s-au lărgit, expresia i-a devenit rece, necruţătoare. Aaron şi-a făcut apariţia finală. N-a mai trebuit să întreb cine venise. Aaron era inconfundabil.

„Am să fac ce vrea Johnny. Dar n-ar fi mai bine dacă s-ar sinucide, în loc să-i lase pe ci să-l omoare?"

Aaron nu era tocmai lipsit de logică» Dar n-aveam de gând să recunosc asta în faţa lui.

„Aaron", i-am cerut cu fermitate, „vreau să-mi promptţi".

„Vom vedea", a venit răspunsul. Din nou folosea pluralul. Aşadar, decizia n-avea să fie unilaterală.

Apoi, brusc, trăsăturile chipului din faţa mea s-au îmblânzit Fiecare părea să aibă ceva de spus despre apropiatul sfârşit al lui Johnny, De data asta, vocea îi aparţinea Barbarei.

„N-am de gând să-i las să-l execute pe Johnny", a rostit, pe un ton dulceag, „Nu voi permite să i se întâmple una ca asta".

„Cum aşa?"

„Vor băga otravă în venele mele". Vocea era blândă şi iubitoare, cu silabele uşor cântate.

„Ce vrei să spui?"

„Mă vor ucide pe mine, nu pe Johnny. El va trăi. ham promis. Lui vor trebui să-i cruţe viaţa. Poate chiar să-l

elibereze”.

Mătuşa Barbara credea că se poate sacrifica pentru ca neajutoratul ei nepot să poată supravieţui. Logica aceasta îmi era cunoscută. Un alter ego se dovedea, de obicei, incapabil să-şi lege propria-i mortalitate de cea a „gazdei” sale. Logica personalităţilor alterne este cea din vise. În sfera inconştientului, contrariile pot sta alături. Personalităţile alterne par să nu-şi dea seama că minţile lor sunt legate inextricabil de creierul gazdei lor. Sătui de a-i mai prelua durerea şi a scoate în locul ei castanele din foc, alter ego-urile încearcă adesea să-şi ucidă gazda. Uneori îi şoptesc la ureche mesaje suicidare: „Sari în faţa maşinii”, „înghite pastilele, înghite-le pe toate”, „Taie-ţi venele. Hai, ce mai stai?” Un astfel de raţionament primitiv ha făcut pe BHIy să-i ameninţe viaţa Mariei, gândindu-se că el unul avea să supravieţuiască. În cazul lui Johnny, mă întâlneam cu reversul medaliei: o personalitate alternă se oferea să-şi sacrifice viaţa pentru a o salva pe cea a gazdei.

N-am încercat s-o contrazic pe mătuşa Barbara, Nici nu mai era timp. Şi oricum nu m-ar fi înţeles. În afară de asta, sarcina mea era să mă străduiesc să-i ţin pe toţi în viaţă. Sacrificiul de sine al Barbarei nu reprezenta o problemă majoră. Mă îngrijora mai degrabă Aaron, care l-ar fi putut convinge pe Johnny să se spânzure.

Audierea cazului lui Johnny urma să aibă loc peste două săptămâni. Acum depindea de avocaţi dacă decideau să folosească sau nu afecţiunea nou descoperită a clientului lor. Aveau oare să le explice membrilor comisiei că personalităţile lui alterne comiseseră crima pentru care Johnny urma să fie executat?

Era o chestiune destul de dificilă. Citisem despre câteva cazuri în care era implicată personalitatea multiplă şi aflasem că tribunalul avea tendinţa de a responsabiliza „gazdele” pentru actele personalităţilor alterne. Şi nu prea îl puteam condamna pentru această atitudine. La urma

urmei, în cauză era un singur trup, un singur creier. Ceea ce nu înţelegeam însă era poziţia colegilor mei specialişti în psihiatrie legală. Ei puteau recunoaşte fenomenul personalităţii multiple. Îşi puteau da seama de faptul că mintea unui acuzat fusese divizată, afectată de traumatisme timpurii de neînchipuit. Ştiau că, în asemenea cazuri, stânga condamnatului nu ştia ce face dreapta. Erau conştienţi că, mare parte din timp, aceşti oameni trăiau într-o lume a fanteziei, rupţi total de realitate. Şi totuşi, aceşti psihiatri nu se obosesc să încerce să afle dacă o personalitate alternă protectoare ucigaşă – produsul primitiv al imaginaţiei unui copil torturat – poate distinge binele de rău. E uimitor!

Faptul că Johnny era psihotic şi avea un simţ al realităţii limitat fusese stabilit. Existau de asemenea dovezi certe ale afectării sale cerebrale. Poate că ar fi fost mai bine să se rămână la acest diagnostic. Avocaţii aranjaseră deja cu o serie de rude şi prieteni care erau pregătiţi (unii, e adevărat, cu reticenţă) să depună mărturie în faţa comisiei de clemenţă despre abuzurile suferite de Johnny. Chiar şi maică-sa era gata să admită că nu-i asigurase tocmai un cămin adecvat. Însumate, psihoza, leziunile cerebrale, abuzul fizic, prostituţia şi pornografia ia care fusese obligat în copilărie aveau să constituie cu siguranţă suficiente motive de a înmuia inimile celor din comisia de clemenţă. De ce să mai fi introdus un diagnostic precum multipla personalitate, de existenţa căruia mulţi, inclusiv psihiatri, se îndoiau?

Pe de altă parte, acest diagnostic explica motivul pentru care Johnny continua să-şi afirme nevinovăţia; clarifica de asemenea faptul că el nu-şi amintea mai nimic din ceea ce înâaptuise. Era etic ca Johnny să fie executat pentru o crimă pe care era convins că n-o comisese? Legea stipulează clar că un condamnat trebuie să înţeleagă natura crimei pentru care va fi executat. În acest caz,

Aaron mărturisise violul însă nu eram siguri care dintre entităţile din interiorul lui Johnny întaptuise crima. Dacă se hotăra ca vreunui dintre cei intervievat! de noi să plătească pentru faptele sale, acela trebuia să fie Aaron, El fusese violatorul Dacă această comisie credea în diagnostic, atunci avea să se confrunte cu problema de a-i executa pe nevinovatul Johnny împreună cu unul dintre culpabili, adică Aaron.

Comisia de demenţă s-ar mai fi lovit şi de un alt principiu legal, Un condamnat trebuia să înţeleagă nu numai natura crimei pentru care urma să fie executat, ci şi faptul că urma să moară pentru ceea ce făcuse. În cazul lui Johnny, mătuşa Barbara promisese în mod repetat că nepotul ei n-avea să moară. Ea urma să ia otrava în locul lui. În consecinţă, Johnny era convins că nu va muri, Avocaţii lui au simţit deci că era cazul să prezinte starea clientului lor comisiei, obligând-o să se lupte cu toate problemele de natură etică, psihiatrică şi metafizică ridicate de condiţia psihică a lui Johnny.

În seara dinaintea audierii, avocaţii din Centrul de Resurse al statului Texas îşi aranjau cu înfrigurare documentaţia pentru a doua zi. Pregătiseră o pledoarie elocventă, bazată pe fapte, pentru a cere cruţarea vieţii lui Johnny. Strânseseră expertize psihiatrice, evaluări neurologice, rezultatele unor teste psihologice, depoziţii ale unor membri ai familiei, toate confirmând faptul că Johnny Frank Garrett dusese o viaţă de suplicii, din copilărie şi până la data arestării sale, ia vârsta de? şaptesprezece ani. Fuseseră pregătite dosare voluminoase pentru fiecare membru al comisiei, precum şi extrase din înregistrarea video a interviului meu – cei în care ieşiseră la iveală personalităţile alterne ale lui Johnny, Casete cu înregistrarea integrală erau de asemenea disponibile, pentru oricare râmtre cei care doreau o documentare mai detaliata asupra condiţiei condamnatului. Pentru a

parcurge întregul material, a cântări semnificaţia lui şi a lua o decizie, comisia avea nevoie de ore întregi. Dar era în joc viaţa unui om.

În dimineaţa zilei de 18 ianuarie 1992, timp de două ore, comisia de dementă a ascultat pledoaria avocaţilor pentru cruţarea vieţii kn Johnny, Cei vreo patruzeci râr1 membri ai comisiei au privit secvenţele din interviul psihiatric pe care îl făcusem cu Johnny & Comp. L-au văzut pe Aaron descriind torturile pe care Johnny nu şi le mai amintea. Au ascultat-o pe mătuşa Barbara declarându-şi disponibilitatea de a muri în locul lui Johnny.

k venit apoi rândul acuzării. Comisia ba ascultat pe procuror expediind toate descoperirile psihiatrice ca fiind nişte gogoriţe. L-au ascultat citind o scrisoare defăimătoare cu privire la persoana mea, compusă de către un deţinut din San Quentin. Eram o impostoare. Nu trebuia să fiu crezută. Ceea ce procurorul a omis să spună comisiei a fost faptul că scrisoarea pe care o citise fusese trimisa de un criminal în serie care păstrase capetele victimelor în frigider. Acelaşi condamnat îşi dăduse în judecată propriul avocat, deschizând totodată proces mai multor oficiali ai statului, foştilor guvernatori şi actualului guvernator ai statului California. Privind expresiile de pe chipurile celor din comisie, mi s-a părut că acordau mai multă credibilitate acelei scrisori bizare decât înseşi cererii de clemenţă a Papei.

Odată încheiate discursurile celor două părţi, membrii comisiei s-au ridicat şi au ieşit din sala de tribunal, cărând fiecare tomul greu pregătit de avocaţi. Viaţa lui Johnny se afla, şi la propriu şi la figurat, în mâinile lor.

Mi-am strâns şi eu hârtiile şi am dat să plec. Era evident că membrii comisiei nu puteau parcurge atâta material în mai puţin de trei-patru ore. Dacă decideau să vadă şi casetele video integral, deliberarea se putea amâna

pentru a doua zi. La urma urmei, puteam să iau deja avionul spre casă, după ce mâncăm ceva şi îmi făceam bagajul.

Nimeni din sală nu se mişca. M-am uitat, spre lămurire, către avocaţii apărării. Mi-au cerut prin semne să rămân pe locul meu. Am făcut cum mi s-a spus şi am aşteptat. Mi-am închipuit că judecătorul care prezida comisia avea probabil să se întoarcă şi să facă unele comentarii asupra procedurii. Dar n-a apărut nimeni. Omul dispăruse odată cu ceilalţi membri ai comisiei.

N-a trebuit să aştept cine ştie cât. În mai puţin de o oră, judecătorul s-a întors în sala de tribunal, urmat la scurt timp de întreaga comisie. Am presupus că reveniseră pentru a clarifica unele aspecte legale – poate că, de pildă, aveau nevoie de o solicitare oficială pentru a viziona integral casetele cu interviul psihiatric.

Am rămas uimită. Veniseră deja cu verdictul! Nu putea fi vorba de clemenţă. Şi ajunseseră la această concluzie în nu mai mult de patruzeci şi cinci de minute.

Pe 11 februarie 1992, Johnny Frank Garrett a fost executat prin injecţie letală în închisoarea Huntsville din Texas. Fireşte că planul mătuşii Barbara a dat greş şi otrava s-a scurs în venele băiatului. Din mărturiile celor prezenţi la execuţie, eu şi Jonathan am rămas convinşi că, la un moment dat, înainte de injectarea otravei, Johnny a cedat locul unui alter ego mult mai dur decât el, care a venit să-l ajute în această ultimă încercare. Entitatea, oricare ar fi fost ea, i-a trimis mamei lui Johnny asigurări de dragoste, după care s-a întors către directorul închisorii şi gardieni (rămaşi la fel de curtenitori) şi le-a strigat: „Voi ăştilalţi n-aveţi decât să mă pupaţi în tund!”

Ca şi membrii comisiei de clemenţă, am primit o copie după dosarul voluminos conţinând ceea ce consider acum rămăşiţele lui Johnny. Fiindcă, după audiere, conţinutul lui nu mai avea nicio relevanţă pentru soarta lui

Johnny, l-am pus deoparte, împreună cu restul materialelor aparţănând cazului. După execuţie, totul a fost transferat în ceea ce am numit „sertarul morţilor”, care de altfel se umplea rapid.

În săptămânile care au urmat, gândindu-mă la caz, eram încă nelămurită cu privire la alegerea victimei. Chiar dacă era adevărat, aşa cum afirmase mătuşa Barbara, că Johnny avusese relaţii intime cu maică-sa, tânărul avea o mamă încă tânără la momentul crimei. Sora Catherine fusese o femeie în vârstă. Din experienţa mea, ştiam că victimele seamănă, de regulă, cu cei care i-au abuzat pe făptuitori. Totuşi, singura bătrână din viaţa lui Johnny fusese bunica lui. Ea, într-un fel, îl salvase de maică-sa. Bunicii îl crescuseră până la trei sau patru ani. De-a lungul timpului, găsise adăpost în casa lor, atunci când maică-sa nu putea să aibă grijă de el. Conform opiniei lui Johnny, dacă ceva prisosea în acea casă, era „prea multă dragoste”. De aceea, uciderea călugăriţei de şaptezeci şi şase de ani nu avea pentru mine nicio logică.

În septembrie 1992, pregătindu-mă să scriu acest capitol, am apelat din nou la dosarul lui Johnny, cel întocmit de avocatele sale. Aveam o grămadă de timp la dispoziţie, aşa că m-am decis să citesc cele şapte depoziţii scrise de rude, de ofiţerii care s-au ocupat de eliberarea lui condiţionată şi de cei care au lucrat la cazul lui în ultimele zile dinaintea audierii la comisia de demenţă. Printre ele era şi declaraţia, luată sub jurământ, a unei verişoare de-a lui Johnny, Kathlene. Depoziţia ei era datată 30 ianuarie 1992, la zece ani după înfăptuirea crimei, cinci zile înainte de audiere şi douăsprezece zile înainte de execuţie. N-o mai citisem niciodată, iată ce spunea:

Sunt verişoara lui Johnny Frank Garrett. Am fost. amândoi crescuţi de bunici… Mama m-a abandonat în casa lor, aşa cum i-a făcut şi mătuşa mea lui Johnny,». Mamei şi mătuşii nu prea le păsa de soarta noastră, Ne-au părăsit

acolo, cu bunica şi bunicul, ca să trecem prin tot ce-au trecut ele când erau copii.

Locuiam într-o casă din Amarillo, pe strada North Hayes numărul 604. Era o clădire veche, aproape prăbuşită. Erau terenuri virane de jur-împrejuru! casei. N-aveam niciun vecin. Mi-amintesc cum stăteam în pat şi vedeam stelele prin crăpătura dintre perete şi tavan. Aveam tot felul de vise cu Iisus care venea să ne salveze, pe mine şi pe Johnny, când mă uitam aşa la stele. Totdeauna mi-a fost frig în casa aia.

Bunica nu făcea nimic în gospodărie. Bunicul mai curăţa pe ici, pe colo… Bunica ne ducea la magazin, de unde luam doar produse expirate; ne punea să mâncăm roşii stricate şi tot felul de gunoaie… Când aveam legume, bunicul gătea câte ceva. Făcea mai ales tocană, cu ce se nimerea. Peste tot unde te uitai în casă erau gândaci. Cădeau uneori de pe tavan în oala cu tocană. Eu şi Johnny îi spuneam „tocană de gândaci”. Johnny nu făcea mofturi. Culegea pur şi simplu gândacii din farfurie şi apoi mânca, fiindcă altceva n-aveam…

Uneori bunica ne închidea pe amândoi într-o cameră, câte o zi întreagă. Aşa am început să ne jucăm cu prietenii noştri imaginari. Aveam nişte păpuşi şi ziceam că noi suntem bunicii. Eu şi Johnny le băteam şi le făceam toate grozăviile pe care ni le făceau nouă bunicii adevăraţi.

Bunica ne spunea mereu că în lumea asta nu era loc pentru niciunul dintre noi, fiindcă părinţii noştri nu ne doreau… îi spunea lui Johnny „bastard mic”, fiindcă n-avea tată. Uneori declara că ne iubeşte, dar în clipa următoare ne pocnea zdravăn, de ne dădea sângele pe nas. Când ne învineţea ochii, ne pudra pe faţă, ca să nu se vadă. Ne puneau totdeauna să purtăm cămăşi cu mâneci lungi şi nu puteam îmbrăca pantaloni scurţi decât fără ştirea lor.

Bunica era foarte schimbătoare. Putea fi foarte drăguţă de faţă cu alţii, dar de îndată ce plecau adulţii,

devenea o scorpie cu noi, copiii. Cea mai timpurie amintire de-a mea cu bunica este una de pe vremea când aveam vreo doi ani. M-a lovit atunci în cap cu o ţeavă. M-a dărâmat. Mi-o amintesc stând deasupra mea cu ţeava aia în mână şi cu nişte zdrenţe îmbibate de sânge. Îmi amintesc durerea de deasupra urechii. Acum iau dilantin pentru leziunile provocate atunci de lovitura aceea. Când aveam trei ani, bunica a trecut cu maşina peste mâinile mele…

Şt pe Johnny l-a lovit de multe ori în cap… Pur şi simplu se ridică şi te lovea cu ce avea la îndemână. O dată a luat chestia aia pe care o bagi în pantofi ca să-i ţină drepţi şi l-a pocnit cu ea în cap până l-a adormit. Aşa făcea când voia să ne adoarmă. Ne lovea în cap până leşinam.

O să vă spun cum a fost şi cu arsura… Johnny nu se mai oprea din plâns. În baie era o sobă de gaz şi bunica l-a luat pe Johnny, l-a dus acolo, a dat drumul tare ia flăcări, a aşteptat să se încingă bine şi, după ce i-a dat pantalonii jos, l-a pus cu fundul pe plită. Cred că l-a ţinut acolo destul de mult. N-am mai auzit niciodată pe nimeni urlând în halul acela, ha ars îngrozitor fundul… Eu ştiu că bunica a fost cea care ha prăjit pe Johnny. Şi mie mi-a făcut la fel. Am cicatrice pe braţe, pe picioare şi pe tălpi de la aceeaşi sobă… Am auzit-o pe bunica şi pe mătuşa Charlotte discutând că tatăl vitreg al lui Johnny urma să fie condamnat pentru că-l pusese pe sobă, dar eu ştiu că bunica fusese de vina…

Bunica nu făcea niciodată baie şi putea îngrozitor… Şi noi începuserăm să mirosim, fiindcă dormeam cu ea… Nu se ridica să meargă la baie» Făcea pipi într-un pahar şi pe urmă îl lăsa în chiuvetă, fără să-i pese că puteam să bem din el. Mama şi bunica au făcut în pat până în ziua în care au murit…

Bunica ne ducea cu maşina unde erau containerele milei şi ne punea să căutăm tot felul de lucruri. Mie şi lui

Johnny ne era teamă sa nu ne vadă vreun copil de la şcoala noastră şi să le spună celorlalţi…

O dată, bunica a găsit nişte haine de fetiţă şi a început să-l îmbrace pe Johnny cu ele. Asta se întâmplă de cel puţin două ori pe săptămână. Îl punea şi să se piţigăie ca o fată. Dacă nu asculta, îi căra pumni în faţă şi în cap…

De obicei, după ce îl îmbrăca în fetiţă, bunica îl punea să defileze prin faţa bunicului, iar apoi amândoi plecau în camera lui. Bunicul şi bunica nu dormeau niciodată în aceeaşi camera. Bunicul avusese dintotdeauna dormitorul lui separat. Bunicul a abuzat sexual de Johnny. Îl auzeam, şi-l auzeam şi pe Johnny plângând.

Prin urmare, violarea şi uciderea Surorii Catherine nu reprezentaseră un act de violenţă întâmplătoare. Alegerea victimei, ce ne încurcase atât de tare pe mine şi pe Jonathan în cei şase ani care trecuseră de la implicarea în caz, nu mai era un mister. Fapta fusese programată cu ani în urmă, într-o casă din strada North Hayes. Fusese repetată în copilărie, în spatele uşilor închise, cu păpuşile care erau făcute să preia durerea; fusese consolidată de brutalitatea unei serii întregi de taţi vitregi şi de o mamă fără niciun Dumnezeu.

Johnny se străduise să-mi descrie evenimentele care precedaseră actul său de violenţă: umilinţa suferită în casa bunicii, vizita la rulota mamei, ţinuta sumară a femeii, excitaţia, erecţia, nevoia imperioasă de a se satisface, însă cuvintele n-au fost destul de limpezi pentru mine, Johnny devenise confuz, se bâlbâia, ezita. Iar eu, grăbită şi ignoranta, îi calificasem încercările de a comunica drept digresiuni. Intervenisem abrupt, punându-i să vorbească despre crima în sine, dorind să aud ceea ce-mi închipuiam eu că e cu adevărat important.

Acum era clar. Oricare fuseseră evenimentele din acea seară, ele născuseră în Johnny o veche şi înfiorătoare aţâţare sexuală şi, de asemenea, o incontrolabila furie

ucigaşă. Când n-a mai putut suporta aceste senzaţii, ca şi în copilărie, au preluat controlul personalităţile sale alterne. Aaron l-a împins să se furişeze şi, împreună, s-au îndreptat către mănăstire. Atunci, Johnny s-a abandonat şi Aaron a violat-o pe Sora Catherine. Până aici aveam şi confesiunea lui Aaron însuşi. Nu vom şti însă niciodată care dintre entităţile lui Johnny a ucis-o de fapt pe călugăriţă. A fost Aaron? Mătuşa Barbara? Bănuiala mea e că a fost acea personalitate puternică, cu ochi fioroşi, care l-a intimidat la un moment dat şi pe Aaron, acesta refuzând să-mi spună cum se numeşte. Oricum, putem fi destul de siguri ca, oricine ar fi comis crima, oricine i-ar fi tăiat gâtul bietei călugăriţe, n-a văzut faţa victimei când a făcut-o. Şi-a închipuit că vede, de fapt, chipul bunicii. Entităţile alterne încurcă mereu lucrurile, confundând situaţiile şi persoanele.

În cele din urmă, am înţeles afirmaţia enigmatică a lui Aaron căreia, în grabă, nu-i dădusem atenţie: „Bunicii lui Johnny l-au iubit prea mult… A

fost prea multă dragoste. Prea multă”.

CAPITOLUL 18

În sălile de tribunal, raţiunea prevalează în faţa pasiunii. În sălile de tribunal, procurori cinstiţi, convingători, precum şi avocaţi capabili, înţelepţi îşi prezintă cazurile în faţa unor judecători imparţiali şi lucizi. Nu-i aşa? Nu-i aşa. Poate că aşa ar trebui să fie, dar nu e, cel puţin în majoritatea cazurilor. Când judecătorii, juraţii, avocaţii, chiar şi psihiatrii intră într-o sală de tribunal, se întâmplă ceva ciudat. Ei îşi lasă adesea la uşă bunul simţ comun.

Cu ani în urmă (atât de demult, încât mulţi cititori nici nu-şi mai aduc aminte) nu ne uitam la televizor; ascultam doar radioul. Programul meu preferat era „Umbra”. Acolo, un personaj pe nume Lamont Cranston, un tânăr orăşean înstărit, avea capacitatea „de a întuneca

minţile oamenilor, aşa încât ei să nu-l mai poată vedea”. Ideea că cineva sau ceva era atât de puternic încât să-i aiurească pe cei din jur, făcându-i să nu mai vadă ce era chiar sub nasul lor, m-a intrigat. Cum se putea întâmplă aşa ceva? Oare putea să mă zăpăcească şi pe mine?

Ei bine, sălile de tribunal reuşesc chestia asta în fiecare zi. Se întâmplă cu adevărat! Indivizi cu inteligenţă peste medie, care în mod normai gândesc logic şi a căror judecată e de obicei impecabila, îşi pierd calităţile, sau cel puţin le rătăcesc temporar, atunci când intră în tribunal. Mă refer acum la ce se întâmplă frecvent în procesele din jurul unei crime. Procesele civile sunt cu totul altă poveste. Acolo nu ştiu cum e. Vorbesc mai ales despre cazurile ce au drept obiect crime grave.

Aceste procese nu seamănă cu niciuna din celelalte proceduri legale. Aici e vorba de viaţă şi de moarte. Cu o mizăatât de mare, ţi-ai putea închipui că doar cele mai înţelepte şi mai experimentate minţi (de judecători, procurori sau avocaţi) vor fi îngăduite în joc. Dar nu e deloc aşa. Am cunoscut, de pildă, cei mai nebuni, mai imaăun şi mai lipsiţi de experienţă indivizi cărora li se îngăduia să pledeze în procese de crima. Nu mă refer aici la avocaţi, deşi sunt cazuri de reprezentanţi, numiţi de tribunal în cazuri de crima, ei înşişi beţivi, neexperimentaţi sau chiar infractori. Vorbesc despre acuzaţi cărora N s-a permis să se reprezinte singuri, să pledeze *pro* se N-au avut câştig de cauză, cel puţin aceia pe care i-au cunoscut eu. De fapt, nu pot câştiga atunci când îşi susţin nevinovăţia. În schimb, dacă îşi recunosc faptele, au şanse mai multe de izbânda.

Procesele implicând cazuri de crimă sunt destul de grele pentru asemenea jurişti de ocazie. Toată lumea ştie asta. Prin urmare, îţi pui întrebarea: ce Dumnezeu îl împinge pe un acuzat de omor grav să se reprezinte singur? Majoritatea celor pe care i-am examinat şi care şi-

au pledat în proces inocenţa erau cu totul rupţi de realitate, atunci când au hotărât să renunţe la avocaţi. Chiar şi după anunţarea sentinţei de condamnare ia moarte, păreau prea puţin conştienţi de soarta lor. Mă gândesc din nou la Ted Bundy şi la optimismul lui privind execuţia: „Nu vă faceţi griji, doamnă doctor Lewis. N-o să se întâmple!” în schimb, cei care s-au reprezentat singuri şi şi-au recunoscut vinovăţia s-au dovedit a fi, în mare parte, fie depresivi şi nerăbdători să termine odată cu viaţa, fie psihotici.

Judecătorii ar trebui să ştie toate astea. Sau ar trebui măcar să se întrebe de ce ar vrea un om în toate minţile să se reprezinte singur într-o asemenea situaţie. Dar aici intervine forţa aceea ciudată, care întunecă raţiunea indivizilor, judecători care, în viaţa de toate zilele, ca soţi, părinţi sau în orice alt rol, pot diferenţia cu uşurinţă copiii de adulţi şi oamenii sănătoşi de cei bolnavi mintal, în sala de tribunal îşi pierd abilitatea de a face asemenea simple distincţii. O astfel de perturbare gravă s-a instalat în sala de tribunal din Missouri când a fost judecat Heath Wilkins. Heath Wilkins era un băiat de şaisprezece ani care înjunghiase un vânzător în timpul jafului unui magazin. Nu-şi premeditase fapta – pur şi simplu se întâmplase. Heath, ca şi tatăl sau fratele lui, îşi petrecuse? mare parte din viaţă în instituţii speciale. Se crezuse la un moment dat că suferă de schizofrenie. Dar se pare că asta n-a avut nicio importanţă» După ce? băiatul a cerut să-i fie concediat avocatul, s-a reprezentat singur, a pledat vinovat şi a fost condamnat la moarte. Totul i s-a părut curţii foarte normal.

Probabil ca, în viaţa lui particulară, judecătorul care a audiat acest caz era un om lucid. Îmi închipui că, în condiţii obişnuite, acel judecător ar fi fost capabil să recunoască diferenţa dintre imaturitatea lui Heath, labilitatea psihică şi experienţa juridică precară – pe de-o

parte – şi maturitatea., slabi şitatea mintală şi profesionalismul cerute unui avocat angajat să apere un minor într-un proces de crimă. De data asta, n-a fost capabil S-a lăsat dus de misteriosul val din sala de tribunal, care întunecă minţile oamenilor. Din spatele biroului său, discursul incoerent al lui Heath (am putut citi transcrierea afirmaţiilor sale dezlânate) i s-a părut judecătorului OK. Întâi I-a declarat pe Heath competent, apoi l-a găsit vinovat şi l-a condamnat la moarte.

Desigur că, după câţiva ani, când Heath a crescut, mintea i s-a mai limpezit (poate şi datorită unei medicaţii potrivite) şi a făcut recurs. După mai multe apeluri şi o audiere la care eu şi Jonathan am depus mărturie în faţa aceluiaşi judecător care îl condamnase pe Heath ia moarte, verdictul şi sentinţa au rămas neschimbate. Astăzi, cam la un deceniu de la depoziţia noastră, o curte de apel a reuşit în sfârşit să schimbe verdictul Dar Heath nu e încă în afara oricărui pericol. Un procuror zelos – un tip care a respirat probabil prea mult din aerul acela prezent în sala de tribunal din Missouri – a făcut apel la o curte superioară pentru a restaura fosta sentinţă. Probabil, ţine cu tot dinadinsul să-i dea o lecţie copilului care avusese o şansă şi o ratase.

Avocaţii nu sunt singurii ameţiţi de „eterul” sălilor de tribunal Nici psihiatrii nu sunt imuni. Medici foarte capabili – clinicieni care în practica de zi cu zi recunosc şi tratează cum trebuie pacienţii psihotici, cu gândire ilogică – par să sufere şi ei un soi de orbire temporară, atunci când sunt puşi de procuror să evalueze un individ violent. Aceleaşi semne şi simptome pe care, în mod normal, la pacienţii nonviolenţi, le-ar trata cu urgentă spitalizare sau cel puţin cu doze importante de ihorazine, litiu sau ake medicamente de gen, par să nu mai fie valabile când vine vorba de evaluarea unui ucigaş nebun. Totuşi, nu cred că sala de tribunal este singurul vinovat. Gravitatea unei

fapte sau numărul de crime comise poate întuneca raţionamentul clinic.

Nu se poate ignora complet nici factorul material Un psihiatru care îşi obţine veniturile mai ales din rapoartele în cadrul diverselor procese s-ar putea să rămână fără slujbă dacă expertizele sale asupra sănătăţii mintale a acuzatului diferă prea mult sau prea des de cele ale procurorului. Presupun că acelaşi lucru se crede şi despre veniturile unor doctori ca mine şi Jonathan, care lucrăm adesea de partea apărării. Există totuşi diferenţe semnificative. Mai întâi, noi colaborăm de fiecare dată cu alţi avocaţi sau echipe juridice, şi deci nu ne putem îndatora faţă de nimeni. Apoi, noi putem fi concediaţi. Dacă – aşa cum se întâmplă uneori – nu descoperim nimic semnificativ din punct de vedere psihiatric sau neurologic, se renunţă la serviciile noastre. În majoritatea statelor, expertizele noastre sunt considerate confidenţiale. Inculpaţii nu pot fi obligaţi să se autoincrimineze. Psihiatrii numiţi de tribunal – pe de altă parte – trebuie să-şi facă publice concluziile. De aceea sunt mai presaţi decât noi să producă nişte rezultate clinice acceptabile pentru cei care i-au angajat. Pe scurt, eu şi Jonathan suntem mai liberi să spunem lucrurilor pe nume. Sigur, nimeni nu aude vreodată de cazurile în care se renunţă la serviciile noastre sau în care noi hotărâm să ne retragem. O dată, când m-am dus în Florida pentru a depune mărturie în procesul unui criminal în serie, am descoperit la sosire că avocatul îmi ascunsese câteva informaţii vitale privitoare la starea mintală a clientului său. Am refuzat atunci să mai lucrez cu el, am luat avionul şi m-am întors acasă. Nu e nevoie să mai spun că omul n-a mai apelat niciodată ia serviciile mele.

Mai recent, lucram la cazul unui alt faimos ucigaş în serie. Când acuzatul, un tip plin de personalitate, a refuzat să accepte investigaţiile pe care i le recomandasem, m-am

retras şi am renunţat la caz. De notat că şi avocatul său l-a lăsat baltă, câteva luni mai târziu. Mi-a fost destul de greu să învăţ să renunţ, atunci când acuzaţii sau avocaţii lor nu sunt gata să accepte tipul de evaluare pe care o impun. Iar de cea mai dureroasă lecţie am avut parte în cazul lui Arthur Shawcross.

Arthur Shawcross urma să fie judecat în Rochester, New York, pentru uciderea a zece femei. Înainte de a-l vedea cu ochii mei pe inculpat, un tip cu proporţii groteşti şi un pântec uriaş, avocaţii lui obţinuseră o analiză cromozomială şi o investigaţie cerebrală prin rezonanţă magnetică. Ştiau deja că, în loc de obişnuita constelaţie de cromozomi XY, clientul lor avea un cromozom Y în plus. Şi mai semnificativ, IRM-ul demonstrase că, în vârful lobului temporal drept, exista un mic chist plin cu lichid. Creierul este un organ foarte sensibil: cea mai mică cicatrice, chist sau formaţiune tumorală, în anumite circumstanţe, provoacă o activitate electrică anormală şi, prin urmare, importante leziuni cerebrale. Mai exista încă un aspect înfricoşător – activitatea electrică anormală în partea anterioară a lobului temporal a fost asociată cu unele comportamente bizare, de natură animalică. Mr. Shawcross îi scosese uneia dintre victime vaginul şi i-l mâncase. Un psihiatru foarte apreciat în medicina legală, angajat de către acuzare, a fost de părere că ucigaşul o făcuse pentru a îndepărta urmele de spermă şi a ascunde astfel probele de ADN. Îmi închipui că trebuie să existe un mod mai simplu de a face asta. Dar să nu anticipez.

Arthur Shawcross prezenta semnele şi simptomele clasice pentru cei cu leziuni ale lobului temporal – avea aură, reacţii stereotipe de care apoi nu-şi mai aducea aminte, căzând într-un somn adânc. De exemplu, chiar înainte de o crimă, începea să transpire, iar lumea din jur se învăluia brusc într-o lumină albă, strălucitoare. Mâinile i se încleştau apoi în jurul gâtului victimei, după care, în

mod surprinzător, cădea într-un somn adânc, post-atac. Când se trezea, amintirea faptelor era estompată sau distorsionată.

Mr. Shawcross n-a negat niciodată faţă de mine vreuna dintre crimele sale. A recunoscut totul. Necazul era că, de câte ori încercam să obţin de la el o relatare completă a faptelor, Shawcross devenea confuz. Confunda o crimă cu alta şi, atunci când îl întrebam, disperată, dacă îşi aducea aminte cu adevărat ce se întâmplase, răspundea:

„Nu, nu prea".

„Atunci, de ce ai mărturisit poliţiei?"

M-a privit de parcă aş fi fost nebună. „Pentru că eram acolo!"

Mai multe dintre fapte fuseseră comise în maşina lui. După crimă şi după somnul în care cădea, se trezea şi găsea un cadavru pe scaunul de alături.

„Şi ce-ţi spuneai când găseai cadavrul?" S-am întrebat.

S-a gândit câteva momente, apoi a răspuns: „Îmi spuneam: Ah, cred că iarăşi am făcut-o!" Când îşi dădea seama de ceea ce se întâmplase, căuta în grabă un loc unde să ascundă corpul, pe care, uneori, se întorcea ca să-l mutileze.

După ce l-am văzut prima oară, mi-am dat seama că Mr. Shawcross avea nevoie în mod evident de o examinare neurologică sofisticată. Le-am cerut avocaţilor să-l sune pe Jonathan, dar ei au refuzat. Mi-au spus că aleseseră deja un eminent neurochirurg de la Harvard, care văzuse IRM-ul şi recomandase să i se facă deţinutului şi o electroencefalografie computerizată. După ce primea rezultatele, urma să vină să-l examineze pe Mr. Shawcross, De ani de zile admiram munca acestui neurochirurg în domeniul violenţei. Împreună cu un coleg al său, fusese primul care demonstrase legătura dintre afectarea

sistemului limbic şi violenţă. Dacă n-aş fi lucrat cu Jonathan, probabil că pe el l-aş fi ales.

Au trecut săptămâni, apoi luni de zile, dar nici EEG-ul şi nici examinarea promisă n-au avut loc. Între timp, avocaţii mă presau să întocmesc un raport. Era în septembrie şi procesul urma să înceapă. Şi totuşi testul şi evaluarea pe care le cerusem nu fuseseră tăcute. N-aveam prea mult; timp la dispoziţie. Dacă urma ca mărturia mea să fie acceptată în proces, trebuia să întocmesc imediat raportul psihiatric. Ce era de tăcut?

În săptămânile şi lunile dinaintea procesului, mi-am dat seama că Arthur Shawcross nu suferea doar de o distincţie de natura epileptică. La urma urmei, cei mai mulţi bolnavi cu afecţiuni ale lobului temporal nu fac niciun rău. Pot umbla încolo şi-ncoace, îşi pot încheia şi nescheia la infinit nasturii cămăşii, dar nu se vor apuca să sugrume oameni. De obicei, cazurile de violenţă din timpul unui acces de epilepsie sunt rare. Examinându-l pe Arthur Shawcross, mi-a fost dar că, în urma unor abuzuri grave îndurate în copilărie, pacientul suferea şi de stări disociative. În acele momente, îşi închipuia ca o aude pe maică-sa, dojenindu-i, pe el şi pe femeile cu care se întâlnea. Niciuna nu era destul de bună pentru Arty. Trebuiau să moară cu toatele. Uneori se transforma în propria lui mamă, vorbind pe un ton subţire, cu furie în glas: „Trebuie să fie pedepsit” striga entitatea, referindu-se la fiul său, O dată, în timpul unei şedinţe de hipnoză, Mr. Shawcross a retrăit un episod din copilărie, în care fusese sodomizat cu o coadă de matura; atunci căzuse pe podea şi rămăsese acolo, incapabil să se mai mişte. În mod obişnuit, în stare de conştientă, nu-şi amintea de eveniment. Oare fusese într-adevăr atât de traumatizat, încât să rămână paralizat? Faptele relatate sub hipnoză sunt întotdeauna suspecte, mă! ales pentru tribunal.

În plus, existau nişte fişe medicale ce atestau faptul

ca, la vârsta de zece ani, Arthur Shawcross fusese spitalizat la Mercy Hospital în urma unei paralizii a membrelor inferioare. Diagnosticul fusese de encefalomielită, dar, din câte ştiam eu, pacientul nu prezentase niciunul dintre simptomele acestei boli: nici dureri de cap, nici febră, nici înţepenirea gâtului. O puncţie lombară relevase în mod categoric că lichidul cerebrospinal nu prezenta nici urmă de infecţie. Mai mult, copilul îşi revenise foarte repede şi fusese trimis acasă. Uitându-mă peste fotocopia aproape ilizibilă a dosarului, am descoperit însemnarea unui doctor cu ocazia unei internări a lui Arthur Shawcross, la vârsta de nouă ani, cu aceleaşi simptome inexplicabile. Aceste episoade nu erau cu siguranţă semne ale encefalitei. Era vorba mai degrabă de paralizie isterică, o afecţiune psihică produsă de o traumă, care putea explica stările disociative din prezent ale pacientului.

N-aveam nicio îndoială că Mr, Shawcross fusese grav abuzat şi suferea de episoade disociative. Nici expertă pe care i-am consultat în acest caz nu se îndoiau de asta. Documente din perioada şcolarizării sale făceau aluzie la maltratarea parentală. Mama lui era descrisă ca având obiceiul „să pedepsească şi să îndepărteze copilul”. De la vârsta de şapte ani, Arthur tugea mereu de-acasă. Testele psihologice din şcoală au scos la iveală faptul că era vorba de un copil afectat sever, pierdut într-o lume a fanteziei, „unde se percepe pe sine drept *o* altă persoană” / Ştiam totuşi că o apărare construită pe un diagnostic precum tulburare disociativă n-ar fi avut nicio şansă. Dacă eu însămi mă îndoisem ani de zile de existenţa acestei afecţiuni, n-aveam niciun motiv să cred că altfel vor sta lucrurile cu judecătorul sau cu juraţii. În schimb, nişte dovezi de natură neurologică puteau fi mult mai convingătoare. Am început să fac demersuri grăbite, schimbând scrisori şi telefoane cu avocaţii lui Shawcross,

pentru obţinerea unui EEG computerizat şi a unei expertize neurologice. Dacă neurochirurgul lor nu era disponibil, puteau să apeleze la Jonathan. Numai s-o facă odată!

Aici am săvârşit prima greşeală. M-am lăsat convinsă să întocmesc raportul în absenţa tuturor datelor pe care k? cerusem. Prin urmare, tot ce-am putut face a fost să descriu fenomenul disociativ pe care îl constatasem şi să-mi exprim bănuiala existenţei unor tulburări de natura epileptică, ce urmau să fie dovedite neurologic. Pentru a-mi întemeia afirmaţiile, am căutat prin vechile dosare şi am găsit date referitoare la şapte episoade ce puteau fi căderi epileptice, întâmplate cu mult înainte de făptuirea celor zece crime. Mama şi mătuşa lui Shawcross mi-au povestit de asemenea că Arthur suferise accese însoţite de prăbuşire, inconştienţă, vorbire incoerentă, încă de când era copil. Chiar şi nevestele lui (şi avusese destule) au relatat episoade în care Shawcross „se pierdea" sau ieşea din casă şi umbla aiurea, fără să-şi mai amintească apoi unde a fost. Chiar şi tara o evaluare neurologică sofisticată, semnele aparţineau dar unor crize de epilepsie. Avocaţii m-au asigurat că, în momentul când aveam să vin la Rochester pentru a depune mărturie, examinările pe care le cerusem urmau să fie complete.

Am sosit la Rochester cu două zile înainte de proces, pentru a descoperi că mu electroenceralografia şi nici expertiza neurologica recomandată nu puseseră făcute. Ulterior mi s-a spus că banu' alocaţi neurochirurgului fuseseră cheltuit! pe serviciile unui criminolog, loel Norris, care, împreună cu un consilier din partea apărăm, organizasenişte interviuri filmate cu Mr. Shawcross. Mai rău, înainte de proces, partenerul kn Norris încercase să vândă casetele unei staţii de emisie locale. De fapt, eu nici nu ştiam că un post de radio din zonă îi dedicase un întreg program lui Arthur

Shawcross. Mi-au trimis şi mie mai târziu caseta audio cu înregistrarea acelei emisiuni.

Aţi putea crede că expunerea cazului în mass-media ar fi trebuit să-i îngrijoreze pe judecător. De ce, s-ar fi putut întreba el, avocatul apărării a recurs la una ca asta? Cum va afecta rezultatul procesului o asemenea publicitate? Eu una mi-aş fi pus aceste întrebări, dacă aş fi fost în locul judecătorului, Nu şi dumnealui. N-avea de gând să permită oricăror „nimicuri" să încetinească mecanismele justiţiei. Procesul trebuia să meargă mai departe. Şi chiar aşa s-a întâmplat.

Eminentul neurochirurg s-a trezit până la urmă Lucrând de partea acuzării. Fără ca măcar să-l examineze pe Mr. Shawcross ori să obţină EEG-ul computerizat pe care el însuşi îl solicitase, doctorul i-a dat procurorului o declaraţie semnată în care afirma că IRM-ul „a demonstrat absenţa părţii superioare a lobului temporal", însă „asta n-a determinat efectele categorice". Mă întreb ce voia să spună cu această formulare. Nu se referea la faptul că nu existau efecte electroaiziologice sau efecte comportamentale, ştiu asta. Şi *el o* ştia. Atunci de ce făcuse o asemenea declaraţie ambiguă? Pe cine încerca să mulţumească?

Într-o după-amiază, cu vreo două săptămâni înainte de a depune mărturie, contrar recomandărilor exprese ale avocaţilor apărării, am ridicat receptorul telefonului şi l-am sunat acasă pe eminentul neurochirurg. Am intrat direct în subiect.

„Cum aţi putut lucra pentru acuzare, când aţi fost angajat de către apărare?" l-am întrebat.

„N-am fost niciodată angajat de apărare!" a venit răspunsul său ferm.

„Cum e posibil? Au spus că v-aţi uitat pe IRM şi că aţi recomandat o electroencefalogramă computerizată".

„E adevărat", a recunoscut el. Apoi a continuat: JI

cunoaşteţi pe un anume jocl Norris?”

„Criminologul?”

„Da. El mi-a trimis IRM-ul şi mi-a cerut o opinie prin telefon. Nimeni nu m-a plătit pentru asta”.

„Şi aţi văzut acolo leziunea lobului temporal?”

„Bineînţeles. L-am sfătuit să obţină şi un EEC. l-am dat chiar şi numele celor care puteau să facă investigaţia. Însă n-am fost angajat de apărare”.

Pentru mine, asta era o chestiune pur tehnica, şi i-am spus-o, Oare etica nu-l obliga să lucreze pentru apărare în aceste circumstanţe? întrebarea şi-o pusese deja şi, atunci când procurorul îl solicitase, se sfătuise cu o rudă apropiată, care era avocat, privind legalitatea furnizării unor informaţii acuzării după ce fusese consultat de apărare. Problema fusese rezolvată, atunci când judecătorul cazului se declarase de acord să semneze un ordin al tribunalului prin care i se cerea doctorului să colaboreze cu procurorul

„Dar cum aţi putut afirma că acel chist cerebral n-avea nicio semnificaţie? N-aţi văzut niciodată pacientul. Şi n-aţi obţinut nici EEC-uk”.

„N-am spus că nu însemna nimic. Am spus că acel chist ar putea avea o semnificaţie apropo de crimele comise, însă erau recomandate şi alte teste. Chiar i-am precizat celui care investiga cazul pentru procuratură că, indiferent dacă acel chist cauzase sau nu comportamentul criminal, în orice caz îl agravase”.

Dar acestea nu erau decât nişte comunicări verbale. De ce nu fuseseră trecute în raportul sau? Ţineam receptorul între ureche şi umăr, încercând să-mi notez cuvintele lui. Era o discuţie pe care nu voiam s-o uit.

Din ziua în care am ajuns în Rochester şi am descoperit că investigaţia neurologică nu fusese efectuată, am încercat să stau de vorbă cu judecătorul în cabinetul său. Îmi era clar că, dacă ar fi cunoscut importanţa

testelor neurologice, ar fi amânat procesul până la completarea investigaţiilor. Dar judecătorul a refuzat să discute cu mine, Acum, după ce vorbisem cu neurochirurgul, înarmată cu această nouă informaţie, mi se părea esenţial să-i comunic judecătorului cum stăteau lucrurile.

În dimineaţa următoare, am cerut din nou o întrevedere cu el în prezenţa acuzării şi a apărării, fireşte. De data asta, avocaţii lui Shawcross m-au asigurat că se va aranja. Însă acuzarea n-a fost de acord. Acum înţeleg de ce, dar la vremea aceea habar n-aveam. Prin urmare, pentru că n-am putut să discut cu judecătorul în particular, când a venit vremea să depun mărturie, am tras aer în piept şi am spus: „Onorată instanţă, am fost minţită?”

Dacă eu aş fi fost judecător şi un martor însărcinat cu expertiza ar fi făcut o astfel de declaraţie, faptul mi-ar fi stârnit interesul Aş fi găsit cu siguranţă câteva minute, poate că aş fi renunţat chiar ia pauza de prânz, pentru a asculta ce are de spus omul acela. La urma urmelor, procesele sunt făcute pentru a stabili adevărul nu-i aşa? Ciudat lucru însă, judecătorul nu s-a dovedit deloc curios. Oare aerul din sala de tribunal îi anihilase curiozitatea? Nu, nu era vorba de asta, Parcă ştia dinainte ce intenţionam să spun. M-a avertizat să-mi văd de mărturia mea. Dacă voiam într-adevăr să-i comunic ceva, trebuia să-i scriu o scrisoare, la întoarcerea mea în New Haven.

Privind acum înapoi, îmi e clar ce trebuia să fac: ceea ce făcusem în Florida. Când am ajuns în Rochester şi am văzut că evaluarea neurologică nu fusese efectuată, aşa cum mi se promisese, trebuia să las totul baltă şi să-mi văd de drum. Trebuia să refuz să mai depun mărturie. Dar n-am făcut-o. N-am avut curajul. A fost cea de-a doua mare greşeală, şi pentru ea am plătit destul de scump.

Din câte am aflat, am fost singurul doctor care a depus mărturie pentru apărare. Mi-a rămas în minte un

schimb de replici dintre mine şi procuror, ceva de genul: „Doamnă doctor Lewis, interviurile cu Joel Norris n-au influenţat ceea ce Mr. Shawcross v-a povestit?” Iniţial, am răspuns că nu. Când am aflat despre ele, mi-am închipuit că avuseseră loc după întrevederile mele cu acuzatul. Dar nu era aşa. Procurorul m-a anunţat, cu un zâmbet dispreţuitor, că cele cinci interviuri cu Norris fuseseră realizate chiar în timpul lunilor în care eu îmi făceam evaluarea. În asemenea circumstanţe, a trebuit să recunosc ca putea exista posibilitatea ca Mr. Shawcross să fi fost influenţat în ceea ce mi-a declarat mie. Nu prea credeam asta, însă nu mi se arătaseră casetele înregistrate de Norris. Cum puteam să fiu sigură?

Nu numai că juraţii nu m-au crezut, dar m-au privit chiar cu ură. Ca de altfel întregul Rochester, Mărturia mea s-a întins pe o perioadă de trei săptămâni, în care procurorul s-a străduit să mă pună la zid. În acest răstimp, în biroul meu de la Bellevue, prevăzut cu două rânduri de încuietori, s-a intrat prin efracţie. De regulă, nu se face mare vâlvă apropo de spargerile de genul ăsta; se întâmplă frecvent ca echipamentele de înregistrare şi computerele să fie furate. De aceea îmi pusesem la uşă încuietori speciale. Ciudat e însă faptul că, de data asta, n-a dispărut nimic. Telefonul de-acasă, ca şi cel de la birou, păreau să fie ascultate. M-am plâns unui prieten care lucra în dispozitivul de securitate al unei companii şi ei mi-a dat o instalaţie cu două beculeţe – unul roşu, altul verde – pe care am montat-o la telefon. Dacă eram înregistrată, urma ca luminiţa verde să se aprindă. Şi s-a aprins. M-am speriat destul de tare. I-am scris colegului meu Dick Burr, informându1 că, dacă mi se va întâmpla ceva, să ştie că n-a fost un accident întâmplător. Seară de seară, în această perioadă în care am depus mărturie, mă întorceam în camera mea de hotel aproape năucă în urma veştilor pe care le aflam la tribunal, informaţii pe care apărarea ar fi

trebuit să mi le împărtăşească (cum a fost, de pildă, cazul cu interviurile lui Norris). Deschideam apoi televizorul şi vedeam câte un reporter care îmi lua în derâdere mărturia, bătându-şi joc de mine şi de inocenţa mea. Se făceau deja glume la radio şi erau scrise pe garduri injurii la adresa mea, Trăiam un veritabil coşmar.

Acuzarea angajase unul dintre cei mai renumâţi psihiatri legist: din ţară, unui care fusese consultant pentru CIA şi FBI Era un bărbat arătos şi încrezător în sine „care nu putea fi încuiat sub nicio formă, în comparaţie cu el, eu păream stângace şi haotică. Arătam de parcă atmosfera din sala de tribunal, aerul acela năucitor, mă luase cu totul în stăpânire. În realitate, eram furioasă. Fusesem trasa pe sfoara, Am învăţat de atunci că nu trebuie niciodată să te laşi cuprins de mânie. Asta îţi afectează grav memoria şi „fireşte, comportamentul.

Onorabilul psihiatru legist a respins toate simptomele disociative ale lui Shawcross – amneziile, halucinaţiile, schimbările de personalitate – calificându-le drept simulări. A interpretat confuzia şi discrepanţele din relatările pacientului ca fiind pur şi simplu trucate. Chiar a catalogat ca insignifiante toate simptomele psihopatologice din copilăria lui, conchizând: „Mr. Shawcross n-a suferit niciodată de vreo afecţiune psihică, chiar dacă a avut uncie disfuncţii mintale mai puţin severe”, Ce însemnau aceste „disfuncţii mintale mai puţin severe”? Cred că de-acum puteţi ghici. În raportul său se consemna: „În rândul criminalilor, anomalia mintală cea mai comună este cea cunoscută sub numele de disfuncţie de personalitate antisocială, acesta fiind şi diagnosticul meu în cazul domnului Shawcross”.

Cum rămânea totuşi cu descoperirile neurologice? Era clar că avocaţii apărări i n-aveau de gând să aducă un neurolog care să-şi prezinte evaluarea. Mi-au îngăduit totuşi să trimit IRM-ul la Washington, pentru a fi examinat

de Jonathan. N-am uitat nici acum discuţia pe care am avut-o la telefon, în după-amiaza în care el a primit rezultatele.

„Jonathan, ai văzut chistul din lobul temporal?”

„Bineînţeles că kam văzut, Dar mai sunt şi cicatricele de pe ambii lobi frontali”. A încercuit locurile unde erau leziunile şi mi-a trimis filmele înapoi. Erau acolo, limpezi ca lumina zilei, două mia cicatrice, de-o parte şi de alta.

Dat fiind raptul că niciun neurolog nu fusese chemat să depună mărturie, am menţionat, de fiecare dată când mi s-a oferit ocazia, că existau indicii clinice ale unei afecţiuni epileptice, amintind de cicatrice şi de chistul descoperite la investigaţia cu rezonanţă magnetică. Dacă avocaţii n-aveau să-i permită unui neurolog să demonstreze în faţa juraţilor despre ce era vorba, măcar s-o audă de la mine, Am fost avertizată de mai multe ori să răspund direct ia întrebări, cu un succint *da* sau *nu*.

Faimosul psihiatru legist a expediat iute rezultatele IRM-ului. Ax fost de părere că toate episoadele menţionate şi în fişa medicală a închisorii, căderile în inconştienţă, transpiraţia sau luminile strălucitoare pe care le vedea Shawcross nu erau decât o invenţie, Cât despre somnul care-i răpunea după crimă, chiar lângă cadavru, ka calificat drept necrofilie. Conform cuvintelor sale, „descoperirea întâmplătoare a cromozomului suplimentar Y şi a chistului benign din partea inferioară a unuia dintre lobii cerebrali relevă existenţa unor factori fără nicio semnificaţie în ce priveşte criminalitatea lui Shawcross”.

Juraţilor nu le-au trebuit nici două ore pentru a-l declara pe inculpat responsabil pentru faptele sale şi vinovat de uciderea a zece temei. Mie mi-au trebuit trei ani ca să-mi revin după cele trei săptămâni pe care le-am petrecut acolo. Nimeni n-a crezut niciun cuvânt din ce am declarat eu. Mr. Shawcross nu era nebun.

Termenul de nebunie sau lipsă de discernământ[1] avea odinioară un sens, cel adevărat. Etimologia cuvântului este latinească: *sanus*, sănătos, întreg la minte. Nebun înseamnă opusul termenului, deci bolnav, alienat mintal. Oamenii mai folosesc în mod curent cuvântul cu sensul vechi, acela de ţicnit, psihotic, rupt de realitate, scăpat de sub control.

Dar în sala de tribunal, nebunia are o semnificaţie aparte; sau mai degrabă câteva semnificaţii. Sensurile legale ale nebuniei diferă de la un stat la altul. New York-ul, unde a fost judecat Arthur Shawcross, uzează de o versiune introdusă de M'Naughten care spune că un om e nebun doar dacă nu-şi dă seama de natura faptelor sale şi nu poate face diferenţa între bine şi rău. Acest concept a fost stabilit în Anglia, la mijlocul secolului al XIX-lea. E o definiţie bazată exclusiv pe judecată raţională şi moralitate, ignorând toate descoperirile psihiatriei despre forţele neurofiziologice, psihologice şi ambientale care ne influenţează comportamentul. Ignoră de asemenea tot ce psihiatria nu ştie încă despre modul de apreciere a ceea ce este rău. Desigur că această definiţie juridică a nebuniei face ca termenul să nu poată fi folosit în distingerea unui om bolnav de unul sănătos.

Cam la un secol după M'Naughten, un grup de cercetători de la Institutul juridic American a conceput un alt cod penal care conţinea o definiţie mai laconică, dar, după părerea mea, mai edificatoare a nebuniei decât cea formulată anterior. Ea sugera că o persoană nu poate fi responsabilă pentru un act criminal dacă, din motive de deficienţă sau alienare mintală, îi lipseşte fie capacitatea de a distinge între bine şi rău (cf. M'Naughten), fie capacitatea de a-şi adapta comportamentul la cerinţele legii. Această a doua clauza recunoaşte în mod implicit că stările emoţionale şi autocontrolul diminuat pot contribui

---

1 în original: *insanity* (n.tr).

la declanşarea actelor de violenţă.

De atunci, a apărut o serie întreagă de noi formulări şi standarde ale nebuniei, inclusiv concepte oximoronice precum „vinovat dar lipsit de discernământ”. În societăţile civilizate, persoanele cu deficienţe mintale sunt absolvite de vină. Nu poţi fi nebun şi vinovat în acelaşi timp. Cel puţin aşa cred. În unele state a fost acceptată formula de tip „discernământ diminuat”, o recunoaştere a faptului că, având în vedere complexitatea comportamentului uman, nu poţi declara totdeauna tranşant că o persoană e nebună sau sănătoasă psihic.

Cu cât aflăm mai multe despre mecanismele violenţei» cu atât mai greu este să trasăm o graniţă clară între vină şi inocenţă, între nebunie şi judecata sănătoasă. Noi, ca societate compusă din fiinţe umane cu raţiune şi sentimente, ne luptăm să împăcăm în noi înşine tot felul de interese şi motivaţii contrare: nevoia de protecţie împotriva oamenilor periculoşi, fie ei nebuni sau sănătoşi; dorinţa de răzbunare; cunoaşterea influenţelor psihobiologice şi ambientale asupra comportamentului violent, şi dorinţa de adaptare la standardele actuale de moralitate şi bună-cuviinţă. Era mult mai uşor de apreciat vina înainte de a recunoaşte că liberul arbitru, ca şi nebunia sau discernământul, este un continuum emoţionat şi intelectual care variază constant, şi nu o calitate sau o stare de spirit fixă, imuabilă. Ca urmare a străduinţelor noastre de a găsi un echilibru între ceea ce *simţim* că am vrea să le facem celor care comit teribile acte de violenţă, indiferent de starea lor mintală, şi ceea ce *gândim* că ar trebui făcut sau nu, formulările juridice s-au tot schimbat de-a lungul vremii, înlocuind o definiţie a nebuniei cu alta, revenind câteodată la cele iniţiale, adesea ca reacţie la un caz senzaţional al momentului.

Dată fiind etimologia sa, termenul *insanity ar* trebui să ţină mai degrabă de psihiatrie, şi nu de lege. Sigur ca

sănătatea e mai mult domeniul doctorilor decât al avocaţilor. Cu toate astea, *insanity* a devenit un termen juridic. Şi arată de parcă ar fi fost smuls din gura medicilor de către legiuitori, mutilat şi făcut de nerecunoscut. Actualmente, psihiatrii cărora li se cere periodic să depună mărturie privind starea mintală a unor criminali sunt obligaţi să folosească sensul idiosincratic impus de lege termenului.

Eu nu apar în cursul unui proces atât de des, probabil de numai trei sau patru ori. Cu vreo câţiva ani în urmă, din întâmplare, trei cazuri de crimă la care lucrasem timp de mai mulţi ani s-au nimerit să fie judecate toate într-un interval de şase săptămâni – unul pe coasta de vest., altul în sud şi celălalt pe coasta răsăriteană. A trebuit să mă confrunt atunci cu trei definiţii diferite ale nebuniei. Când mă trezeam dimineaţa, aveam senzaţia că sunt într-un film numit *Dacă e New York, e M'Naughten*.

Când sunt supărate, legislaturile, ca şi indivizii, acţionează impulsiv. Fac să treacă legi care contravin oricărui bun-simţ comun. Conform acestora, criminalii nebuni de legat nu sunt, din punct de vedere legal, lipsiţi de discernământ. Oricine ştie că un ucigaş în serie care îşi mănâncă victima, chiar şi o bucăţică din ea, nu poate fi sănătos la cap. Dar într-un fel sau altul, preluând nişte definiţii vagi sau pur etice ale nebuniei, obligându-i apoi pe psihiatri să le folosească, justiţia ne determină să ajungem la nişte concluzii destul de ciudate. Era Arthur Shawcross nebun atunci când îşi ucidea victimele şi le mânca organele genitale? Nu neapărat, după opinia anumitor psihiatri legişti. Nu m-ar mira deloc dacă, într-o zi, legislatura vreunui stat ar adopta un concept de genul „nebun cu discernământ" sau „psihotic sănătos".

Soţul meu, care n-are obligaţia să depună mărturie în procese, e de părere că noi, psihiatrii, ar trebui să fim mai rigizi, să refuzăm manipularea din partea avocaţilor şi să

folosim totdeauna propriile noastre definiţii, îi admir idealismul. Dar jocul se face în terenul lor, după regulile lor. Dacă punem la îndoială prea ferm şi prea des termenii cu care operează ei, s-ar putea să fim excluşi cu totul din joc.

Şi ce dacă nu ne-ar mai primi? Ne-ar face viaţa, mie şi lui Jonathan, un pic mai sigură şi mai puţin stresantă. Şi poate mulţi dintre inculpaţii bolnavi ar rămâne în viaţă.

Câteva luni după proces, am fost contactată de un reporter de investigaţie. Studiase cazul Shawcross şi descoperise câteva lucruri pe care ţinuse să mi le împărtăşească. Revăzând probele, dăduse peste câteva scrisori trimise de avocaţii lui Shawcross procurorului şi judecătorului. Una din ele fusese scrisă cu mult înaintea procesului, dar după ce aflasem despre chistul cerebral şi solicitasem investigaţiile neurologice. Se înţelegea din acea scrisoare că procurorul cunoştea datele neurologice descoperite pe IRM şi dorise să vadă rezultatele. La această cerere, avocaţii lui Shawcross răspunseseră că „nu există nimic în dosar care să justifice o apărare de natură psihiatrică”, iar doamna doctor Lewis „nu s-a bazat pe aceste date pentru a-şi forma o părere”. Ceea ce, fireşte, nu era adevărat. Într-o altă scrisoare, unul dintre avocaţi îl informa pe procuror ca „după câte am înţeles, niciunul dintre rezultatele investigaţiilor nu se potriveşte cu opinia doamnei doctor Lewis”. Nici asta nu era adevărat. În sfârşit, în ultima scrisoare trimisă procurorului de către apărare chiar înaintea procesului – perioadă în care mă străduiam să obţin o examinare neurologică, dacă nu din partea eminentului neurochirurg, măcar din partea Iu: jonalhan – acuzarea era informată că, după părerea mea, niciuna din procedurile neurologice (adică IRM-ul) „nu demonstra vreo anomalie sau vreo dovadă a unei leziuni cerebrale organice”. Asta era o minciună sfruntată. Privind retrospectiv, se pare că avocaţii lui Shawcross n-au avut

nicio clipă intenţia să obţină o electroencefalogramă computerizată sau o evaluare neurologică.

Şi mai era un lucru despre care reporterul a ţinut să mă informeze, Mr. Shawcross fusese găsit vinovat de zece crime, ulterior fiind chemat în instanţă, în alt oraş, acuzat de cea de-a unsprezecea. Pregătindu-se pentru acest al doilea proces şi probabil ca urmare a mărturiei mele despre posibilitatea unei afectări epileptice, avocaţii au obţinut în cele din urmă EEG-ul computerizat pe care îl ceruserăm iniţial şi eu, şi eminentul neurochirurg. Bănuiala mea e că au dorit atunci să mă discrediteze definitiv.

Când au venit rezultatele electroencefalogramei, concluzia a fost: „EEG/ CEEG/activitate cerebrală ANORMALĂ (sid), Prezintă structuri iritative paroxismaie în regiunile bifrontotemporale, mai cu seamă pe partea dreaptă. Unde cerebrale neobişnuit de înalte şi ascuţite, akernând cu unde cerebrale lente, indicând leziuni locale asociate cu ACCESE EPILEPTICE (sic!)”.

În mod clar, cicatricele de pe lobii frontali şi chistul din lobul temporal îi afectau lui Shawcross funcţionarea creierului. Rar poţi întâlni o dovadă atât de limpede a unor leziuni cerebrale.

„Ei bine, au de gând să recurgă în cele din urmă la o apărare bazată pe probe neurologice?” l-am întrebat pe reporter. Ştiam că probabilitatea ca Arthur Shawcross să fie găsit nevinovat din lipsa de discernământ era minimă. Oamenii erau prea speriaţi că va putea fugi din spital şi va ucide din nou. Îi puteam înţelege. Şi totuşi, un nou proces în care descoperirile neurologice să fie în sfârşit expuse ar fi făcut publicului cunoscute măcar o parte din mecanismele care contribuie uneori la naşterea unui criminal în serie.

Reporterul şi-a plecat privirea. Cred că se simţea stânjenit că trebuie să-mi dea o asemenea veste. „Nu v-am

spus totul. După ce a primit rezultatele

EEG-ului computerizat, avocatul ha sfătuit pe Mr. Shawcross să pledeze vinovat”.

„Şi?”

„Aşa a făcut”.

Chiar şi acum, şase ani mai târziu, când rememorez cazul Shawcross, în atmosfera – sper – sigură a biroului meu, sunt total intrigată. Mă tot întreb: de ce ar fi vrut avocaţii lui Shawcross să ignore, ba chiar să ascundă date atât de importante pentru cazul clientului lor? De ce s-au grăbit să coopereze cu procurorul, iar când acesta m-a acuzat că aduc date neurologice în ultimul moment, n-au încercat să mă „reabiliteze” dând la iveală notiţele primului meu interviu, din care reieşea că ştiam despre chistul din lobul temporal şi despre simptomele unor accese epileptice psihomotorii? De ce nu au arătat scrisorile pe care le schimbasem cu ei, cerând o examinare neurologică, pentru care îl propusesem pe Jonathan? De ce au vrut să mă facă să apar atât de caraghioasă? Pur şi simplu nu pricep.

Când mă gândesc ia creierul lui Shawcross, îmi spun că nu poate exista un mijloc mai bun de a transforma un om în criminal decât practicând o leziune pe lobul temporal şi o secţionare a fibrelor lobului frontal. Omul acela ar rămâne cu un sistem limbic distrus, deconectat de efectele modulatorii ale lobilor frontali. Dacă ai vrea să pui la punct un creier de ucigaş, ăsta ar fi modul cel mai simplu de-a o face.

Cu decenii în urmă, prin anii ’50, ’60 sau ’70, armata şi CIA chiar erau interesate de astfel de lucruri. Mai cu seamă de controlul asupra minţii, de forţa potenţială a hipnozei, de droguri şi psihochirurgie care să distrugă memoria şi să modeleze comportamentul. Oare puteau fi folosite aceste metode, separat sau în combinaţie, pentru a crea un ucigaş? Rapoarte bazate pe documente CIA indică

faptul că, în acea perioadă, prizonieri militari sau civili, ca şi cetăţeni obişnuiţi, au fost folosiţi în astfel de experimente privind mintea şi creierul uman. Când am încercat să pun mâna pe dosarul militar al lui Shawcross, mi s-a spus că majoritatea documentelor – mai ales cele din perioada războiului din Vietnam – dispăruseră într-un incendiu. Din păcate, Mr, Shawcross nu-şi amintea mai nimic din perioada în care servise în armată, doar un nume – Westmoreland. Era de parcă memoria îi fusese ştearsă. Avea unele amintiri atroce despre măcelărirea unor femei vietnameze, din care au fost gătite şi mâncate unele fragmente. Nimeni nu ha crezut. Procurorul, care a respins cu furie ideea de nebunie, a catalogat aceste amintiri bizare drept aiureli ale unui om sănătos. De atunci am mai intervievat încă de: criminali în serie cu asemenea poveşti din anii Vietnamului. Unul dintre ei avea doar nişte flash-uri de memorie, pe jumataie vise. care n-au fost crezute de nimeni. Dosarele lor din armată fuseseră de asemenea distruse. Oare în munca mea la cazul Shawcross dădusem peste ceva compromiţător, peste anumite aspecte groteşti pe care Puterea nu dorea să le facă publice? Acesta să fie motivul pentru care am fost aproape linşată în procesul acela?

Ciudat lucru… Conform dosarelor CIA, o persoană cu acelaşi nume ca al procurorului, un nume destul de puţin comun, a condus în anii ’60 o clinică secretă din New York unde se tăceau experimente de control asupra minţii. Ar fi putut să fie, bineînţeles, doar o coincidenţă, dar nu pot să nu mă întreb dacă între cele două persoane, procurorul şi şeful clinicii, nu exista cumva vreo legătură. Poate că, într-o zi, un alt reporter de investigaţie va fi curios să limpezească acest caz.

CAPITOLUL 19

Fiica mea e de părere că judecătorii care condamna un om la moarte ar trebui să fie responsabil pentru

ducerea la îndeplinire a sentinţei pe care a dat-o. El ar trebui să fie cel care ridică trapa spânzurătorii, apasă butonul care declanşează curentul electric sau cel care injectează otrava. Ea crede că astiei ar avea loc mult mai puţine execuţii, majoritatea oamenilor fiind reticenţi dacă ar trebui să se ocupe de astfel de lucruri. Eu nu sunt atât de sigură.

S-ar putea, fireşte, ca ea să aibă dreptate. La urma urmei, cei mai mulţi dintre criminalii pe care i-am expertized împreună cu Jonathan nu erau „legaţi prea strâns" ea să citez cuvintele unuia dintre gardienii de la Starke). Crescuseră în familii atât de ciudate, de abuzive, de patologice, încât nici nu ar fi putut scăpa cu mintea teafără. De cele mai multe ori, e imposibil să-ţi dai seama cât anume din paranoia şi agresivitatea lor provine dintr-o predispoziţie ereditară către schizofrenie sau episoade maniacale, cât este rezultatul unor leziuni cerebrale căpătate ia naştere sau în urma unor maltratări, şi cât are drept cauză evoluţia într-un mediu familial violent şi alienani. Cum poate scăpa cineva teafăr după ce a fost torturat, sodomizat, supus unor terori fizice şi psihice de neimaginat?

Există unele dovezi că animalele grav traumatizate elimină nişte hormoni care le alterează anatomia creierului. Cortizolul în exces afectează serios hipocampusus, regiunea din sistemul Hmhic unde cerceâătom cred că sunt stocate şi procesaţi3 amintirile timpurii. Oricare ar fi fost combinaţia de factori care i-a aruncat pe criminalii examinaţi de noi în celulele condamnaţilor la moarte, majoritatea dintre ei erau oameni grav vătămat: fizic şi psihic. Contrar a ceea ce cred mulţi psihiatri legiste nebunii pot pune la cale acte diabolice. De fapt, cele mai teribile crime pe care le-am studiat au fost plănuite în cele mai mici detalii şi apoi săvârşite de către? cei mai psihotici ucigaşi. Gândurile şi

credinţele maniacale pot da naştere unor crime foarte amănunţit orchestrate. Legea nu ia în seamă acest lucru. Avem în schimb mărturia a numeroase cărţi şi filme despre criminali, Scriitorii şi regizorii dovedesc adesea mai multă fineţe decât avocaţii şi chiar decât psihiatrii legişti, atunci când e vorba să înţeleagă psihopatologia ucigaşilor. Două dintre cele mai bune cărţi de gen, ulterior ecranizate, *Psycho şi Tăcerea mieilor*, au fost inspirate de nişte cazuri reale.

Întrebarea care niciodată nu mi-a dat pace a fost dacă violenţa ucigaşă se poate naşte într-o fiinţă umană relativ normală. Sunt voci care afirmă că Holocaustul n-ar fi putut avea loc fără participarea voluntară a cetăţenilor de rând ai Germaniei. Oricum, aşa cum au arătat numeroşi autori, o serie de factori din societatea germană – printre care declinul economic, tulburările sociale, obiceiurile părinţilor de a-şi pedepsi foarte drastic copiii, ca şi credinţa răspândită printre cei mai mulţi nemţi că victimele lor nu erau oameni – a făcut posibilă declanşarea Holocaustului. Chiar şi aşa, există mărturii ale mai multor călăi care au decis să pună capăt actelor criminale şi să se disocieze de cei care le ordonau, pentru a putea dormi liniştiţi lângă nevestele şi copiii lor.

Dar alta e întrebarea pe care mi-o pun eu. În societatea de azi există oare indivizi care pot ucide în mod repetat şi a căror singură psihopatologie – dacă o putem numi aşa – este lipsa compasiunii faţa de celelalte fiinţe umane? Există cu adevărat sociopaţi (adică oameni cărora h se potrivesc criteriile de diagnostic pentru distincţia de personalitate antisocială) care ucid pur şi simplu de plăcere sau care îşi fac o meserie din asta? Eu n-am cunoscut niciodată vreunul. Dar probabil că avocaţii nu apelează la mine sau la Jonathan în astfel de cazuri.

Curiozitatea mea de a cunoaşte un sociopat autentic m-a determinat să le fac o ofertă rezidenţilor psihiatri care

lucrau la secţia medico-legală din Bellevue. Cu ani în urmă, am oferit zece dolari oricui îmi putea găsi un pacient cu accese recurente de violenţă care să nu prezinte semne de gândire psihotică şi să nu aibă leziuni organice. Nimeni n-a răspuns ofertei mele, deşi, la un moment dat, unul dintre rezidenţi a fost convins că găsise omul pe care îl căutam. Am stabilit o întâlnire cu el, dar, în dimineaţa respectiva, mai tânărul meu coleg m-a anunţat că se înşelase. Pacientul său era paranoic. Cu altă ocazie, un doctor legist m-a făcut atentă asupra internării unui ucigaş plătit. Mi-am închipuit că se ivise şansa vieţii mele – aveam să cunosc în sfârşit un criminal profesionist, pentru care uciderea cu sânge rece era un mod de viaţă, o meserie.

Inima mi s-a oprit o clipă, când am dat cu ochii de individ. După ce am stat de vorbă timp de o oră. mi s-a părut aproape neverosimil că un om atât de îngust la minte şi de stângaci putea inspira încrederea cuiva, încât să-i pună să ducă la îndeplinire o sarcină atât de delicată precum o crimă. Eu nu i-aş fi încredinţat nici măcar sarcina de a se duce după pâine la magazinul din colţ. Cât despre cele douăsprezece „lovituri” pe care pretindea că le dăduse, mi s-au părut a fi doar elementele unei elaborate gândiri halucinatorii. Bănuiesc că ucigaşii plătiţi care se respectă – dacă există aşa ceva – se pricep mai bine să se ferească de poliţie şi poposesc rar în secţia de psihiatrie a spitalului Bellevue. Cu câţiva ani în urmă, am încercat din greu să-i găsesc un corespondent real personajului diabolic pe care Robert de Niro îl interpreta în *Promontoriul groazei*. Dar secţia de psihiatrie legală din Bellevue nu atrage o asemenea clientela de elită.

Jonathan susţine că ar fi examinat o dată un asasin. Omul „lichidase” fără nicio remuşcare paisprezece persoane, pretinzând între o mie şi zece mii de dolari pentru fiecare în parte. Avea şi nişte principii ale sale. A refuzat, de pildă, să-şi ucidă un fost coleg de clasă. A plătit

pe altcineva s-o facă.

„Şi cum, Jonathan, vrei să spui că tipul era perfect normal? N-avea nicio psihoză? Nicio leziune cerebrală? Pur şi simplu era lipsit de conştiinţă?”

„N-am spus asta. Fusese abuzat oribil în copilărie. Avea lobul frontal afectat şi câteva «semne slabe»”.

„Nicio psihoză?”

„Era paranoid”, a răspuns Jonathan, adăugând după câteva clipe de reflecţie: „Deşi, dacă împuşcase paisprezece oameni, probabil că avea într-adevăr ceva duşmani”.

Poate că stimulentul pe care îl oferisem eu pentru descoperirea unui sociopat autentic nu era suficient. Aşa că am mărit miza la o sută de dolari. Dar tot nu mi-a găsit nimeni un individ cu accese recurente de violenţă care să nu aibă conştiinţă, nici simptome psihotice sau afecţiuni neurologice.

Apoi, într-o zi din 1991, ocazia de a cunoaşte un astfel de om a venit de la sine. Am fost intervievată de o echipă TV spaniolă care făcea un film documentar despre pedeapsa capitală în America. Erau interesaţi de studiile pe care eu şi Jonathan le tăcuserăm asupra minorilor condamnaţi la moarte. Echipa călătorise peste tot în ţară, adunând mărturii din partea deţinuţilor, a avocaţilor, a procurorilor, a gardienilor din închisori etc. Interviul meu trebuia să fie ultimul înainte de întoarcerea lor la Madrid. În cursul discuţiei noastre, mi-au spus că tocmai veniseră din sud, unde filmaseră un interviu cu un călău. Asta-i omul meu, mi-am zis, şi imediat am pus mâna pe telefon şi am aranjat o întâlnire cu el îl voi numi aici Bob Smith. N-am aflat niciodată numele lui adevărat. N-a vrut să mi-l spună.

Aşa cum am precizat la începutul acestui volum, arta de a lucra cu oamenii care ucid alţi oameni include şi regula de a nu te închide niciodată singur cu ei într-o

încăpere. Prin urmare, am rugat-o să mă însoţească pe colega şi prietena mea Catherine Yeager. Fiindcă mă aşteptam să fie vorba de o experienţă unică, l-am invitat şi pe George Biliard, un cameraman pe care îl ştiam din timpul înregistrării unei depoziţii, ca să filmeze interviul. Cathi a luat şi ea o cameră video de rezervă. Dacă acest individ executase cu adevărat nouăsprezece oameni şi îşi putea face treaba fără să clipească, urma să fie cu siguranţă o discuţie ce merita studiată în anii următori. De fapt, se împlinesc cinci ani de când am stat de vorbă cu Bob Smith, şi de fiecare dată când mă uit la filmul discuţiei noastre descopăr câte ceva nou şi fascinant ce îmi scăpase înainte.

Era deja întuneric la vremea când am ajuns în parcul de rulote unde locuia Bob Smith. Pentru că locul era prea îngust spre a încăpea cu toţii, Bob a aranjat să împrumute pentru acea ocazie rulota mai mare a unui vecin. Era însă oricum foarte strâmtă şi-mi amintesc că, după ce am montat echipamentul de filmare, abia dacă a mai rămas loc pentru George, care a trebuit să rămână în picioare, sprijinit de un raft de cărţi. Bob Smith şi cu mine ne-am aşezat de-o parte şi de alta a unui colţ de masă.

Ce poţi întreba un om care a adus moartea atât de multor fiinţe umane? După cum am mai spus, am examinat împreună cu Jonathan vreo duzină de criminali în serie. Unul dintre ei, William Bonin, ucisese cincisprezece băieţi. Acum mă aflam într-un parc de rulote, din sudul extrem al ţării, ia o masă cu un Individ care lichidase nouăsprezece oameni. Dintre cei cunoscuţi de mine, singurul cu mai multe victime la activ decât Bob Smith era Ted Bundy.

Bob Smith era un bărbat bine făcut, înalt şi cu barbă – nu semăna deloc cu uscăţivul Johnny Garrett, nici cu William Bonin, un tip gras şi nasc, Bănuiesc că Lucky Larson ar fi putut arăta ca el dacă nu şi-ar fi distrus nervii obrazului drept în accidentul rutier suferit la

şaptesprezece ani. Omul ăsta aşezat atât de aproape de mine în rulota neîncăpătoare ar fi fost chiar arătos dacă n-ar fi avut nasul uşor turtit. Am aflat ulterior că Bob Smith, ca mulţi dintre cei pe care eu şi Jonathan îi examinaserăm în cursul studiului nostru asupra comportamentului violent „trecuse prin muhe încăierări, iar nasul lui plătise obol acestor experienţe. Şi totuşi, emana ceva între putere şi farmec. Se vedea că e în largul său, tind a deschis cu un pocnet cutia de bere din lada de şase bucăţi şi mi-a întins-o, A desfăcut una şi pentru el, aşezându-se apoi pe scaunul din dreapta mea.

„În ce măsură te afectează ceea ce tanti am început eu.

Răspunsul a fost prompt şi ferm.

„Nu mă afectează, în niciun fel”.

Am rămas fără replică. Ce-mi spunea n-avea nicio logica. Mi-am amintit de întrebarea pe care soţul meu i-a pus-o lui William Bonin, omul care torturase şi ucisese cincisprezece adolescenţi. Mei ascultase timp de două ore interviul meu cu Bonin şi, spre final, m-am întors către el – stătea undeva în spate – şi l-am întrebat dacă vrea să adauge ceva.

„Aş avea o întrebare”, a răspuns Mei cu accentul lui britanic, elegant şi domol. „Care sunt sentimentele dumitale atunci tind taci aceste lucruri?” (Soţul meu se referea la torturarea şi uciderea tinerilor/

Bonin s-a gândit o vreme şi apoi a rostit cu precauţie: „E o întrebarc-capcană?”

Dar atunci a fost altceva. Bonin era un criminal în serie, un tip care-şi culegea victimele inocente de pe autostradă, le strivea organele genitale „le viola şi le strangula. Bonin nu-şi amintea nimic din perversiunile la care fusese supus în copilărie. A trebuit să ne bazăm pe amintirile mamei lui şi pe fişele de la orfelinat, din spitalele şi şcolile de corecţie pe unde trecuse, pentru a

afla ce se întâmplase cu ek Faptul că îşi blocase toate amintirile din copilărie, ca şi sentimentele vizavi de propriile sale acte nu era deloc surprinzător. Aşa se întâmplă adesea cu ucigaşii. De la Bob Smith însă mă aşteptam la altceva. N-avea nimic de ascuns, nimic de uitat. Mi se părea de neconceput ca Bob Smith să îi rămas „neatins” de meseria lui.

Am tăcut o vreme, gândindu-mă la celălalt criminal atroce* pe cart? îl cunoscusem, Ted Bundy. El mi-a spus că, o vreme, a rost în stare să-şi ţină în frâu impulsurile violent-sexuale u Hinduse la poze, citind sau masturbându-se. Apoi, timp de mai mulţi an/ a răpit şi a violat temei tinere. La început le-a lăsat în viaţă. Dar tind a început ti ucide – e dată ce a depăşit graniţa şi a încălcat tabuul lucrurile au devenit din ce în ce mai simple, l-a fost tot mai uşor să omoare. Îmi amintesc că l-am întrebat de ce nu a cerut ajutor, eventual de ia un psihiatru.

„Mi-a trecut prin cap. Dar era deja prea târziu. Dacă aş fi spus cuiva, m-ar fi turnat”, mi-a răspuns. Ştia că ceva nu e în regulă cu el. Avea, într-o oarecare măsură, şi remuşcărk Dar pur şi simplu nu se mai putea opri.

În schimb, omul din faţa mea părea să n-aibă niciun sentiment. Putea fi adevărat? Oare întâlnisem în sfârşit persoana care, fără niciun simptom psihotic sau neurologic, ucidea doar pentru ca asta îi era meseria?

„Ştii de ce am vrut să stau de vorbă cu dumneata?” L-am întrebat.

„Nu”.

„Să-ţi explic. Fac nişte studii asupra comportamentului violent. Am vorbit cu tot felul de oameni, cu deţinuţi condamnaţi la moarte.,» „Era evident că-mi găseam cu greu cuvintele, străduindu-mă să-mi formulez întrebarea la modul inofensiv şi simţind că nu mă descurc deloc. „Doresc să aflu ce înseamnă pentru dumneata să te ocupi de aşa ceva”.

„E o treabă ca oricare alta”, a venit nonşalant răspunsul. „Nu port mască şi n-am niciun coşmar”.

Putea fi adevărat? E posibil ca unui om să-i lipsească orice sentiment pentru cei cărora le ia viaţa? Şi dacă e aşa, cum ajunge acel individ să gândească în felul ăsta? „Vorbeşte-mi puţin despre copilăria dumitale”.

A răspuns iute, de parcă i s-ar mai fi pus întrebarea de zeci de ori înainte. „Am fost foarte săraci. Trebuia să cerşim de mâncare pe la uşi. De-aia nu pot să-i înghit pe cei care se scuză, spunând ca din cauza sărăciei sau a faptului că au fost abuzaţi au făcut ce-au făcut”.

„Vorbeşte-mi despre tată! dumitale”.

„Tata era un amărât”.

„De ce origine era familia lui?”

„Veniseră din Germania”.

„Ce meserie avea?”

„Bătrânul era muncitor constructor. Trebuia să ne ducem după el pe unde lucra. Am fost prin Pennsylvania, în South Dakota, în New Mexico Am trecut prin toate cele patruzeci şi opt de state, N-am avut parte de un trai prea îmbelşugat”.

„Aveaţi ce mânca?”

„Da”.

Puteam să jur că tocmai afirmase că erau nevoiţi să cerşească de mâncare pe la uşi. Dar poate că discrepanţele aveau să se lămurească mai târziu. Ca şi în alte ocazii, am hotărât ca, pentru moment, să evit confruntarea. „5: mama? Spune-mi câte ceva despre ea”.

„Era din nord”. Asta era tot. Altceva?

„Ai fraţi sau surori?”

„Doi fraţi şi o soră”. Pentru câteva clipe, a devenit meditativ şi tonul tăios, defensiv al vocii s-a îmblânzit. „Unul din fraţi a murit. Chiar înainte de a mă naşte eu, s-a îmbolnăvit grav de o infecţie a urechii. Avea trei ani. Mi-au spus că eu l-am înlocuit”. Apoi, cât ai clipi, tonul aproape

melancolic a dispărut şi omul a schimbat subiectul. Eu, pe de altă parte, n-aş fi vrut să abandonăm sfera copilăriei. Am decis să adopt o tactică uşor diferită, pe care o foloseam adesea împreună cu Jonathan. Mi-am plasat întrebările despre copilărie într-un context medical. Psihiatrii pot afla mult mai multe lucruri dacă pun pacienţilor întrebări specifice unei consultaţii de rutină, în loc să spună „vezi lucruri pe care altcineva nu le poate vedea?”, e mai bine să întrebe mai întâi despre acuitatea vizuală sau infecţiile ofta, mice; ori să aducă vorba despre durerea de urechi înainte de a întreba pacientul dacă aude voci.

„Vreau să-ţi pun câteva întrebări legate de sănătate”, am început eu, notându-mi pe carnetul din faţă, cu litere mari, astfel încât să le poată citi şi el, *Dosar medical*. „Ştii ceva despre momentul naşterii tale?”

„M-am născut la 4: 23 dimineaţa şi am avut aproape patru kilograme”.

„Mama dumitale a născut greu?”

„Nu”.

„Cum a purtat sarcina?”

„Bine”.

„Nu s-a ivit nicio problemă?”

„Cordonul ombilical s-a infectat. Au crezut că o să mor”. Vasăzică apariţia pe lume a lui Bob Smith n-a fost cu mult diferită de cea a lui Lucky Larson sau Lee Anne Jameson. „Mi-au povestit prin ce a trecut mama, mai ales că tocmai pierduse un alt copil”.

„Ce s-a întâmplat?”

„L-au dat Quaaludes. A trebuit să-l ia trei sau patru ani”. Fără să i-o fi cerut în mod explicit, Bob Smith îmi oferea un dosar psihiatric al familiei.

„A mai avut nevoie de vreun alt tratament?”

„Tot intra şi ieşea din spitale. A fost internată de cinci-şase ori la psihiatrie. Nu făceau decât să-i dea mereu

Quaaludes”.

„Mat avea cineva probleme cu nervii?”

„Am avut un prieten care s-a sinucis”.

„Zău?”

„Maică-sa îşi tot făcea de cap, aşa că el şi-a luat zilele”.

„Dar dumneata? Ce fel de temperament ai?” Eram încântată că puteam aduce în discuţie, în mod firesc, sănătatea lui mintală.

„Sunt un om schimbător”.

„Eşti vreodată deprimat?”

„Când mă uit la facturile de plata”.

„Asta se întâmplă oricui. Eu mă refeream la o depresie adevărată. Când n-ai vrea să te mai scoli dimineaţa, de pildă”.

„Mi se întâmplă în fiecare zi. Aud o mulţime de oameni spunând: «Abandonează-ţi slujba. Fă ce îţi place să faci cu adevărat»”.

„Te-ai simţit vreodată atât de trist încât să te gândeşti la sinucidere?”

„Niciodată. Ce-ar rezolva asta?” S-a întors apoi către mine şi m-a întrebat la rândul lui: „Dumneata te-ai gândit vreodată la sinucidere?”

„Bineînţeles”, am răspuns. Era adevărat. În copilărie, îmi trecuse prin cap atât de des ideea, încât chiar am scris o povestire despre propria mea înmormântare.

Bob Smith m-a privit uluit. „Eşti ultima persoană despre care aş fi crezut una ca asta”.

„Mi s-a întâmplat cândva”.

„Ei bine, mie nu. N-aş permite nimănui să mă facă să simt aşa ceva. L-aş ucide”.

Cum să răspunzi unei asemenea afirmaţii? Am tăcut, pretacându-mă că o ignor.

„Nu-ţi place munca pe care o faci?” Bob Smith nu era călău cu normă întreagă. Le povestise celor care turnaseră

documentarul spaniol că era de asemenea maistru electrician.

„E un mijloc de supravieţuire”, a răspuns ek

„Ce ţi-ar fi plăcut să faci, dacă ai fi avut de ales?”

„Nu ştiu… Să lucrez undeva în natură. Să fiu pădurar, de pildă”.

„De ce nu te-ai făcut pădurar?”

„N-am mers la liceu. Şi trebuie să ai liceul ca să fii pădurar”.

„Câte clase ai făcut?”

„Opt”.

„Ai rămas vreodată repetent?”

„Într-a şaptea”.

„De ce ai renunţat la şcoală?” Bob Smith mi se părea un tip destul de inteligent.

„Îmi pare rău acum. Mă simţeam ca într-o capcană. Voiam să evadez”.

„Ai avut probleme deosebite la şcoală?”

„Cu engleza. Era prea grea pentru mine. Nu puteam învăţa ca lumea substantivele şi pronumele. Dar îmi place să citesc. Frate-miu *mi-a spus că*, citind, poţi călători în toată lumea rară să pleci de-acasă”. Apoi a adăugat: „Profesorul de engleză ne-a învăţat să colecţionăm timbre, I le-am dat pe urmă unei fetiţe pe care o cunoşteam/”.

Ascultându-l, în ciuda prejudecăţilor cu care venisem la acest interviu, m-am trezit ca Bob Smith mi-era aproape simpatic.

„Îţi pierzi iute cumpătul?”

„Nu tocmai. Nu deranjez pe nimeni, atâta vreme cât nu sunt deranjat. Mă enervez greu, dar şi când mi se întâmplă… Se petrec lucruri în viaţă pe care pur şi simplu nu le poţi controla”.

„Ce te irită cel mai tare?”

„Oamenii spun uneori chestii supărătoare. Dacă cineva vrea să te scoată din fire, poate s-o facă. Dacă

întâlneşti un astfel de individ, nu se va opri până nu vei reacţiona”.

„Ai mers vreodată mai departe decât aveai intenţia?” Asta e una din întrebările mele preferate. E bună nu doar pentru deţinuţi! cu comportament violent, ci şi pentru părinţii abuzivi. Îi ajută să-ţi povestească ce le-au făcut copiilor lor, fără a se simţi prea vinovaţi.

„N-am făcut niciodată rău cuiva în mod intenţionat/”.

„N-ai pocnit pe nimeni?”

„Sigur, am mai dat uneori, şi nici că s-au mas ridicat de jos, Bărbaţii mai beau. lei câteva pahare la bord şi ai impresia că poţi să spargi munţii. Dar nu-i aşa”.

„Care e cel mai rău lucru care ţi s-a întâmplat?”

„Când am avut nasul spart. Mi-au fost rupte şi câteva coaste şi am avul o mână zdrobită”.

M-am întrebat cum arăta oare IRM-ul său.

„Cum s-a întâmplat?”

„Scăfâr Ma unora e mai tare decât ai crede”. Parca spusese că nu făcuse niciodată rău cuiva în mod deliberat. Am ignorat încă o dată inconsecvenţa.

„Ai dat vreodată cu pumnii într-un zid?”

„Da, am făcut-o”.

„Ai avut probleme cu legea?” m-am aventurat eu. „Ai fost vreodată închis?” am întrebat, pe un ton cât mai nonşalant.

„Sigur că da!” a răspuns, lăudându-se parcă.

„Pentru ce?”

„Pentru nişte încăierări”.

„Ai vreo cicatrice pe corp?” Asta-i o altă întrebare care îmi place. Deţinuţii pe care eu şi Jonathan îi examinăm au de obicei însemnată pe faţă, pe corp, pe braţe, pe picioare sau în cap o întreagă istorie a încăierărilor la care au participat sau a bătăilor pe care le-au încasat, Bob Smith a întins mâna dreaptă.

„Ce-i asta?” am întrebat, privind o cicatrice mică şi

rotundă.

„Urma unui glonţ de calibru 22”.

„Cum s-a întâmplat?”

„Pur şi simplu m-am aflat unde nu trebuia, într-un moment nepotrivit”.

„Povesteşte-mi puţin”.

„La spital le-am spus că-mi curăţăm arma, M-am dus după vreo patru zile. Sunt unele lucruri în viaţă pe care le scapi de sub control”.

„Asta ce e?” am întrebat, arătând către un tatuaj ce-mi părea cunoscut.

„Asta e Doamna cu Coasa. Mi l-a făcut frate-miu când eram puşti”.

Probabil ca văzusem diferite versiuni ale acelui tatuaj la deţinuţii condamnaţi la moarte cu care stătusem de vorbă. „Mai ai vreo cicatrice, una care nu se vede?”

Asta e o altă întrebare care se pune cu succes indivizilor violenţi. Dacă cineva mi-ar pune-o mie, i-aş vorbi despre durerea pierderii unei prietenii, despre moartea mamei sau ceva de genul ăsta, însă criminalii răspund totdeauna la modul concret, ceea ce de fapt îmi convine. Poţi afla o mulţime de lucruri din aceste cicatrice ascunse.

„Am fost înjunghiat în spate, într-un bar”, a spus el, de parcă ar fi fost vorba de o întâmplare de fiecare zi. „N-am aflat niciodată cine mi-a făcut-o. Cred că dansam cu nevasta unuia. M-am târât singur până la spital”. Şi-a descheiat cămaşa şi mi-a arătat urma.

„Dar accidente? Ai avut vreun accident de maşină, de bicicletă?”

„Nu-mi amintesc de niciunul”. Apoi, parcă uitând ceea ce tocmai îmi spusese, a continuat: „Am avut o grămadă de coliziuni frontale cu maşina. N-am fost niciodată rănit. Mi-am spart nasul. O dată rulam pe autostradă şi m-a pocnit un idiot. Ştii cum e, te iei la harţă, ajungi la bătaie”.

Aveam deja senzaţia că rătăceam printr-un labirint de oglinzi sau că mă aflam în mijlocul capitolului şapte al volumului *Interpretarea* viselorcapitolul care descrie felul în care, în vise, contrariile pot exista simultan, Pentru Bob Smith, *da* însemna *nu* şi *nu* însemna da. Da, fusese nevoit să cerşească de mâncare; nu, nu suferise niciodată de foame. Nu, nu rănise niciodată pe cineva în mod intenţionat; da, aproape că-şi spărsese pumnul în capul unor oameni. Nu, nu fusese implicat în niciun accident de maşină;

da, avusese o grămadă de coliziuni frontale. Doar indivizii psihotici gândesc în felul acesta. Mi-am ţinut însă gura. O înfruntare l-ar fi putut tace să tacă, iar ăsta era ultimul lucru pe care mi-l doream.

Bob Smith m-a privit în ochi. „Ştiu unde vrei s-ajungi. Nu, nu m-am lovit niciodată la cap”. Nu eram pe deplin convinsă, dar mi-am păstrat pentru mine rezervele. Dacă nu exista nicio leziune cerebrală, ce îl făcea pe Bob Smith să gândească atât de ciudat? Era adesea de-a dreptul ilogic.

„Vreau să-ţi mai pun câteva întrebări de ordin medical. Cum stai cu ochii? Porţi ochelari?”

„Numai pentru citit”.

„Vederea ţi-a jucat vreodată feste?”

„Ştii cum e cu viziunea periferică. Vezi mereu ceea ce nu vezi”, a venit răspunsul. Am aprobat din cap. N-aveam nici cea mai vagă idee ce voia să spună.

„Dar cu urechile cum stai? Ai avut vreodată otită?”

„Am nişte cicatrice în urechi”.

„Auzul te-a înşelat vreodată?”

„Bineînţeles. Dar n-o să-ţi spun că au fost cazuri când n-am auzit ceva”.

„Ţi s-a întâmplat să crezi că te înjură cineva, pe tine sau pe maică-ta, să te întorci şi să vezi că te-ai înşelat?”

„Nu-mi fac griji apropo de asta. Lumea mă înjură

adesea. Mă luam la bătaie tocmai pentru că erau unii care se legau de mine”. Bob Smith se dovedea la fel de paranoic ca şi criminalii arestaţi cu care eu şi Jonathan avuseserăm de-a face.

„Cine nu te lăsa în pace?”

„Alţi puşti. Totdeauna ăştia mai mari se leagă de cei mici. Dumitale nu ţi s-a întâmplat?”

Directeţea lui mă deconcerta. Nu ştia nimic despre eticheta relaţiei medic-pacient. Se presupune că pacienţii nu-i pun niciodată psihiatrului întrebări de genul ăsta. Dar a trebuit să-mi aduc aminte că el nu era pacientul meu, iar eu nu mă aflam acolo în calitate de medic.

„Nu ţi s-a întâmplat?” a repetat el întrebarea.

„Nu, la mine totul a fost perfect”.

Dumnezeule, mă trăgeam de şireturi cu un călău!

„Îmi vorbeai mai devreme de părinţi. Era vreunul dintre ei mai iritabil? Cum ai fost educat?”

„Cu bătăi zdravene”.

„Povesteşte-mi mai multe despre ei”.

„Când venea tata acasă, mama îi spunea tot ce-am făcut noi, copiii, cât Mpsise el”.

„Adică?”

„Că am chiulit de la şcoală, de pildă”.

„Şi el ce vă făcea?”

„Ne spunea la începutul săptămânii că vineri o să avem parte de cravaşa lui. Şi că aşteptarea era mai rea decât cravaşa în sine. Avea dreptate, Dacă unul din noi făcea vreo boacănă, eram toţi trei bătuţi. Trebuia să avem grijă unul de altul”.

„Cu ce vă bătea?”

„Cel mai adesea cu palma. Şi când voia să…” Vocea i s-a pierdut puţin, apoi a reluat: „El ne pocnea mai des decât mama. Ea era mai supusă. Îţi spunea că totul e bine. Te trimitea înăuntru: «Du-te şi fă o baie»”. A tăcut o clipă şi m-a privit direct în ochi. „Ai fost vreodată bătută cu

varga?”

„Cu ce?!”

„Cu o nuia de salcie”.

I-am mărturisit că nu. Părinţii mei nu umblau prin Central Park să caute nuiele bune de snopit copiii.

„Ai fost vreodată biciuită pe pielea udă?”

Din nou a trebuit să recunosc că nu. Mi-amintesc că o singură dată tata mi-a tras una la fund. Aveam vreo şase sau şapte ani. M-ascunsesem cu o prietenă sub o măsuţă de toaletă, chiar când era vremea ca ea să plece acasă. Părinţii nu ne-au putut găsi şi asta i-a speriat zdravăn. Dar nici atunci n-am fost lovită, ci doar umilită. Aflasem însă de la delincvenţii pe care îi cunoscusem la Long Lane că bătaia pe pielea udă este extrem de dureroasă. Băieţelul care dăduse foc biroului administrativ din centrul de sănătate unde era internat fusese cândva udat şi bătut zdravăn de mătuşa lui psihopată.

Am luat o pauză pentru ca George să poată schimba caseta aparatului de filmat. Chiar aveam nevoie de câteva clipe ca să-mi adun gândurile. Stătusem de vorbă cam două ore, timp în care Bob Smith consumase cinci beri din baxul de şase. Eu, în schimb, încă mai sorbeam din prima. Mă limitasem în mod deliberat la una singură – îmi era oricum destul de greu să pun cap la cap cuvintele interlocutorului meu, încercând în acelaşi timp să răzi provoc să vorbească, pentru a mai adăuga contextului şi alcoolul. Aveam nevoie de o minte limpede. După câte se părea, asta era unica mea şansă de a sta de vorbă cu un călău, şi nu voiam să omit nimic. Probabil că sună ciudat., dar am privit ocazia de a vorbi cu Bob Smith ca pe un privilegiu de care puţini psihiatri au parte. Fram deci hotărâtă să folosesc la intensitate maximă timpul pe care îl aveam la dispoziţie.

George ne-a anunţat că filmul mergea din nou. Am luat o înghiţitură de bere şi am început. (Când soţul meu,

englez sadea. m-a văzut apoi pe casetă bând bere cu un calau, a fost oripilaţi „Cum ai ajuns să lucrezi în branşa asta?”

„Frate-miu mi-a spus. Văzuse un anunţ în ziar. Acolo scria despre moartea călăului oficial al statului şi de faptul că se căuta un altui. Ei ştia că sunt un adept al pedepsei capitale. Aşa că am dat vreo câteva telefoane, am depus o cerere şi am participat la un interviu. Cel care m-a angajat mi-a spus ulterior că am fost cel mai agresiv dintre cei care se prezentaseră pentru post”. Apoi a adăugat: „Am fost singurul care a depus cerere de angajare”. Ca şi mai-nainte, am lăsat necomentată inadvertenţa. Pentru Bob Smith, realitatea se modifica dintr-o clipă în alta. Dar de-acum eram obişnuită.

„Ce s-a întâmplat după aceea?”

„Am primit un telefon de la directorul unei închisori. Peste şase luni de zile, l-am executat pe primul”.

Pe primul. Nu primul om. Nici primul individ. Nici măcar primul criminal. Pe primul. Suna de parcă ar fi vorbit de primul trofeu la vânătoare sau de prima cucerire amoroasă. Dar chiar şi adolescenţii din puşcării, când vorbesc despre astfel de „premiere”, o fac cu anumite sentimente, cu mândrie sau cu timiditate. Însă la Bob Smith n-am detectat nicio urmă de afect în glas.

„Despre cine a fost vorba?”

„Un negru. Omorâse un paznic de culoare, fără niciun motiv”.

„Cum era omul ăsta, primul pe care l-ai executat?”

Bob Smith şi-a schimbat vocea, încercând să imite un copil plângăclos. „Zicea c-a avut o copilărie nefericită. C-a fost maltratat”. A adăugat apoi, cu dispreţ: „Aşa spun toţi”.

„Deci crezi că nu era cu mult diferit de tine, mă refer ia felul în care aţi crescut?”

„Pe dracuk Ţi-am spus n-am fost săraci şi am Irak greu de tot”. *Şi totuşi n-ai ucis pe nimeni*, urma să-i spun

eu, dar am tăcut, L-am întrebat, în schimb:

„Cum a fost când ai executat prima dată un om?”

„Eram cam nervos. Nu ştiam ce o să se întâmple. Nu ştiam la ce sârnă aştept. Cum e când te duci la o petrecere cu nişte tipi pe care nu-i cunoşti prea bine. N-ai de unde să ştii că nu-şi vor da pantalonii jos şi nu vor urina într-o vază de fiori”.

„Aha”.

Asta da analogie! Execuţia era doar o mare petrecere, Oare când vorbea de urinat, Bob Smith se gândea la el însuşi? Sau ia condamnat? Am auzit că, pe scaunul electric, condamnaţi: îşi pierd adesea controlul asupra vezicii sau intestinului gros. Dar poate că o păţesc şi călăii. Bob Smith a continuat: „*O* dată ce am trecut de prima execuţie, n-a mai fost nicio problemă. Totul a mers de la sine”.

„Cum se întâmplă? Deşi am văzut scaunul electric în Florida, n-am asistat niciodată la o execuţie”, Mă îndoiesc că eram pregătită să aud răspunsul, dar o anume curiozitate îndelung reprimata mă îndemna să încerc. Nu cred că avocatul Dick Burr şi-a mai revenit vreodată după ce a fost martor la o execuţie; a părut un om cu totul schimbat după aceea. Lui jim Coleman, avocatul principal al lui Ted Bundy, i-au trebuit ani de zile ca să uite sinistra experienţă. După execuţie, s-a închis în camera lui şi nici n-a vrut să-şi ia la revedere atunci când am părăsit motelul şi m-am întors în Connecticut. Văzusem deci de două ori efectele pe care o execuţie le avusese asupra avocaţilor apărării, Acum se ivise prilejul să aflu efectele asupra călăului.

„Mă prezint la locul indicat", a început Bob Smith. „Nu pot să-ţi spun unde, din motive de securitate. Mi se indică o anumită oră şi mergem cu toţii către «casa morţii»”.

„Cu câtă vreme înainte afli?”

„Cu treizeci de minute. Perioada e foarte scurtă”. A urmat apoi o replică tipică pentru spiritul contradictoriu al lui Bob Smith. „Aflu data. Dacă e, de pildă, vineri, trebuie să fiu acolo joi noapte”.

„Ce se întâmplă dacă eşti răcit?”

„Nu se întâmplă niciodată. N-am fost bolnav în viaţa mea”.

„Nu ai un înlocuitor?”

„Nu ştiu nimic de aşa ceva”.

„Vrei să spui că dacă eşti pe moarte, foi trebuie să fii: acolo…”

„Exact”. Un funcţionar public devotat slujbei lui, m-am gândit. Un adevărat soldat. El a continuat: „Te-ai mira să afli cât plăteşte statul pentru o asemenea slujbă. O sută cincizeci de dolari pe execuţie! Şi vor să-ţi achiţi singur cheltuielile de deplasare”.

Bob Smith nu stătea, aşa cum s-ar fi putut înţelege, la o zvârlitură de băţ de închisoare. Deşi locuia într-un parc de rulote în Tennessee, era călău pentru statul vecin. Trebuia deci anunţat cu mai mult de treizeci de minute înainte.

Bob Smith a continuat să bombăne apropo de condiţiile slujbei lui. „Pierd o mulţime de bani. Dacă mă cheamă, ar trebui să-mi plătească măcar cheltuielile. Ultima oară am făcut praf opt sute de dolari, şi am primit doar patru sute. Cu banii e bătaie de joc!” O sută cincizeci. Patru sute. Mă rog, oricare ar fi fost suma reală încasată pentru execuţiile sale, Bob Smith se simţea în mod evident subestimat.

„De ce o faci, atunci?”

„M-am înţeles asupra unui preţ. Le-am cerut să-mi plătească ce cheltuiesc pe drum şi cazare. Dacă o execuţie se amână, primesc contravaloarea biletului de avion şi o sută cincizeci de dolari. Dacă totul merge bine, primesc patru sute. Asta-i tot”.

M-a privit, căutându-mi pe chip o urmă de compasiune. N-am putut decât să repet: „Atunci, de ce o faci?”

„Din cauza convingerilor mele”.

Era momentul să întreb ceea ce intenţionam de mult: „Nu ţi-e milă niciodată?”

M-a privit fără nicio expresie. Am încercat din nou: „Te pui vreodată în locul persoanei aceleia?”

A făcut o pauză, dând parcă puţin înapoi: „Nu mi s-a mai adresat o asemenea întrebare”.

„Când eram copil”, i-am explicat eu, „mă gândeam mereu la cei doi soţi Rosenberg. La felul în care au fost executaţi. Mi-amintesc că încercam să mă închipui în locul lor”. Într-adevăr, eram fascinată în copilărie de acest caz. Mă imaginam uneori în locul lui Ethel Rosenberg, legată cu chingi de scaun; alteori, mă puneam în pielea copiilor, rămaşi brusc fără tată şi fără mamă. Nu puteam spune ce e mai rău – să fii ucis sau să rămâi orfan.

„Te pui vreodată în locul lor?” am insistat.

„Niciodată”, mi-a răspuns el.

„Crezi că unii oameni se nasc răi?”

„Da. Te naşti rău şi aşa mori. Dacă nu eşti condamnat la moarte, o s-o faci din nou. Răul din tine se va întoarce”.

„Crezi că e o chestie genetică?”

„Nu, nu-i asta. Există pur şi simplu oameni răi, cu instincte animalice. Majoritatea dintre noi ne putem controla furia”. Apoi, spre uimirea mea, Bob Smith a adăugat: „Eu n-am avut niciun motiv să ucid vreodată un om”. Probabil că mirarea mi se citea pe chip, căci a spus imediat: „Ţi se pare ciudat fiindcă sunt călău, nu-i aşa?” Aşa era.

Venise rândul lui să se explice, „N-am niciun motiv să mă duc într-un magazin şi să împuşc pe careva. Nu spun că n-aş putea lovi un om până când şi-ar da duhul. Nu fiindcă mi-aş pierde cumpătul… trebuie să-mi păstrez

controlul şi sângele rece. Dacă te lovesc acum şi mori aici, intru în puşcărie pentru crimă. Asta e diferit de un jaf armat”.

Nu pricepeam nuanţele argumentaţiei sale. Ce înţelegeam era că aveam de-a face cu un om plin de o furie care îi întuneca judecata. Această furie alimentase încăierările de prin baruri, focurile de armă, înjunghierile, arestările pentru tulburarea ordinii publice. Orice legătură făcusem în sinea mea între Bob Smith şi Lucky Larson fusese eliminată complet. Erau total diferiţi.

Benzile noastre costisitoare înregistrau de zor, şi totuşi Bob Smith nu-mi spusese încă ce simţea un călău atunci când ucidea un om. Mi-am privit notiţele şi apoi am ridicat ochii către el.

„Te întrebam ce senzaţie ai atunci când execuţi pe cineva?”

Bob Smith părea încurcat. Fusese intervievat de multe ori, sau cel puţin aşa pretindea. Dar ceva din discuţia de acum îl intriga.

„Ştii, dintre toţi cei care au venit să discute cu mine, doar tu îţi iei notiţe. Sau eşti singura care le arată. Eşti foarte organizată. Ceilalţi cam băteau câmpii”.

„Încerc să te întreb ceea ce vreau să aflu. Crezi că ai primit slujba pentru că erai electrician de meserie?”

„Sunt sigur că de-asta m-au ales”.

„Trebuie să faci vreo verificare a echipamentelor înainte?”

„Nu”.

Răspunsul lui sugera faptul că nu fusese angajat neapărat pentru cunoştinţele sale în domeniul electricităţii.

„Deci, cum e?”

A început să tuşească. Am aşteptat să-i treacă accesul.

„Ştiu la ce te referi. O să-ţi răspund imediat”, m-a

asigurat el.

M-am decis să pun o întrebare mai concretă: „Îl vezi pe omul din scaun?”

„Nu, nu-l văd… îl aduc gardienii, îl leagă şi apoi trebuie să se dea la o parte, pentru ca martorii să poată vedea. După ce se vede bine chipul celui ce urmează a fi executat, i se pune o bandă peste ochi”. Vorbind, părea să vizualizeze întregul ceremonial deşi afirmase că nu asistase la el. „Directorul închisorii îmi face semn din cap şi eu apăs butonul. Există un cronometru care măsoară timpul, în zece secunde sunt eliberaţi două mii de volţi, Pe urmă cronometru! spune *stop* şi atunci micşorez voltajul Pe urmă apăs din nou, timp de douăzeci de secunde”.

„Nu directorul cronometrează totul?”

„Nu, o face un angajat al închisorii. Un voluntar. A fost acelaşi la toate cele nouăsprezece execuţii”. Apoi, ca să se asigure că pricepusem corect, a recapitulat: „Deci primele zece secunde la două mii de volţi. Pe urmă schimb pe cinci sute de volţi, timp de douăzeci de secunde. La sfârşit, mai cresc o dată la două mii de volţi”.

„Cum de-au ratat ultima oară, în Florida?” am întrebat eu. Fusese o execuţie în care capul condamnatului luase foc, fără ca omul să moară imediat. A fost necesară o altă serie de şocuri electrice.

„N-a fost în Florida”, m-a corectat el „A fost în Alabama. Ştiu de ce s-a întâmplat, dar n-o să-ţi spun. O chestie stupidă. Dacă folosesc oameni incompetenţi…”

„A fost prima oară când s-a întâmplat?”

„Nu ştiu. Eu sunt ca Schultz. Ştii, ăla din *Hogan’s Heroes*. Nu ştiu nimica”, a glumit el, imitând accentul nemţesc al gardianului nazist din serialul TV.

Când mă uit la caseta cu înregistrarea acestui interviu, sunt uimită de felul în care m-am purtat. Mă văd râzând cu Bob Smith, privesc camaraderia care s-a legat între noi. Îmi admir adesea modul de formulare a vreunei

întrebări, nonşalanţa sau subtilitatea. (Cum spune unchiul meu Arnold: „Lauda de sine nu miroase a bine, dar are aşa un parfum…”) Ascultându-mă, mă văd mai degrabă ca un reporter de investigaţie decât ca un cercetător ştiinţific. Oare cât era cu adevărat cercetare şi cât doar curiozitate morbidă? Oricare mi-ar fi fost motivaţia în acea după-amiază, nu m-am oprit o clipă din treabă.

„Mi-ai spus că te aveau în vedere pentru postul de călău într-un stat din nord. Că erai pe lista lor preferenţială. Te-ai gândit într-adevăr să înveţi o nouă procedură, precum injecţia letală?”

George a fost cel care a vrut să pun această întrebare.

„Cunosc deja procedura”.

„Zău?”

„Am văzut cum se face”. Şi-a luat o pauză de-o clipă, de parcă ar fi deliberat dacă să ne împărtăşească sau nu din cunoştinţele lui. Apoi a conchis: „Pot să îndeplinesc orice execuţie mi se cere”.

„Ai vreo opinie privitor la asta? La modalitatea de execuţie, vreau să zic."

„Cred că prefer injecţia letală!”.

„De ce?”

„E mai uşor de făcut”.

„Probabil că e şi mai umană”, am sugerat eu.

„Nu despre asta-i vorba. Nici criminalul nu s-a gândit ce e uman pentru victima lui”.

„Ce ştii despre oamenii pe care îi execuţi?” Această întrebare n-a fost pusă din simplă curiozitate. Bob Smith nu ştia, dar lucrasem pentru scurtă vreme la cazul ultimului său client. Tânărul fusese minor când omorâse un poliţist, fiind ulterior condamnat la moarte. Băiatului i se amânase mai mulţi ani execuţia, devenind între timp adult. Şi totuşi, când am stat de vorbă cu el, câteva săptămâni înainte de execuţie, mea părut încă un copil Era exact la

fel ca nenumăraţii adolescenţi pe care eu şi Jonathan îi examinaserăm la Long Lane. Habar n-aveam cum fusese atunci când îşi ucisese victima; poate că fusese un dur. Însă pedeapsa capitală are? asupra tinerilor un efect paradoxal îi înmoaie. Minorii condamnaţi la moarte sunt în general Izolaţi de restul populaţie: închisorii. Mai mult, pentru prima oară în viaţa lor, dacă au noroc, le dau atenţie nişte adulţi inteligenţi şi compătimitori – avocaţii apărării, medicii legişti, cei care investighează cazul. Ca reacţie, aceşti juni devin prietenoşi şi învaţă să aibă încredere în oameni. Nu spun că devin neapărat buni de lăsat în libertate. Dar se schimbă, iar individul care este executat la cinci sau zece ani după crimă nu mai e aceeaşi persoană care a comis-o. Cineva săvârşeşte crima, dac altcineva moare pentru ea. Aşa stau lucrurile.

Fenomenul n-ar trebui să surprindă. Cu toţii ne schimbăm. Rămân uimită când mă gândesc cât de mult m-am maturizat în ultimul deceniu, câte lucruri am aflat şi am învăţat, cum mi-am schimbat chiar felul de-a fi. Visez câteodată că-mi sun unii pacienţi pe care i-am văzut în urmă cu, să zicem, cincisprezece ani şi le spun: „Hei, cred c-am greşit. Am impresia că abia acum înţeleg ce voiai să-mi spui atunci. Cred că ştiu ce nu era în regulă. Astăzi ţi-aş trata simptomele în mod diferit. Vino să te văd. N-o să-ţi iau niciun ban”. Sunt acum un psihiatru mult mai bun decât în trecut. Şi fireşte, îmi pare rău pentru copiii mei, Gillian şi Eric, pentru că n-am fost destul de răbdătoare cu ei când erau mici; regret c-am ţipat la ei pentru lucruri care acum cincisprezece ani mă înfuriau, dar despre care astăzi îmi dau seama că nu prea aveau importanţă. De câte ori îmi cer scuze în faţa lor. Gillian îmi spune: „Lasă, mamă, nu-ţi face griji. N-ai fost chiar aşa de rea”. Iar Eric mă asigură că nu s-a simţit un copil persecutat. Totuşi, amândoi îşi dau seama că m-am schimbat. Sistemul juridic e mai puţin înţelept şi generos decât copiii mei – nu

înţelege concepte precum maturizarea şi schimbarea. Justiţia acţionează ca şi cum un individ de douăzeci şi şapte de ani, care n-a comis niciun act violent timp de zece ani, ar fi la fel de agresiv şi iraţional cum era la şaptesprezece, când a ucis pe cineva.

„Ce ştii despre oamenii pe care îi electrocutezi?” l-am întrebat din nou.

„Nu ştiu nimic despre ei. Nici de ce rasă sunt, nici ce crimă au făcut. Nimic”. Apoi a adăugat: „Nici măcar nu citesc ziarele”.

Bob Smith îşi făcea pur şi simplu meseria. Ajusta voltajul şi apăsa pe buton. Indiferent cine stătea pe scaun, nu era – după cum spunea el – „decât încă un criminal”. Mi-am închipuit că această atitudine îi servea într-un fel. Altminteri n-ar fi putut să reziste. Nimeni n-ar fi fost în stare.

„Fac câte un tablou după fiecare execuţie”, a spus el neîntrebat.

„Ce pictezi?”

„Nimic anume. Mâzgălesc pânza. Unii zic că sunt reuşite. Alţii, că sunt groteşti”.

„Ce reprezintă picturile dumitale?”

„L-am spus echipei ăleia de spanioli că prind pe pânză sufletul celor pe care îi execut. Dar nu-i adevărat. Pentru mine, e doar o pictură pe pânză”.

„Ce simţi când le faci?”

„Nimic”.

„Când erai copil, desenai?”

„Numai tancuri sau planuri militare. Schiţam o mulţime de lucruri abstracte”. A luat un pix şi a început să mâzgălească ceva.

„Un desen gratuit de la Bob Smith”, a spus el, întinzându-mi bucata de hârtie, de parcă ar fi fost Picasso, oferindu-şi autograful pe nota de plată a unui restaurant care n-avea să fie niciodată încasată.

„Mai desenai şi altceva în copilărie?” am întrebat.

„Copilăria mea e departe”, a replicat el, punând capăt definitiv oricărei discuţii despre acest subiect.

„Pot să-ţi văd picturile?”

„Bob Smith îmi anticipase cererea, „Poţi să vezi primul tablou, al nouălea şi încă unul”.

Numărul unu era o explozie de negru, roşu şi galben, fără nicio formă desluşibilă. Fâşii de culoare ieşeau dintr-un gol central. După o vreme, l-a pus deoparte şi l-a înlocuit cu altul, Un chip întunecat, bântuit, făcut din griuri şi albastru, s-a holbat la mine din cel de-al doilea tablou, obligându-mă să-i întorc privirea. M-am uitat la el timp de un minut sau două, dând din cap. Bob Smith a adus şi cea de-a treia pânză. „Ăsta e cel cu numărul nouăsprezece, E ultimul pe care l-am făcut”.

Mi-a pus în faţă tabloul pe care îl pictase imediat după electrocutarea pacientului meu. Un chip palid, unidimensional, modelat în formă de pară întoarsă, se răsucea către mine dintr-un vârtej de dâre frenetice, întunecate. Puncte de vopsea neagră îi marcau ochii, nasul şi gura.

„Toată lumea îşi doreşte tabloul ăsta”, a exclamat el.

Îmi era greu să-mi desprind privirea de pe pânză. Mă holbam la acel chip, tăcută. În cele din urmă, am întrebat: „Cum te simţi după o execuţie?”

„O îndepărtez din minte. Nu mai există. E acolo, dar nu e. E stocată undeva departe”.

Arătarea de pe pânză spunea însă alt lucru. Ceva i se întâmplă lui Bob Smith de fiecare dată când apăsa pe buton.

„Şi după ce termini tabloul? Ce simţi atunci?”

„Nimic. Îl îndepărtez din minte. Tot ce nu vreau să-mi amintesc, îndepărtez”.

Oare Bob Smith se disocia după o execuţie? Era asemenea lui Johnny Garrett? Se putea convinge pe sine că

nici nu o făcuse? Acesta să fie motivul pentru care îmi spusese „eu n-am ucis pe nimeni”?

„Dar durerea?” îşi putea bloca oare şi suferinţa? Johnny era în stare s-o facă.

„Pot şi asta, într-adevăr”.

Mai rămăsese puţin timp, doar câteva minute de bandă video.

„Ce-i aia?” am întrebat, arătând către un volum destul de gros.

„E albumul meu cu tăieturi din ziare. Vrei să-l vezi?”

Am dat din cap afirmativ. Ne-am aşezat alături şi am întors paginile, pe rând.

„Asta a fost prima dumitale execuţie?” am întrebat, indicând un decupaj îndosariat de la începutul albumului.

„Ăsta-i scăunelul meu”, a zis el, atingând pagina de ziar care înfăţişa un scaun electric. „Am dormit o dată în el.” Cathi mi-a spus mai târziu că am părut îngrozită. „Era singurul scaun disponibil”, a explicat Bob Smith.

Înaintea unei execuţii, există o anume perioadă de aşteptare, un fel de scurtă amânare. Din cine ştie ce motiv, Bob Smith venise mai devreme decât trebuia. Obosit după o zi de muncă şi negăsind alt loc unde să se odihnească, s-a aşezat confortabil şi a tras un pui de somn în scaunul acela. Ce altceva putea face un călău extenuat? Am rămas privind tăietura din ziar care înfăţişa „scăunelul” lui Bob Smith. Semăna foarte bine cu „Bătrânul jilţ” de la Starke.

A dat pagina. „Aici e un director de închisoare. A ucis un deţinut”.

N-am întrebat din ce motiv. Bob Smith a întors din nou pagina.

„Tipul ăsta”, a zis el, arătând un alt decupaj din ziar, „era uriaş. A trebuit să folosim curele duble. Omorâse un om în bătaie şi apoi îl vârâse în portbagaj”, A dat pagina.

„Ăsta l-a împuşcat pe tipul care umbla cu amica lui”. A întors încă o pagină.

„Ăsta a ucis un copil în bătaie”. A adăugat cu dispreţ: „Şi mai sunt unii care susţin că ăştia ar trebui să se întoarcă printre oameni”.

„Nenorocitul ăsta a omorât doi copii, o fată şi-un băiat... Stârpitura de aici”, a arătatei pagina următoare. „Aici sunt taţii celor doi copii... Nenorocitul, împreună cu frate-su, l-a legat pe băiat de un copac şi a molestat-o pe fată. Apoi i-au pus pe jos, unul lângă altul, şi i-au împuşcat în cap”.

Pentru cineva care pretindea că nu ştie nimic despre oamenii pe care îi executa sau despre crimele lor, era destul de documentat asupra cazului fiecăruia în parte. Mai mult, n-avea nevoie să citească textul acelor tăieturi din ziare. Memorase totul cu grijă.

„Iar ăsta”, a spus, arătând fotografia unui băiat de culoare, „e ticălosul căruia au vrut să-i scape pielea. Cineva ar fi trebuit jupuit de viu”.

Cineva? Se referea la băiat? La avocatul lui? N-am spus nimic. El a continuat.

„Ştii ce m-a enervat cel mai tare? Aveau acolo o catolică de-aia, o călugăriţă bătrână, care-i tot zicea: «Te iubesc. Te iubesc.» Ar fi trebuit s-o lichideze şi pe ea. Dacă-i iubea aşa de mult, trebuia să se ducă cu el pe lumea cealaltă”.

„Dar spuneai că nu-i cunoşti”, am îndrăznit eu. „Că nu-l vezi niciodată pe omul care urmează să fie executat...”

El a răspuns însă aiurea, schimbând vorba. „Uite, aici e o fetiţă care a fost violată, aruncată pe un câmp şi călcată cu un tractor. Sunt cu toţii nişte blestemaţi de perverşi”. Altă pagină.

„Şi pe-ăsta l-am executat, i-au scos o măsea care îl durea, chiar în dimineaţa aia. E o chestie pe care ziarele n-au ştiut-o”.

Cunoştinţele lui Bob Smith despre condamnaţi nu se limitau la relatările din presă. Avea şi informaţii din

interior. Ştia tot felul de lucruri despre clienţii lui, înainte ca ei să ia loc pe „scăunel”. Acum părea că se înfierbântase.

„P-ăştia doi i-am executat, dar nu mi-i amintesc”. Altă pagină.

„L-am executat”. Altă pagină.

„Şi pe ăsta”.

„Cine e aici?” am întrebat, indicând fotografia unui tip ce-mi părea cunoscut.

„Ăsta e ultimul pe care l-am aranjat”.

Apoi mi-am amintit că era vorba despre cazul la care lucrasem şi eu.

„Ce simţi când ai de executat un copil?” am întrebat, străduindu-mă să adopt un ton detaşat.

„Nu simt nici pe dracu! Câţi oameni crezi c-a omorât ăsta?”

„Doi sau trei”.

„Doi”. Apoi Bob Smith m-a surprins adăugând: „Unii oameni ar trebui instituţionalizaţi. Pur şi simplu nu pot rămâne în libertate”.

„Da, sunt persoane care necesită instituţionalizare”, am fost eu de acord.

„Dumneata faci parte dintre cei care îi ajută să iasă. Unii n-ar trebui să mai iasă niciodată. Să rămână acolo unde sunt”.

„Aşa e. Dar persoanele retardate?” am întrebat.

„N-am executat niciodată astfel de oameni”.

Mă întreb dacă ştia ce coeficient de inteligenţă avea ultimul său client, Eu aflasem. După câte îmi amintesc, abia dacă se apropia de 70.

„Dar ai face-o? Ai ucide un retardat?”

„Da. Ca să nu mai facă ce-a făcut”.

Probabil că mi s-a citit pe chip dezaprobarea, căci a adăugat: „Ce înţelegi prin retardat? Unul care îşi ciupeşte nasul? Care merge la şcoala specială? Şi eu am trecut pe

acolo”.

Care va să zică Bob Smith, ca şi Lucky Larson, Johnny Garrett sau Lee Anne Jameson, fusese pe la *Special Ed*[2].

„Pe mine mă poţi considera retardat?”

„Nu”. Bob Smith nu era, într-adevăr, retardat. „Ce părere ai despre femeile criminale?” am schimbat eu vorba.

„N-am nicio reţinere. Nu contează sexul, rasa, religia… N-am milă pentru niciunul dintre ei”.

Fraza mi-a răsunat în creier. *N-am milă pentru niciunul dintre ei*.

Venisem în Tennessee ca să intervievez un sociopat, un om fără nicio tulburare psihopatologică, vădind numai inabilitatea de a compătimi omul de lângă ei. Întâlnisem acum un ins care n-avea „nicio reţinere”, putea ucide pe oricine – femeie, bărbat, copil. Dar oare găsisem ceea ce căutam? Aveam în sfârşit în faţă un sociopat? Era Bob Smith personajul pe care îl căutam de ani de zile – ucigaşul cu sânge rece, care nu suferea de nicio psihoză şi nu avea nicio leziune cerebrală? Era evident că nu.

Bob Smith avea o minte la fel de confuză şi fusese la fel de maltratat ca majoritatea indivizilor violenţi pe care eu şi Jonathan îi întâlniserăm printre cei condamnaţi la moarte. Şi, aşa cum recunoştea singur, avusese un trecut marcat de agresivitate. Execuţiile pe care le făcea nu erau decât manifestările unei furii paranoide. Graniţa care îl separa de Lucky Larson sau Johnny Garrett era destul de îngustă. Ca şi Lucky Larson, avea trupul acoperit de cicatrice, de urme de gloanţe sau cuţit. Faptul că fusese condamnat pentru încăierări prin baruri, şi nu pentru crimă, părea a fi mai degrabă o întâmplare decât o reflectare a puterii de caracter sau a sănătăţii mintale superioare. Bob Smith afirma că „trebuie să-ţi păstrezi

---

2 Prescurtare de la *Special Education* (n.tr.).

controlul”; dar în clipa următoare declara, în stilul său inimitabil: „Uneori nu mai poţi controla ce se întâmplă cu tine”.

Bob Smith spunea că nu are milă pentru nimeni. Dar cred că măcar o dată i s-a întâmplat. Execuţia nu e o procedură benignă pentru niciunul dintre participanţi. Explozia de suferinţă şi confuzie din creierul lui, de fiecare dată când îşi îndeplinea sarcina, se reflecta în picturile sale, făcute imediat după execuţii. Apoi totul era dat uitării. „Îndepărtez totul din minte”, spusese el.

Mă îndoiesc că Bob Smith reuşea de fiecare dată să-şi blocheze atât de bine suferinţa. Atunci când a dat curs anunţului care solicita un călău, probabil că avusese într-adevăr disponibilitatea de a face această meserie, altminteri nu şi-ar fi depus cererea de angajare. Dar după atâtea apăsări de buton pentru activarea „scăunelului” său, căpătase oarecare experienţă. Cred că fiecare apăsare a butonului îl familiariza cu acea slujbă, făcând-o din ce în ce mai uşor de îndeplinit.

Dar se putea deprinde cineva cu un astfel de lucru? Oare vreunul dintre noi ar putea să apese pe butonul acela? Dacă procurorul care instrumentează un caz de crimă sau judecătorul care condamnă la moarte ar trebui să ducă ia îndeplinire sentinţa, *ar* putea s-o facă? Dacă ar şti că ei trebuie s-o pună în aplicare, ar mai da o asemenea sentinţă? Mă îndoiesc.

Cred că fiica mea are dreptate. Dacă sarcina asta ar intra în domeniu! de activitate al procurorilor sau al judecătorilor, probabil că nimeni nu ar mai dori să îmbrăţişeze o asemenea meserie. Oamenii normali nu pot face lucruri de genul ăsta. Majoritatea dintre noi nu putem ucide o altă fiinţă umană, decât poate în cazuri de legitimă apărare, Se pare că trebuie să fi fost supus în copilărie unui tratament şi unor suferinţe intolerabile (asta dacă nu suferi de vreo leziune organică sau o psihoză oarecare),

pentru a putea depăşi acest prag.

Soţul meu, Mel, mă avertizează mereu să nu generalizez pornind de la un singur caz. De regulă, n-o fac. Însă Bob Smith e singurul călău pe care l-am întâlnit vreodată, de aceea îmi permit să fac speculaţii pe marginea datelor pe care le am, singurele cu care probabil voi rămâne. Ceea ce cred e că majoritatea procurorilor care cer pedeapsa capitală şi majoritatea judecătorilor care condamnă criminalii la moarte se bazează pe faptul că societatea noastră va produce întotdeauna destui indivizi brutalizaţi în copilărie, paranoici şi confuzi, mai mult decât dornici să se ocupe de această sarcina înfiorătoare de care oamenii obişnuiţi nu s-ar atinge nici în cele mai negre coşmaruri.

„N-am milă pentru niciunul dintre ei”. Cuvintele au plutit o vreme în aer. Nu prea mai erau multe de spus. George a oprit aparatul de filmat şi a început să strângă echipamentul. Cathi a terminat caseta video cu câteva cadre asupra dosarului cu tăieturi din ziare şi a pânzelor pictate de Bob Smith. Camera încă funcţiona când ea l-a întrebat, ca din întâmplare: „Ce crede familia dumitale despre ceea ce faci?” Aflasem deja că fratele lui fusese acela care îi găsise slujba. Bob Smith a răspuns că nu ştia ce părere avea sora lui. Oricum, îl primise la ea să doarmă în nopţile când fusese chemat pentru câte o execuţie şi trebuise să rămână în preajma închisorii.

Bob Smith fusese căsătorit de câteva ori. Prima dată, fugise cu o puştoaică de treisprezece ani. Avea şi un fiu din mariajul acela. De fapt, era deja bunic.

Camera video continua să înregistreze.

„Ce sentiment ai avea dacă fiul sau nepotul dumitale s-ar angaja în aceeaşi branşă?” a întrebat Cathi.

„Nu m-ar deranja”, a răspuns el. Apoi a adăugat: „Ştiu de pe-acum ce părere are nepotul meu despre asta”.

„Zău?” am exclamat.

„*Frige-i, bunicule*! – aşa-mi spune”.

EPILOG

Ted Bundy, Johnny Garrett, Marie Moore, Jonathan şi eu…

Ar putea vreunul dintre noi, oamenii obişnuiţi, să ajungă un criminal? S-ar putea transforma cineva pe lumea asta într-un ucigaş? Probabil că da – cel puţin aşa cred. Cu anumite probleme de ordin neurologic sau psihiatric şi crescut fiind într-un mediu abuziv şi violent, oricare dintre noi ar putea deveni criminal. Şi nu trebuie să te naşti cu asemenea probleme; ele pot fi şi dobândite. Creierul nu este atât de elastic cum am dori. Şi nu e afectat doar de loviri, leziuni cerebrale sau accidente de maşină. Ştiu acum că stresul emoţional intens şi permanent poate schimba însăşi structura creierului, deci cu atât mai mult funcţiile sale. Nimeni nu este imun. I se poate întâmpla oricăruia dintre noi.

Celor mai mulţi li se pare greu de crezut. Nu-şi pot imagina că ar putea ucide un om. Cu siguranţă că toţi aceia care au stat în faţa închisori! de la Starke, înaintea execuţiei lui Ted Bundy, scandând: „La prăjit cu tine, Bundy”, nu s-au gândit nici măcar o clipă că s-ar putea afla în locui lui. Abia acum, când recitesc capitolele de început ale acestui volum, sunt izbită de ironia acelei scene. Am văzut acolo, în vreme ce treceam de porţile închisorii pentru o ultimă întâlnire cu Mr. Bundy, o mulţime de oameni convinşi că ei n-ar putea deveni niciodată criminali, manifestând pentru condamnarea la moarte.

Cât de multe ştim despre lucrurile care ne tac agresivi? Sau, o întrebare şi mai buna: cât de multe *vrem* să ştim? Cât de curioşi suntem? Uneori ne purtăm de parcă habar n-am avea de motivele pentru care unii oameni. Se transformă în criminali. Însă, în realitate, ştim mai multe despre resorturile violenţei decât vrem să recunoaştem. Aşa că facem pe proştii. A înţelege înseamnă

uneori a ierta, dar în ziua de azi lumea nu e dispusă să ierte cu uşurinţă. Ştim, de pildă, că, în majoritatea cazurilor, ucigaşii sunt făcuţi, nu născuţi. O mare parte din teoriile genetice vehiculate în anii *'70*, precum sindromul XXV, au fost puse sub semnul întrebării. Cercetătorii au identificat de curând în Olanda o familie în care mai mulţi bărbaţi aveau un comportament primitiv şi aberant. S-a descoperit că aceştia suferiseră o mutaţie genetică, fapt ce le afecta modul de metabolizare a anumitor neurotransmiţători cerebrali – mesagerii chimici care transmit impulsurile de la un neuron la altul. Pentru mine, cel mai interesant aspect al acestui studiu a fost faptul că nu toţi bărbaţii afectaţi erau agresivi. Se punea întrebarea: de ce unii dintre mutanţii genetic violau şi agresau femei, în vreme ce alţii nu? Ce anume îi diferenţia?

La ora aceasta e mai sigur să afirmi că nu s-a descoperit nicio anomalie genetică asociată în mod clar comportamentului criminal. Niciun grup naţional, etnic, rasial sau religios nu s-a dovedit a fi născut mai violent decât altul. Asta nu înseamnă că, din când în când, unul sau altul dintre grupuri n-a dorit să se distingă în acest sens. Există, firește, o condiţie genetică normală, caracterizând cam cincizeci la sută din populaţia umană, care e asociată comportamentului violent: sindromul XY sau genul masculin. Nu poţi condamna agresivitatea bărbaţilor, condiţionată social. Aproape la toate speciile animale – urşi, cimpanzei, chiar şi la peşti sau reptile – masculii sunt mai agresivi decât femelele. Hormonii masculini, androgenii, nu sunt probabil străini de acest fenomen. Dacă sunt lipsiţi de aceşti hormoni, în anumite stadii ale evoluţiei lor, masculii nu mai dezvoltă agresivitatea specifică sexului.

Oricum, deşi în societatea noastră bărbaţii comit cam de nouă ori mai multe crime decât femeile, cei mai mulţi bărbaţi nu sunt violenţi. A avea un creier masculinizat sau

o cantitate mare de androgen în sânge nu e suficient pentru a deveni o fiinţă umană violentă. Şi totuşi, pare oarecum mai dificil pentru bărbaţi decât pentru femei să-şi controleze impulsurile violente. Poate că, în cazurile de crimă, faptul că eşti bărbat ar trebui considerat circumstanţă atenuantă. E o părere. Ar fi trebuit s-o exprim în faţa lui Dick Burr – s-ar fi născut o pledoarie interesantă.

Ce altceva mai ştim despre geneza violenţei? Ştim că instinctele noastre de bază, agresivitatea şi sexualitatea, ca şi senzaţiile de plăcere, se nasc în ceea ce numim îndeobşte sistemul limbic – acele structuri cerebrale primitive, de profunzime, despre care am mai discutat şi care au conexiuni răspândite în tot restul creierului. Ştim că sentimentul nostru de teamă este localizat predominant în amigdale, un nucleu de celule ascuns în interiorul fiecărui lob temporal. Prin urmare, distrugerea acestor nuclee face să dispară frica, în vreme ce stimularea lor o induce. Nu putem trăi fără acele amigdale. Însă teama e adesea sursa paranoiei. O anume cantitate de frică e necesară pentru supravieţuire; pe de altă parte, dacă avem prea multă, putem deveni periculoşi.

Există de asemenea dovezi că necesităţile primitive provenind din sistemul limbic sunt modulate şi controlate de lobii frontali. Când sunt barate căile dintre creierul nostru primitiv şi cortexul frontal, nu mai deţinem controlul asupra necesităţilor. Acest tip de leziuni poate apărea în urma unor accidente sau răniri. Dacă sunt întrerupte conexiunile dintre lobii frontali şi sistemul limbic, cum mai putem fi socotiţi responsabili pentru ieşirile noastre? Cât de vinovat poate fi de o coliziune un şofer de camion, atunci când l-au lăsat frânele? Mai ştim că unele leziuni cerebrale difuze, o consecinţă comună a bătăilor, ne fac mai iritabili şi impulsivi. Afectarea oricărei regiuni a creierului nostru face mult mai dificil

autocontrolul.

Începem să înţelegem acum neurochimia creierului şi efectele neurotransmiţătorilor specifici asupra comportamentului. Neurotransmiţători precum norepinefrina, dopamina sau serotonina ne afectează gândirea, emoţiile şi temperamentul. Să luăm serotonina, de pildă. Ştim că scăzând nivelul ei la animale, le putem face mai agresive; dacă sporim nivelul serotoninei, ele devin mai blânde. Unii membri ai coloniilor de maimuţe sunt înzestraţi de la natură cu concentraţii mai mari de serotonina cerebrală. Aceste maimuţe sunt mult mai drăguţe una cu alta decât semenele lor mai puţin înzestrate. Sunt mai dornice să se purice una pe alta şi să-şi împartă hrana, de parcă un anume soi de moralitate ar apărea între ele. Mă întreb dacă şi fiinţele umane sunt astfel. De la bun început, a face ceea ce trebuie e mai uşor pentru unii dintre noi decât pentru alţii? Studiile asupra oamenilor au arătat că indivizii extrem de violenţi ar putea avea concentraţii mai joase de serotonina cerebrală decât ceilalţi. Se nasc oare aşa, sau li se întâmplă ceva pe parcurs care face să le scadă stocul iniţial? Oricare ar fi explicaţia, comportamentul moral, conform legii, pare a fi incompatibil cu ei.

Ceea ce mă fascinează cel mai mult este faptul că, în creier, concentraţiile de substanţe asemenea serotoninei nu rămân constante. Nu sunt pur şi simplu nişte date genetice – ele sunt influenţate de viaţă. Anumiţi agenţi de stres pot scădea nivelul de serotonină cerebrală, ducând deci la modificarea comportamentului. De pildă, dacă izolezi nişte animale în stadii cruciale de evoluţie şi le ţii singure în cuşti, serotonina lor scade.

Mai mult, atunci când le eliberezi ulterior şi le pui în contact cu alte animale, se dovedesc deosebit de agresive. Durerea şi frica reduc de asemenea nivelul de serotonină şi favorizează comportamentul violent. În acest mod sunt

antrenaţi să lupte câinii pit-bull. Căldura, înghesuiala, disconfortul şi evoluţia într-un mediu dominat de membri agresivi ai speciei sporesc şi ele agresivitatea animalelor. Sunt descoperiri ştiinţifice fundamentale care ar trebui împărtăşite şi directorului închisorii din Starke. Aş putea să-i scriu, dar oare se va obosi să-mi citească rândurile?

Uneori, când am câte o zi proastă, mi se pare că noi, ca şi şeful închisorii, nu suntem prea interesaţi să înţelegem mecanismele violenţei. Altminteri, ar putea părea că ne interesează subiectul. Cele şapte cărţi despre cazul lui Bundy par o dovadă a curiozităţii noastre de a afla cum se nasc oameni ca Theodore Bundy. Dar gândiţi-vă: dacă am fi vrut cu adevărat să ştim ce anume a făcut din el un om violent, l-am fi ucis? A murit lăsând în urmă atâtea întrebări fără răspuns. N-am văzut niciodată un IRM al creierului său. La o săptămână sau două după moartea lui, am primit câteva telefoane de la un agent FBI care se apropiase de Mr. Bundy cât fusese în închisoare şi aflase de la el tot felul de lucruri. Acum voia sa mă interogheze pe mine. M-a ţinut la telefon o grămadă. Ne-am jucat de-a şoarecele şi pisica, fiecare încercând să afle ce ştia celălalt. Eu ştiam despre cuţitele pe care Ted Bundy le pusese în patul mătuşii lui, când avea doar trei ani. El ştia ce spusese Bundy despre folosirea în scopuri sexuale a căpăţânilor celor decapitaţi şi motivul pentru care le lipseau adesea dinţii din faţă. Era evident că rămâneau de descoperit o mulţime de alte lucruri despre Ted Bundy şi familia lui. Lichidându-l, ne-am ratat şansa de a afla mai mult.

Cât de curioşi erau oamenii în legătură cu Mark David Chapman, individul care l-a împuşcat pe John Lennon? Eu şi Jonathan tocmai îl examinam pentru a pregăti o eventuală apărare bazată pe lipsa de discernământ, atunci când o inspiraţie divină l-a convins pe Mr. Chapman să pledeze vinovat. Oare i-a vorbit

Dumnezeu, arătându-i calea? Cineva a izbutit să ajungă la el şi să-l convingă să nu mai spună nimic? Sau un grup de neuroni din sistemul său limbic a explodat, producând brusca iluminare? A fost un acces? O halucinaţie? Un episod maniacal sau disociativ? Probabil că nu vom şti niciodată cu siguranţă. Unicul lucru pe care îl ştim e că decizia lui Mark David Chapman de a se declara vinovat şi a renunţa la proces nu ne-a părut o hotărâre rezonabilă, nici mie, nici avocatului său. Şi acum sunt de aceeaşi părere. De fapt, apărătorul lui l-a implorat pe judecător să obţină o evaluare de competenţă care să stabilească abilitatea lui Chapman de a lua o asemenea poziţie. Judecătorul a pretins că el ştie mai bine: ca şi judecătorul care s-a ocupat de cazul lui Heath Wilkins, a declarat că poate recunoaşte fără probleme un inculpat competent. A refuzat prin urmare evaluarea şi a acceptat vinovăţia lui Chapman.

Înainte de a se pronunţa sentinţa, avocatul apărării a făcut o ultimă tentativă de a aduce la rampă unele dintre descoperirile noastre de natură psihiatrică şi neurologică. Datele puteau influenţa cei puţin tipul sentinţei pe care urma s-o primească. Oricum, când m-am dus la bară şi am dat să răspund la prima întrebare a avocatului, judecătorul m-a întrerupt. Nu era interesat. N-a fost nici măcar curios.

Judecătorii nu sunt singurii care consideră uneori că e mai simplu să nu ştii. Mă gândesc la Velma Barfield. A fost o criminală în serie. A fost de asemenea prima şi singura femeie executată în Statele Unite, în ultimul sfert de secol. La puţin timp după programata ei execuţie, Dick Burr, care îl asista pe avocatul local în acest caz, m-a sunat şi m-a rugat s-o examinez. Nu existau niciun fel de fonduri pentru iniţiativa asta. Nu am aflat dacă tribunalul refuzase să le aloce sau avocatul pur şi simplu nu le ceruse. Ştiu doar că nu s-a arătat prea entuziasmat de sosirea mea. Era, prin urmare, o muncă neplătită, Nu prea îmi

convenea. La Bellevue, ne bazam aproape în exclusivitate pe fondurile obţinute din acest tip de evaluări pentru a ne menţine în funcţiune biroul şi a ne continua cercetările asupra comportamentului violent. A obţine bani de la stat pentru o asemenea cercetare clinică e practic imposibil. Încă mă străduiesc în van să conving Departamentul de justiţie pentru Minori să mă ajute în studiul pe care vreau să-l fac asupra copiilor celor peste o sută de delincvenţi pe care eu şi Jonathan i-am examinat la începutul anilor '80. Studiul ar putea să ne deschidă o perspectivă asupra transmiterii de la o generaţie la alta a comportamentului violent. Având în vedere rata mare a violenţei din Statele Unite, ai spune ca guvernul ar trebui să fie interesat de acest subiect. Şi totuşi nu-i aşa.

Şeful catedrei mele de la New York University m-a sfătuit să găsesc ceva de studiat în domeniul biochimici sau fiziologiei, caz în care aş putea căpăta nişte bani. Dar dacă aş face asta, cine ar mai sta de vorbă cu ucigaşii şi cu rudele lor, pentru a afla ce tip de experienţe a dus la scăderea nivelului serotoninei sau de ce lobii lor frontali nu comunică aşa cum trebuie cu sistemul limbic? în plus, majoritatea oamenilor sunt de acord ca cea mai importantă influenţă asupra modului în care-l îi tratăm pe cum, atunci când suntem adulţi, este felul în care am fost trataţi la rându-i nostru în copilărie.

Dick Burr m-a însoţit la închisoare şi a asistat ia examinarea psihiatrică a Velmei Barfield... Ceea ce îmi revine cei mai pregnant în memorie este faptul că, pentru a ajunge în sala care ne fusese rezervată pentru interviu, a trebuit să trecem pe lângă camera de gazare, N-am să uit niciodată contorul pe care i-am văzut pe peretele coridorului exterior... "E pentru a măsura nivelul scăpărilor de gaz cianidic, ca nu cumva să ucidă martorii prezenţi la execuţie", mi-a explicat Dick.

„Mulţumesc pentru informaţie"

Eu şi Dick Burr am aflat o mulţime de lucruri despre Velma Barfield în acea zi. Aveam convingerea că multe din aceste date puteau fi folosite într-un apel către guvernator, Când am părăsit Carolina de Nord. eram chiar optimistă.

Câteva zile mai târziu, Dick Burr m-a sunat şi mi-a spus că Velma Barfield şi avocatul sau au hotărât să nu dezvăluie în faţa curţii datele psihiatrice cruciale pe care le descoperisem. Velmei îi era teamă că îşi va supăra părinţii şi va pierde sprijinul lor în ultimele zile de viaţă. După părerea mea, aveau să ţie cu adevărat ultimele ei zile, dacă refuza să permită revelarea datelor expertizei. Ceea ce nu înţelegeam era faptul că şi avocatul ei se pronunţa în aceiaşi sens. Îl îngrijora că familia clientei sale s-ar fi putut simţi jenată, de parcă asta era slujba lui, să-i menajeze pe oamenii aceia.

M-am oferit să mă întorc în Carolina de Nord şi să discut din nou cu Velma. Eram destul de sigură că aş putea s-o tac să se răzgândească. Socoteam că, dacă şi-ar da seama în ce mare măsura povestea ei ar putea ajuta oamenii să înţeleagă ce tip de experienţe pot transforma o femeie în criminal, ar da înapoi şi ar permite ca întreaga ei poveste să fie spusă. Dar avocatul său s-a dovedit de? neclintit – lucrurile trebuiau să rămână aşa cum erau. Nu mi-a dat voie să vorbesc cu chenta lui nici la telefon.

Velma Barfield a fost executată într-o cameră de gazare noua se modernă, în Carolina de Nord. Însă nu cu gaz, ci cu injecţie letală. Câţiva ani mai târziu, când m-am întors acolo pentru a examina nişte minori, un gardian a insistat să-mi arate anticamera unde Vekna Barfield îşi aşteptase moartea, precum şi camera cu patul pe care îşi dăduse duhul., Arăta destui de steri! comparativ cu „Bătrânul jilţ”. E şi asta o evoluţie a justiţiei

Nu pot spune că secretele Velmei Barfield au murit odată cu ea. Asemenea lui Dick Burr şi avocatului ei, nici eu nu am voie să le dezvălui, iar rudele ei nu par

nerăbdătoare să dea ceva la iveală, aşa că presupun că vor muri odată cu noi, cei care le ştim, E dificil să joci după regulile acestea. Chiar înainte de execuţia Velmei, mi-am imaginat cad sun pe guvernatorul statului, că apelez la televiziune sau la presă pentru a tace publică toată istoria. Dar n-am făcut-o. N-aveam voie.

Acum, când rememorez cazurile Ted Bundy, Mark David Chapman sau Velma Barfield – de fapt, când mă gândesc mai ales la Johnny Garrett şi la comisia de dementă care a confirmat sentinţa capitală fără măcar să se uite peste materialele întocmite cu atâta grijă de avocaţii lui sau să privească înregistrările pe care le făcusem cu el – cred că înţeleg ce se întâmplă. Din 1976, când Curtea Supremă a mandatat aplicarea unor sentinţe separate în cazurile implicând pedeapsa capitală, juraţii au fost obligaţi să ia în considerare, atunci când deliberează, circumstanţele atenuante ale unei crime împreună cu cele agravante. Circumstanţele agravante se concentrează în general asupra naturii groteşti a faptei comise: dacă victima a fost torturată, violată sau mutilată; dacă a existat mai mult de o singură victimă. Circumstanţele atenuante se referă adesea la abuzurile suferite de inculpat în copilărie şi la sănătatea sa mintală. Tocmai aici e contradicţia. Mă gândesc la o formulă matematică rezumativă: Caracterul terifiant al unei crime este direct proporţional cu nebunia criminalului. Şi chiar aşa stau lucrurile. Cum poţi cere unor juraţi să rezolve această ecuaţie şi să vină cu un răspuns potrivit? E practic imposibil.

Cum rămâne totuşi cu lipsa noastră de interes şi curiozitate? Cum de vârâm milioane de dolari în cărţi despre Bundy şi cei ca el, dar suntem nerăbdători să-i lichidăm, în loc să ne străduim să aflăm cât mai multe despre ei? Poate că Ted Bundy avea dreptate. Suntem cu toţii mult mai curioşi cu privire la ceea ce a făcut

criminalul – detaliile înfiorătoare ale crimei – decât la motivul pentru care a făcut-o. Fapta însăşi e cea care ne fascinează şi ne stimulează sistemul limbic. Nu-i de mirare că există oameni care ar plăti oricât pentru a asista la o execuţie. Asta să fie, măcar în parte, raţiunea pentru care am ales să lucrez în acest domeniu? Poate că da. Nu m-ar surprinde prea tare…

Şi un cuvânt final pentru statisticianul în costum de tweed din fundul sălii de conferinţe, ia a cărui întrebare m-am tot străduit să răspund; e vorba de un corolar al ecuaţiei precedente: în cazul unei crime, dorinţa noastră de a-i afla cauzele şi timpul pe care suntem dispuşi să-l pierdem pentru asta sunt invers proporţionale cu sălbăticia crimei şi cu satisfacţia pe care o aşteptăm în urma execuţiei.

Cuprins

Nota autorului… 8
Mulţumiri 9
Prolog… 11
Capitolul!… 13
Capitolul 2 23
Capitolul 3 29
Capitolul 4… 35
Capitolul 5… 49
Capitolul 6… 61
Capitolul 7 70
Capitolul 8… 75
Capitolul 9… 84
Capitolul 10… 91
Capitolul 11… 104
Capitolul 12… 113
Capitolul 13… 127
Capitolul 14 138
Capitolul 15… 155

Capitolul 16... 161
Capitolul 17... 171
Capitolul 18... 203
Capitolul 19... 220
Epilog... 244